156944

Karácsony

A

megnyugvá

ösvényein

OSZK

OSZK

KARÁCSONY BENŐ

A MEGNYUGVÁS ÖSVÉNYEIN

REGÉNY

OSZK

JÓZSA BÉLA ATHENAEUM

156944

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Kölcsönkönyvtár
1967. év 3639

R.
1965

Minerva Rt. Cluj-Kolozsvár 10056 — F. v.: Kiss Márton igazgató.

I.

Megérkezünk a világűrből. Emlékezés egy kutyaboltra és más megható dolgokra. A maszlag diadalmas virága.

REGGEL volt még, amikor a fiammal kiszálltunk a zörgő tyúkketrecből. A sínek mellett a pályaőr kappanjai keresték mindennapi gilisztájukat. A nap még a bokrok alján motoszkált, beleakadt az ágakba, mint egy ügyetlen széncinke. Körülnéztünk. A disznóól mellett harmatosan piroslott a cseresznyefa, s túl a napraforgó kerítésen, hátuljával az égnek gömbölyödve, mint egy kucsmagomba boltozata, a bakter húga kapálta a gyomot.

— Megszépült a vidékünk — kacsintottam magamra elégedetten.

— Pipánszki — tudakolta a fiam — ez a pályaudvarotok?

— Ez — bólintottam, — bár itt bakterháznak hívják.

A gyomláló fehérnép felé pislogtam. Széplábú, egészséges hölgynek látszott. Az ég felé gömbölyödve eltakarta a nap korongját, amely ekként sugárzó aureolával vette körül. Mögötte a hegyek, a szilfák s a kék mennybolt mozgásba hozták alvadó fehérjéimet. Olykor már öreg békának hittem magam, akiből kimultak a szép kurutyolások s pompás rugalmasságok, de most, hogy átcikkant tagjaimon a szülőföld galvánárama, kedélyem akkorákat rúgott, mint a legtökéletesebb békacomb.

— Hollá, aranyom — kiáltottam nyájasan a széplábú kucsmagomba felé —, nem tud itt valami fuvart a közelben?

Kiegyenesedett és a vetésből próbált kihüvelyezni.

— Errefelé a hollát jóreggeltnek csúfolják — közölte megvetően.

— Köszönöm a szép útbaigazítást — trombitáltam vissza neki. — De idehallgasson, gyermekem. Nekem egy szekér kéne.

Otthagyta a kapát és elindult a tagból, hogy jobban szemügyre vegyen.

— Nó — nézett aztán meg szigorúan, amikor már eleget látott — egy kicsit még öregedjék, ha gyermekemnek akar becézni.

— Úgy véli? Akkor roppantul egyetértünk.

A szemem olyan símulékonyan szaladt végig a körvonalain, mint egy hullámvasút a maga völgyecskéin meg dombjain.

— Aztán nemcsak szekeret keresek. Egy olyan kellemes szőkeségre is szükségem volna, mint maga. Szobrot csinálnék róla.

— Ejsze pucéran — nézett meg foghegyről, becsmérlő derűvel.

Szinte hallatszott, hogyan csörög a vére. Úgy néztem rá, hogy minden elismerésem benne volt bélyeges nyugtaként a nevetésemben. Észre is vette, hogy kötődöm vele s haragja hangtalan macskatalpakon közeledett felém. Már láttam is villanó karmait. Most leköp a kis macska, gondoltam. De meggondolta.

— Ha szedik a lábukat — mondta s lustán visszahúzta a körmeit — az elébb ment el innen egy szekér... A cókmókjukat, nem bánom, itt hagyhatják addig.

— Mi a véleményed, Nagy Adófőnök? — fordultam a fiamhoz.

Ő engem a pipám miatt Pipánszki Pipánnak nevezett, én őt Nagy Adófőnöknek, mert egyszer fellelkesedve a sűrű pénzek láttán, amelyek meglepő bőséggel hömpölyögtek be az adóhivatali főpénztáros ablakán, azt ajánlotta, hogy nyissunk mi is adóhivatalt. Ő lesz a főnök.

— Mibe kerül a ruhatár? — tudakoltam a takarékos emberek aggodalmával.

Erre aztán kicsattant az idegen fehérnép jókedve is. Ruhatár? Hogy mibe kerül?

— Hé, Trandafir! — kiáltotta a tyúkketrec mögé — gyere, mert beszélni akarnak veled.

Trandafir meg is jelent; fürge kuvasz volt, kíváncsian szimatolta orrával, hogy mi a baj.

— Ő lesz a ruhatáros. Ha a poggyászukat lerakják e disznóól mellé, ő majd vigyáz rájuk. Azt mondtam, nem szeretném Trandafirt másirányú elfoglaltságában zavarni. Az ilyen derék, lompos ebeknek sok a dolguk, magamról tudom.

— Trandafirnak csak este van dolga — jelezte. A pillantásával megemelgetett, mint gazdasszony a kokast, hogy van-e rajtam egyéb is mutatós tollúnál, aztán indult is már a sorompó felé, hogy visszaakassza a helyére. — Honnan jönnek?

— A világűrből — mondtam és leraktam a bőröndöket a disznóól mellé. Amíg a fiam elment a harmadik bőröndért, gondoltam, nyélbeüthetem a modell kérdését is. — Ami pedig a szobrot illeti, hát üsse kő, nem bánom, pucéron is lemintázom, ha olyan nagyon ragaszkodik a pucérsághoz.

— De jókedvében van ma — intett le közönyösen. A sorompóhoz lépett és nagy ívben visszasétált vele az út túlsó oldalára.

Láttam, a Nagy Adófőnök érdeklődve tanulmányozza a műveletet.

A mezei ösvényen indultunk el. Ég vele, rokonszenves kucsmagomba — búcsúztam a hölgytől. Körülöttünk fiatal zabok zizegtek. Felszállt a föld

szaga, kibontotta pruszlikját a messziség, mint dada, aki enni ád és két csodálatos emlő, két gömbölyű hegy bomlott ki a pruszlikból. Jó darabot mentünk már. A Nagy Adófőnök kíváncsi volt már a malomra. Felmásztunk egy dombra és én megmutattam neki a malom kéményét. Úgy vélte, hogy amit kéménynek nézek, az csak egy fehér tehén. Nem lát ő semmit. Attól van, magyaráztam, mert ő csak lépeget, de én úgy haladok, mint a nagyorrú ember a mesében. Hallott-e már róla? A nagyorrú ember orra ugyanis egy félórával mindig hamarább érkezett haza, mint a gazdája.

Lekanyarodtunk az útra s a szétváló cserjék között megláttuk a frissen meszelt kastélyt.

— Pipánszki, ez milyen torony, hogy olyan kicsi?

— A kastély bástyája.

— És miért kell egy házhoz bástya?

— Rablók laktak benne. Amikor már eleget raboltak, bárói rangra emelték őket, mondja a szép legenda.

Olyan volt a zegzugos öreg építmény így frissen kimázolva, mint egy kacér, kövér dáma eldúlt törzse végén valami csuhaj kis kalappal. Ki lakhatik most a kimeszelt öreg dúcban — töprengtem útközben — s ki szeretheti ott olyan szenvedélyesen a cukorborsót? Végigfutottam a virágzó cukorborsó tagon, amely széles patakként áradt a kastély lábától az országút felé. Széttekintettem, hátha ibolyaföldeket is látok. Mert amikor vagy másfél évtized előtt útrakeltem innén, együgyű darúmadár, mostoha idők jártak erre; az ereszek alatt soványan csörögtek a kukoricacsövek, a bocskorok talpán nagy likak tátongtak s az öreg, elhúnyt báró is abból ette a pirított szalonnát rántottával, amit puskájával megszerzett. Vadkereskedésnek dolgozott, a földeket meg bérbe adta. A kastélyon is nagyot repesztettek a mostoha idők, készült éppen orra bukni az öreg bástya, amikor fölszedtem itt a sátorfámat. Valaki

azóta úgy látszik, megkönyörült rajta és kétoldalt mankót adott a hóna alá. Most peckesen tartotta magát, mint műlábon a kipedert rokkant.

A Nagy Adófőnök azt szerette volna tisztázni, miért vannak még mindig ezek a kastélyok és mi történik bennük most, hogy már nem szabad rabolni. Minthogy igazában magam sem tudtam, mire jók még ezek a kastélyok, azt feleltem, majd megtanulja a regényekből. Erre aztán azt firtatta, miért írnak az emberek regényeket. Reménytelenül nyitottam szét a tenyeremet és reménytelenül csuktam össze. Miért? Ki tudná megmondani?

— Vannak dolgok az égen és földön, Polonius, aminek értelmét gyarló agyvelőnk nem tudja felfogni. Amerikában van egy állam — villant fel aztán előttem a sötét problémában a megmentő vészkijárat —, ahol minden kutyának joga van egyszer büntetlenül megharapni valakit. Azt hiszem, a regényírás is úgy született meg, hogy az íróknak joguk volt egyszer büntetlenül úntatni olvasóikat. Amikor aztán látták, hogy a büntetőtörvénykönyv visszaesés esetén sem sújtja őket, rendszeresítették haszontalan üzelmeiket. Van már szabályos iktatóhivataluk, amit irodalomtörténetnek hívnak, vannak cinkostársaik és irígyeik, ezeket meg kritikusoknak hívják s végül vannak hiszékeny áldozataik s ezek az olvasók.

— Pipánszki — figyelmeztetett a Nagy Adófőnök kissé tárgyilagosan — elfelejted, hogy még csak kilenc éves vagyok és nem értem meg a felnőttek bűneit.

Egy nyaktekercs röpült fel az útszéli vackorfáról. Az árokban tyúkok kapirgáltak.

— Nézd csak Pipánszki, olyan a szemük, mint a céltáblán a célkarika.

Az úton barázdabillegető futott előttünk. A dűlőútról egy bivalyfogat döccent le az országúti vackorfák közé. Szép bivalyok voltak, a szemük sarkából nézegettek minket. A gazdájuk jó napot kívánt.

— Köszönjük. Jó napunk van — szólottam barátságosan. — Danolni is fogunk, ha ráérünk, de most szeretnénk feljutni a járművére. Persze csak úgy, ha elbírnak a bivalyai. Láttam, megsajnálta, hogy jó napot kívánt; hátra sem fordult többet, csak úgy jelezte a fejével, hogy felkapaszkodhatunk ugyan, de aki a más szekerére kívánkozik, az becsülje meg magát és a gazda bivalyait.

— Elvinne a Felméri malomhoz?

Elvinne, bólintott, ha volna még Felméri malom; de van már vagy tizennégy éve, hogy befogta a száját és nem zakatol többet.

— Ha Felméri akad még, akkor lehet még Felméri malom is.

Cigarettát sodort, hátra sem fordult.

— Az öreg molnár rég elszenderedett, a fia meg elszóródott a nagyvilágba.

S amikor elkészült a sodrással, hozzátette még: — Pedig szépen tudott okarinázni.

Hát ez én voltam. A Nagy Főnök elismerőleg mosolygott. Hogy lám csak, milyen nemes jellem vagyok, sohasem dicsekedtem vele, hogy okarinázni is tudok.

Beértünk a fürdőtelepre s a zenepavillon gramofonja már javában bömbölte azt a zenei édességet, amit a műsor Waldteuffel keringőnek szokott nevezni. Amíg távol voltam, patika nyílt a tornácos házban. A Grand Hotel színjében himbálóztak a japán papirlámpák s ahogy rájukpillantottam, az elmult évtized homályából hirtelen sírni kezdett egy orrhangú ukulele. Nagy rakás nőt ölelgettem e tarka papirlámpák alatt, együtt röhögve a kaján hangszerrel azon, hogy hölgyeim milyen révületben, milyen kifordult lélekkel ropják a különböző mozdulatokat, szinte cukorrá kristályosodva a tangó édességében, miközben én az oldalbordáikat, meg gerinccsigolyáikat próbálom megszámlálni. Az egyiket egyszer odaejtettem a

virágágyak közé, mert mindegyre azon kuncogott, hogy én milyen énekelve kínálgattam a fürdőtelepen a csirkéimet. Kövér volt s nagyot puffant a verbénák és floxok között. Mi tagadás, kissé röpke és fennhéjázó fickó voltam s nagy igyekezetet fejtettem ki, hogy lehetőleg, minden szabályt megsértsek. A tízparancsolatnak is azt hiszem, minden paragrafusába beleütköztem. Egyszer például a szomszédunknak nemcsak a szolgálóját, de a marháját is megkívántam. Szép szimentáli tehén volt, tizenhat litert adott le naponta. Mint többi polgártársaim, én is rászedtem másokat, s csak arra vigyáztam, hogy azokat az erkölcsi határmesgyéket, amelyek a megengedhető gaztetteket a meg nem engedettektől oly szigorúan elválasztják, én se lépjem át. Gályám iránytű és fenékmérő műszerek nélkül csatangolt a kalandok kék vizein; ide-oda köptek a hullámok s én gondtalanul hortyogtam hajóm fedélzetén. Egyike voltam azoknak a szabad gézengúzoknak, akik nem tartották magukat semmiféle hajózási reglamához, s egy kis kalózkodástól sem riadtak vissza, ha a szelek járása és a mások balgasága mulatságosnak igérte a kalandot.

— Jó napot kívánok — köszönt oda emberünk a patikusnak, aki a gyógytár ajtajában állott sárga keménykalapban és szürke zsakettben. — Mindig ebben a dinnyekalapban, meg katufrékban áll itt a tornácon — magyarázta nekünk, hátra se fordulva. — Szilárdnak hívják voltaképpen.

S a patikára az volt kiírva, hogy Constantin. Az is Szilárd, mondtam én, de az állam nyelvén, s Szilárdból nyilván a patikaengedély miatt lett Constantin.

— Eltalálta — bólintott fuvarosunk elismerően. Közöltem vele, hogy ismertem egy Constantint, de az Biborbanszületett Constantin volt. A patikus alighanem csak Zsakettbenszületett Constantin lesz.

A záptojásszagú fürdőházon túl nemsokára kezdődött az alsó falu. És pedig egy pékkel vette kezdetét.

— A fenét! Már pék is van errefelé?

A Nagy Főnök azt kérdezte, süt-e perecet is. A jegyzőség tornácáról tökfejű ember hajolt ki, hogy megnézzen bennünket. Éppen sört és disznóoldalast tízóraizott. Ismeretlenek voltunk, előhozta a látcsövét és úgy vett bennünket célba.

— Bonzsur, domnule Ferenc — viszonozta a fuvarosunk köszöntését. — Reggel itt legyél a bivalyokkal.

— Az ótvar lerághatna már arról a tornácról — intett Ferenc barátságosan. Nekünk meg azt mondta: — Ez már díjat nvert. Egy tolvajversenyen.

Az alsófalun túl megint én kerültem szóba. Hogy a fürdőtelepi patikus, aki mindenkiről mindent tud, azt meséli, hogy az a Felméri Kázmér, aki valamikor itt hajkurászta a mókusokat és fehérnépeket, most valahol kutyaboltot tart.

— Az lehet — véltem mosolyogva s elkapott a megilletődés, mint vigyázatlan bolhát a kuvasz. Mert Párizsban egyszer csakugyan abból próbáltam megélni, hogy kutyákat sétáltattam. A Nagy Főnök meghökkenve nézett.

— Pipán, te ezt hagyod?

— Nó — ráspolyoztam le egy kicsit a rágalom méregfogát —, ha tisztességes kutyákat forgalmaz a boltjában az a Felméri Kázmér, nem is olyan hiba az, mint ha tisztességtelen emberekkel tartana fenn üzleti kapcsolatot.

Az ember most jó erősen hátrapislantott, hogy lássa, avval van-e dolga, akivel gyanította. Azt kérdezte, csakugyan boltban árulják-e odakünn az ebeket. Bólintottam, hogy igen. Vannak odakünn üzletek, amikben struccmadarat és vizilovat is árulnak. Haza is küldik a vevőnek, kívánatra.

— Krokodilt is?

— Hogyne. Mérték szerint. Rendelni akar egyet?

Intett, hogy egyet hozatna hirtelen. Mivelhogy nincs senki, aki örömkönnyeket hullasson a megérkezésem alkalmából.

— Ráismertem én mingyárt a viseletéről, Kázmér úr — kacsintott vidáman.

— Én is hamarosan kivájtam magát a nagy összeomlásból — hunyorítottam én is s kezet fogtunk melegen. — Egy kicsit elborította az idő magát is.

Azt kérdezte, ki legyen ez az értelmes legényke itt a lőcs mellett.

— Saját termés, domnule Ferenc — s bemutattam őket egymásnak. — Ez meg itt Ferenc, aki vagy tízévi haszonbérrel tartozik nekünk a tag után. Tizennyolcban együtt ettük a Piávénál a marhakonzervet, ha volt.

Megguszt ált a Nagy Főnököt és helybenhagyólag intett. Jó befektetésnek látszik, vélte, nem spóroltam a munkával és hozzávalóval.

— S Kázmér urat mi hozta vissza?

— Mi? Nem hallotta még azokat a bűnügyi meséket, amik arról szólnak, hogyan tér vissza a tettes évek mulva cselekedetének színhelyére?

A Nagy Főnök megütődve bámult rám.

— Pipánszki, te milyen bűnügyet követtél el? Sohasem említetted.

— Azt, hogy fiatal voltam. S most ime, visszasompolygok oda, ahol elkövettem ezt a bűnt.

Döcögtünk a malom felé. Ferenc elém szórta, mint éhes baromfinak a málét, a környék pletykáit. A szemem ott lebzselt a topolyafák között valami rést keresve s orrom mozgott, mint a tápir orra, megindultan válogatva a régi szagok között.

— Érzed, Nagy Főnök a patak szagát? Ez már a mi zsilipünkön folyt át. És most számoljunk ötvenig. Egy, kettő, három...

A fiam felállott a szekéren. Izgatottan nézett a fák közé.

— Pipánszki, én semmit sem látok.

— Nem látod a malom csücskét ott a két ág között?

— Az csak a pajta — jelezte Ferenc.

Nem értettem a dolgot. Hiszen előbb kell látnunk a malmot s csak azután a pajtát. Felálltam én is. Álltunk ketten s átnéztünk az ágak között. A régi doronghíd helyén két görbe nyírfa feküdt át a patakon, a szekér ott megállott.

— Itt volnánk — közölte Ferenc, arra az esetre, ha a hiányzó malom miatt nem tudnám.

Kissé zavartan kecmeregtem le a szekérről.

— Pipán — nézett a Nagy Főnök a malom helyén málladozó téglákra —, te azt ígérted, hogy itt malom is van.

— Igen — pislogtam csodálkozva a romokra. — Persze... Máskor óvatosabb leszek.

S nagyot lélegzettem. A nagy lapátos kerék agya ott feküdt a gyomok között. Hű, az angyalát! — bámultam a malom hűlt helyét. — Ezt jól kigondoltam! Malmot, otthont, s a kéményen kelepelő gólyákat ígértem magamnak is meg a fiamnak is! Drámai kis összeomlás, annyi szent!

— Elhordta a víz — magyarázta Ferenc, amikor látta, milyen ütődötten tikácsolok — s amit meghagyott, azt apránkint az idő vitte el... Írtam volt róla Kázmér úrnak, nem kapta meg?

Persze. Évek előtt kaptam valami óvatos s főképen pongyola gyászjelentést, el se igen tudtam olvasni és valahogy ki is ment a fejemből.

Mint rossz szolgáló a gazdája utolsó lepedőjét, olyan cudarul elvitte a patak a malmunkat. Sunyi vizecske volt, szitakötőkkel játszadozott, de ha nem nézett oda az ember, elkapta a partról a szénaboglyák és kulipintyók lábát s csak a harmadik szérűn hajította őket vissza a partra. Amíg idegen földrajzi szélességek között kószáltam, a malmot is

íme, csúnyán elintézte s amit otthagyott belőle, azt az idő ette meg szelek és rovarok képében. Jó étvágyú bogarak lehettek, a megmaradt gerendákban már csak megőrölt barna falisztet találtam. Ami vas akadt rajta, azt a rozsda bontotta pikkelyekre; szinte lapozni lehetett bennük, mint a hájas tészta levelei között. Igen, az idő vasfoga magasztosan vigyorgott atyai jussom felett. S a romok csúcsán hajlongva köszöntött a maszlag diadalmas virága.

Még egy nagy lélekzetet vettem, aztán a botommal könnyedén leütöttem a maszlag fejét. A pajtából jött valaki. Amikor vagy húsz lépésnyire volt tőlünk, még sárga volt, de ahogy megállt előttünk, már elpirult, mint a bíborbogár.

— Kázmér úr — lehelte nagykésőre. — Hát csakugyan vissza tetszett jönni?

— Kételkedett talán benne, Veron?

Most már olyan volt, mint egy óriási bíborbogár, mindene lángolt. Hozzáléptem, a kezemet nyújtottam.

— Ha komoly beszédet hall, Veron, azért egy bikmagot se adjon. De ha valami bolondot mondok, azt nyugodtan elhiheti.

Volt egy hajszálkis mozdulata, aminek folytatása elől sietve kaptam el a kezem. De ő folytatta, csakhogy a fiamnál. Az ő kezét emelte áhítatosan és boldogan a szájához.

— Kiskázmér — lihegte s azt hiszem egy-két könnyet hullatott melléje felkiáltójelnek.

— Ez Veron — mutattam őt be a Nagy Adófőnöknek. — Remekül készíti a martilaput.

A Nagy Adófőnök illedelmesen meghajtotta magát.

— Ifjú Felméri Kázmér, de a martilaput nem szeretem.

Veron a könnyein keresztül nevetett, s az arcához szorította a Nagy Főnök tenyerét. Ferenc is bekecmergett az udvarra.

— Megkrepált, ugy-e? — kérdezte cigarettát sodorva. A malmot értette, hogy tudniillik milyen alaposan felfordult.

— Hát igen — hagytam rá. — De ha elhozza a csomagjainkat a bakterháztól, szóljon be Birtalannak, az öreg ácsnak, ha még megvan, hogy nézzen le ide holnap... — Pipára gyújtottam. — Tudniillik új malmot építünk.

— Malmot akar ácsoltatni? — sandított Ferenc előbb Veronra, aztán rám s már tűrkőzött is neki az ugratásnak, mint labdázáskor, hogy majd ügyesen elkapja, ha orvul feléje hajítok valami gömbölyded kedélyességet. — S aztán mit kezd vele, Kázmér úr?

— Hát nem tudja, mit szokás a malommal csinálni? Nem szólt magának Veron, hogy hazajövünk?

— Egy hangot se.

Nem szólt, értettem meg túlvilágian fénylő örömét s feldúlt arcának ünnepét nézegetve. Talán félt, hogy nem igaz a szép mese, hogy egyszer betoppanok; makacs balsorsához jobban illett talán, hogy sohase kerüljek ide vissza, hogy bekapjon, felfaljon a messziség ordasa. Különben csak egy hét előtt érkezett ő is a falujából. Két jércét hozott magával és egy Jákob nevű zsenge hátramozdítót. A csirkék ott csípegették a lapos libapimpót a pajta mögött, Jákob pedig hétmérföldes csizmában, tornyos szalmakalapban őrzötte őket, ami abból állott, hogy egy nagy botot vízszintesen a tarkójára tett, a két végére ráakasztotta a két karját, aztán fütyörészett a bábaszarkáknak s ha elúnta, lekapta a husángot tarkójáról és a lepkék után hajította.

— Pipánszki — tudakolta a Nagy Adófőnök, legalább féllábbal mindig a valóságok síkján mozogva —, hol fogunk lakni addig?

Veron bátortalanul úgy vélte, hogy nem ártana, ha addig a fürdőtelepi Grand Hotelbe hurcolkodnánk. A pajtát ugyan helyrehozta egy kicsit, de az nem nekünk való szállás.

— A honalapítást nem kezdi az ember egy szállodával — mondtam s a Nagy Főnökhöz fordultam. — Robinson talán tüstént szobát bérelt, amikor partra vetődött?

Délutánra elhozta Ferenc a csomagjainkat s mingyárt kaszált is két derékaljnyi füvet a pajta mögött. Még rozmaring is volt benne. Faltunk valamit, tojást, kenyeret, aludtejet s amikor előmásztak a bokrokból a szentjános bogarak, szépen végigfeküdtünk a rozmaringos almon. A Nagy Főnöknek hófehér cserge jutott takaróul, nekem csak egy gyenge lebernyeg.

— Meg kéne számolnunk a pénzünket — ajánlottam —, hogy kifutja-e az építkezésre.

Ami pénzem volt, éppen csak arra volt elég, hogy néhány hónapig megéljünk.

— Pipánszki — kérdezte később a Nagy Adófőnök —, hány millió csillag van az égen?

— Négymilliárdháromszázkétmillióötszázhetvenkettő.

Nézte az eget.

— Pipánszki, hiszen ezt senkisem tudhatja ilyen pontosan.

— Akkor miért teszed próbára atyai tekintélyemet? — morogtam megróvóan.

Kinyúlt a keze, a hajamban túrkált.

— Nem lesz vékony neked az a takaró, Pipán? Nézd milyen nagy ez a cserge.

Odatúrtam magam az ő takarója alá. Néztük a tágas eget és hallgattunk. A lápban rosszat álmodtak az apró vadlibák s riadt hápogással bújtak talán anyjuk bolyhos hasa alá. Orrunkat földieper szaga cirógatta.

— Pipán, odaadom a pénzt... Elfogadod?

A kezem után nyúlt. Az anyjától kapott valami pénzt kerékpárra, azt ajánlotta fel.

— Jó éjszakát, Pipán — súgta aztán elégedetten és elbágyadva.

— Jó éjt — hagytam rá én is elégedetten. Elégedett voltam, másfél évtized óta talán először. Úgy éreztem, levedlettem magamról valamennyi ócska bőrömet, amiket az évek raktak rám, mint ahogy a gyík hagyja el valami farepedésben a bőrét. Egy darabig még néztük a Fiastyúkot s hallgattuk a zsombékosból az elnyugvó bölömbikát, aztán elaludtunk.

OSZK

II.

A hegyi papnak mogyoróhéjban elmondom kimagaslóbb esemnéyeimet. Találkozás Küszvágó Csérrel s nagy kudarc a fűrésztelepen.

BIRTALAN, a félszemű ács másnap csakugyan lekarikázott hozzánk a lábain, hogy megbeszéljük a tennivalókat. Jobb szemével megcélozta a malom maradványait s a vázrajz alapján, amelyet együtt hevenyésztünk, kiszámította a költségeket. Nagyot füttyentettem. A tizedrésze, ha megvolt a költségeknek.

— Én elvárok — bíztatott az ács — csak az anyagot szerezze meg Felméri úr. Osztán Ferenc is szépen ledolgozhatná most a haszonbért.

A fűrésztelepen egy kis előleget adnék — gondoltam —, a többit később törleszteném, ha működésbe hozom a malmot és műtermet. Felpezsdülve indultam el a fűrésztelepre, de a két szálfán, amely a doronghidat pótolta, váratlanul felém gurult a hegyi pap.

— Hát hazatalált? — kezdett ölelgetni kurta karjaival. — Hazajött úgye, ordát reggelizni és pitypalatyot hallgatni. S a feleségét hol hagyta?

— Hamis pap — fenyegettem meg — a fehérnépre kíváncsi s nem a fiamra.

A fiamat látta már, mondta, nyomott is a fejére egy pár kajszi barackot. Ott ül az út mellett egy mogyoróbokorban Jákobbal s a kezében pléhpisztolylyal, hogy szemmel tartsa a vaddisznókat, akik Já-

kob szerint ki-kirohangálnak az erdőből pásztorgyereket és szalmakalapot enni. Úgy látta, hasonlít is hozzám a barna lurkó, akárcsak egyik záptojás a másikhoz; de most már a feleségemre kíváncsi. Mert — tette hozzá s nagy jókedv kottyant ki belőle a maga hamisságától — látni szeretné, micsoda vakmerő lélek lehet, aki sűrű éjszaka is egyedül mer maradni az olyan kriminális emberrel, amilyen én vagyok.

Veron, úgy láttam, szemérmesen elhallgatta előtte egyházi szempontból vétkes családi állapotomat.

— Lemaradt mellőlem — szóltam illő bűnbánattal. — Egyenetlenek voltunk a járomhoz, nagytiszteletű uram.

Megfogta a szemüvegét. Apró, rejtőzködő szemei kissé szomorúan kémleltek a keskeny résen át.

— Elhagyta, Kázmér?

Azt feleltem, hogy alapjában véve ő hagyott el engem. Valami rendszertelen előadásba kezdtem, ügyelve arra, hogy minél hetykébben ugráljak át sajgó családi szakadékaimon s iszapjából minél tisztábban és délcegebben kerüljek ki. Közben úgy belejöttem elmult szerelmem, barátaim s a nők ócsárlásába, hogy a pap már nevetve próbálta megfékezni bölcseségem zajos iramát. Örömmel láttam, hogy még mindig rendes, tréfakedvelő ember, aki nem kenegeti híveit minduntalan hitbeli kenőcseivel, mint egy gőzfürdői masszírozó.

— Megálljunk ifjúúr, megálljunk. Még legázolja az egész univerzumot. Hát így megszalasztották?

Nevettem én is. Bizony úgy. Akként cselekedtem, mint agárversenyen az agarak, amik valami idétlen bádognyúl kedvéért versenyt futnak egymással. Egy hülye szerkezet előttük viszi a bádognyulat s ők ügetnek csüngő nyelvvel a pecsenye meg a dicsőség után.

— Sok álpecsenye után csörtettem én is — fűztem hozzá, magamba szállva. — De most a pokolba a bádogdicsőséggel s a gépesített nyuszikkal! Csinálják tovább a többi tökfilkók.

— És nem talált egy igaz nyulat se? Mert ha jól értettem, a nőkről értekezett.

— A nőkről is. De hálaistennek elvitte őket a hűtlenség és megsemmisítette őket a feledés.

A kékes szemüveg alatt ravaszul hunyorgott a a hegyi pap szeme.

— Ha az ember jóllakott ma, attól még megéhezhetik holnap.

Eszébe juttattam, hogy a biblia megtiltja a királyoknak, különösen, ha új birodalom alapításáról van szó, hogy erejüket az asszonyoknál pazarolják el. Én is új birodalmat készülök alapítani.

Megtapogatta a karomat s azt kérdezte, hogy a házasság semmi örömet nem hozott nekem?

A házasság szép csodáira próbáltam gondolni, a kettős hitvesi ágy melegére, a jó húslevesek illatára s néhány más ködbehanyatló dologra. Mi tagadás, a szívem eleinte csodás akciókat bonyolított le, harsogott s trillázott elbűvölten, mint egy mámoros fülemile s aztán nagyot repedt egy írtó nap.

— Megcsaltam Ilonát — böktem ki hirtelen.

— A fenét!

— Igen, nagy tiszteletű uram, megcsaltam azzal, hogy nem lett belőlem gálickó. Nem nőttem olyan mutatós lángelmévé, mint amilyennek ő álmodott meg engem. Mi ez, ha nem a legzordabb csalás? Jó zajos sikereket várt tőlem, mert imádta a sikereket, mint más a töltött káposztát. Ha híres zenebohóc lettem volna, a hírem kedvéért megbocsájtotta volna, hogy bohóc vagyok. Ha dizsnózsírból valami pályanyertes szobrot csináltam volna, boldoggá tudtam volna tenni. De a baj az volt, nagytiszteletű uram, hogy a disznózsíradékot én csak töpörtű alakban szeretem és nem szoborban.

A pap felderült, de csak egy pillanatra.

— Ékesszólóan rágalmaz — csóválta a fejét. — Mert csak nem akarja azt mondani, hogy maga hiba nélkül való?

— Ki beszél ilyen badarságot! Van nekem annyi bűnöm, hogy öt gyóntatószék is kevés volna hozzá.

A pap torkán megakadt a köhögés.

— Kázmér, csak nem katolizált!

— Arra nem értem rá. De egyebet aztán annál többet csináltam.

Mogyoróhéjban össze is foglaltam kimagaslóbb eseményeimet. A nőkkel meg a művészettel kezdtem. Törekvő bulldogok tudják oly buzgón fogni az ember nadrágszárát, amilyen konokul belekapaszkodtam én a dicsőség tovalebbenő pantallójába s szeretett nőim elvillanó nadrágocskájába. Nem sokra vittem náluk, csinosat rugtak rajtam, amíg végre eleresztettem őket. De óvakodtam attól, hogy sebeimet mással kötöztessem be. Mert nincs haszontalanabb dolog a felebaráti kötszereknél. Távol áll azonban tőlem, hogy valamilyen rendszerbe akarjam foglalni zavaros tapasztalataimat. Mindig idegenkedtem a rendszerektől, ehhez képest életem, szerelmeim és pénzviszonyaim meglehetősen ziláltak voltak. A nőknél porul jártam, a művészet múzsája elfelejtett homlokon csókolni s embernek is úgy látom igen közepes maradtam. Ami kitűnő szobrot alkottam, azt nem kőből, hanem ábrándokból faragtam. Ha bronzba öntöttem volna őket, e pillanatban talán valami korcskutya szaglászná. Nem bízom a kutyák műízlésében. Lemondtam hát a nagy eszmékről — bár ebben Ilona és a pénzszerzés dühe is ludas — a szépkeblű hölgyeket mintáztam, akiknek akkora volt az agyvelejük, mint egy jércének. Nemes hattyúnyakkal ajándékoztam meg kietlen vénasszonyokat, akik gyűlölték a fiatalságot, mert elmult és gyűlölték az öregséget, mert eljött. Fönséges pillantással mohó nagyvállalkozókat és nemes homlokkal közéleti tyúk-

prókátorokat. Mert a hiúság és butaság a legbiztosabb források, amelyekből kincseinket meríthetjük. Áldott balgaság, mennyi édes percünket köszönhetjük neki. Hányszor gondoltam rémült rosszalással bölcselőinkre, vezércikkíróinkra és néptanítóinkra, akik félreismerve a bárgyúság jelentőségét, úgy vetették rá magukat, mint valami filoxera vagy kártékony lótetű kiirtására. A pokolba is, mi lenne a lét polgártársaink együgyűsége és kedvesünk butasága nélkül! Kipusztulnának legszebb intézményeink, kihalnának sorsjegyügynökeink, megszűnnének diktátoraink, akik oly virgoncul tenyésznek a balgaság közegében, mint kolerabacillusok a húslevesben. Hogy a boldogság bacillusairól ne is beszéljünk. Ez azonban szerencsére nem fog bekövetkezni, fejeztem be kecsesen értekezésemet. Ez a világ, állítja Voltaire, oly feneketlenül buta és gonosz lesz akkor is, amikor távozunk az életből, mint amilyen buta és gonosz volt akkor, amikor megérkeztünk.

A hegyi pap a tarkóját vakarta.

— S ezt mind kitapasztalta? S aztán megálljunk, a gyereket is végleg lehozta?

Az igazság az volt, hogy egy kicsit elloptam a gyereket az anyjától. Úgy tettem, mintha beleegyeznék abba, hogy nyár végén az anyja érte jöjjön. De csak hadd jöjjön, gondom lesz rá, hogy egyedül térjen vissza. A pap azt kérdezte, értek-e a gyereknevelléshez, nem fog-e elburjánzani a kertészkedés alatt? Méla kérdés volt inkább, mint támadó, az aggodalmaskodó egyház halk és távoli hullámverése.

— És velem hogy volt — néztem rá vissza. — Engem ki nyesegetett, kötözgetett s ki írtotta a férgeimet? Az anyámat mindössze egy sápadt képről ismerem. Anyai sopánkodások nélkül nőttem fel, ha folyt az orrom, magamnak kellett megtörölnöm s bár fájlalom, hogy anyám emléke nélkül csörtetek ebben a vadonban, ime, mégis felnövekedtem s volt

idő, hogy szabad perceimben tűrhetően tisztességes embernek képzeltem magam.

A pap úgy látta, hogy Ilonával keményen összeszerugtam a házastársi gyöngédséget. Megmagyaráztam neki, hogy igazában csak Ilona gyűlöl engem, haszontalan, fennhéjázó, ügyetlen és fecsegő embernek tart, én pedig mindezt megbocsájtom neki, jó keresztényhez illően. Volt egy rozsdaveres macskánk, ecseteltem tovább a kettőnk viszonyát, az mindegyre csak a szájába kapta a kölykeit s futott fel velük a létrán a padlásra, mert a fejébe vette, hogy a kis bitangokat veszély fenyegeti. Hogy aztán le is potyogott közülük egyik-másik, az nem izgatta különösebben. Mit számított egy kevés nyaktörés, amikor kedvére kiélhette anyai ösztöneit. Ami persze nem annyit jelent, hogy az anyja Kiskázmért is lepotyogtatta féltésében a létráról. Nem állítom. De hogy az anyáknak abból a válfajából való, akik gondolatban minduntalan a létrán szaladgálnak a porontyaikkal, azt volt alkalmam tapasztalni. Annál is inkább, mert én voltam az a feltételezett veszedelem, aki elől a padlásra akarta a gyereket menekíteni.

— Hát így éltünk, nagytiszteletű uram. A feleségem gondoskodott róla, hogy sohasem feledkezzem meg arról, hogy semmiházi vagyok.

A pap elnézően fogta meg újra a karomat.

— Ezek a maga jellegzetes túlzásai, Kázmér... Egy kicsit valamennyien komisz fráterek vagyunk, nem kell mingyárt felrugni a sajtárt.

Azt kérdezte, alapjában véve mégis hogyan boldogultam. Úgy tettem, mint a vizililiom, világosítottam fel, addig nyujtottam a nyakam, amig a sötét moszatból a felszínre jutottam. Persze pénzben ez még nem sokat jelentett, korántsem annyit, amennyit például egy kereskedői értelemben vett vizililiomnál jelentene.

— S a nagytiszteletű asszony? Olyan holdsugáre még mindig, mint régen?

A pap két karjával nagy kört írt le maga körül.

— Egy mázsa tíz. De olyan fürge,mint a gyík.

A mozdulattól a fehér csepűnadrág majdnem leesett róla. Szeretett volna visszazökkenni belé, de kidagadó hasfala nem engedte magára a nadrágot.

— Szent Tamás is kövér volt — mosolygott mentegetőzve.

— Úgy tudom, Luther is — kacsintottam én is kajánul. — Az aki Descartes-el együtt megfertőzte az emberiséget.

Érezte, hogy idézőjelben mondom, vidáman hátbavágott.

— Mondom én, lator pápista lett magából is... Odanézzen. — A könyökével átmutatott a patakon. Sovány, káplánszerű alak botorkált az úton, tarka olvasójeleiről ítélve a breviáriumát böngészte. — Ez alighanem magára kíváncsi. Úgy csőszködik itt, mint madárijesztő a zabban. S közben úgy tesz, mintha Umbriában sétálgatna és elmélkedne, mint Assisi Szent Ferenc... Adjon Isten fiatal kolléga — kiáltotta oda a káplánnak szelíd hergelődéssel — mi járatban van erre, ahol még a madarak is kálomisták.

— Dicsértessék — állt meg a másik, reverendája hátsó zsebén át a nadrágzsebébe mélyesztve kezét. Himlőhelyes volt s parázsló szemű.

— Olvasom — újságolta neki a hegyi pap —, hogy a dominikánusok Isten kutyái voltak. Domini canes.

— In rebus ecclesiasticis — mondta a fiatal káplán komoran — nem ismerek tréfát, nagy tiszteletű úr.

Meghajolt szépen s felnyitva a bréviáriumát, faképnél hagyott bennünket.

— A humor az élet virága, Kázmér. De ezek szegények olyanok, mint a cryptogam növények, virágtalanok. Cryptogámnak mondják, nem?

Felült a szekerére.

— Örvendek, hogy itthon látom. Megmondom a feleségemnek: hát látod, milyen fennhéjázó legény volt ez a Felméri. S most mégis hazahozta az a bolond poézis, a honvágy.

— Hát ha a gyomorrontást poézisnek nevezzük...

Ahogy elzörgött vele a szekér, a porból, amit göndören maga mögé kavart, egy zsemlyeszínű ló ügetett elő, hátán valami nyurga, feketeszemüveges nővel. Olyan volt hosszú nyakával, hátraívelő fejével, mint egy bebalzsamozott egyiptomi királynő. Mozdulatlanul és engem semmibe sem véve bámult maga elé előkelő balzsamjaiból.

— Ez még sohase nézett meg senkit — adta értésemre Ferenc, aki Veronnal a két hídfát igyekezett járhatóvá tenni.

— Majd fog — mondta Veron halkan és hirtelen. El is sápadt belé, ahogy kíváncsian ránéztem.

A fűrésztelep a hegynyergen túl volt, a másik völgyben. A Nagy Főnök, amikor neszét vette, hogy indulok, a pléhpisztolyt és a vaddisznókat ráhagyta Jákobra s utánam loholt.

— Jákob azt mondja — újságolta —, hogy megszalasztott egyszer egy bocsos medvét.

— Hű... Ilyen kiváló Münchausen?

Úgy volt, magyarázta, hogy egy medve jött vele szembe a málnavészben egy kismedvével. Ő rájukfogta a botját, mire a bocs sírni kezdett. Az anyja meg ahelyett, hogy Jákobnak ment volna, megverte a bocsot, hogy miért olyan félénk. Lekent neki egy pofont.

A malom felett a hepehupás írtáson régi szomszédunk, Fülöp kapálta a kukoricát. A csipkés erdő-

szegélyen mentünk, de ahol lehetett, a csipkéket kihagyogattuk.

— Fütyüljünk, Pipánszki, jó?

— Lehet róla szó — mondtam.

De ahogy kiléptünk az erdőszegély csipkéiből s fejünk felett meglátta a keringő réti sast, sietve elkérte a pipámat s a nagy madárnak célozta.

— Bum, bumm!

— Nem is tudtam, hogy a pipám kétlövetű — jegyeztem meg. — Eltaláltad?

Azt mondta, eltalálta volna, ha nem dohányra lett volna töltve. Megigértem, hogy máskor sörétet fogok szívni. S mert mindent szeretett volna tudni, megkérdezte, milyen növényzet az ott a kerékvágás mentén.

— Csormolyának hívják. De ne végy róla példát. A magvai belekeverednek a búzába s keserűvé teszik a kenyeret. Vannak emberi csormolyák is, akik beledugják a más vetésébe az orrukat.

Hallott valamit a pipitér virágról is. Van ilyen is?

— Azt mondják, feltámadás ünnepén virágzik — emlékeztem rá én is.

Ennél a pontnál aztán váratlanul értésemre adta, hogy az anyja szerint én még a feltámadásban sem hiszek. Vagy ötször emlegette már az anyját, amióta megjöttünk. Úgy tettem, mintha nem hallottam volna. Két gyík birkózott a harasztban.

— Nézd csak ezt a két fajankót. Valami lovagi vitájuk akadt. Figyeld csak. „Uram, tegnap ön azt állította a polgári kaszinóban..." Ropsz, már ölik is egymást. Látod? Itt farokra megy a dolog .. Uraim — emeltem fel a kezem — beszüntetni a mérkőzést, egy farok maradt a porondon.

— Csakugyan, Pipánszki, az egyik itthagyta a farkát... Miért verekedtek?

— Nő, politika. Miért torzsalkodnak az értelmes hímek? Értelmetlen illúziókért. Ami pedig a feltá-

madást illeti, anyu tévedett. Hiszek benne. De szeretném, ha ez bizonyos értelemben már itt a földön és mielőbb bekövetkeznék. Még a halál előtt.

Megállt, fölnézett rám. Fölényesen mosolygott.

— Az nem lehet, Pipánszki. Elfelejtetted a katekizmust.

Erősködtem, hogy meg lehet oldani. Persze a trombitát nekünk kell hozzá megfujnunk és nem várni rá, amíg az angyaloknak eszükbe jut.

Ez egy kissé meghökkentette.

— Miket beszélsz, Pipán... Az angyalok mégis másképen tudnak trombitálni. A Jóisten is őket bízta meg evvel.

Szótlanul kullogtunk egy darabig.

— Ha felépítjük a malmot, akkor megengeded anyunak, hogy ő is lejőjjön ide és együtt lakjunk?

— Nem nagyon lesz kedve hozzá — figyelmeztettem.

— Megírhatom neki, hogy megengeded?

Vállat vontam.

— Ird, ha annyira ragaszkodsz hozzá.

Igen, ragaszkodik hozzá, állapítottam meg fanyarul. Ha az anyja nyár végén eljön érte, faképnél fog hagyni engem. Lenéztem rá. Pedig úgy hasonlít hozzám! Úgy hozzámtartozik!

A hegynyeregre értünk. A tulsó hegyoldalon dús hömpölygéssel gurultak le az erdő gömbölyü hullámai. A lejtő közepén hirtelen megtorpantak. Alatta kis vakondtúrások sejlettek. Az egyik apró temetőkupac alatt apám végezte szerény megsemmisülését. Odamutattam, de a Nagy Adófőnök csak fél füllel hallgatott rám. Az érdekelte, mi hajtja a folyón a kompot, ha sem motorja, sem vitorlája nincsen. Arra már nem vállalkozott, hogy minden fonnyadt emlékemhez elkisérjen. Egy pillanatig elnézett ő is a temető felé, de igazában nem is próbálta megkeresni a távoli halmot, amely nagyapja hollétét jelezte. Hát igen, gondoltam, én is kutyába vettem, amikor az

apám az emlékeivel traktált. „Itt rugta fejen a ló nagyapádat" — intett egyszer egy kerítés felé. Máskor meg egy házra hívta fel a figyelmemet. „Itt sok piros tojást kaptunk locsoláskor". Az emlékek érzelmi része hidegen hagyott, csak tárgyi tartalmuknak szenteltem néhány tűnő pillanatot, annyit, amennyi idő alatt kirajzolódott bennem egy ló rugásra emelt lába vagy egy zsebkendővel teli piros tojás. Céltalan dolog azzal kisérletezni, gondoltam, hogy megosszuk a multunkat másokkal. A multunk kizárólag a miénk, bárhogyan próbálunk másokra is rásózni valamit, mindenképen a nyakunkon marad.

— Szerettél egyedül kószálni, Pipán?

Petrarcát idéztem.

„Cercato ho sempre solitaria vita — Le rive il sanno, e le campagne, e i boschi — Per fuggir quest' ingegni storti e loschi — Che la strada del ciel hanno smarrita." Kerestem a magányt, látták ezt a martok, rétek és erdők, hogy elkerüljem az ostobákat és rövidlátókat, akik eltévesztették az éghez vezető útat.

Azt kérdezte, mióta tudok olaszul. Dehogy is tudtam, az idézetet egy bolgár szobrásztól hallottam, aki szintén nem tudott olaszul. De megtanultam, mert az éghez vezető út, amelyet velem együtt annyi tökfilkó alaposan eltévesztett, nagyon megnyerte tetszésemet.

A zabkalászok sörtéin hétpettyes katicabogarak ültek és pirosra pontozták a vetés hullámait. A vörös kis bogarak a hűs rothadásból kúsztak fel a lengő szárak végére, ahol a szelek jártak, nap csiklandozta a szárnyuk hártyáját s szemük világot láthatott.

— El ne felejtsd, Pipánszki, a pénzemet neked adom, hogy intézd el az épületanyagot.

— Hálás köszönet, Nagy Adófőnök...

Az építkezésről beszélgettünk. A malompitvarból, magyaráztam két szoba fog nyilni, meg egy konyha. A műtermet a pajta egy részéből ütjük össze, jó szellősen.

A bárói tanya előtt egy feltűrt nadrágú, tömzsi embert láttunk, amint éppen készült átmászni egy kerítésen.

— Öregem a marsallbotomat — mutatott le a kerítésről a botjára, amelyet lenn felejtett.

Öreg venyigebot volt, a Nagy Főnök megnézte, aztán felnyújtotta.

— Mit tetszik vele csinálni a kerítés tetején? — kérdezte.

— Nem szándékszom a kerítés tetején kotolni. Egy betegem van itt. Hypernephroma. Vesedaganat. A majoros viszont elvitte a kapukulcsot.

Hogy az összefüggést szemléltetőbbé tegyem a Nagy Főnök előtt, utaltam Mahomet szultánra, aki Bizánc ostromakor, minthogy máskép nem tudott hajóival eljutni az Aranyszarv kikötőbe, az egész hadiflottáját a hegyeken át szállította Bizánc falai alá. A doktor is, minthogy a vesedaganatok terén szerzett tapasztalatait nem tudta a kapun át szállítani, a kerítésen keresztül próbálja velük a betegét megközelíteni.

A doktor lenézett rám a kerítésről.

— Tudja kivel beszél? Én doktor Ihari Kanut vagyok, egykori klérikus és körorvos.

Azt hittem, lóvá akar tenni.

— Ihari Kanut? Nem rossz. Bár a Küszvágó Csért eredetibbnek találom.

— Küszvágó Csér? — vonta össze a szemöldökét.

— Igen. Csér az egy madár, küsz viszont egy halfajta. Tehát vizimadár.

— Akkor nem sok közöm van hozzá — közölte komoran. — De azért nem rossz. Ugy látszik, van némi invenciója. Pedig nem néztem ki magából többet egy gyurgyalagnál. A gyurgyalag is madár. Hogy hívják?

Nem akartam mögötte maradni nevek dolgában, hát középkorian meglengettem a kalapomat.

— Rocamadour, gyöngykereskedő és büntetőbíró. De ha ez nem felel meg, — itt megint meghajtottam magam —Grigny aranymíves és a női erkölcsök felügyelője. Esetleg Jehan Harduin mészáros, lovasőrmester és a komédiások pártfogója.

— És neked mi a neved? — mordult rá szigoruan a fiamra.

A Nagy Főnök is tüzet fogott.

— A nevem a Nagy Adófőnök.

— És ez itt? Az apád?

— Igen. Pipánszki Pipán.

— Elég — kiáltotta feldühödve. — Engem csakugyan Ihari Kanutnak hívnak. És most mars a pokolba.

— Egy szóra még doktor...

— Csak röviden.

Széles álla, keskenyre borotvált szakálla, ferdemetszésű szeme VIII. Henrik angol királyt juttatták az ember eszébe. Emlékeztem egy filmre, VIII. Henrik egy lakomán két kézzel ette az ürücombot s a csontokat a háta mögé dobta egy csinos gobelinre. A doktor is úgy festett a kerítés tetején lovagolva, forradalmi helyzetében, mint az angol király, amint elszakadva az egyedül üdvözítő anyaszentegyháztól, valami új vallást készül alapítani.

— Mondja csak doktor úr, mit csinál az ürücsontokkal?

— Ugy — mosolygott kisértetiesen —, hogy mit csinálok az ürücsontokkal. — Barátságosan megnézett, mint egy eszelőst és lehalkította a hangját. — Nem szabad, fiam, soha az ürücombra gondolnia. Akkor meggyógyul.

És átvetette magát a kerítésen.

— Doktor úr... — szóltam utána.

— Most nem érek rá — kiáltotta a kerítés mögül. — Legyen szerencsém a rendelőmben. Délelőtt tizenegy és tizenkettő között.

— Csak délután érek rá — kiáltottam utána.

Azt kiáltotta vissza, hogy délután el van foglalva. Rigókra szokott vadászni.

— Megálljunk Pipánszki — jutott még eszébe valami. — Mi az a pikareszk?

— A fene tudja — bömböltem vissza. A Nagy Adófőnököt szerfölött mulattatta a doktor. — Mi? — néztem rá. — Ez legalább érdekesen kezdi.

Még csak egy csermelyen kellett átugrálnunk és ott voltunk már a fűrésztelepen.

*

Az ember sohasem lehet eléggé gyanakvó. A világban sok a gonosz muki — mondta régen egy elpatkolt cimborám — jó, ha az ember behúzza a farát. Én meg olyan szabadon és nyájasan léptem be a fűrésztelep igazgatói irodájába, mint ahol a boldogság szérumát nyomják belé az emberbe. Előbb egy kicsit meghökkentem: egy nagyfejű, narancsvörös emberke fogadott. Nyájas vigyor fészkelt az orra alatt, aztán bejött egy másik alak is, az is meghallgatta az előadásomat és az is bólogatott. Minthogy ilyen osztatlan tetszést arattam, igyekeztem a malomépítés részleteit is megvilágítani, hadd lássák, jó helyre kell hitelezniök. A szemük láttára építettem fel a malmot, kedélyesen, a törpék gombaház stilusában, tücsökmuzsika mellett. A nagyobbik alak szivarra gyújtott. Azt kérdezte, mi hír a nagyvilágban, igaz-e, hogy Németország újra fegyverkezik s most aztán alaposan ráver majd az angolokra? Azt is megkérdezte, miből akarom azt a töméntelen sok deszkát, gerendát, szarufát, zsindelyt megfizetni? Hát a malom jövedelméből s aztán a szobrászat is hoz olykor valamit a konyhára.

— Ah, ah — jegyezte meg a szivaros elismerően, aztán a narancsvörös emberkéhez fordult, hogy ő mit szól a dologhoz. Az mozdulatlanul, kinyilt szájjal ült

eddig a székén, most hirtelen megmozdult, de felémkapta a fejét s nagyot vigyorgott.

— Szobrászat? Örvendünk, hogy előkelő vevőkörünk most már egy szobrásszal is gyarapodni fog. Hozzon nekünk egy váltót — a fejét elkapta, aztán ujra felémkapta és lenézett a cipőmre — egy váltót... — Most aztán a kezét emelte a magasba — háromhavi lejárattal és két erős — a kezét ökölbe szorította, mutatta, milyen erős legyen — két erős jótállással. Igaz-e cégvezető úr? — fordult most hirtelen a szivaroshoz s a váratlan mozdulattól majd lecsúszott a székről.

Kiderült, hogy az egész csak hasbeszélés. A narancssziníi fajankó csak a száját mozgatta, a hangok a másiknak a hasából jöttek. Mulattatott a két fakukac. Jól megosztották a szerepkört.

— Váltót? Dehát nem lesz elég biztosíték maguknak a ház, a telek s az én szobrászi csekélységem?

A hasbeszélő megint jelt adott a vörös fajankónak, aki a közjáték alatt elferdülve csüngette üres fejét. A jelre kiegyenesedett, s vigyorogva kezdte mozgatni a száját. Pipára gyújtottam s azt kérdeztem, mi hír a fűrésztelepen, igaz-e, hogy úgy leestek a munkabérek s mielőtt a hasbeszélő a narancsvörös fabáb szerkezetéhez nyult volna, megindultam a kijárat felé.

— Arra tessék — mutatott az ellenkező ajtóra a cégvezető. Szinte sorfalat alkotva állták el az útat előttem, készen arra, hogy bármi történjék is, csak a hulláikon keresztül vihetek el árut a raktárukból.

A Nagy Adófőnök a gőzfűrészt nézegette.

— Pipán, elég volt a pénz?

— Bőségesen — legyintettem kedélyesen. — De azért úgy gondoltam, a terveket majd át fogom dolgozni egy kicsit. Végeredményben nem is olyan sürgős a dolog, nem igaz?

— Nagyon sürgős, Pipán — jelezte gyanakodva. — Ugy szeretném már látni a malmot.

Hát igen, én is szerettem volna látni. Ami engem illet, én ellaknék késő őszig is a pajtában, töprengtem s a pipa keserű leve mind a torkomra folyt, de a fiamnak mégis valami rendesebb hajlékot illenék biztosítani. Mennyi átkozott sok pihét és szalmaszálat hord egy közönséges füsti fecske is a fészkébe s csak én ne tudnék néhány deszkát és gerendát szerezni a porontyomnak? A pokolba is! A szegény kispolgár a kapitalizmust illatos bőrszivarnak képzeli, amelyet egy arra érdemtelen ember sziv röhögve. Ugy látszik, mégis csak több, mint egy bőrszivar. A havannaillatnál tud bosszantóbb büzöket is az ember orra alá füstölni. Honnan veszem az épületanyagot? A fiam az anyjánál ötszobás lakásban lakott s még egy télikertjük is volt — igaz csak valami megalomániás üvegkalitka volt néhány rosszindulatú, szúrós kaktusszal — s én most egy rongyos kis lyukat nem tudok neki szerezni, ahol meghúzhatja magát?

A fürdőtelepen, az Austerlitz fabódéján egy friss pingálmány szomjúságcsillapítóan hirdette:

Kis málna 6.

Nagy málna 8.

Meleg volt, a Nagy Adófőnök megszomjazott.

— Mossa ki jól ezt a poharat — mutattam a pultra. — S utána egy nagy málnát a fiamnak, Oszterlic úr.

Felém pislogott a megdrótozott szemüveg fölött s közben kimosta a poharat.

— Nem Felméri uraságod?

— Miből gondolja, Oszterlic úr?

— Abból, hogy nadrágos ember létére Oszterlicet tetszik mondani.

Szóba kerültek az elmúlt évek, majd a deszkák, gerendák is. Baj van, súgtam oda neki, hogy a Nagy Adófőnök ne hallja. De ő szerencsére a domboldalról

lefutó csilléket nézte, amik telve voltak a felső gyógyforrás megtöltött palackjaival. Baj van, bólogattam s én is felhajtottam egy kis málnát. Hazajöttem. Elhoztam a fiamat is. Szórakozottságomban azt hittem, valami malomfélét találok itt, ahol majd ellakhatunk. Most aztán itt állok hajléktalanul s a tetejébe még a fiamat is becsaptam. Mert malmot ígértem neki, zsilipet, forgó malomköveket. Most aztán majd valami kiadó vakondtúrás után kell néznem. Austerlitz is a nehéz üzleti viszonyokról kezdett beszélni, aztán az egyik fiát hozta szóba, aki egykorú volt az én fiammal. Féltem, hogy az egész családi albumot fellapozza, hát elindultam. Utánam szólt. Tudniillik, mondta, néhány jobbfajta fürdőemlékre volna szüksége. Régebben, ha emlékszem rá, én szállítottam neki azokat a gipszből való mindenféle tárgyakat. Egy töröttszárnyú, poros gipszámort szedett le a polcról. Az emberek, jelezte szégyenkező borzongásomat látva, persze most már igényesebbek, jobb árut keresnek.

— Nem, Oszterlic úr — nevettem —, kinőttem már ezekből az angyalokból. Most már szárny nélkül szeretem őket.

A bódéja közelében volt egy másik üres fasátor. Régebben, amikor még az öreg báró részvényese volt a záptojásszagú gyógyforrásoknak, megengedte, hogy a teli üvegeket oda raktározzák el. Egy csille aztán beszaladt a raktárba, széttörte az üvegeket, azóta a zápvizeket máshová raktározták el, a sátrat pedig nyarankint gyümölcsös kofák bérelték. Most üresen állt.

— Hallja csak Oszterlic úr — jutott eszembe valami — fürdőemlékekkel fájdalom, már nem szolgálhatok, de ezt a sátrat esetleg bérbevenném. Ki most a gazdája?

— Nem tudom. Azt mondják, a báró már régebben eladta.

Körülnéztem ravaszul. A fürdő elég népesnek látszott. A zenepavillon árnyékában s a nyeszlett fenyőerdőcskében emésztő párok, magányos urak és sétabotos hölgyek andalogtak kis pohárkával a kezükben. Elég sokan voltak. A kertekben is mindenütt tarkaszoknyás májbajokat és nyersselyemnadrágos gyomorfekélyeket láttam.

— Dús felhajtásunk van, kérem — jelezte a cukrászda pincére is.

A Nagy Adófőnök ugyanis újra megszomjazott, azonkívül kíváncsi volt rá, milyen az én szülőföldemen a vaniliafagylalt s hogy adnak-e hozá ostyát is. Általában többízben visszaélt érzelgő szülőföldkomplexusommal. „Pipánszki, tulajdonképen milyen rendszámot viselnek szülőföldeden az autók?" Szülőföldemen, mi tagadás, egyetlen rozoga sportkocsi képviselte a motorizált haladást, az is csirkéknek szolgált hálóhelyül a kastély színjében. Amint hamarosan kiderült, a fagylaltnak szülőföldemen gyantaíze volt. Igen, siralmas kis aromák bujkálnak ezekben a távoli kis cukrászdákban, a kulturának ezekben a félreeső fiókintézeteiben. Engem mindig valami gyarmati postahivatalra emlékeztetnek, ahol gint is árulnak; a pálmalevelekkel fedett laza építmény előtt elhülyült bennszülöttek heverésznek bételdiót vgy valami pletykát rágva néhány hozzájukzüllött idegen társaságában s az idejük azzal telik, hogy várják valami izgalmas hajó érkezését. Ilyen volt a fürdőtelep cukrászdája is szellős farácsozatával, ponyvafedelével s hajót váró nőivel, meg kissé elhülyült férfijaival. A nők mindig valami karcsú hajót várnak a messziségből; a férfiak ostábláznak, vagy sört isznak s igazában már nem sokat várnak ezektől a hajóktól.

— Pipánszki — tudakolta a Nagy Adófőnök — mit akarsz azzal a fasátorral csinálni?

A szemközti rongysátorra mutattam. A nagy, kézzel mázolt hirdetmények szerint a sátorban Sába,

a telepátikus jóstehetség és neoarchaikus csodalény ejtette bámulatba az öt világrészt.

— Pénzt szeretnék keresni, Nagy Adófőnök. Ne gondolj semmi szélhámosságra. Csak éppen megkérjük a művészetek muzsáját, hogy hunyja le rövid időre a szemét, amíg nyélbeütjük a dolgot.

Ceruzát vettem elő s a kopott faasztalra félívben egy cégtáblát rajzoltam.

SZOB
LÁM RÁ
IL SZA
V T

Alája pedig odaírtam én is zárójelben: Mélyen leszállított árak, gyors kiszolgálás. Plakettek, maszkok, féldomborművű arcképek, sőt kívánatra élethű mellszobrok is.

Megtörtént már, hogy az Ilona lázongásait elfojtandó, a pénzkeresés valamilyen silány módjához kellett folyamodnom. De mielőtt visszatértem művészetem tűzhelyéhez, előbb mindig megmosakodtam, mint lelkiismeretes kéménysepről, mielőtt ágyba bújik. Volt a pesti műkereskedőnél néhány rendesebb munkám, de nem várhattam ki, amíg elsüti őket. Cselekednem kellett. Elhagyott barátaim nagy népünnepélyt rendeztek volna annak örömére, hogy így semmivé foszlott szép tolsztoji álmom. Előbb tréfának hitték, hogy fel akarom rugni a sajtárt, s hátat akarok fordítani nekik, s aranyos kis nőiknek, akik oly viharosan meg tudták érteni az embert, ha felkérték rá őket. A szivemre kötötték, hogy ne távozzam a körükből, jusson eszembe kezdődő reumám és ne tévesszem szem elől, hogy idővel zsüritag is lehetek, ha szép szürkére kunkorodik majd a szakállam. Nem, feleltem nekik, ilyen nagy gyönyörök sohasem csábítottak. Különben is voltam már egyszer zsűritag. Egy lepényevő versenyen kellett elnökölnöm.

— Rajta, Nagy Adófőnök — intettem a fiamnak. — Lássunk hát hozzá. Annyit csak én is tudok, mint az a Sába nevű csodapók.

A fürdőtelepet elhagyva, a vágás felé vettük utunkat. Látni akartam, hogyan állunk az agyaggal. Régebben onnan szereztem. A borsóföld felől egy keskeny barázdában a sárga kanca közeledett. A lovasa úgy festett rajta, mint Nofretete egyiptomi királynő. Élénken emlékeztem a fiatal fáraónő mészkőszobrára. A báróné arca aludt, mint egy üdén megóvott múmia arca, a tekintete ködösen révedt maga elé. Hosszú nyaka volt, hátrahajló koponyája, sárgásbarna bőre is úgy hatott, mintha balzsamokkal itatták volna át.

Az út, amelyen haladtunk, inkább gyalogösvény volt, szűkösen fért el rajta két gyalogos is, nemhogy még egy ló. Nofretete mellénk engedte a lovát, s mi leszorultunk a zabtábla szélére. Vártam, mikor indítja kancáját ügetésre. Lemaradni túl engedékeny dolog lett volna. A gyalogos gégje is tiltotta. Hát csak haladtunk egymás mellett szótlanul, a Nagy Adófőnök, én s a zsemlyeszínű bárónői kanca. Maga Nofretete úgy látszott, nem is vett részt ebben az együttesben, sőt lova ripőkségéről sem látszott tudomást venni. Ha férfi ülne a nyeregben, gondoltam, az ember barátságosan ráveregethetne a ló farára s azt mondaná neki: gyű, öregem, még rálépünk egymás méltóságos tyúkszemére. A Nagy Adófőnöknek aggodalmas gondolatok motoszkáltak a fejében.

— Vigyázz, Pipánszki, nehogy a ló a lábadra lépjen.

A hangra Nofretete is felébredt évezredes balzsamjaiból. Lenézett a Nagy Főnökre.

— A magáé? — kérdezte.

Bólintottam. Igen, az apja vagyok. Nézegette.

— Mit ad neki enni?

Eleinte dajkatejet kapott, jeleztem, de most beéri szárazkolbásszal és disznó orrával is. Mi tagadás, a humorom is csak olyan volt, mint a szárazkolbász; azért engem is szemügyre vett. Persze csak légiesen s kissé megütődve. S már cserben is hagyott. Csak a fiam érdekelte.

— Nyaralók?

— Részben — közöltem rejtélyesen.

— Tetszik látni — mutatott a Nagy Főnök a topolyafák felé — ott lakunk.

— A hegyi faluban?

— Dehogy is — felelte a fiam s kihullott tejfogának üregéből barátságos mosoly bújt elő. — Tetszik látni ott a fák között azt a csücskös? Az egy pajtának a fedele. Abban a pajtában lakunk.

— Pajtában?

— Igen — nevetett a Nagy Adófőnök. — De csak addig, amíg megépítjük a malmot.

Volt valami a tekintetében, ahogy a gyereket nézte, amit nem értettem meg. Nem tudom, vágy volt-e, mert nem volt gyereke, vagy fájdalmas irígység, mert volt s nem olyan volt, amilyennek szerette volna. Vagy más gondolatok és indulatok kavarogtak tekintetének a ködében? Később megértettem s láttam, nem vegyelemeztem rosszul.

— Milyen idős vagy?

Aztán néhány más kérdést tett fel s engem tökéletesen elejtett. A Nagy Adófőnök hamar elúnta, hogy ő csak felelgessen és semmit se kérdezhessen. Megfordította tehát a dolgot, ő kezdett kérdezősködni. Hogy mit eszik a ló télen, nem lesz-e kislova s nem lehetne-e feketére festeni? A fekete ló sokkal szebb. Azt is közölte, hogy sárga lovat ő eddig csak cirkuszban látott. A Nofretete barnás balzsamjain átütött valami lágy derű, ahogy az élénk locsogást hallgatta. Aztán hirtelen árnyék hullott az arcára. Talán valami belső hang figyelmeztette, hogy nem illik hozzá ez a kellemes ellágyulás; elfordította a

fejét, az erdő felé nézett s szeme megint tele volt ködd el. A mi utunk elkanyarodott, észre sem vette, hogy elhagytuk. Valahol a zabföld sarkán juthattunk újra az eszébe, mert megfordult, a tekintete minket keresett. A Nagy Főnök vidáman emelte búcsúra a kezét.

A vágásban úgy láttam, az alsófalusi gölöncsér friss agyagréteget tárt fel. Olyan hivogató volt, hogy felkattintottam a zsebkésemet és tíz perc mulva ott volt a Nofretete féldomborművű képe, bekeretezve. A kép felső sarkában néhány sakál- és karvalyfejű alakot helyeztem el, sőt Niuserre fáraó abusirri reliefjének mintájára egy halotti hajót is, amely szépen megfésült hullámokon úszkált. A Nagy Adófőnök azt ajánlotta, hogy véssek oda egy orrszarvút és egy zsiráfot is.

— Ezek nem voltak divatban — világosítottam fel.

— S miért nem tettél oda egy motoros bárkát?

Hová gondol, kérdeztem tiltakozva. Motoros bárkát! Hát nem tudja, hogy akkor még kézierővel hajtották az efféle járműveket? Nem hallott a gályarabokról, akik ott ültek a hajó gyomrában megláncolva s a hajcsárok korbáccsal biztatták őket? Hajrá! Szép, egyszerű idők voltak. Semmi hazugság, semmi szemfényvesztés. Aki nem tetszett a fejedelemnek, zsupsz, be a hajó hasába. Ezért is nem siettek a gőzhajó feltalálásával. A gályarabok egyrészt olcsóbbak voltak, mint a gőz. Másrészt ott volt a sok elégedetlen és lázadó semmirekellő: milyen hasznosan lehetett őket kamatoztatni! Nem úgy, mint ma, amikor már fel van találva a gőzhajó és a nép vezetői kénytelenek a sok haszontalant jobb hijján felakasztatni!

Veron szorongva várta híreinket a palló mellett. Fűrésztelepi balsikereimet várakozásom ellenére csöndes megadással fogadta.

— Akkor hát nem lesz malom?

— Ezt nem mondtam. Lesz, persze, hogy lesz. Kieszeltem valamit. Nem éppen fínom megoldás, de talán szerzünk vele egy kis pénzt.

Lehajtotta a fejét. A földet nézte.

— S ha mégis úgy volna — mondta tárgyilagosan, — hogy Kázmér úr nem csinálná meg, miattam ne legyen gondja Kázmér úrnak. Visszamegyek a falumba.

— De hamar lemondott rólunk!

— Nem akarok a terhére lenni.

— Idefigyeljen — szóltam, amikor összecsomagolva kis bánat-motyóját, elhaladt mellettem. — Délután Jákobbal bemegy a fürdőtelepre és rendbehozza azt a neoarchaikus villámbódét. Érti? Azt az üvegraktárat gondolom, amiben az öreg báró hajdan a zápvizeket tartotta. Holnap nagy megnyítóelőadás lesz.

*

Csaléteknek előbb a Jákob félarcát mintáztam meg s a közönség úgy gyült a sátram elé, mint kirakatok elé, amikben ízespalacsintát sütnek. Jákobot is egy-kettőre ott, a szemük láttára sütöttem meg a deszkára előzetesen rágyúrt agyagból. A vigyori és ügyes vázlat, hamar léprecsalt két valódi megrendelőt is, akik szintén bele akartak kostólni művészi palacsintáimba. Alkonyat előtt elkészültem velük, aztán pipára gyujtottam s a többi jelentkezőt felszólítottam, hogy másnap szerencséltessenek, mert megszomjaztam. Át is mentem a Grand Hotel söröző jébe. Szemközti kolléganőm, a telepátikus csodalény is becsukta nemsokára sátrát s átjött ő is a fogadó kertjébe egy pohár sörre. Jókora fehérnép volt, ha a félkarját ráejtette valakire, az összeroskadt a súlyától. Arcát három oldalról zsírhurkák keretezték, a fején meg valami olyan tárgyat viselt, amelyet eleinte szarkafészeknek néztem. Barátságosan biccentett felém, a céhbeliek egyetértésével. Gon-

dolja, hogy sikerül nyélbeütnöm a dolgot? — kacsintottam át neki kérdően. Legyintett, aztán kiitta a sörét.

— Szerencséje lesz a nőknél — adta le horoszkopját némi keserűséggel.

— Legfőbb ideje.

De arra a horgas orrú nőre vigyázzak — óvott szakszerűen. Minthogy horgas orrú hölgyek nem fordultak elő a praxisomban, nem is tulajdonítottam aggodalmának fontosságot. Másnap aztán egy őrgrófnőnek öltözött kakadu jelent meg a sátramban s a többi megrendelőt megelőzve helyet foglalt az emelvényen. Csak akkor eszméltem rá, hogy milyen szép horgas orra van, amikor a vázlattal már elkészültem.

— Micsoda orrot ragasztott rám? — kiáltott fel sértődötten. — Ezért fizessek én magának annyi pénzt?

— Vigye a garasait — mondtam s az újjaimmal lefésültem képét a deszkáról.

— Jöhet a következő.

Hü, micsoda látványos tűzijátékot rendezett. Csak úgy köpte a szép „vizeséseket" meg „szökőkútakat". Máig sem tudom, hol tartott ennyi rakétát raktáron. Bemenekültem a Grand Hotel söröző jébe s a sátrat Jákobra biztam, aki igen rendesen sáfárkodott a rábízott hatalommal, mert a távollétemben két komoly megrendelővel gyarapította az üzleti forgalmat. Az egyiket estére le is kalauzolta a malomhoz, hogy személyesen alkudjuk meg a dolgot. Foghíjas, nevető emberke volt, őszülő Kossuth-szakáll kunkorodott elő a gallérjából. Posztókereskedőnek mutatkozott be s azt kérdezte, megcsinálnám-e a mellszobrát?

— Miért ne? — néztem meg barátságosan kiálló metszőfogát és szelid, nagy füleit. Figyelmeztettem, hogy nagyobb műről lévén szó, amely több agyagot is igényel, az árszabás dupláját kell fizet-

nie. Jóindulatúan mutatta mosolygó fogait. Hogy ő valami komolyabb dologra gondol. Valami egészen komolyra. Mert látja, értek hozzá.

— Rendes mellszobrot akar? — vettem most már szemügyre komolyan is. Figyelmeztettem, hogy az a sátor-szobrászat ne tévessze meg, mert az ilyen csepürágás nem mindennapi kenyerem. S arra se gondoljon — folytattam felmászva művészi önérzetem hetyke ugorkafájára —, hogy azért mert meztelen lábszárral lát egy pajta előtt ülni és lebbencslevest kanalazni, potom pénzért fog mellszoborhoz jutni.

— Jól van, jól — integetett vidáman — tudom én jól, hogy ha az ember posztókereskedő, nincs joga mellszoborhoz. S ha már ragaszkodik hozzá, akkor meg ne merjen alkudni.

Azt feleltem, hogy a posztókereskedőket, ha nem nagy tolvajok, igen nagyra becsülöm. Azt kérdezte, mit kérek. A malom romjaira mutattam. Annyit kell fizetnie, hogy ezt a malmot újra megépítsem. Természetesen csak fából.

— S az mennyit tehet ki? — faggatott türelmesen. Le is ült egy favágó bakkra.

— Türelem — mondtam, mert eszembe jutott, hogy nem ártana, ha egy malacunk is volna. — Egy kis malacot is szeretnék venni. Meg egy csomag rendesebb pipadohányt.

— A kerékpárt elfelejtetted, Pipánszki — nyújtotta le számláját a pajta padlásáról a Nagy Adófőnök is.

— Nohát ezt adja össze. E sok mindenért kap egy gipszöntvényt.

Zavartalan nyájassággal ingatta a fejét. A gipsz az nagyon törékeny, hívta fel a figyelmemet s ha az ember szobrot szabat magáról, hát azt szeretné, hogy az ükunokái is lássák, milyen nevezetes posztókereskedő volt.

— Ha márványt akar, akkor látja ott azt a lucernást? Valamikor az apámé volt.

— S ön — a kezei szétrebbentek, mint az elszálló galambok — elherdálta, nemde? De hát miért olyan sürgős azt a lucernást visszaszerezni? Hiszen ön még meglehetősen fiatal.

— S remélem — nevettem én is —, még sokáig az maradok.

Azt mondta, ki kell még kalkulálnia a dolgot. Barátságosan távozott, nyilván annak az embernek a vidám elnézésével, aki a kis darab márvány és nagy darab lucernás arányát kissé mulatságosnak találja.

A következő nap a sátornál egy ügyvéd jelentkezett, aki szintén mellszobrot akart. Szerencsére nyomban megalkudtam vele. Mert nemsokára megjelent a báró gazdatisztje is és felkért rá, hogy távozzam a bódéból. Égőszemű, sunyi pillantású ember volt, hallani sem akart róla, hogy a sátrat bérbe adja. Ilyen vásári célokra különösen nem.

— A báró úr ragaszkodik hozzá — adta értésemre —, hogy azonnal szedje innen magát.

— A hang, barátom, a hang — mondtam neki — kissé szokatlan a fülemnek. A bárójának csak ahhoz van joga, hogy én mielőbb elmenjek innen. De ahhoz, hogy *szedjem magam* és még hozzá azonnal? Jelentse neki, hogy ehhez nincs joga.

Az ügyvéddel abban állapodtam meg, hogy egy-két hét mulva hozzákezdek a munkához. A Nagy Adófőnök helytelenítette, hogy a foghíjas emberkét nem ragadtam üstökön, mert hátha az ügyvéd meggondolja magát s nem jelentkezik újra. Veron halkan arra figyelmeztette, hogy nem kéne szemrehányást tennie nekem azért, mert nem alkudtam meg a posztóssal. A munkám értékét mégis csak én ismerem a legjobban.

— Kitűnő, Veron — jutalmaztam meg a finom gondolatért. — Maholnap szemüveget és kontyot fog hordani.

Ilona jutott egy villanásnyira eszembe, aki nagy érzéketlenséggel tévelygett a kalmári árak és művészi értékek ködös fogalmai között. S ha füstbe ment valami megrendelés a makacsságom miatt, milyen élhetetlen és ügyefogyott fickó voltam hetekig a szemében!

A következő nap ujra ott volt a posztókereskedő. Azt mondta, a malmot, a malacot s a csomag dohányt vállalja, de a többit engedjem el neki, mert még a gyomrát is kuráltatnia kell a fürdőtelepen s az is hozzátartozik a költségvetéséhez.

— Foglaljon helyet — intettem neki — azon a megrepedt malomköven. Holnap készen lesz a műterem s egy széket is szerzünk.

Felraktam egy hevenyészett állványra az agyagot s megcsináltam az első vázlatot.

Az egyik topolyafán fakopáncs zaklatta a kukacokat. A Nagy Főnök magához vette pléhpisztolyát és Jákobbal kivonult az erdő alá vaddisznólesre. A fejünk felett egy seregély fütyörészett. Úgy csinálta a haszontalan, mintha valódi rigó lenne.

III.

Szép füstök, tartalmas levelek. Beszélgetés az iramszarvasokról és a mentholos cukorról.

FÜRGE napok jöttek, zsongott minden a munkától és a fejetlenségtől. Gyékényekből előbb egy műtermet hevenyésztünk, aztán a pajtát szedtük rendbe, s Ferenc elhozta a fűrésztelepről a faanyag egy részét. Hajnalban keltünk, s amíg a kuncsaftjaim jöttek — rendre beosztottam őket, mint a lelkiismeretes fogorvos — az ácsmunkálatok körül serénykedtem. Csurgott rólunk a honalapítás verítéke. A fűrész fürge indulókat énekelt, s a bárd is nagyokat dohogott, amint lecsapott a szálfák oldalára. Ferenc is közreműködött, Birtalan szerint inkább csak a bagócsutka mellől, amit oldalt viselt a száján, hogy ne akadályozza lódításaiban. A fürdőről kirándulók zarándokoltak az erdő felé tangókat zümmögve, egyik-másik megállott a pataknál elnépieskedni velünk. Hogy minek a kátrány a sasfák lábára és minőnek igérkezik a termés. Az idegenforgalom lebonyolítását Ferencre bíztuk, aki jó dugóhúzósra pedert stílusban közölte az érdeklődőkkel, hogy a sasfákra a gyakori sáskavész miatt kell kátrányharisnyát húzni; ami ismét az időt illeti, reggel a saját szemével látta, amint a tarkapaszuly a mókus után kúszott a fára, olyan rohamosan növekedett. A szája, amint látnivaló, olajozottan működött, a baj csak az volt, hogy olykor egy-két napig sem mutatkozott, mert — állítása szerint — tanuskodnia

kellett valami birkalopási ügyben, vagy kéményt seperni rendelték a kastélyba. Veron befogott füllel haladt át az udvaron, hogy ne hallja a lódításait.

— Magának is nagyobb a zörgése, mint a haladása — adta tudtára egy nap nekibátorodva.

Veron, mint egy szorgos fecskemadár, már hajnalban elröppent a pajtából.

— Légyért van — mondtam a Nagy Főnöknek, ha felébredve a tekintetével kereste.

Ide-oda lebbent, hol a faluba, hol a fürdőtelepre; olykor csak egy szalmaszálat hozott, mint a fészkét rakó madár. Amíg a gyékénytető alatt szobrászkodtam, vagy a szálfákat ácsoltuk, Veron lakályos lukakká varázsolta a pajtát. Gyékényből, kartonokból, sásfüggönyökből apró kockákká metélte a rendelkezésére álló terepet. Olyanok voltunk, mint a női fodrászszalónok, minden függöny mögött történt valami, minden négyszögnek megvolt a maga lakója. Ferenc úgy vélte, hogy inkább darázsfészekhez hasonlítunk: minden likban egy darázs, bár tojásrakni e három darázs közül csak egyiknek van képesítése.

— Melyik volna az? — kérdeztem tudatlanul, mert nem figyeltem volt a szép allegóriára.

A Veron derűs, halk szeme olyan szürkét és hideget nézett Ferencre, mint a palakő. Ettől Ferencbe szorult a fűszeres rabelaisi szellem. Csak akkor csippentett egyet a szemével, amikor Veron hamvasan és hegyesen a faképnél hagyta.

— Jól kifésülték belőle a kócokat. A görcs tudja, hol szedte így össze magát. Az én feleségem olyan keletlen tészta most is, amilyen húsz év előtt volt.

— Gyúrta eleget? — aggodalmaskodott Birtalan.

— Még a teknőből is kiesett. De az se használt.

Igen, néztem az ellebbenő lány után, sok mindenféle víz moshatta, amíg ilyen símára csiszolódott. Utszéli kvarcdarab volt, szögletes és ügyefogyott,

amikor még az apám malmában tevékenykedett. Ezer szeplő borította az orrát, a szája szüntelen kotyogott, lúddal, kecskével, őröltető falusiakkal perlekedve. Az emlékeimet sehogysem tudtam ráhúzni most elváltozott lényére. Dőre csacsiságokra emlékeztem, s egy későbbi botlására. Jobb is volt, hogy nem ő volt már, akit elbotlani láttam. A régi Veron elmult a szeplőivel együtt.

A munka időnkint nagyokat döccent. Ferenc sűrűn elmaradozott, s ha el is jött, inkább a pihenésbe fáradt bele, mint a munkába; de azért úgy tett, mint aki nem győzi törölni a verítéket.

— Nagy kirakatrendező maga — figyeltem elismerően.

Pedig értett a munkához. Volt fuvaros, kéménysepről, miskároló, állatorvos, s még cimfestő is, aki csak abban különbözött a városi cimfestőktől, hogy ő a nagy S betűt fordítva pingálta.

— Szedd a csidmád, pulyám, mert megruházlak — röffentette ő tovább a szemrehányást Jákob felé, aki olykor elkódorgott valami kapocsvasért, vagy beült a kenyérsütőkemencébe cigarettázni.

— Jákob kenyeret süt — kacsintott a félszemű ács. A sütő füstölgött, Jákobot úgy kellett belőle kikanalazni, mint bödönből a túrót.

— Fogd a spárgát — mondtam neki — s máskor a tudtom nélkül itt senki csimaz nem dohányozhatik. Megértetted?

Jákob igazított egyet lyukas szalmakalapján — ezt féltette úgy a vaddisznóktól — s azt kérdezte, répalapít se?

— Azt se. Kukoricabajuszt se. Felgyujtod a pajtát.

— Akkor jó — vonta a vállát —, várok véle, amíg nem gyujtom fel. — S aztán büszkélkedve nézett végig a Nagy Főnökön. — Egyszer már magamra gyujtottam otthon a disznóólt.

S megfogta a miniumba mártott spárga egyik végét, a másikat én ragadtam meg és piros vonalakat paskoltunk vele a gerendák szélére.

Délfelé Ferenc elővette nagy vasutas óráját, amely az egész tenyerét eltakarta. Az ács is megcélozta fél szemével a nap állását, aztán elővette bugyrából a hagymát, kenyeret, egy szilkébe hagymakarikákat vágott, sóval meghintette, ecettel leöntötte és ebédelni kezdett. Olyan mutatósan mozgott az állkapcsa, mintha malacpecsenyével küszködne.

Veron is készítette az ebédünket. A kolbászos leves alól robinzoni kacskaringókat rajzolt az égre a füst. Senkinek olyan ügyesen nem kunkorodott ki a bográcsa alól a füst, mint a Veron bográcsa alól. Mert nemcsak tartalmas leveseinkről s egyéb őrangyali teendőink elvégzéséről gondoskodott, hanem a szép füstökről is. Művészi füstök voltak, a Nagy Főnök rajzban is megörökítette őket. Veront is hozzávázolta, a tűz fölé bográcsot akasztott, amiből riadt csirkefej lövellt ki, a csirke csőréből pedig növekvő betűkkel ömlött a segélykiáltás:

Segítség! Nem akarok csirkepaprikás lenni!

Még csak néhány fakanalunk volt, s az asztalunk is csak láda volt, de elfértünk mellette. Az ács a pajta mellett evett, mert szerette hátát nekivetni a fainak; Veron sohase ült le, csak röptében majszolt valamit, vagy hörpölt fel egy korty levest, mint ahogy sikló fecske kortyol egyet a patakból. Hárman maradtunk hát a ládához. Ferencnek többnyire tárkonyos levest hozott a szolgája. Arasznyi szolga volt az is, inkább ürgékkel bajlódott útközben, mint azzal, hogy idejében ott legyen az ebéddel. Mire megjött, el is csurgott már a szép sárga lé, csak a bárányfej maradt az edényben, az is bánatos szemekkel.

— Mit nézel, komám — hordta le a bárányfejet Ferenc, miután a szolgáját már alaposan lehordta.

— Egyszer már ne kérdje meg — inditványozta az ács. — Láthassa, még egyszer se válaszolt magának.

Ő megmaradt a mindennapi hagymakarikainál, mert tehenet készült venni. A pénze még nem gyűlt egybe, de már eljárogatott a közeli marhavásárokra szép tehéntőgyeket nézni. Az ebédjét Veron toldotta meg ravaszul egy-egy fogással, mindig úgy téve, mintha mint fölöslegeset a csirkéknek akarná locscsantani. Jákob nem értette a gyöngéd csalafintaságot, s futott mindig, hogy Veron az ő tányérjába csurgassa a fölösleget. Jó étvágyú legényke volt, egy birkát a farkáig végig evett volna, pedig még alig bimbózott ki a csizmájából.

Ebéd után a külvilág dolgairól folyt közöttünk a szó. Eberleinről, a néhai körorvosról, s néhány más tovapittyent emlékről, amik úgy jöttek elő az időből, mint nádiverebek hada a zsombékból, hangot adtak, s nyom nélkül a semmibe rebbentek. Az elmult molnári évekről esett a legtöbb szó, meg arról, hogy akkor minő semmitmondó rügyecske volt ez a Veron, hogyan ült a szekéren apám koporsója mellett cukrot szopogatva, s hogyan igazította el útközben a koporsó papircsipkéit. S aztán, amikor meghúztam a kisvasút vészfékjét, hogy a vasúti töltés mentén sietve búcsúcsokrot szedjek a Dukics bankigazgató lányának.

— Meghúztad a vészféket, Pipánszki? — ragyogott fel a Nagy Főnök. — Ilyen bátor fickó voltál?

— Én mindig bátor voltam, ha nem volt muszáj.

— S a háborúban? Ott muszáj volt, s mégis érmet nyertél.

— Hát igen — hagytam rá —, nyertem, mint a lutrin.

Ferenc is előrugtatott rozzant vesszőparipáján. Annyi év után is még mindig begyében voltak a háború disznóságai.

— Az őrmesternek is volt egy vég. Mert mindig odatartotta a sapkáját, ha a hadosztálynál kitüntetéseket szotyogtattak. De ha rohamozni kellett, bebújt egy vakondlikba.

Emlékeztem rá, Vakondlik volt a neve. Volt az én raktáromon is néhány ilyen vakondlik. A sorsnak, mondtam, nyilván kárörröme telik benne, hogy megajándékozhat bennünket ilyen Vitézjancsikkal és Vakondlikakkal. Próbára akarja tenni a türelmünket. Ha az ember körülnéz egy kicsit, bőven talál ilyen jellemtörpéket. Amikor az állam rájukvarr valmi címet, a zsiráf sem hordhatná magasabban a fejét, mint ők. De nézd meg, hogy összeomlik a sok vitézjancsi, ha az állam visszaveszi tőlük kölcsönadott tekintélyét. Léket kapnak és kimegy belőlük a levegő, mint a marhahólyagból. Olyan szánalmasak, hogy az ember elfelejt beléjük rugni.

— S ezt mind kitapasztalta? — nézett meg az ács a félszemével.

Veron mosogatott, odakünn a malom előtt kis mokányló kullogott, hátán két kosár havasi cseresznyével.

— Ha még megvolna a pénzem — érdeklődött a fiam vágyakozással nézve a pócegérnagyságú fiatal lovat — megengednéd, hogy megvegyem ezt a szamarat?

Háromszázhatvan fokot fordultam. Szamarat kerestem. Azt kérdeztem, melyiket.

— Ezt a szőröset. Nem látod?

S még mulatott is rajtam, hogy nem látom. Szőrösnek csakugyan szőrös volt. Nagy tömegekben csöngtek róla a téli prémek cafatjai. Azt kérdeztem, mit csinálna vele. S intettem az embernek, hogy álljon meg a cseresznyéjével.

— Achimnak keresztelném, mint a házmester fiát.

Kétségtelen, ismertem el, óriási előny az, ha van az embernek egy olyan szamara, akit Achimnak hív-

nak. Nem mondom, rendben is volna a dolog. Emlékezhetik rá, amikor néhány év előtt azt mondta: — Pipánszki, ha lenne volna egy fagylaltos szekerem . . . — nem bérbe vettem-e egy félórára azt a fagylaltos taligát a Marczibányi-téren? Ami tehát Ächimot, a szamarat illeti, ismétlem, semmi kifogásom ellene addig a pontig, ahol Ächim végződik és a szamár kezdődik. De fájdalom, zoológiai értesülései tévesek, mert ez az Achim nem szamár, hanem ló, s csapott faráról, száraz lábáról ítélve nem is angol telivér.

Arra kért, ne hunyorítsak olyan gúnyosan, mert hiszen én is mondtam már, saját beismerésem szerint, néhány badarságot. Honnan tudhatta volna, hogy szülőföldemen a lovak olyan szőrösek és kicsik, mint a szamarak.

— Ne tévesszük szem elől — figyelmeztettem — hogy atyád vagyok, s mint ilyen, legalább is papírforma szerint, nem mondhatok badarságot.

Lehorgasztotta a fejét. Mi ettük a cseresznyét, de ő nem nyúlt a maga porciójához.

— Hát akkor bocsáss meg, Pipán . . . hogy szemtelen fickó voltam.

A ló gazdája is letelepedett egy kicsit hűsülni az eperfa alá.

— Eladó? — intettem a pócegerc felé.

Egy borítékba zárva felbontatlanul előkerült a zsebemből a Nagy Főnök pénze. Körüljártuk, megtapogattuk, megfuttattuk, aztán hosszú alku után megvettük és mingyárt meg is kereszteltük a lovat. Ráadásul még egy kötőféket és fanyerget is kaptunk. Az öreg paraszt csak azt kötötte ki, hogy előbb eladhassa maradék cseresznyéjét a fürdőtelepen.

Hogy a Nagy Főnök sugárzó örömét ne sokáig rontsák az aggodalmaskodó szorongások, azt mondtam, a maradék cseresznyét is megvesszük, legfeljebb másnap cseresznyelevest, cseresznyehúst és cseresznyetésztát eszünk. S ha még marad, eszünk hozzá cseresznye deszertet is.

Veron óvatosan megkérdezte, hová fogjuk Achimot elszállásolni, amikor még mi magunk is pajtában hálunk, mint a vándor üstfoltozók.

— Túlzás, Veron. A pajtában egész jól elfészkeltük magunkat.

Három hálófülkénk volt s minden fülkében egy-egy sásfonatú priccs, pokróc, szék. A lengő kartonfalakon szines műmellékletek kápráztatták a szemet. Őszi kikerics az Alpokban! Ladik a háborgó Balatonon! A baj csak az volt, hogy olykor a falak is háborogni kezdtek. A besöprődő szél felemelte a kartonszoknyákat és galádul tudni szerette volna, mi van alattuk. Gyertyaoltás után a zsindelyfedél likacsain át megszámoltuk a Fiastyúk csibéit s a falaknak fittyet hányva, átbeszélgettünk egymáshoz. A könnyed cellában határozott kényelemben töltöttük éjszakáinkat, kiki a maga számlájára, csak újdonsült pócegerünk zavarta meg magányunk illusióját azzal, hogy mingyárt az első éjszaka belerugott a vödörbe.

— Fel a falakkal — adtam ki a parancsot felriadva. — Betörők járnak a kastélyban.

Megemeltük a karton- és gyékényfalakat és a Nagy Főnök vakmerően nekilőtte frikciós zseblámpáját a fenyegető homálynak.

— Minő tapintatlanság ez, Achim — korholtam az új családtagot. — Holott éppen arról álmodtam, hogy át akarják nekem nyujtani a Legnagyobb Állami Nagydíjat a hozzávaló gyémántokkal. Most lőttek neki.

A Nagy Főnök azt kérdezte, mekkora gyémántokat szoktak adni hozzá. Veron a harmadik kockában halk ibolyahangon elkuncogta magát.

— Halljuk! — szóltam át hozzá, kuncogásának okadatolását várva.

— Istenem, hát semmit sem változott Kázmér úr.

— Nem is volt szándékomban. Elfelejti, hogy egyedüli példányok vagyunk. Valamennyien. Az ember tartson ki ritkasága mellett.

Ami pedig Achimot illeti, megjegyeztem, hogy ámbár egy szamár rugása nem igen jut el a mennyországba, úgy látszik, a vödör kitűnő akusztikája hozzásegítette Achimot ehhez a dicsőséghez. A Nagy Főnök azon a nézeten volt, hogy nem kéne Achimot úton-útfélen szamárnak neveznem s emlékeztetnem őt, a Nagy Adófőnököt arra, hogy a gyapjas kis mokánylovat szamárnak nézte. Végre is nem lehet még annyi tapasztalata a szamarak megítélésében, mint a felnőtteknek. S azonkívül Achimnak is nyilván rosszul esik, hogy szamárnak nevezem. Lám most is milyen elszomorodva hallgatja vitáinkat.

Leszállt a priccsről s megsímogatta a ló fejét. Achim barátságosan az arcába szagolt.

— Ne hallgass Pipánszkira... Pipánszki szeret csúfolkodni... De azért nem rossz ember. Látod, mingyárt megvett téged.

— A te pénzed volt — figyelmeztettem —, kerékpárra kaptad.

— De lemondtam róla, Pipán. Nem emlékszel? És jó is, hogy Achimot vettük meg és nem a kerékpárt, mert neki nem fog kipukkadni a gumija. Nem igaz?

— Elég — adtam ki a parancsot. — Fálakat le. Tovább alszunk.

Egy éjszaka arra ébredtünk, hogy a lovacska, eloldódva kötőfékjéről, végiglátogatta fülkéinket.

— Mentholos cukrot kér — világosított fel ifjabb Kázmér.

Kiderült, hogy délután egy egész zacskóval ettek meg ketten. Vita keletkezett arról, hogy az okszerű lótenyésztés előírja-e a mentholos cukor éjszakai használatát? Én amellett kardoskodtam, hogy a lónak széna dukál, a fiam viszont a kentaurokra hivatkozott, akik szerintem félig szintén lovak voltak s

egy ízben — ezt is tőlem hallotta — betértek egy csapszékbe fröccsöt inni és tormás virslit enni. A kentaurokról a vita átterelődött a vitorlázó repülőgépekre, majd a Feszty-körképre. A Nagy Főnöknek eszébe jutottak az iramszarvasok is, mire újabb vita keletkezett arról, hogy kihez hasonlítanak. A Nagy Főnök szerint öreg hordárokhoz, szerintem nyugdíjazott hősszerelmesekhez. Ennek észszerű folyományaképen felmerült egy tyúkfarm ötlete is. A Nagy Főnök vállalta, hogy majd gondját viseli. Figyelmeztettem, hogy sülttojásból nem lesznek csirkék. Nyár elején ugyanis a selyemhernyó-tojásokat rátette a kályhára, hogy hamarább keljenek ki, mint az osztály többi selyemhernyó-tojása, mire az egész rakomány megsült.

— Pipánszki, azt ígérted, hogy sohasem említed többet.

— Igaz.... Béke hát poraikra.

A tyúkfarm kérdéséhez most már Veron is hozzászólt, aki eddig gyönyörűséggel hallgatta, hogyan kapunk hajba az iramszarvasok és a selyemhernyótojások miatt. Tervezgettük, hogy kukoricatöréskor már zakatolni fog a malom. Ősszel felszántjuk a tagot, gyümölcsfákat ültetünk, s jövőre visszavásároljuk a lucernást is.

— És veszünk egy pulykakokast is — emlékeztetett a Nagy Adófőnök egy régebbi ígéretemre. Amikor még Pesten tervezgettük titokban, hogy mi mindenünk lesz, egy dúló-fúló pulykakakast is odarajzoltam a malomudvarra. Szökdécselő borjat is, méhkasokat, mindent, ami eszembe jutott. Szerettem volna valami olyan ábrándos tanyát nyélbeütni, amilyenre az iskoláskönyvek képei oktatják az embert.

Fenti ábránk trágyadombot ábrázol vasvillával és kukorékoló kakassal. Az a) jelzésű ábra a vasvilla, a b) jelzésű a kakas, amint éppen kukorékol.

Egyszóval, valami jól felszerelt baromfiudvaron történtem a fejem, sok festőiséggel és kevés ráfizetéssel. A képet yorkshirei kocák népesítették be s a karcsú góré mögött erélyes kakasok rugták szét a pelyvát. Veron a tagban kiteregeti a szép kendervásznat, amit a télen szőtt, mi meg locsolgatjuk, mint a rezedát. Ha visszavásároltam a lucernást, határoztam el, a szegélyére méhkasokat ültetek. Jó méhlegelő volna s a nektárt az is gyarapíthatná, hogy a kis rabszolgák majd átbitangolhatnának a báró rétjére s vámmentesen áthozhatnák a kerítésen, amit elbírnak.

— A híddal is tenni kéne már valamit — ajánlotta Veron bátortalanul.

Igen. A patak elvitte volt a doronghidat s akkorát harapott le a két martból, hogy oda már nem volt érdemes hídat rakni. Ahol alkalmas lett volna a hely, oda meg lenyúlt a báró haszontalan telke, amely két oldalt úgy szorongatta a malmot, mint egy harapófogó. Be voltunk fogva, szorongtunk a báró telkének befelé görbülő két szára között; csak bábakalács és szamártövis termett rajta, egyébre nem is volt jó, mint hogy szorongasson bennünket.

— Majd beszélek a báróval — ígértem. Az üzenete óta, amit a kasznárjával küldött, nem nagy lelkesedéssel gondoltam rá. Halogattam is, hogy a kastélyba menjek, amíg lehetett, de aztán mégis csak el kellett mennem, mert a két gerenda únta már, hogy a hídat helyettesítse s Jákobbal is meg a Nagy Adófőnökkel is lebillent a vízbe.

A kastély elülső kapuját zárva találtam. Megrángattam az öreg csengőt s valahol az udvaron nagykésőre megszólalt egy rozsdás kolomp. A tömzsi, alacsony bástya egyik ablakán maga a báró hajolt ki. Fakó és szőke ember volt, hanyagul csüngő bajusszal. Amikor meglátott, a fejét hátranyomta, állát viszont levágta s ettől olyan kunkora volt, mint egy nagybőgő feje. Szótlanul végighallgatott, aztán

vissza is vonult szótlanul. Vártam egy darabig, arra gondoltam, valami dolga akadt, eszébe jutott valami. A bárónak, ha már eszükbe jut valami, ilyen váratlanul jut eszükbe. Vártam, de annyi minden fontos dolog juthatott az eszébe, hogy nem is mutatkozott többet. Meghúztam megint a rozsdás csengőt. A báró újra kihajolt s látható csodálkozásba ejtette merész jelenlétem. Azt kérdezte, mit akarok és miért zaklatom a munkájában. Előadtam, hogy szeretném, ha azt a néhány méteres sávot átengedné nekem. Megint végighallgatott, aztán összefonta a karjait. Azt kérdezte, minek nézem őt s ki vagyok? Megmondtam s hogy össze ne tévesszen mással, azt is értésére adtam, hogy az egykori molnárnak vagyok a fia s az a szándékom, hogy felépítem újra a malmot. Hogy őt minek nézem, arra nem feleltem. A felvilágosításom láthatólag megdöbbentette. Minek tartom őt? Döglött birkának, akiből minden éhes kuvasz kirághat egy darabot? Megnyugtattam, hogy ilyen hasonlatok sohasem jutnak eszembe s ha meg tudunk egyezni, semmi sem fog gátolni többet abban, hogy őt kifogástalan úriembernek tartsam. De be sem fejezhettem a szép gondolatot, mert az ablakon derékig kihajolva felém kiáltotta:

— Egy centimétert se, tisztelt Felszegi úr! Nyugodjék bele, hogy a báró nem engedi széthordani a birtokát. Maguknak, barátom, nagyon megnőtt a szarvuk. Hja, persze! Az új társadalmi irányzat. A történelmi materializmus, nemde?

— Nem kérem, e pillanatban nem éppen erről van szó, igyekeztem arra a kis földsávocskára szűkíteni a nagy világkérdéseket. De a báró felkért rá, hogy ne papoljak s hordjam el magam mielőbb, mielőtt keményebb eszközzel fog gátat vetni tolakodásomnak. Eszembe juttatta, hogy a kasznárjával is milyen bolseviki hangú üzenetet küldtem neki s ezzel megvetően becsukta az ablakot. De aztán hirtelen megint kinyitotta. Nó végre, gondoltam, meg-

jött az esze. De csak azt akarta még közölni, hogy nagyon tévedek, ha azt hiszem, hogy minden jöttmentnek jogcíme van ahhoz, hogy őt háborgassa.

Alapjában véve úntam újra végighallgatni s faképnél hagytam. Utánam kiáltott s minden kiáltás után úgy lökte ki a fejét, mint egy pulyka. Ó bolond történelem, de csúfosan elfordult a kereked. Micsoda hínárba jutottál. A bástyatorony ablakában egy báró áll s ahelyett, hogy azt hallgatná, hogyan nyekereg és vonít a jobbágya, akire a béresbíró botja ver huszonötöt, hát kénytelen az én jöttment maliciámat hallgatni. Egy körmöci arany járt a báró eleinek az én elődeimtől minden malomkő után. Pimasz irányban fejlődik a történelem.

*

A palló előtt üde fehérnép állott, szatyorral a kezében. Ferenc úgy hemzsegte körül, mint kakas a kendermagos tyúkot.

— Adj Isten — nevetett felém a nő. — Elhoztam a récéket.

Kalapjának nagy karimája lekokkadt a szemére s én csak az orra hegyét láttam, meg számtalan fogait. Veronnal beszélte meg, hogy két szép tenyészrucát hoz nekünk. Ott voltak a szatyorban.

— Ki maga, rozmaringvirág? — nyájaskodtam magam én is a közelébe.

— Ha nem ismer meg, akkor csak olyan buta rozmaringvirág, mint a többi.

— Nem látszik butának — biztattam vidáman. Megismertem a hangjáról. Pillantásom falánkul bekapta hajlékony derekát és jól formált lábait. Csak szobrászi pillantás volt és még nem a pecsenyeszagra felkerekedő róka nagybőjti mohósága. Egy év óta kerestem már valami alkalmas modellt „A három életkor"-hoz. A három életkort akartam megalkotni valami beszédes és nem túl elvont kompozicióban (mert nem szerettem a szobrászi nyelv buzgó

jelképességét): a pattanó bimbójú gyermeklányt, a zsongó, termő asszonyt és az elhamvadt élet maradványait: az öregasszonyt. A pályaőr húga maga volt a zsongó, gazdag élet, a termékenység széptestű, világos példája. Azt hiszem, karmazsinpirosan csörgött benne a vér és a szája is olyan volt, mint egy húsevő virág.

Azt mondtam neki, olyan szépre mosdott s a hangját is a szebbiket hozta magával, hogy alig ismertem meg. Erre aztán dévajkodva nézett rajtam végig. Én vagyok hát az a Felméri, akiért olyan nagyon bomlott volt a vízi molnár lánya, kérdezte.

— Ő az — bíztatta Ferenc, látva, hogy kárvallottan tova kell vitorláznia. — De igyekezzék, gyémántom, amíg a készlet tart.

— Öreg kokasnak rekedt a kukorikolása — vetette utána a pályaőr húga s már mondta nekem is a magamét. — Azért a pucérságért még elszámolásom van magával is.

— Számoljunk hát, rozmaring... De előbb egy kérdést: kié vagy?

— Kié? — nevetett hangosan. — Aki úgy megfog, hogy nem ereszt többé.

— Ha én még egyszer olyan fogós legény lehetnék — sóhajtottam.

— Az volt pedig. Úgy hallottam. Aztán mégis olyan keveset fogott?

— Keveset — üres kezemet mutattam. — Semmi sem maradt.

— Sajnáljam? — vonalai ide-oda hullámzottak pirosan és melegen. Ahogy néztem, megértettem és megbocsájtottam a hasonlatot: „mint a pipacs a vetésben". Úgy hajlongott. Kihívó, buja virág volt, ha nem tudom Veront a patak túlsó partján, nehezen állta volna meg bennem a szobrász, de még a férfi is, hogy végig ne húzzam a kezem meztelen karján, paraszti egészséges nyakán és egyéb plasz-

tikai erényein. — S aztán igazán semmije sem maradt? — faggatott incselkedőn.

— Nem sok. De ha a nevét megmondja — ó ragályos falusi kakaskodás! — mégis marad valamim.

— Tartsa ide a kalapját — s a kezével úgy tett, mintha alamizsnát szottyantana belé. — Póli. Tetszik?

A bodzabokrok mögé húzódtunk ösztönösen. Nagy sűrűség választott el a Veron kíváncsi tekintetétől. Megfogtam a karját, fönn, majdnem a hóna alatt.

— Tetszik... S most nem tudom, mit szeretnék magával. Lemintázni-e, vagy egyszerűen csak megfogni időnkint a derekát.

— Így szokta? — kacagott óvatosan, hogy Veron ne hallja.

Magamhoz húztam és szájon csókoltam. Szája fölött az izgalom apró gyöngyszemeit éreztem.

— Látja — mosolygott csúfondárosan, amikor összeszedte magát a karomban — most nem üres a keze. Mégis csak fogós legény most is.

Azt mondtam neki, szeretném lemintázni.

— Egyebet nem akar? — kérdezte gyanakodva is, csúfolódva is.

— Még gondolkozom rajta...

Veron hallotta már a szatyorban gágogó kacsákat s talán Ferencet is ette a sárga irígység s beárult, Veron már körözött bennünket.

A gyékénysátorban, amely műteremül szolgált, várt rám már a kétfogú posztókereskedő.

Este Veron megkérdezte, hogy mit intéztem a bárónál. Mellesleg azt is tudni szerette volna, drágálom-e a kacsákat, amiket Póli hozott. Ránéztem. Miért drágálnám.

— Le akarja mintázni Pólit? — kérdezte halkan, de állhatatosan.

— Egyelőre ezekkel a megrendelésekkel szeretnék végezni — feleltem kitérően.

A széllámpa alatt furcsa árnyékok imbolyogtak az arcán.

— Veron — szólítottam elő egy idő mulva a maga sokféle árnyékából — mire gondol?

— Ó, semmire Kázmér úr... Olyan lassan készül a malom...

OSZK

IV.

Rövid délutáni fröccsök. Találkozásom a postamesterrel. Azután további bajok a báróval.

A VETÉSEK lassan hangot változtattak. Bársonyos sóhajuk elérdesedett s odalenn a lapályon már zörögve ütötték egymáshoz a fejüket. Veron, amikor hajnalban elindult, hogy a fészekrakó részvénytársaság telepére maga is elhozza a ráeső szalmaszálakat — nyújtófát, törölközőt, borjúszegyet — útközben ujjaival mindig elmorzsolgatta a kihajló kalászokat.

— Egy ilyen rongyos malmocskához annyi férfi — adta tudtul csalódását Ferencnek — s mégse készülnek el.

Ferenc, akinek legtöbb vaj volt a fején, hetvenkedve fejtegette, hogy a férfi munkához ész szükségeltetik.

— Ész? — nézte Veron palaszürke nyugalommal. — S maga azt hol veszi?

— Mészárosboltban — dünnyögte az ács a tárkonyos bárányvelőre célozva.

— Hogy rájött a molnárkodás! Azelőtt — indított aztán el valami gyanút — *azelőtt* jól megvolt malom nélkül is.

Veron, mintha csak a bluza fodrai között járkálna volna valami tolakodó kéz, megütődve hátrált.

— Mi baja vele, hogy mit csináltam én *azelőtt*! — kérdezte halkan, de elszántan.

Láttam lappang és feszül közöttük valami. Talán összeakadtak valahol a bodzabokrok mögött s Ferenc, a híres kakas, megkopasztva hordta el megmaradt farktollát. Veront néztem, ahogy kibiborlott alázatos fakóságából. Megértettem, hogy alázatát csak nekem tartogatja. S ez a felfedezés most már tartózkodóbbá tett iránta.

A posztókereskedővel szépen haladtam, de az özvegy közben meggondolkozott. A malom körül a munkát olykor kisded zivatarok akasztották meg. A lezúduló csapadék lemosta a szénégetők képéről a kormot, a pattanó bogarak hátáról a sarat és lesikálta a levelekről a hársfák sárga porát. A rövid délutáni fröccsök után a csirkék, akik közben négyre szaporodtak, nem győzték falni a gilisztákat. A falatokat egymás csőréből tépték ki.

— Nyilván elvi okokból — feleltem a Nagy Főnök kérdésére, — mert a kis pimaszoknak is, mint az embereknek, a más gilisztája finomabb. — Neszelt minden a kövér zápor után. Fülöp, akinek a kukoricása ott volt egy kis zabtáblával a malom felett, boldogan gőzölgött a napon.

— Legalább félmázsát ér — kiáltotta le a hegyoldalról az esőt dicsérve. — De odaát — mutatott valahová messze, talán a határon túlra s szőrös arca alighanem gondterhelt lehetett — nagy a szárazság.

— Fő, hogy mi eláztunk.

Azt mondta, nem úgy van. A népek sínylődnek, ha szárazság van. Senki nem segíti őket. Rájuk is kell gondolnunk. Mert — magyarázta aztán munka után, megállva a pallónk előtt, — sem Isten, sem az Egyház, sem az Állam, sem a Társadalom nem gondol rájuk.

A gémorr a forró fényben puffanva lőtte ki szigonyát s nagyot pattant a vadrepce becője is. A hátsó tag felől zamatosan lebegett elő a fai eper édeskés illata. A Nagy Adófőnök még nem ismerte a fai eper puha, sötétkék gyümölcsét. Most értek

éppen s ha felderítő lovas útjáról hazaérkezett, le sem szállva a fanyeregből, egyenesen az eperfa alá tartott. Estére kék volt már a karja is, sőt lábszára is, nemcsak a foga.

— Hogy bemázolta magát, drágám — ment elébe Veron a szappannal és törölközővel. S zsákmányát levitte boldogan a patakhoz.

— Pipánszki — jutott eszébe a vízben a Nagy Főnöknek — hogyan kell színdarabot írni? Szeretnék írni egyet. Én leszek a bőrharisnya és leigázom a fehér embereket.

— Le vannak azok igázva, nem szorulnak rád.

— S ki igázta le őket?

— Saját ostobaságuk.

— Pipánszki, te megint másról beszélsz. Én szeretnék egy színdarabot előadni, amiben Ächim is szerepel. Jákob lesz az indián közlegény.

— Helyes. De azért ne kapkod úgy a fejedet.

— Azt hiszed, félek ettől a rongyos pataktól? Még a folyótól sem féltem.

Itt megakadt egy kicsit a párbeszéd. Veronnak is fennakadt a mosolya.

— Mikor jártál te a folyónál?

Nos, amikor a fűrésztelepről jöttek, Jákob kijelentette, hogy Ächim megszomjazott, azonkívül jó volna, ha megnéznék a kompot. Lementek tehát a folyóhoz s Jákob azt mondta, az igazi lovasok a vízben sem szállnak le a nyeregről, s így ő sem szállott le. A folyó aztán elkapta egy kicsit őket, elsodródtak egészen a túlsó partra. Ächim úgy úszott, mint egy aranyhal.

— Szerfelett érdekes — ismertem el. — És ha Ächim nem tudott volna úszni?

Ilyen ügyetlen indukcióval akartam rávezetni könnyelműségére.

— Pipánszki — nevetett fölényesen. — Minden ló tud úszni. Látod, engem is megtaníthatnál.

Veron ott guggolt a patak mellett, szappannal a kezében és apró ijedelmek borzongtak végig rajta.

— Nem történt semmi — nyugtatta meg a Nagy Főnök. — Pipánszki is egyszer szinte belefulladt.

Arra kért, meséljem el, hogyan történt. Elő is adtam, hogyan kapott el az örvény s milyen meggebedt rongyhalom voltam már, amikor nekiütődtem a kompnak. Vasvillával piszkáltak ki a vízből.

Jó drámai színekkel dolgozhattam, el is halkult tőle s a szeme kissé forróbban tapadt rám, mint máskor.

— Nagyon sajnáltalak volna, Pipán... És te is sajnáltál volna engem?

— Nem mondom, nem nagy gyönyörűség egy magányos atyának, ha a porontya a vízbe fúl — vontam a vállam.

Megütődve nézett rám. Szeretett volna most meghatódni s én a vállamat vonogattam.

— Hát jól van, Pipán... De Anyú, tudom, nagyon megsíratott volna.

Némán ültünk a vacsorához. Volt már asztalunk is. Veron a széllámpa alatt ült, a pajta mellett.

— Azért te is szeretsz, úgye Pipán? — kérdezte a Nagy Főnök leverten.

Ezen az éjszakán megint illatos almon aludtunk, a pajtán kívül, mert Veron még lakályosabbá akarta tenni szállásunkat s mindenféle átalakítást végzett a pajtában. A patak szenderegve fordult be a szederbokrok alá. A fehér holdfényben olyan közel voltunk egymáshoz, én és a Nagy Főnök, hogy a szívünk verését összeigazíthattuk volna, mint két zsebórát. A kérdésére nem feleltem. Nem volt tehetségem a langy szavakhoz. Megfogtam hát a kezét.

— Holnap hozzákezdünk az úszóleckéhez. Jó?

— Igen, Pipánszki... S aztán azt is elmagyarázod, úgye, hogyan kell színdarabot írni?

Reggel értem jött Todor, hajdani bajtársam s ez időben jegyzői szárnysegéd és kézbesítő, hogy

jelentkezzem a jegyző úrnál, mert valami nincs rendjén körülöttem.

— A papirjaiba akarok bekukucskálni — közölte a jegyző, amikor elmentem hozzá s mert elmés ember volt, mutatta is mindjárt a kukucskálást. Volt vagy tizenkétféle papirom a szivárvány minden színében és mindenféle nagyságban. Ez a legszebb papirgyüjtemény az egész országban, hívtam fel rá a figyelmét, amikor a nagy halmot kiteregettem előtte. Előbb körülszaglászta, mint kutya a borzlyukat, hogy érez-e benne valami törvénytelen dúvadat, aztán ott, ahol a szöveg valami lyukat hagyott a képzeletének, bedugta fejét és elkezdte földalatti kurrogásait.

— Úgy látszik nyomon van — állapítottam meg.

Kidugta fejét a lyukból és vésztjóslóan kacsintott.

— Nézze csak meg, mindjárt kimászik... Elkapjuk az ipse farkát.

Szerettem a szavaknak ezt a fürge bujocskáját.

— Ha róka az illető, ilyenkor maga alatt tartja a farkát — figyelmeztettem nyájasan. — De talán csaholna neki néhányat.

Egy légypettyes legyezővel kezdte magát legyezni. Azt kérdezte, minő okkult célok vezényeltek vissza a községbe s van-e építési engedélyem.

Nem kínált hellyel; egy lyukas diványon telepedtem le. A divány is, ő is majdnem elnyeltek.

— Okkult célok? — nevettem jóizűen. — Okkult célok avagy a hatalom rémlátásai.

Azt mondta, tudja ő, hogy gyanús dologban sántikálok. Az ember nem tér vissza ilyen kezdetleges körülmények közé a maga passziójára. Valami titkos szándékaim vannak. Azt mondtam, nem tagadom, vannak titkos szándékaim is, de korántsem olyanok, aminőket a rémlátó előljáróság nekem tulajdonít. Kifejtettem, hogy a hatalom olykor igen együgyű. fél még a maga árnyékától is. Az ilyen félelem, fej-

tegettem tovább, igen lógikusan, elnyomásra s végül a hatalom bukására vezet. A jegyző riadtan húzta ki erre pléhkardját, hogy vakmerő lázadásomat késedelem nélkül vérbe fojtsa. Én is kihúztam a magam pléhszablyáját és nagy csattogás következett, mint vidéki színpadokon. S mert nem bírt leszúrni, kijelentette, hogy az állam biztonságát veszélyeztető magatartásomért eljárást indíttat ellenem, az építkezést pedig, addig is betiltja.

— Tartok tőle, hogy ennek nem fogok eleget tenni — mondtam neki.

Erre aztán újabb államhatalmi mutatvány következett. A jegyző közölte velem, hogy: 1. adós maradtam az örökösödési illetékekkel, amiért sürgősen végre fognak hajtani; 2. tizennégy év előtt becsaptam az államkincstárt azzal, hogy engedély és illetéklerovás nélkül pálinkát főztem a szilvatermésemből.

— Ne fáradjon — intettem búcsút neki — mindkettő elévült. Egyébként, hogy prosperál a malma odaát a folyón túl?

— Ki mondta — hördült fel, — hogy nekem malmom van?

— Ha nem volna — különben úgy tudom, hogy csak részes benne, csöndes társ — akkor nem akarná megakadályozni az én malmom építését.

Mindig utáltam ezeket a ganajtúró bogarakat, ezeket a szent skarabeuszokat, akik úgy gyakorolták a hatalmat, mint valami magánvállalkozást. A hivatalokban Shakespeare óta a helyzet egy hajszálnyit sem változott. A gőg és a packázás gyönyöre vonzza az embereket a hivatali pályákra s csak azután a nyugdíj.

Utánam kiáltott, de nem fordultam vissza. Azt mondta, a csendőröket fogja a nyakamra küldeni.,

— Már volt dolgom velük — intettem, s elhagytam a jegyzőséget.

Elmentem a póstára, hogy átvegyem rég nem látott ujságjaimat. A fiatal póstamester, amikor a

nevemet hallotta, felugrott és szertartásosan bemutatkozva arra kért, engedném meg, hogy örömének adjon kifejezést.

— Rajta csak barátom — bíztattam. — Megnyertem talán a főnyereményt?

Ő nem, rázta a fejét s szőke haja a homlokába hullott. Nem gyarló matériális örömökről van szó.

— Ön művész, Felméri úr — közölte, zavartan keresve a szavakat. — Művész, akiben megértő finomságok lakoznak. Én tudniillik nagyrabecsülöm a művészetet, sőt, hogy úgy mondjam, magam is űzöm egyik nemét.

Emlékeztem rá, néhányszor ő is megállott a palacsintasütődém előtt. Megkérdeztem, melyiket.

— Lírikus vagyok kérem, — vallotta be és lenézett a padlóra. — Éppen az éjszaka fejeztem be egyik versemet. Fájdalom, nincs senki, akinek felolvashatnám.

— Hát olvassa — voltam nemeslelkű és fínomságok hordozója.

Hozzá is fogott boldog lámpalázzal. Sovány, szőrtelen arcú fiatalember volt, nyakán egy gyógyuló furunkulussal és egy szerfelett fakó nyakkendővel. Belenéztem az egyik ujságba. „A nemzeti szociálizmus az a mustármag, amelyből a boldogság ezeréves fái fognak az égre törni" — olvastam az első oldalon. Félfüllel a verset hallgattam.

Mily dőrék is a szerelmi álmok
S a szived is mily csacska, álnok . . .

„Nyilt levél a kéményseprő ipartestülethez" — olvastam az ujság ellenkező oldalán. Aztán egy hölgy lépett a hivatalos helyiségbe, hogy megkérdezze, lehet-e egy nagy bélyeg helyett három kicsit ragasztani a levélküldeményre azon esetben, ha a küldeményt Németországba szánta az ember. Aztán újra magunkra maradtunk s a póstatiszt néhány újabb versszakot olvasott fel költeményéből.

— Méltóztatik kedvelni a verseket? — kérdezte alázatosan, amikor látta, hogy egyre jobban belemélyedek az ujságba. Azt feleltem, magam is írok néha, ha rossz kedvem van. Most például a jegyzőről szeretnék alkotni egyet.

— Ah, a jegyzőről! Oly műveletlen! Olyan sörissza! — próbált lebeszélni. De én nem hagytam magam. Költeményre vágyott minden pórusom, valami költőit és nagyot szerettem volna rugni a hatalom — lett légyen jegyző, tollnok, ülnök vagy álnok — sajtkerek ülepébe.

Hiszek a csodában
Hogy harsanva s szépet rughatok majd
E jelentéktelen lator sajt-
kerek ülepébe.

— Igen, kérem — helyeselt a póstamester — könnyedén méltóztatik kezelni a prozodiát. Tessék elhinni, oly boldog vagyok...

Valahol az erdő alatt a báróné sárga kancája villant meg néhány pillanatra. Hirtelen megértettem, hogy miről szóltak az ifjú póstatiszt versei. Erről a zsemlyeszínű kancáról. Ő ugyan csak egy sárgaszőrű lovat emlegetett, de elég volt visszaidéznem lázas szemeit, magasztosan ritmizáló ádámcsutkáját, reménytelen nyakkendőjét és eloszlott nyomban minden kétségem a ló személyazonosságát illetőleg. A báróné kancája volt itt versbe szedve, lángoló metaforákkal vagy tizenkét versszakon keresztül. A kanca helyébe be kellett helyettesíteni Nofretetét és nyomban megoldódott a póstamester drámája. Sajnálkozva gondoltam rá; hiszen volt néhány elviselhető sora is.

Mily dőrék is a szerelmi álmok
Az élet is mily sötét s álnok.
A póstamesterek is ó mi dőrék
Vannak pfennigek, shillingek, őrék...

A költészet látnivalóan megfertőzte gyanutlan lényemet s egész úton versekben gondolkoztam. A dülőúton egy felfordult szénásszekeret láttam, azt Picasso és Tristan Tzara keresztezésével próbáltam kifejezni. Majd visszatértem Változatok egy rugásról című balladámhoz, mert úgy láttam, az utolsó gondolatot nem aknáztam ki kellő drámaisággal.

Hiszek a csodában
Hogy harsanva s szépet rughatok majd
Egy jelentéktelen lator sajt-
Kerek ülepébe
Trara, az ülepébe.

Ez a trara határozottan új színt visz bele, állapítottam meg tárgyilagosan. Az ember kompenzál, mondják a lélekelemzők. Ha nem tud rugni, versben gondolja el. Amikor elismételtem magamban, szinte úgy éreztem, hogy már fedeztem is rugás iránti szükségletemet.

A malomnál már értesültek a fejleményekről. Todor vitte le a hirt, hogy nem szabad folytatnunk az építkezést s azon vitázott Ferenccel, helyes volt-e szembeszállnom a jegyzővel. Ferenc meghallgatta a kézbesítő fenyegetéseit, aztán ügyesen kipederte kétoldalt a Todor lusta bajuszát.

— Na, Toagyer na — csittitgatta, mintahogy nyugtalan jószágot szokás — te csak azt láttad, hogy a jedződet ette a fene s most szeretné leharapni a Kázmér úr fejét. De azt nem láttad, hogyan nézte a jedző felesége a tornácról Kázmér urat. Úgy nézte, mint kecske a szép darab sót. Látod, a körorvost se meri a gazdád bántani.

— Van a jegyzőnek tornáca? — kérdeztem, amikor magunkra maradtunk.

— Hogyne volna. Én hordtam hozzá a követ.

— És felesége is van?

— Van. Én hordtam hozzá a leveleket a fürdővendégektől.

— Tőlem nem visz — mondtam neki.

Veron is megszólalt egy kis idő mulva. De csak halkan.

— S ha nem építhetünk tovább?

— Akkor maga összepárosítana a jegyzőnével?

Zavartan hajtotta le a fejét.

— Nem erre gondoltam... Ha nem lesz kész őszire a ház, Kiskázmért biztosan elviszi innen az anyja.

Tovább fogjuk építeni, mondtam. Különben Kiskázmér levelet kapott az anyjától.

— Kiskázmér is hagyott Kázmér úrnak néhány sort.

Az a néhány sor a pajta falára volt írva krétával. Igy szólt:

„Drága Pipánszki, értesítelek, hogy felderítő úton vagyok. Jákobot is elvittem, ő lesz a hirnök staféta, ha megtámadnak a rézbőrűek. Én és Achim védekezni fogunk. Estéig okvetlen gondolkozzál rajta, hogy hogyan kell színdarabot írni. Ölel hű fiad, a nagy adófőnök.

*

Ügyet sem vetettem a jegyzőre s a munkát tovább folytattuk. A csendőrök kétszer is beállítottak, hogy mit barkácsolunk.

— Madárházakat csinálunk télire — világosítottam fel őket.

A két nagy keréktengelyhez kemény szálfákra volt szükségünk. Ferencnek volt egy kis erdőrésze a báró erdeje mellett, azt ajánlotta, válogassuk ki nála ami szükséges, az árát majd elszámoljuk. Találtunk is két nyúlánk szálfát, komor szép termés volt mindakettő. Úgy döngött az erdő, amikor lecsaptak rá a fejszék, mint egy Berzsenyi-óda, még a szövegét is érezni lehetett a zengő levegőben. A baj csak az volt, hogy a szép ódáért, amit a fák körül műveltünk, hamarosan hűvös írást kaptam a báró kasz-

nárjától, amelyben közölte velem, hogy orvúl megdézsmáltam a báró erdejét.

Mutattam Ferencnek a szókimondó fogalmazványt.

— Maga ujabban rosszul ismeri a földrajzot.

— Az ótvar tudta — röstelkedett, talán nem is azon, hogy áttévedt egy kicsit a más erdejébe, hanem hogy ilyen hamar tettenérték. A tiszttartót bírálta, hogy az mennyivel nagyobb tolvaj, mint ő.

Olyan keresetlenül nem mondták még meg, hogy tolvaj vagyok, mint ahogy a kasznár tette a báró megbízásából. Elküldtem Ferencet, hogy magyarázza meg a bárónak, tévedés történt s a kárt nyomban megtérítem, mihelyt közli, mennyi kártérítést követel. Ferenc azzal jött vissza, hogy a báró büntetőbíróságot, meg csürhét emlegetett. Előkerestem a töltőtollamat, Veron friss levélpapírt hozott Oszterlictől s én udvariasan margót hagyva a papiroson, felhívtam a figyelmét a bárónak, hogy amikor néhány nap előtt fajkacsáimat az ő kertje alatt érte utól a tojhatnék és a kasznár úr a téves tojásszállítmányt a kastély javára elkobozta — nyilván mint a kacsák mezőrendőri bűnjelét — én nem emlegettem a bárót csürhével és büntetőbírósággal kapcsolatban. Mellőzzük tehát a fölösleges díszítő jelzőket és számoljunk el barátságosan. Közölje hát, mit kér a két szálfáért s én az összeget rögtön kiegyenlítem. A kacsatojásokat pedig egészségére kívánom.

A báró a levelemet olvasatlanul visszaküldte. Nem vagyunk levelezési viszonyban egymással, üzente.

Nem ismertem a bárót, valami oldalági örököse volt a megcsappant uradalom régi gazdájának. Azt mondták, azért kunkorodik úgy előre a feje, mint a nagybőgőnek, mert idegrángása van. A jegyző, amikor az építkezés miatt vitáztam vele, csúfolódva említette, hogy a báró is rosszban sántikál, tenger-

vizet gyűjt. Aki tengervizet gyűjt, gondoltam, aziránt elnézőnek illik lenni. Ügyet sem vetettem többet rá és a két szálfát kiadtam az ácsnak, hogy megfaragja.

A nagy. honalapításból Kiskázmér is kivette részét. Valami gyenge szekeret szereztem, mert Ferenc mindegyre elmaradt a fuvarral. A szekeret a lóhoz erősítettük s a kis fogattal a Nagy Főnök és Jákob hazaszállították a fűrésztelepről a még hátralevő faanyagot. Jákob útközben testvériesen megosztotta a Nagy Főnökkel bőséges élettapasztalatait. Ha kövér tehénnel találkoztak, szakértően közölte kevésbbé járatos útitársával, hogy a tehénnek borju van a hasában. Ha gólyát láttak a kukoricásban, arra is kioktatta Kiskázmért, hogy a nagy dög ráveti magát a fiatal baromfira is, ha kiszáradnak a pocsolyák. A Nagy Főnök zsufolásig tele volt mindenféle tudással, mire hazanyikorogtak; a baj csak az volt, hogy hol a pokrócot hagyták el valahol, hol egy köteg zsindely pottyant le a szekérről.

A déli nap teljes súlyával lerogyott ránk s még a mezei tücskök is becsukták a nagy hőségben csárdáikat. A gyékénytető alatt elpállott a levegő s a posztókereskedő is elaludt néhányszor. Már a márványon dolgoztam. Káprázott a távoli folyó s a beléndek virágján elaludt a rajzos csalánlepke, mint kimerült, fiatal lovag hölgye karjai között. Veron ide-oda röppent, de félszemmel a kondért figyelte. Lacikonyhán éltünk és sok zöldségen, gyümölcsön. A zöldséget a Nagy Főnök ügyesen az asztal alá ejtette, ahol vártak már rá a kacsák és jércék.

— Pipánszki, mi sohse eszünk darumájat? — tudakolta a Nagy Főnök. — Jákob azt mondja, evett már.

— Akkor én különbet ettem — főztem le Jákobot. — Bálnafülét borókán füstölve. Effélét faltál már, Jákob?

— Én mindent — nyugtatott meg, hegyes szalmakalapját igazítva.

Amikor felhörpöltünk és megrágtunk mindent, ami a környékünkön ehető volt, a pajta árnyékába húzódtunk. A bodzabokrokat Ferenc bérelte ki, ha ott volt s az öreg ácsnak elég volt a keserűlapi árnyéka is. A csirkék is felhúzódtak az eperfára, nem bírták ők sem a hőséget, mert nem voltak izzadtságmirigyeik.

Néztük az eget és a felhők játékát. Kis habok loccsantak ki az erdőből s felhőnek az égre ragadtak. Olykor úgy látszott, mintha a kastély konyhájából öntött volna valamit az égre a szakácsné. A Nagy Főnök madárfejnek nézte, én egresmártásnak. Odaragadt a mennybolt üvegéhez, aztán lassan lecsúszott róla.

— Pipánszki — figyelmeztetett egyszer — most megint kiöntött valamit a szakácsné. Találd ki micsodát.

— Egy favágót, nem?

— Az anyu kalapját.

Nem ismertem az Ilona újabb kalapjait s így nem ellenőrizhettem a hasonlat helyességét.

— Pipán, miért költöztél te el anyutól?

A párosodó galagonyalepkéket néztem. Kíváncsi voltam rá magam is, milyen ostobaságot fogok felelni.

— Nem tartottam ildomosnak — hangzott ez az ostobaság —, hogy férfi létemre én az anyu házában lakjak s nem a magamében.

Hallgattunk, néztük az eget s az égen az Ilona kalapját. Hamarosan sündisznóvá alakult át, aztán lassan elhullatta a tüskéit, orrát és mint villanykörte távozott a láthatárról.

— Hogy kell színdarabot írni, Pipánszki?

— Lehetőleg úgy, mint Shakespeare — feleltem szórakozottan. Ilonánál vesztegeltem még, kanyargós vándorútam egyik leégett állomásán.

— Barátom kokas, csendet kérünk — utasított rendre a Nagy Főnök egy szajkót és verebet, akik hevesen összerugták a patkót valami fürkészért vagy hernyóért. Fáradhatatlanul kapkodták ki egymás csőréből, amíg végre a szajkó elúnta versenytársa tolakodását és lenyelte a zsákmányt.

A dobhártyánk lassan elhatalmasodott rajtunk, óriási koronggá tágult, amelyhez hozzákoppant minden távoli nesz, amíg aztán egy fejeselő béka cuppogása nagyot hasított rajta. A lágy káprázatban bogár korcsolyázott végig egy kis vízöntésen. A tócsa bőre összeráncolódott, mint ló bőre, ha bögöly piszkálja.

— Jákob a szerpentin út helyett azt mondja, hogy terpentin út — mosolygott már félálomban a Nagy Adófőnök.

Nekem meg, ahogy így elszenderedni készültem, az jutott eszembe, hogy Ruskin és Winkelmann szerint a műalkotás nagysága a nyugalom. Nem ostobaság ez? A Michelangelo Dávidja nyugodt, a Calais-i polgárok is nyugodtak. De nyugodt-e a Laokon? Vagy a Diszkoszvető?

A közelben egy csiga ebédelt. Finom salátánkat ette.

— Látod ezt a buta salátát? Amikor még vad volt, tejszerű nedvet eresztett magából, hogy a csiga ne tudja megenni. Amikor az emberek megszelídítették, akkor tudod, mi történt vele? Abbahagyta a nedvkiválasztást, mert bízott abban, hogy az emberi okosság majd megvédi a csigák ellen. S a csigák ime most felfalják. Tanulság? Az ember, ha csalán is, lehetőleg csak a maga nedveiben bízzék.

— Pipánszki, megtámadott egy szunyog. Leadjak egy sortüzet?

Egy vékony napcsík, amely átlőtte az eperfa lombozatát, áthaladt a karomon ülő szunyog üres hasán.

— Nem. Figyeld csak. Előveszi a szerszámjait. A fúrót leszúrja a talajba, ahol a forrást sejti.

— Fúrója is van, nemcsak szivattyúja?

— És pedig fürésszel kombinálva. Most átfűrészelte a kérget, áthatolt a talajnedveken s a forráshoz ért... Vigyázat, most mindent kikapcsol s a szivattyút hozza üzembe.

A szunyog hasa telni kezdett piros folyadékkal. A Nagy Főnök úgy találta, hogy úgy dolgozik, mint egy vízvezetékszerelő. Kitől tanulhatta?

— Magától jött rá. Eleinte valószínűleg növényi nedvekkel táplálkozott. Egy napon aztán pusztulni kezdtek a növények, mire a kis rablók összebeszéltek, hogy megtámadnak valami kétlábú vagy négylábú élelmiszerraktárt és kifosztják. Csakhogy a raktár falai vastagok voltak, meg kellett szabályosan fúrni őket. Akkor még nem voltak szerszámgyárak, nem lehetett azt írni, kérek utánvéttel egy tucat fínom acélfúrót; a szunyognak azt magának kellett házilag előállítania.

— Igen, Pipánszki, de honnan tudta, hogy milyen legyen, ha sohasem látott még fúrót.

Próbálkozott, mondtam; sokfélét gyártott, rá is fizetett. Egy félmillió évig kisérletezett, amíg ezt a szivattyúval kombinált fürész-fúrót kitermelte.

— És látod... — Ujjamat rátettem az apró gépezetre, amely megtelve, mint egy veresboros hordó, ott ült még a karomon. A félmillió éves tökéletes betörőszerszámból, a haladás és fejlődés biborhasú csodájából mindössze valami ragacsos vörös folt maradt a karomon.

A Nagy Főnök sajnálkozva nézte. Egy félmillió évig fáradt s én csak rátettem az ujjamat és vége volt.

— Mi mit találtunk fel, Pipánszki?

— Mit — tünődtem. — Előbb csak horoggal és lépvesszővel kisérleteztünk. Aztán jöttek a robbanó golyók és a kapitalizmus,

Arra kért, magyarázzam el, mi az a kapitalizmus. Bele is kezdtem, de magam is olyan rejtélyesnek és képtelennek találtam, hogy hamarosan abbahagytam. A Nagy Főnök összecsücsörítette a száját és meztelen karjához érintette. Mindig így szokta, ha öntudata elbágyadt s visszahanyatlott egykori csecsemő állapotába; kitört rajta a kis csecsszopó állat s szívásra ajzott szája valami meleget és álombaringatót keresett. Ha az inge vagy kabátja nem volt eléggé síma ahhoz, hogy a régi bársonyos mell érintését invokálja, beérte a saját bőrével is.

Megint Ilona jutott eszembe néhány tűnő pillanatig. Nem lesz ebből baj, tünődtem, felhőket nézni, álmodozni így a semmittevés kékszínű csúcsain? Talán Ilonának van igaza: kocsonyás embert nevelek a fiamból. Kétségtelen: megkopott öreg idillekre fizettünk itt elő. Malmot építeni, méhesről és csirkékről ábrándozni! Nem kéne valami korszerűbb életcélt kitűzni eléje? A baj az volt, hogy magam sem értettem semmiféle úgynevezett korszerű dologhoz. És nem rendelkeztem semmiféle olyan sorsjeggyel, amellyel az ember megütheti a földi élet csalfa kis főnyereményeit. És aztán a szeptember is hamar itt van. Verontól tudom, aki együtt szokta olvasni Kiskázmérral az Ilona leveleit, hogy Ilona nem fog megkegyelmezni, irgalmatlanul elviszi innen a gyereket. Ha másért nem, azért, hogy ne nagyon úszkáljak az apai boldogságban. Erőszakkal tartsam távol Kiskázmértól? Kobozzam el majd megsebzett anyai szívének panaszait, árulkodó és lázító leveleit? És ha Kiskázmér kettőnk közül majd őt választja?

Néztem csücsörödő száját, le-lecsukódó pilláit.

— Úszólecke, Pipánszki — tépte ki magát hirtelen szundításából. — Megfeledkeztél róla? Harmadik úszólecke.

Belecuppantunk mi is, mint a békák a patakba. Megfogtam hátul az úszónadrágját s tartottam a vizen, amíg vagy ötvenszer megcsinálta az úszótempót. Úgy láttam, le is vonulhatunk már a bürühez, ahol régebben bőröket áztatott az alsó falusi tímár. Kétméteres gödör lappangott ott az ártatlannak látszó mederben. A vízfolyás irányában elengedtem a Nagy Főnök nadrágját s ő át is kelt a mélységen, anélkül, hogy tudta volna, mi van alatta. Ezt többször is megismételte s úgy megnőtt közben az önérzete a ritka teljesítménytől, hogy úszás közben már arra is ráért, hogy Jákobot pocskondiázza, akinek minden úszóművészete abból állott, hogy a parti gyökerekbe kapaszkodva zajosan csobogott a lábával s egyre azt kiáltotta: tudsz-e így mint a gyík?

— Buta ez a Jákob — szedte le róla a keresztvizet fennhéjázón. — Tegnap egy kecskebékát akart fogni a kalapjával... S a béka kiugrott a kalap lyukán.

— Állj csak talpra egy kicsit — javasoltam, amikor már túl zajosnak találtam a hetykeségét. Szót is fogadott s a következő pillanatban annak rendje és módja szerint alá is merült a kétméteres gödörbe. Karikára tágult szemmel bukkant újra napvilágra és páni rémülettel csapkodott a part felé.

— Nagyon fennhéjáztál már, kisöcsém — közöltem indító okaimat, amikor már kitüsszentette magát. — S aztán sohasem árt, ha az ember tudja, mi van a talpa alatt.

Dacosan s egy kicsit csodálkozva nézte a rongyos patakot. Félszemmel felém is sandított, hogy mulatok-e nagyon a kudarcán. Ezt nehezen bírta. Felhívtam rá a figyelmet, hogy aki szereti a gúnyt s azt olyan szorgalmasan ápolja felebarátaival szemben, annak szemrebbenés nélkül kell tűrnie, ha olykor őt is telibetalálja egy eltévedt cseresznyemag. Jellemfejlesztő értekezésemet Ákim zavarta meg.

aki a közelben legelészve meghallotta a hangunkat és váratlanul megjelent a körünkben.

A Nagy Főnök felkapaszkodott a hátára és magamra hagyott.

— Pipánszki — kiáltotta a füzek mögül — nem haragszom.

A patak mentén Nofretete közeledett a keskeny gyalogösvényen. Gyalog volt s mögötte kantárszáron a zsemlyeszínű kanca lépegetett. Helyszűke miatt a kitérés kisebb hadműveletnek látszott. Ott állt előttem és én ott álltam előtte. Rajtam mindössze egy arasznyi fürdőnadrág volt. Néhány hosszú pillanatig ácsorogtunk így egymás kirakata előtt. Én egy elpuskázott rongybabát láttam az ő kirakatában, közönyös gombszeműt, vékony nyakút, akit egyiptomivá formált a gyárosi ízlés, ő az enyémben valószínüleg egy szőrös mackómukit. Jobbkézről volt a patak, balkézről az iszapos vízöntés, békákkal és nyilfüvekkel. Ködös gombszeméből ezt olvastam ki: „Ez valami faun lesz innen az alsó faluból. Ezek a falusi faunok szoktak ilyen gyapjas mellűek lenni". Ő az én szememből, ha ugyan űzte a mások szeméből való olvasást, talán valami ilyen szöveget: „Ördög vigye! Aesopusnál két kecske találkozott egy keskeny pallón és öklelni kezdték egymást. De én hogy ökleljelek meg téged, ifjú mumia!".

— Mire határozta magát? — kérdezte egykedvűen.

Határozottan kellemetlennek találtam. Ha egy ilyen báróné, gondoltam, elkezd egykedvű lenni, nem képes abbahagyni. A fiatal póstás lobogó lirája jutott eszembe. Ugyan, melyik alkatrészért rajong olyan oktalanúl? Könnyű szívvel ugrottam be előle a patakba.

A póstamesterek is ó mi dőrék.
Vannak pfennigek, shillingek, őrék...

Fellengős fickó volt ez a póstatiszt. Én ezt a nőt közönséges különcnek tartottam, akiből valószínüleg hiányzik minden magasabbrendű őrület. Nyilván valami félreértésből menekült bele zsemlyeszínű lován e kis vidéki misztikumba.

Veront bőjti hangulatban találtam. Ferenc megint elmaradt a munkától.

— Ejsze berbécset herél — igy Jákob, kiemelve szalmakalapos fejét a nagy igyekezetből. Veron odarakta őt is deszkát szögezni. Amennyi szög a keze alá került, azt ügyesen mind elkunkorította.

— Birtalant nézzed — ajánlottam neki, amikor már egy félcsomag szöget elgörbített.

Mert az öreg ács a hüvelykujjával nyomta a deszkába a szöget, a szekerce éppen csak az utolsó kenetet adta fel neki.

— Eszik a sarjunkat, Kázmér úr — nézett a tag felé Jákob, alkonyat táján.

Volt ott egy kis fiók korai sarjunk, azt húzgálta a zsemlyeszínű kanca. Nofretete meg ott állt mellette egy bebalzsamozott fáraónő közönyével.

— Vigyél neki egy széket. Elfárad, amíg a kancája eltünteti az egész boglyát.

Jákob vitte is a széket. Később magam is eléje járultam, mert az ügyetlen csimasz felvilágosította, hogy a sarjú nem tartozik az uradalomhoz. Csak az a keskeny földsáv, itt a patak mellett, ami miatt nem tudunk hídat verni.

— Tessék helyet foglalni — biztattam Nofretetét én is, amikor láttam, hogy a kancája nem hagyja abba a boglyát.

A tekintete egy kört írt le körülöttem, valahogy úgy, mint a leszállni készülő póstagalamb, aztán hirtelen leereszkedett, egyenesen a pupillámra.

— Egy fiúval láttam nemrég... Ugye?

Láthatott, bólintottam. Szétnézett. Azt kérdezte, itthon van-e.

— Alighanem mentholos cukorért ment — világosítottam fel. Azt kérdezte, mi épül itt. A válaszom láthatólag meglepte.

— Akkor hát maga az a... kőfaragó, ugye... akinek a férjemmel van valami súrlódása.

— Parancsára.

Azt mondta, a férje nagyon makacs ember és felült a lovára.

— Kaphatom a számlát?

— Számlát, miről?

— A szénáról.

Azt mondtam, ez sarjú. S költségesebb, mint a széna.

Himbálózva indult el a lejtőn.

— Valamit akarhat — bökte ki Veron a hátam megett.

— Ugyan mit — nevettem.

Később, amikor abbahagytuk a munkát, még megjegyezte:

— Póli is itt járt a délután.

— Mikor?

— Amikor fürdeni voltak...

Ránéztem, elpirult.

— S ő is akar valamit, nem? — éleztem ki évődve gyanakvását.

Éppen indulóban volt, de hirtelen megállt, mintha hurkot vetettek volna a nyakába. Alig volt hangja a szavának.

— Nem tudom, Kázmér úr... A tejfölt hozta... S aztán Kázmér úrról kérdezősködött.

— Értem, Veron. S maga elhallgatta, hogy itt vagyok a közelben.

Láttam, elakad a lélekzete. A földet nézte.

— Haragszik, Kázmér úr?

Ráztam a fejem.

— Nem. De maga mást igért nekem, Veron... Azt igérte, hogy minden elmult...

Nagyon sápadtnak találtam, ahogy hosszú hallgatás után rám emelte a szemét.

— Igen, Kázmér úr... Ezt igértem... És tessék nyugodt lenni... Nem leszek a terhére.

Figyelmeztettem, hogy nemcsak erről van szó. Nemcsak arról, hogy terhemre van-e. Van halk, rejtőző szenvedés is, ami nyugtalanítólag hat. Önfeláldozó szenvedély, például. Mártirum.

Égő szemmel hallgatott.

— Így nyakig vagyunk már a romantikában, Veron... Nem próbálná összeszedni magát és túladni ezen a...

Talán félt, hogy kimondom, vagy valami egészen rosszat mondok.

— Nem tudom, miről beszél Kázmér úr — szakított hirtelen félbe. — És ne tessék félni tőlem... Én... én...

Elakadt a szava. Megsímogatta a haját s az égre nézett.

A nyárfasor felől énekelve közeledett a Nagy Adófőnök. Lovon ült, rövid fürdőruhában. Fehér pulykatoll volt a hajában, kezében hosszú lándzsa. Még az Ächim homlokába is jutott egy harcias indián toll. Veron, aki annyi örömmel szokta végignézni ezeket az alkonyi hazatéréseket, most sápadtan hajolt le, hogy fölszedegesse a forgácsokat. Tejfölös paszulyt vacsoráztunk s én többszöri nógatás után végre kísérletet tettem, hogy megmagyarázzam, hogyan készül egy színdarab.

V.

Hogyan lesz a papból fazekas. Betérünk egy régi cukrászdába.

Esős hét jött, elakadt a munka. Idézőt kaptam a büntetőbírósághoz, hogy feleljek ama lopásért, amelyet a báró kárára elkövettem.

— Aztán, ha mindjárt ott tartanának, — búcsúztam háznépemtől — egy váltás fehérneműt el ne felejtsen Veron behozni nekem.

A Nagy Főnök meghökkent, de Veron mosolya mégis megnyugtatta.

— S aztán: a kétfogú embertől kapok még valamit. A pesti műkereskedőnél is van még néhány munkám. A kacsákat azonban csak végső esetben szabad megenni.

A nagy cuppanásban, csobbanásban autóbuszra ültem. Ördög vigye a tökéletlen báróját, káromkodtam el magam, amikor az autóbusz felfordult velünk egy csúszos lejtőn s én egy kosár tojásra zuhantam, annak is ilyen esős időben jut eszébe pereskedni. S a tetejébe még el sem mondhattam a bíróságon, hogy milyen tökkelütött bolondnak tartom a bárót, mert a tárgyalást rögtön elnapolták, mihelyt a személyi adataim bemondásánál kiderült, hogy Felméri Kázmér vagyok s nem Felszegi Kázmér, aki ellen a báró lopás vétsége és járulékai miatt a feljelentést megtette. Hiába erősítgettem, hogy a szóbanforgó tettes nyilván én vagyok, a báró csak jellegzetesen fittyet

hányt nevem egynéhány betűjének, a bíróság nem fogadta el a vádat, amelyet magam ellen kovácsoltam s a tárgyalást elnapolta. S ott álltam a nagy zuhogásban, mint elnapolt tolvaj s a folyosón a fővő gubák között hallgattam a bírósági szolgát, aki a sok tettes nevét kikiáltotta. Sokan vagyunk, úgy látszik, akik a magántulajdon, a becsület, a családi állás s a hatósági közegek ellen kihágunk. Az eső csobogott a városka főterén s a Fedőcserép és Alagcsőművek tornya szinte ködbe hanyatlott. Szörnyen untam magam s ez több volt, mint amit a bárónak meg tudtam volna bocsájtani. Szerencsére, amikor a kisvasúttal hazaértem, majdnem a Póli karjai közé buktam. Minthogy az eső még mindíg esett, elfogadtam az invitálást s betértem szárítkozni a konyhába. Póli özvegy bátyja gyerekeit gondozta.

— Nó, Póli — néztem meg, amikor kiügyeskedte, hogy magunkra maradtunk.

Keményen s mégis puha gúnnyal nézett ő is belém. Úgy, ahogy az ember jól megfogózva s biztonságosan néz egy szakadékba. Láttam, nem félt, hogy belezuhan, jól megfogózott valamiben.

— Nem felejtette még el a nevem? — kérdezte.

— Csak később szoktam. Gondolkozott azon a dolgon?

— Együtt gondolkoztunk Veronnal...

Fanyar boszorka volt, nem az, akit szájon csókoltam. S nem az, aki tele szájjal rámtapadt a bokrok mögött néhány pillanatra. A pillanatok elmultak s tanulságul itt maradt, mint kiolvasztott nemes érc után a salak, a féltékenység.

— Veronnal sohasem volt semmi dolgom. Mondta talán?

— Nem mondta...

— Idehallgasson — magyaráztam meg neki — szerettem volna lemintázni. Ha kedve van hozzá, jöjjön le a malomhoz...

Csurgott az ajtó előtt az eső.

— Esős idő van, Kázmér úr. Maga is úgy látom, más ruhát vett fel — mondta célzatosan.

Egy lépést tettem felé, hogy átöleljem és megcsókoljam, ha már így hozzászoktattam. De az ilyen könnyed dolgok nem mindig könnyedek és kellemesek. Szinte nyikorogtak a mozdulataim. Megfogtam a kezét.

— Póli, meg akar csókolni?

Nézte a számat, aztán szótlanul ideadta az övét. Künn áttörte a malac a kerítést és nekiszaladt a zápornak. Póli pokrócot borított magára és utána sietett. Szekér zörgött odakünn, felkérezkedtem rá s búcsú nélkül elhagytam a bakterházat.

Negyednap kék üvegbúra alatt ébredtünk. Veront mintha csak kicserélték volna, kisütött ő is s csak úgy lövelte magából nevető sugarait. Ha Ferenc letette a szekercét s tüzet kért az ácstól, már hallottuk is az ingerkedését:

Ácsok vagyunk, ácsorogunk,
Rossz tréfából fát faragunk — énekelte a maga dallamára. S kiderült, hogy a hangja is sokkal kellemesebb, mint ahogy gondoltam. Ferenc sem hagyta magát. Ő ugyan nem dalban mondta el a mondókáját, de azért érteni lehetett ebből is. Hogy minő szerencséje van annak a heptikás péknek az alsó faluban. Ékes szavú rigó lehet, csak füttyent egyet s menten odabomlanak a péksége elé a fehérnépek.

Aznap nem hozták ki az ebédjét. Veron rakott elébe egy tányér sóskalevest. Hátul, valami kolbász is rotyogott a tepsiben. Ferenc szimatolt, mint az ordasok s a kéjtől még a szemét is lehúnyta. Bár nem rokonszenvezett a sóskalevessel, illedelmesen elcsobogott benne, még meg is dícsérte a kolbász reményében.

— Hát ha szereti — kedveskedett Veron s ravaszul két merítőkanállal loccsantott még a tányérjára. S amikor a vendége a felének evvel is elkészült valahogy, egészségére kívánta az ebédet.

— S a kalbász? — riadt meg Ferenc s úgy rebbent ki a sóskalevesből, mint vadruca a kákából, amikor eldurran a vadász puskája. — Hát ezért tengődtem én ebben az edénymosogató lében?

Így kapta vissza a pékhistóriát s a tetejébe még néhány szemrehányást is. Hogy tengődtünk mi is a malommal, amíg ő az Oszterlitz új boltját építette.

Sárga kockák tarkáltak a lejtőn, kokkadni kezdett súlyától a napraforgó, de ahelyett, hogy haladtunk volna a malommal, úgy látszott, végleg elakadunk. A jegyző leüzent, hogy a malom építését minden módon meg fogja akadályozni. A molnárság képesítéshez kötött iparág s engedély nélkül a malmot még megépíteni sem szabad. Az ács azt ajánlotta, fejezzük be a malompitvart s a lakóhelyiségeket, a malom belvilágát és a lapátos kereket, zsilipet ráérünk azután is megcsinálni, ha meglesz rá az engedély.

Volt már azért is elég bajom a jegyzővel, hogy valami ártatlan fedelet akarok magam fölé építeni, nem bolygattam hát egyelőre a malmot. A hegyi papnak, úgy hírlett, van valami embere, aki a malomengedély körül a segítségemre lehetne. Eleredtünk hát a Nagy Főnökkel a hegyi faluba. Ő mint megrögzött lovasnép, a kis pócegér hátán jött. De mindjárt az erdő alján le is szállt, hogy megnézze, van-e valami a nyúlcsapdákban. Tudniillik ő és Jákob néhány nyúlcsapdát fabrikáltak s kirakták az erdő aljára, közölte büszkén.

— Úgy? — nevettem — akkor hát nemcsak tolvaj s orgazda, de orvvadász is vagyok.

Az érvényben lévő büntető szabályok, közöltem vele, ezt orvvadászatnak hívják. Erre aztán vita indult meg arról, lehetnek-e az erdőben ugráló nyúlak a báró tulajdonai? Miért nem keríti be az erdejét drótkerítéssel, vagy miért nem köti a nyúlait madzagra? Hát a szalonka s a pillangó is az övé?

— Amíg az erdeje felett röpül, igen.

— S ha kirepült az erdejéből?

— Nem az övé. Azé, akinek vadászati engedélye van.

— S a mi tagunkon, kié? — kérdezte egyre jobban felháborodva a tulajdonjog furcsaságain. Amikor megtudta, hogy az megint a báróé, mert neki van rá vadászati engedélye, akkor aztán kezdte az egész tulajdonjogot igen mulatságos intézménynek találni. Egy nyulnak eszerint, számítottuk ki, percenkint változhatik a tulajdonosa, aszerint, hogy melyik vadászterületen futkos.

— Milyen bolondság, Pipánszki — nevetett.

— Kétségtelen — hagytam rá — a tulajdonjog nem egészen korszerű intézmény. Áll ez különösen a nyulakra és a pillangókra. De azért máskor ne végy leckét Jákobtól. Nem egészen járatos még a polgári illemkodexben.

Forróság zudult le a hegyoldalra. Messze voltunk már az alsófalutól s a báró földkockáitól. Sakkozni lehetett volna rajtuk, ha a parasztok sorain kívül lettek volna a sakktáblán királyok, vezérek s egyéb főrangú futárok is. Egy tagban macska tartott kölykeivel egérfogó iskolát. Ő maga elől lépkedett s nem győzte sürgetni a kis disznókat, akik elgömbölvödve és tehetetlenül hasaltak le minden töklevél alatt.

— És a te iskoláddal hogy lesz? — vetettem fel óvatosan a kérdést.

— Megkérem anyut, hogy ne vigyen vissza — közölte egyszerüen. — Amikor te voltál itt gyerek, akkor melyik iskolába jártál, Pipánszki?

Azt mondtam az alsó faluba. Arra kért, hogy majd őt is oda irassam be. Voltak ellenvetéseim. Hogy minő képet vág majd odafönn a családi közvélemény? Egy illen ködmenszagu iskolába bégyugni a lelkem aranyomat — fog majd háborogni az öreg szakacsné például. S hogy az anyja mit fog szólni hozzá? Erre nem is jó gondolni. Meghánytuk-vetet-

tük a kérdést s a Nagy Adófőnök a ködmenszag ellen azt ajánlotta, csináltassak neki is egyet télire, akkor aztán, ha elázik és szaga lesz, nem kell majd a másét szagolnia. Kiderült, hogy Veronnal is már szépen elintézték a dolgot. És Veron is úgy vélte, hogy nagy itt a hó és a locs, nem mint a pesti aszfalton, ha Kiskázmér ittmarad, csizma és kucsma kell majd neki.

— Csizmát is csináltassak?

— Azt is. S olyan tornyos kucsmát, mint a Jákobé.

— De bolhát hol veszünk hozzá? — aggodalmaskodtam.

A hegyi pap egy éjjeli edényt foltozott az udvaron. A lyukas edényt spanyolviasszal tömte be.

— Hicce sacerdos — kiáltotta vidáman — vertitur in figulum. — S hogy a fiam is megértse, meg én is, hozzátette magyarul is. — Igy lesz a papból fazekas.

Benyult az esőhordóba és millió ázalagot ugrasztva szét, megmosta a kezét, aztán puha vendégszeretettel gördült felénk. Felvezetett a tornácra, ahol két millió légy fogadott zsinati zajongással.

— Azt a cintányérját neki — vetette közéjük magát az esperes, hogy legalább két ülőhelyet szabaddá tegyen. — Takarodjatok.

A kétmillióból néhány tucat el is takarodott, de nagyobb ritkulás csak akkor következett be, amikor lenn az istállónál egy fehérorrú borjú lökte ki az ajtót, hogy megnézze, micsoda látogatók érkeztek. A legyek erre nagy örömrivalgással távoztak, hogy megrohanják a borjú nedves orrát. Még lenyúló nyálának vékony fonalát is megostromolták. Egyébként jó avas békét találtunk a papnál, avasat és hüvöset, mint a szalonna, amelyet a papné a kályha léghuzatos gyomrában őrzött. A derék lény, akit oly könyörtelenül elleptek a fölösleges zsiradékok, hogy első pillantásom ki sem tudta belőlük elemezni a

hajdani kecses margaréta virágot, megilletődve tipegett körülöttünk. Nem ült le velünk, nézte, hogyan faljuk a szalonnát, be-begördült a legyek közé, sóért szaladt s hideg uborkaléért merült alá a pincegádorba.

— Sohse ül asztalhoz — mentegette és árulta be a pap — mindig a sötét kamrában fal valamit. Zugevő. Egyszer még valami darazsat fog bekapni.

Az asszonynak kigyultak apró fülei. Szemérmesen el is tünt nyomban, úgy, hogy megremegett alatta a pince csapóajtaja. Röstelkedik előttem, mondta a férje gyöngéden. Mégis csak a nagyvilágból huppantam ide, őt pedig elhervasztotta a falusi élet, a sok gyenge esztendő s a bőséges gyermekáldás.

Hát bizony, nehéz és tippanós volt a kenyerük. Toldozott, foldozott volt a házuk tája is. A szalonnájuk gyenge s avas s az istállóban anyátlanul lézengett a borjú.

— Megint csak égi mannát gyűjtött, nagytiszteletű úr, amíg távol voltam.

— De egészségesek vagyunk, Kázmér — nevetett a hegyi pap.

— Azt mondják, a tudósok új parazitákat fedeztek fel a kengurun, — küzködtem valami igazságtalansággal — a költők a hörcsöghöz és egy paranoid pártvezérhez írnak ódákat! Egyszóval új világ van keletkezőben, minden változik, még a polgár is kezd már elrohadni, mint a liliom, amelyik tulsok vizet kapott! Minden halad és változik, csak az egyház nem.

Elértette, hogy az eklézsiáról és az eklézsia szegény egeréről készülök valami korszerű gonoszságot mondani.

— Megálljon, Kázmér, ne is folytassa. Maga is olyan, mint az én hajdani oxfordi professzorom, aki ravaszul kiírta a kapujára, hogy vigyázat, itt harapós kutya van. S nem volt neki semmiféle kutyája.

Maga is el akarja hitetni, hogy odabenn — s a mellemre bökött — valami ádáz kutya van... Engem nem csap be.

Megint előkerült a papné s abbahagytuk az ebekről szóló hitvitánkat.

— Nézze a száját és a homlokát — mondta a férjének Kiskázmérban gyönyörködve — nem olyan, mint az apjáé? Még a hangsúlya is.

Ellomposodott testéből finoman nyúlt ki a nyaka s rajta hamvasan ült a hajadoni konty. Azt kérdeztem tőle, olvas-e még regényeket? A varrógépen egyszer, vagy tizenöt éve, foszlott regényt láttam. Elpirult.

— Már nem — lemutatott az udvarra. — Látja, ezek az én regényeim.

Hát nem volt éppen díszkiadás valamennyi. Pillanatnyilag vagy haton csoportosultak a tornác előtt Ächimot nézegetve. Ägaskodtak, hogy a Nagy Adófőnököt is lássák. Ahogy elnéztem feléjük, a tűző napon vakító fehérneműre hullott a pillantásom.

— Ó, ég áldása — ugrott le a lépcsőn a papné rákvörösre gyulladva. — Mit tettél te Eszti!

A legnagyobb leányka a lyceumbokrokra rakta száradni a kövér női nadrágokat. A lelkész rázkódni kezdett a hangtalan nevetéstől.

— Tompora mutantur...

A papné eltünt a tornácról s nyomában eltüntek a bokorról a nadrágok is, úgy hogy sem papnét, sem nadrágot nem láttunk többé. A gyerekei, hogy bemutassanak valamit a vendégnek a maguk tudományából, felszaladtak a harangláb lépcsőjén. Az egyik fiucska mingyárt vissza is gurult nagy ordítozással. Egy másik azt kérdezte a Nagy Főnöktől, hogy nem fél-e a szarvasbogártól. Nem, adta értésükre; amikor még kicsi volt, félt a hal fejétől és a mennydörgéstől, de az régen volt. Ült ő azóta púpos tevén és elefánton is.

— Kicsi elefánton?

Nem volt az kicsi, csak szelíd volt. Ha nem lett volna szelíd, nem mert volna ráülni, tette hozzá tárgyilagosan. Akkor se, ha az elefántnak a foga fájt volna. Mert olyankor az ápolóját is agyonnyomja.

A közleménynek forradalmi sikere volt. Az egyik beszaladt a kamrába, hogy elújságolja anyjának az elefántot és a fájó agyart. A Nagy Adófőnök dicsőségének ugorkafáján tovább ütötte a vasat, ha ugyan elképzelhető, hogy a kovácsmesterséget ugorkafán is lehet folytatni. (Kecskét már láttam felmászni a fára s ott legelni.) Arról adott elő, hogy vannak felnőttek, akik félnek a hullámvasúton, pedig nem nagy bátorság kell hozzá. Az ember csak megkapaszkodik kétfelől a rúdba és nem történhetik semmi baja.

— De tavaly azért leesett róla egy villamoskalauz, mert részeg volt — zárta le hullámvasútelméletét némi megvetéssel.

A kiesett villamoskalauzról szóló híradást egy másik futár vitte be az anyjának a kamrába, aki még mindig a nadrágok miatt szégyenkezett.

A villamoskalauzzal azonban egy kis fennakadás volt, mert a hegyi faluban nem ismerték ezt a válfajt, meg kellett magyarázni a mibenlétét. A magyarázat nem egészen sikerült; a hallgatóság zöme ugyanis a villamoskalauzt összetévesztette az elefánttal és azt kérdezte, mi lett volna, ha a villamoskalauznak akkor fájdult volna meg az agyara, amikor a Nagy Főnök rajta ült.

A pappal meghánytam-vetettem a malomépítés nehézségeit. Nem volt kétséges, a jegyzőt személyes érdekei is sorompóba állították a malom ellen. A pap azt javasolta, adjam be a kérésemet egyenesen az alispáni hivatalhoz, ott van egy hajdani osztálytársa, az talán tenni fog valamit az érdekünkben.

Hazamenet Fülöppel találkoztunk. Kapával a vállán hazafelé tartott. Száraz volt a sok munkától és szegénységtől, mint a venyige.

— Hallom — állt meg tétován — összeütötte a bokáját a jegyzővel és báróval.

Legyintettem.

— Majd beleúnnak.

— A báró a birtokát félti, a jegyző a malmát és az országot... — Értelmesen bólintott egyet. — Nem ok nélkül...

Azt mondták róla, bolseviki. A hadifogságban ragadt rá. Intett göbös mutatóujjával és tovább állt.

Az erdő hátáról lekopott a napfény s a távoli őrház elvándorolt a síneken a homályba. Vadászó denevérek cserkésztek a fák között.

Veron egy széllámpással várt ránk a zsombékos előtt.

— Levele jött, Kiskázmér — újságolta örvendezve.

*

A házon állott már a tetőszerkezet is, csak a zsindelyezés volt hátra. Veron előrelátóan már macskáról is gondoskodott, hogy legyen majd aki ráncbaszedje télen a mezőről behúzódó egereket.

— De hol van még a tél! — nevettem rá kétlábú naptárunkra. — Most virágzik csak a krumpli s a szeder.

— Pedig a kályha miatt is be kéne mennie a városba, Kázmér úr. S néhány butordarab is elkelne még a szobában.

Kályha! Hiszen csak most érett meg az ugorka s a báró kertjében a sárgabarack és ő már kályháról beszél. Hátha el se jön a tél. Palaszürke szemét rám emelte.

— Eljön, Kázmér úr — intett elnézően.

— Ejha! Olyan bizonyosra veszi? Akkor hát hazudnak a költők, akik örök nyárról beszélnek.

Lehajolt, fölemelt egy rézpitykét, amely a Kiskázmér zsebéből hullott ki.

— Minden elmúlik egyszer, Kázmér úr.

Megütődtem.

— Minden?

Nem nézett vissza. A keble háromszögét barnára bársonyozta a nap. A barna bársony most borvörösre gyulladt.

— Azt hiszem, minden — felelte szürkén. — Kiskázmért hívja már az anyja. Mit fog csinálni?

Mit? Magam elé néztem. Azt kérdeztem, mit írt Ilona.

— Augusztus végén valami Macskássy nevű úr jön le Kiskázmérért és elviszi.

— Ugy — állottam ott fojtott érzelmekkel. — Macskássy úr elviszi... Mint egy bőröndöt. És éppen Macskássy! Ez a fakutya. Hát csak jöjjön. Bemegyek a városba Veron. Kályhákat veszek, hogy a fiam meg ne fázzon télen. Maga meg beszéljen a szűccsel. Kucsmát is veszünk neki. Kucsmát, csizmát, bekecset! Végre is az apja vagyok Kiskázmérnak, nem?

S így minden további lázongás nélkül megadtam magam annak a valószínű feltevésnek, hogy eljön a tél. Felvettük a Nagy Adófőnökkel a jobbik ruhánkat, hogy a kisvasuttal begördüljünk a városba. Szerencsére a műkereskedőtől egy rendesebb összeget kaptam, néhány butordarabra is futotta, nemcsak kályhára.

Az alsó falu végén a fiatal pék lekapta fejéről a kék micisapkát, amikor meglátott. Megnéztem. Tehát ezzel találkozgat Veron, jutott eszembe a Ferenc pletykája. S talán ezért a pékért volt az is, hogy „Minden elmúlik, Kázmér úr". Nyilván én is benne voltam a mindenben.

A vonat ablakából megpillantottam Pólit. Felemelt, meztelen karral intett a kiguruló vonat után. Visszanéztem.

— Igy szeretném megmintázni — gondoltam.

Megint a másik Póli volt, a napsugár-konzerv, az örök nyár, az égboltot, a messziséget köszöntő

fiatal termékenység. Majdnem olyan tökéletes volt, mint egy magkereskedés naptárán mosolygó egészséges parasztlány.

A bevásárlással hamar végeztünk. A három hencseren kívül vettem egy kefetartót is s mert télen mégsem borotválkozhatom a patak jegében, egy tükröt is hozzáirattam a számlához. S mithogy időnk bőven volt, elindultunk, hogy megmutassam a fiamnak a várost, ami főképen a gimnáziumból, a Fedőcserép és Alagcsőművek tornyos székházából, a Ridéliné falatozójából és a Patyipak cukrászdából állott. A gimnázium előtt beleütköztünk a rajztanáromba. Azt vártam, hogy Ökörszemű Hérának, Boopis Potneianak fog nevezni, mint régen, amikor valami szamárságot mondtam, vagy amikor a szódabikarbona nem segítette elő az emésztését. Vannak emberek, akik azt tűzték ki életük céljául, hogy megnézzék egyszer a pizzai ferdetornyot. Vannak, akik szeretnék megütni a főnyereményt s a pénzen egy házat, egy gramofont és egy önműködő hurkatöltőt vásárolni. Az én rajztanáromnak az volt a leghőbb vágya, hogy egyszer rendesen kiböfögje magát. Kemény sors, sziszifuszi álmok! Az ember azt hiszi, nó most már végzett s aztán kiderül, hogy hátra van még az igazi böfögés. Megismert és azt kérdezte, cikoria voltam, ugye. Ez volt a görögpótlósok neve. S amikor bólintottam, szigorúan rámfogta a szivarját.

— Mondja el, Felméri, a görög oszlop részeit.

— Abakusz, chimusz, annuli, stilobát és krepidoma — hadartam.

— Leülhet. A kanelurát kifelejtette.

Szó nélkül otthagyott.

— Most mi lesz? — kérdezte a Nagy Főnök meghökkenve.

— Hát — haboztam lemondóan — legfeljebb nem fogok sem dor, sem ion, sem korintuszi oszlopokat vállalni. A fontos, hogy a számtantanárral ne

találkozzunk, mert a harmadfokú egyenletekből még ennyit sem tudok. Egyszer már megbuktam számtanból.

— Megbuktál? — nézett végig rajtam is, a gimnáziumon is.

— Félévkor többször is... — S a szemem sarkából lestem, hogy fog nagy robajjal összeomlani ingatag atyai tekintélyem. — S te ugye most azt kérded, micsoda apa lehet az, aki megbukott a mennyiségtanból. Tartok tőle, hogy az apaságból is meg fogok bukni. Mi a véleményed?

— Az a véleményem, Pipánszki, hogy azért megvették egy szobrodat Párizsban is. Igaz?

— Igaz. De ebből semmi sem következik. A pénztáram, amint tudod, mindig üres.

Megnyugtatott, hogy az nem attól van, mert megbuktam matematikából.

— És nem is olyan nagy baj, Pipánszki, hogy megbuktál. Nem is látszik rajtad — oldott fel nagylelkűen. — Esetleg én is meg fogok bukni. Majd meglátom.

— Majd meglátjuk — csatlakoztam bizonytalan terveihez.

A Fedőcserép és Alagcsőművek kétemeletes székházát úgy mutattam meg, mint egy Niagara-vízesést. Vázlatosan előadtam világtörténetem kimagaslóbb eseményeit is: hogyan adtam rá magam a szobrászatra s kis gipszteheneim milyen általános tiszteletnek örvendtek. Hozzájuk sem nyúlt senki, akárcsak Kalkuttában a szent tehenekhez, amik ha kedvük tartja, még a villamos sínein is végigfekhetnek. Az én szent teheneim a Patyipak cukrászat polcain feküdtek, amíg teljesen el nem borította őket a műpártolás pora.

A Nagy Főnök jóízűket tikácsolt atyja borús önéletrajzán. Büszkén állítom, hogy előadásomba nem szőttem semmi hamisságot s nem kérkedtem hiányzó erényekkel. Apaságomat nem úgy viseltem, mint

valami bölcs méltóságot. Mulattattak azok az otromba fickók, akik otthon mindig felcsatolták zord álszakállukat. Házon kívül kérkedtek zsiványaik jeleseivel, amiket hittanból és külalakból kaptak, mutogatták fényképeiket valami bajnoki beállításban, bicepsfitogtató közönségességük teljében, vagy valami ábrándos fatörzsnek támaszkodva, hülyeségtől kifordult szemmel. Otthon aztán valóságos hörcsögök lettek, minden pórusuk kellemetlen apai igazságokat izzadt. Ugráltak, rikácsoltak és csemetéiket arra buzdították, hogy készüljenek a magasztos feladatra, arra, hogy majd eltartsák őket, a kellemetlen, kicsorbult bálványokat, ha az öregség vagy a költői igazságszolgáltatás kinyomja őket hivatalukból. Lux perpetua luceat ei. Halálukkal nagy szemvedésektől fosztják meg hozzátartozóikat.

A Ridéliné falatozóját, ahol annyi gyöngykásalevessel maradtam adós egykoron, elseperte az idő és Ridéliné is elszállott az emberek emlékezetéből, mintahogy elszállottak pompás leveseinek párái.

Ebéd után betértünk a Patyipak cukrászatba, hogy megízleltessem a Nagy Főnökkel a hajdani krémeseket és bemutassam őt plátói barátnőmnek, a Patyipak-lánynak. Sokat meséltem neki egy gyapjusálról, amelyet ez a Patyipak-lány kötött nekem, hogy ne köhögjem fel téli álmukból a kirakat legyeit. Tömzsi és Lóláb nevű barátaimmal egyszer háromszázhuszonkét legyet számoltunk össze a cukrászda kirakatában. Téli álmukat aludták.

Az emlékezés kéj és gyönyör, de van egy fogyatékossága: túlságosan egyéni gyönyör és névreszóló fájdalom. A Nagy Főnök határozottan rossznak találta a krémes lepényt és vasorrú bábának a Patyipak-lányt. Mi tagadás, összekunkorodott szegény az epekövektől, nem is ért rá sok bajától megnézni Kiskázmért. Csak azt kérdezte, hol készült a vászonruhája.

Az udvari ajtón távoztunk régi álmaim lerakodóhelyéről. Egy dohos szobából taknyos gyerek igyekezett ki négykézláb az udvarra. Utána még kibújt vagy három, tiszteletteljesen megcsodálva a Nagy Adófőnök barna félcipőjét. Mögöttük ott állt az apjuk kerékpársapkában, rezes arcbőrrel. Egy cigarettacsutkát fricskázott utánam.

— Fene rendes térdnadrágod van, Felméri...

Megfordultam és figyelmesen megnéztem. Olyan lókötőnek látszott, mint régen, csak a zsiradékból adott le jócskán a pártkasszának. A nyomorúság volt a mi pártkasszánk valamikor. A barátomat Tömzsinek hívták és mozgatni tudta a fejbőrét.

— Te pedig lecsicsonkáztál egy kicsit — közöltem vele én is a benyomásaimat. — De azért kezet foghatnál velem. Nem kívánhatod, hogy levegyem a kedvedért a térdnadrágomat.

Mustrálgattuk egymást az idő nagyítóüvegén át, mint tudós az öreg hamisítványt: bizony rücskösök voltunk s hű kutyánk, a mulandóság nagy kopárságokat nyalt a frizuránkba.

— Úgy látom — adta le további észrevételeit — sikerült feljutnod a mászórúd tetejére. Megkaparintottad a szafaládét.

Attól függ, viszonoztam, mit nevez az ember *később* szafaládénak. Mert a cél, amelyet az ember csimazkorában valami jóízű szafaládénak képzel, nemcsak az ízét s szagát változtatja, de a tartalmát is. Ami kolbászkát sikerült elérnem a mászórúd végén, bizony átkozottul összeszáradt. Nem sokat harácsoltam. Hacsak a fiamat nem minősítem valami rendesebb jutalomnak.

Összefont karokkal körülsétálta a Nagy Adófőnököt, aztán leguggolt, lekapta a sapkáját és mozgatni kezdte a fejbőrét. A gyerekei, akiknek nyilván csak sátorosünnepkor jutott ebből a felemelő mutatványból, büszkén sereglettek apjuk köré s nem minden művész-gőg nélkül kérdezték meg Kiskáz-

mértól, tud-e az ő apja hasonlót. Fájdalom, sem a fülemet, sem a fejbőrömet nem tudom mozgatni s az a gyanum, nem is fogom már soha megtanulni.

— Meginnál velem egy pohár sert? — vetettem fel a kérdést.

Pattintott az ujjával.

— Egy holland konszern kiküldöttjét várom... De vigye a kakas, veled megyek. — Amikor elindultunk, még visszaszólt a gyerekeinek. — Ha egy úriember keres, szép nagy aranylánccal a hasán, mondjátok neki, azonnal jövök... — Egy nagyobb tétel kenőolajról van szó. Valami kétezer tonnáról — világosított fel útközben, amint a Bakkecske felé tartottunk, ahol Tömzsi szerint friss hordót csapoltak.

Amíg a Nagy Főnök egy képeslevelezőlapot fogalmazott az anyjának, mi azokat a fölösleges kérdéseket intéztük egymáshoz, amelyekre bőségesen megfeleltek már a rücskeink és nadrágjaink. Tömzsi elkérte a ceruzámat és az abroszra felrajzolt néhány olajforrást és néhány csillagászati számot. Az olajforrásokat ő szándékozott feltárni, sőt amennyire fölényes előadásából meg tudtam állapítani, már fel is tárta őket. Néhány más üzleti tervébe is beavatott, majd megkérdezte, hogy mivel foglalkozom én tulajdonképen. Ezt a kérdést az elmúlt hetekben többször intézték hozzám. Ha szenet lapátolok vagy egy bankkalitkában pénzt számolok, világosan megfogalmazható ember lettem volna s nem okoztam volna senkinek fejtörést. De így, hogy bankjegyeket csak álmomban számolgatok és semmi olyan elfoglaltságot nem tudok kimutatni, amely megközelítőleg is hasonlít a szénhordáshoz, felebarátaimat igen kellemetlen helyzetbe hozom. Mert a szobrászat mégsem az a megnyugtató felelet, amely kielégíthetné bárki kíváncsiságát. Úgy hat, mintha az ember azt mondaná például: falevél ellenőr, vagy bolhaszelídítő. Az embert megnézik. S amikor látják, hogy nincsen a kezén tetovált szív, a kalapján rucatoll,

megkérdik, hogy *tulajdonképen* mivel foglalkozik. Tömzsi egyébként félfüllel azt hallotta, hogy valahol kutyakereskedést nyitottam. A Nagy Főnök sértődötten kapta fel a fejét, de én kacsintottam, hogy ne rontsuk el a játékot. Ő megértően visszakacsintott és folytatta az anyjának szóló beszámolót. Az igazság az volt, hogy volt is valamelyes kapcsolatom a kutyákkal még párizsi vendégszereplésem idejéből, amikor is egy díjnyertes dög mellett töltöttem be nevelő és kutyasétáltatói hivatást. Egy pamutkutyához hasonló négylábú aggszüzet sétáltattam a Monceau-parkban, a fehér kesztyűben játszadozó gyerekek és a L'intrant olvasgató állástalan nevelőnők között. Tűrhető életpályának látszott, de balsorsom gonosz sugallatát követve én is a L'intransigeant című lapot és a Tavaszhoz címzett fiatal nevelőnőket kezdtem nézegetni, ebből aztán hamarosan sötét bonyodalmak keletkeztek. Sajnos, nem a nevelőnők, hanem a kutyák körül. Mert amikor egy olyan kecses és édesen könnyed piskótát — amiből annyi van ezek között a nevelőnők között a párizsi parkokban — a Faubourg St. Honorén át a Szajna felé követtem, egy szemtelen és csapzott korcskutya rangon aluli házasságra kényszerítette előkelő védencemet, a négylábú pamutszüzet. Állásomból távoznom kellett, de ma sem bánom. Mert nincs andalítóbb dolog, mint az előtted pillegő kétlábú romantikát követni s átmenni vele a sok híd valamelyikén a másik partra és megtudni tőle, hogy Felsőszavojában ringatták bölcsőjét s jelenleg állás nélkül van. Óh, nincs érdekesebb tantárgy a földrajznál! Megtanultam mindent, amit Felsőszavojáról tudni érdemes. S azok az eszményi csavargások Párizs térképén, találkozásunk Párizs régi falain tül egy kocsi rendőrrel, akik a tüntetőket fogták össze s minket is betereltek valami kanálisszagú udvarra! Nagyon méltatlankodtam s akkor ütöttek először gumibottal a fejemre, ott a hölgyem előtt, aki nyom-

ban elájult. Kutyákkal azóta nem léptem összeköttetésbe, de hogy hajdani cimborám, Tömzsi kedvét el ne rontsam, választékos kutyaraktáromról kezdtem neki beszélni s hamarosan úgy belemelegedtem a szakma ecsetelésébe, hogy nemcsak a forgalmi viszonyokról, az üzleti kockázat nagyságáról tudtam Tömzsinek felvilágosítást adni, hanem az ebek halandósági arányszámáról is. Megemlítettem, hogy jártam egy kutyatemetőben is és Jack London Éneklő kutyáját is szóba hoztam. Záradékul felhívtam figyelmét Jerome Klapka Jerome nevű angol szerzőnek „Három ember egy csónakban, hogy a kutyáról ne is beszéljünk" című közismert művére, amelyről a világirodalom még ma is azt a téves felfogást vallja, hogy humoros regény. Tömzsi erre azt mondta, hogy ő is tud néhány kutyát, de azok nem tudnak énekelni; mindamellett — ha tudniillik nem kötöm magam ahhoz, hogy éneklő kutyák legyenek — szívesen megszerzi őket nekem és le is szállítja, ab helybeli vasútállomás. Azt mondtam, gondolkozni fogok rajta. De hajdani cimborám úgy vélte, nem ártana, ha addig szerezném be a szükségletemet, amíg a kínálat tart.

— Volna nekem itt egy bernáthegyim — mondotta. — Fajtiszta és jutányosan megszerzem neked.

A Nagy Főnök azt kérdezte, hordó is van a nyakán? Mert a bernáthegyi kutyák kis hordót viselnek a nyakukban, amiben ital van, hogy az eltemetett turistáknak legyen mitől magukhoz térniök. Ezt ő egy képen látta.

— Hát rendben van — szólottam Tömzsihez — szállíts nekem egy féltucat bernáthegyit, hordóval és három csillagos francia konyakkal. A francia konyakhoz ragaszkodom, érted?

Némi előleget is adtam neki a szállítmányra s ő erőlködött, hogy valódi bernáthegyit és valódi francia konyakot fog szállítani, mire aztán el is köszöntünk tőle. A régi utcákat jártuk végig. Az ember

egy kicsit mindig vérző orral mászkál a multjában. Valaki ott járt közben és egyetmást elrakott a helyéről. Ismeretlen és díszharmonikus pofák tolakodtak be a szép enyészetbe s lelked általános sajgásába belegázol egy új vendéglő zeneautomatája. Féltékeny vagy a Patyipak cukrászat új törzsvendégeire s arra az emeletes házra, amelyet a távollétedben és a tudtod nélkül építettek. Nem szereted, ha a multadat fejlődés zavarja. Ellensége vagy itt minden fejlődésnek, te a jóhírű forradalmár, aki mindenhol ott vagy, ahol felfordítanak valamit.

— Pipánszki, elfelejtettük megvenni a poharakat.

Megvettük a poharakat is s mert minden látnivalóból kifogytunk, kisétáltunk a szárnyvasút állomására. Hamarosan Tömzsi is megjelent két csipás korcskutya társaságában. Arra kért, hogy a két kutyát tekintsem előlegnek a hat darab bernáthegyi kutyára. Az egyik fiatal, mosdatlan, de rokonszenves példány volt. Egy szem kirepedt ringlót hajítottam oda neki. Fölszedte és elfogyasztotta.

— A kosztjával, látom, kijönnénk valahogy. Elvigyük, Nagy Adófőnök?

Megnézte ő is. A kutya, mintha megértette volna, hogy sorsa a Nagy Adófőnöktől függ, olyan melegen és alávalóan nézett a Nagy Főnökre, hogy az rögtön kötélnek állt.

— Vigyük, Pipánszki. Kutyánk még úgy sincs. Volt már vagy négy kacsánk, egy kakasunk, két tyúkunk, jércénk, macskánk, egerünk, legyen hát kutyánk is, döntöttük el rövid tanácskozás után. Mert hátha özönvíz lesz újra, érvelt a Nagy Főnök s akkor mit viszünk kutya helyett a bárkába.

— Hát rendben van — búcsúztam Tömzsitől s ki is fizettem a szállítmány árát — de azt verd ki a fejedből, hogy ezzel a kis rühessel a bernáthegyi kutyákat törlesztetted. Nó, Isten veled, Tömzsi, a kutyaboltom címét majd megírom.

A vonat beszuszogott, füttyentettem ebünknek s mindhárman felszállottunk. Tizenhat ember egy fülkében, hogy a kutyáról ne is beszéljek, idéztem Jerome K. Jerome-t. A kutyáról azért se beszéljünk, mert jegy nélkül utazott, azzal játszva ki a jegyőr éberségét, hogy a pad alatt bedugta fejét, mint strucemadár a homokba, egy kosár eladatlan csirkébe.

A fürdőtelepen megnéztük az Austerlitz új boltját, amelyet a Ferenc közreműködésével épített. Ezért akadt meg a mi munkánk minduntalan a malomnál, Austerlitz boldogan ugrándozott a kicsi, de szilárd kalitkában. Ez már komoly bolt volt, nem deszkabódé. Húsz évig árulgatta acetilén lámpa mellett a fürdőemlékeket, marcipánszeleteket és képeslapokat egy rozoga fasátorban.

— No, öreg Shylock, maga szépen kiuzsorázá a népeket. Olyan halkan és alattomosan dolgozott, mint a szú. Igy ássák alá maguk az egész társadalmat, idéztem a jegyző szavait.

Vonta a vállát.

— Mindig csak ez a Shylock... Miért nem tetszik már valami újat kitalálni.

A zenepavillon felől a körorvos igyekezett át a kicsi téren.

— Mókus — kiáltotta oda a patika tornácán álldogáló Zsakettbenszületett Constantinnak — megint elvétettél egy receptet.

— Odanézzenek — jött hirtelen dühbe az apotekárius — a te garasos receptjeidet! Citvárgyökeret meg nyárfabimbót! Hahaha!

— A golyvaport összetévesztetted, mókus a tejindító porral. Én pulvis strumalist írtam és te pulvis galactopeust adtál.

Ebben a pillanatban nagy koppanással egy macska szaladt végig a patika tornácán. A talpára mézgával vagy szurokkal valaki dióhéjat ragasztott.

— Ez a te műved lesz! — kiáltotta a gyógyszerész s a macska után vetette magát.

A Nagy Főnöknek tetszett az ötlet, el is határozta, hogy a macskánkon kipróbálja. Az orvos a cukrászda előtt odakiáltotta a pincérnek:

— Dudai, valami tömöret.

A jegyző ott ült a korlát mellett és sört ivott.

— Domnule Kanut, tarokkozunk ma vagy nem tarokkozunk? — szólott oda a körorvosnak, aki az utcán várta a megrendelt italt.

Ihari Kanut lesújtóan suhogtatta meg venyigebotját.

— Én magának Dr. Ihari Kanut vagyok, röviden körorvos úr és semmiesetre sem Domnule Kanut. Különben is egy hashártyagyulladásom van az alsó faluban. Dudai! Megint kiestem az evidenciájából!

A pincér rohanva jött az itallal. A körorvos az egyik kezével felkapta a poharát, a másikkal megragadta a pincér kabátját. A poharat kiürítette és visszatette a tálcára.

— Hogy mondják angolul — kérdezte még mindig a pincér kabátját fogva — hogy ez egy meglehetősen piszkos lebuj s hogy a maga szmokingja tíz év óta egyre vakmerőbben ütközik bele a köztisztasági rendeletekbe, amelyek fölött nekem hivatali feladatom őrködni. Ezt fordítsa le angolra, ha csakugyan járt Philadelphiában.

Otthagyta a pincért és orvosi táskáját a hóna alá szorítva, gyors léptekkel elindult az alsó falu felé. Az úton később újra találkoztunk. Intett a botjával.

— Egy szóra, Pipánszki úr. Mit írt maga a bárónak a multkor?

Azt, feleltem, amit az ember egy bárónak írhat. Erre a kezefejével megtörölte az orrát.

— Maga megveti a bárót? Figyelmeztetem, az ilyesmi alacsony származásra vall.

Én meg arra figyelmeztettem, hogy egy Henrik nevű francia király egyszer bárónővé ütött egy tehénpásztort, mert az jó pecsenyével traktálta. A báró is csak tehénpásztor, legfeljebb inkognitóban.

— A báró azt mondja, hogy maga bolseviki. A jegyző is ezen a nézeten van. Többször látták magát Fülöppel és Austerlitzcel tárgyalni. Vigyázzon öregem, ezzel a csürhével meggyűlik a baja. Ki akarják túrni magát erről a vidékről.

— Megszoktam doktor, hogy vigyázzak magamra — nyugtattam meg. — Én tulságosan elégedett vagyok ahoz, hogy ne lehetnék gyanús.

Azt kérdezte, ismertem-e az elődjét, Eberlein doktort, aki mindig kerékpáron mászkált a dülőutak hepehupáin, ügyet sem vetve rá, hogy kipukkadt a gumija. Igen, jutott eszembe, s a kerékpár kormányán egy sörösüvegben rendszerint valamelyik betegének a vizelete himbálózott.

— Nem ismertem. Azt mondják, nem volt olyan bolond ember, mint én. Megszereztem a feljegyzéseit és nagyon tanulságos dolgokat találtam bennük.

Előkotorászott a zsebéből egy jegyzőkönyvet.

— Például ezt hallgassa meg. „A pinguin két keze közé fogja egyetlen tojását, amikor tovább vándorol.“ Itt meg egy idézet Goethéből: „... mit gieriger Hand nach Schätzen gräbt und froh ist, wenn er Regenwürmer findet.“

Erről az idézetről ráismertem Eberleinra. Szerette a Goethe-idézeteket. Ő is olyan kincsásó volt, aki csak gilisztákat talált. De stílszerűen halt meg. Egy betegének a szívverését hallgatta, úgy emelték fel holtan páciensének a melléről.

Hirtelen megfordult és az árokhoz lépett.

— Nézd csak, Nagy Adófőnök — szólt hátra — Adófőnöknek hívnak, úgye... nézd csak ezt a hangyabolyt. Nem akarod te is meglocsolni?

A Nagy Főnök nevetve nézett rám. Végül is eleget tett a felhívásnak.

— Pipánszki — kérdezte — úgye Gulliver is így oltotta el a tüzet a törpekirálynő kastélyában.

Az orvos egy magányos ház előtt megállott és bekiáltott. Azt kérdezte, hányt-e a beteg. Intettem neki s továbbléptünk.

— Jónapot, Küszvágó Csér — köszönt el tőle a Nagy Adófőnök is.

Ihari megfordult.

— Küszvágó Csér? — kérdezte szigorúan. Hát nem bánom. Elfogadom — egyezett bele megenyhülve. — Maga pedig vigyázzon, Pipánszki. A báróra és a jegyzőre. A jegyző — közölte s most úgy nevetett, mintahogy VIII. Henrik nevethetett, amikor lefejezték valamelyik feleségét — az állam ellenségének tartja magát. Azt mondja, maga az állameszme ellensége.

Állameszme? — tünődtem útközben. — Nem túlzás-e ezeknek a falusi véglényeknek a hazafias vitustáncát állameszménck nevezni? Ha a pimaszság és butaság állameszme, úgy első számú ellensége vagyok ennek az eszménck.

Az alkonyat már ott lappangott a boglyák mögött s ráakasztotta fátylát a hazaigyekvő favillák és gereblyék hegyére. Mire a topolyafák közé értünk, sötét volt már, az ágak között látszott már a csillagok parazsa. Egy cigaretta tüze is felparázslott a bokrok között.

— A pék — súgta nekem a Nagy Főnök. Neki jobb szeme volt. Aztán jelt adott az érkezésünkről Jákobnak: — Huhu!

Jákob már szaladt is a széllámpával a pallóhoz, hogy le ne billenjünk a sötétben a vízbe.

— Kefetartót és poharakat vettünk, barátom kokas — újságolta neki a Nagy Főnök. És egy kutyát is vettünk.

A kutyával és a kefetartóval nem volt baj, csak a poharakkal. Veron megütődve nézte őket, amikor kiraktuk szépen az asztalra.

— Mind a hat másféle — állapította meg csodálkozva.

— Azt mondja meg, Veron — fogtam bele egy esztétikai értekezésbe — miért kell mind a hat pohárnak egyformának lennie? Mennyivel szórakoztatóbb, hogy hat poháregyéniséggel van dolgunk. Mindenik más. Látja, maga sem olyan, mint a többi ember. S a pék se olyan.

— Őt is látta, Kázmér úr? — mosolygott könnyedén.

— Láttam. S most is alighanem itt számlálja a csillagokat a patak mellett.

El se pirult a kacsintásomra. Azt mondtam, hogy a pékje kevés spenótot eszik. Megnézett, hogy honnan veszem. Mert olyan cingár a karja.

— S az baj? — tudakolta hamisan.

— Ha az ember megölel egy lányt — oktattam ki az izmos karok előnyére — hát az legyen megölelve. Nem?

— Ki hogy szereti, Kázmér úr. Úgy van ennél is, mint a tejfölös paszulynál.

— Nohát akkor, vacsorázzunk.

Amíg a paszulyt kanalaztam, titokban néhányszor az arcára pislogtam. Nagy, ijedt árnyékok szabdalták szét arcának gondterhelt mosolyát még nemrégen is. Sok árnyék volt rajta, szinte cafatokban lógtak, mint a széttépett boldogság. Most síma és egyenletes volt a mosolya. Szóval, gondoltam, nem ravaszkodik. Nem akar engem olcsó naivsággal félrevezetni. Tetszik neki a pék.

— Veron — kérdeztem tőle — miért nem ül le maga sohasem közénk?

— Dolgom van, Kázmér úr... S aztán nem is illik...

A kőpadon kucorgott a macska társaságában, ha nem sohant történetesen fecskemódra a sütő és pajta között. Kiskázmér széket hozott neki.

— Please — szólottam hozzá szép angolossággal – foglaljon helyet közöttünk.

Elsuhant s lefekvésig a színét sem láttuk. A széllámpa körül ezer lepke és szárnyas rovar keringett. Az éjszaka mélyéből titokzatos neszek jöttek, zörrent valahol egy ág és valami halkan tovasurrant a harasztban. A lakásunk már készen volt, de mi künn aludtunk az eresz alatt.

— Pipánszki — közölte a Nagy Főnök, amikor már lefeküdtünk — tanultam egy éneket Jákobtól. Tarka paszuly az ágy alatt, három napja nem láttalak. Ha nem látlak vasárnapig, meghasad a szívem addig... — Elhallgatott s aztán fáradtan hozzátette: — Jó éjt, Pipán... Úgy sajnáltam azt a Tömzsit...

OSZK

VI.

Levágom egy (ál)-szentnek az orrát. Nagy bonyodalmak származnak belőle. Egy csipkés favilla a fürdőtelepen.

ÚGY ALAKULT, hogy egy délelőtt valami vagyonbecslő bizottság szakértőként felhivatott a kastélyba. A kincstár és a báró között folyt a küzdelem az örökösödési illeték miatt. Néhány műtárgyról volt szó, amikről a községben az a legenda járta, hogy kincseket érnek. A jegyző műve lehetett, hogy felrendeltek engem is a kastélyba. A báróval való haragos viszonyomra építette reménységeit. A kastélyban az apámmal jártam utoljára. Az anyám halála után volt ez; az öreg báró felhivatott, hogy a szivemre beszéljen, legyek a társadalom szorgalmas kis nyüvecskéje s becsüljem meg magam. Mezitláb voltam s nem igen tudtam, mit becsüljek magamon. A báró kinyitott egy szekrényt, egy kört vett ki belőle és nemes ünnepélyességgel nekem ajándékozta. Az apám felszólított, hogy csókoljak kezet a kegyes pojácának. Mikor aztán illedelmesen kifaroltunk a kastélyból, az apám csalódottan azt mondta nekem, hogy a kört, ha akarom, el is dobhatom.

Most ott álltam a zegzugos épület lépcsőházában. Valahol nyitva lehetett két ajtó, sziszegő légvonat szaladt végig a bástya belsejében, felseperve azokat az ósdi szagokat, amelyek olyan régen megültek a lépcsők hajlataiban és a lőrésmélységű ablakokban. Egy papírlapot sodort ki valahonnan a légvonat. Fölemeltem és még félig nedves női írást

láttam rajta. Beléptem a szemközti ajtón. A légvonat, úgy láttam, felturkálta az egész íróasztalt, Nofretete ott térdelt a padlón és a lesodort papírlapokat szedegette.

— A légvonat — nyujtottam feléje az írást közömbösen. Ahogy fölemelte a karját, a nyakán valami jókora fehér csontfaragványt láttam.

Fölszedtem a papírjait és szétnéztem. A falon egy kínai szépiafestményt láttam. Egy bambusztörzset, helyesebben a bambusztörzs egy részét ábrázolta.

Indulni akartam, de aztán újra a kép felé fordultam. Mit akarhatott az a sárga, régmult emberke, aki ezt festette, ezzel a bambuszdarabkával? Mi értelme van megfesteni egy bambusznád néhány izületét, amikor ott volt előtte az egész bambuszerdő? Ahogy az elszürkült, porosnak tetsző papírt s az odavetett könnyed festményt néztem, lassan derengeni kezdett bennem valami. A kis sárga emberke a kis bambuszcsutkába belerajzolta az egész nagy bambusznádat is. Aztán kibontakozott az egész nádas is, a vidék, az egész tartomány, felfejlődtek a szelek, az idő évszázadai, megjelent Laotse is, a háttérben Buddha mosolygott; a sárga ember mindent belerajzolt a bambuszcsutkába, az egész Kínát, a Yung Lo Ta Tien huszonháromezer kötetes enciklopédiáját és önmagát. Azt a ritka megszállottságot éreztem, amelyet az ember csak az élet megrendítően egyszerű dolgai előtt érezhet.

— Kínai festmény — magyarázta a báróné egy tompa mozdulattal. Pillantása közöttem és a kép között röppent el, ki az ablakon. Vártam, mikor világosít fel, hogy bambusztörzset ábrázol.

— Van több is? — kérdeztem.

Bólintott. Az egyik ajtóhoz lépett, kinyitotta.

— Lépjen be... Ott a falon... S abban a szekrényben... — Egy üvegszekrényre mutatott. Aztán rámnézett. Láttam, mérlegeli, meg fogom-e érteni.

Az ajtómélyedésben állottunk, egymás közelében, mert már elindultam, hogy belépjek a szobába. A nyakában óvális alakú elefántcsontfaragvány függött, amely egy halotti maszkot ábrázolt. A szemem meglepődve tapadt a csodálatos munkára. Egy pillanat tizedrésze alatt megállapítottam, hogy soha ilyen tökéletes alkotást még nem láttam. Észrevette az érdeklődésemet. — Jöjjön — mondta és a szobába lépett.

A bolthajtásos falakon képek függtek. A báróné néhány kurta szóval megmagyarázta őket. Az egyik üvegszekrényben furcsa tárgyat láttam.

— Érdeklik ezek?

— Igen — feleltem szolgálatkészen.

Egy korhadt fatörzset ábrázoló ecsettartóra mutatott. Mellette egy festékes csésze állott. Azt kérdezte, tudom, mik ezek? Kíváncsian pillantottam bele egy tükörbe. Az ördögbe is, hát csakugyan olyan kőfaragónak látszom?

Az egyik szekrényből bambuszból faragott tücsökkalitkát vett elő és felém nyujtotta. Aztán egy jádból faragott majmot.

— Jádfaragvány a T'ang korszakból — tette hozzá gépiesen.

— S ez? Micsoda?

Mint egy unatkozó és sietős múzeumőr a zárás előtti percekben, gyors egymásutánban egy baglyot ábrázoló chrizofras füstölőt, egy onyxből faragott háromlábú varangyot, egy tubákszelencét, egy késmarkolatot és néhány más tárgyat szedett ki a szekrényből. Időnkint nemcsak a tárgyat magát nevezte meg, hanem a korszakot is.

— Váza a Khangsi korszakból... Hajtű a Ming korszakból.

Egy sötétfoltos kalcedonból való kanálra mutattam.

— S ez itt?

— Khangsi korszak — közölte egyre gépiesebben, kitekintve az ablakon. A tárgyakat felém nyujtotta, anélkül, hogy rámnézett volna. A kanál nyele „olvadó hó" színű jadeit volt egy sor teknősbékává kifaragva. Néhány más faragvány következett, néhány bronz szíjvég és övre varrható üveglemez. De ezeknek már nem kérdeztem meg a korát. Az ember nem tudhatja, hány száz korszaka van a sokezeréves kínai művészetnek és ez a nő, amennyire közönyéből megítélhettem, kész volt rá, hogy még néhány tucat korszakot felsoroljon. Jelenlétem azonban tökéletesen személytelen volt a számára. Nem nézett rám. Az sem érdekelte, hogyan kerültem a kastélyba és mit akarok. Vagy tudta volna? S ha tudta, miért nem igazított útba? Valaki az előbb belépett a szobájába — könyvelhette el az esetet — s néhány pillanat mulva nyomtalanul távozni fog. Vagy már el is távozott. Alighanem az utóbbit gondolhatta, mert már észre sem vette, amikor elhagytam a szobát. Azt hiszem, soha még olyan kevéssé nem érdekeltem embert, mint ezt a nőt, ezekben a percekben. Egy ruhafogas, vagy kályhacső határozottabban nagyobb érdeklődést váltott volna ki belőle. De nem volt mit a szemére vetnem. Közönyösebb ruhafogast, mint ő, én is keveset láttam.

De a nyakán csüngő halotti maszk egyik legcsodálatosabb művészi élményem volt. A szemem egész idő alatt erre a gyöngéd női arcra tapadt, s nem az „olvadt hó" színű jadeitekre.

Néhány ajtón benyitottam, amíg megtaláltam a bizottságot. A báró elém jött s azt kérdezte, mit akarok „újra". Egyszer kerestem s akkor is csak kívülről és alúlról adatott meg nekem, hogy beszélhessek vele. Jövetelem céljáról a bizottság világosította fel, amely éppen néhány festett faszobrot nézegetett. Amennyire múzeumi volt a bárónő szobája, olyan meghökkentő ócskapiacot ábrázolt a báró szobája. Egy tudósnak, egy zsibárusnak és egy

szeszélyesen mindent összehordó szarkának volt ez a fészke.

A fal mellett tizenkét faszobor állott, a tizenkét apostol. A bizottság felszólított, hogy vizsgáljam meg őket alaposan és állapítsam meg az értéküket. Amint első pillanatra megállapíthattam, a szobrok művészi értéke jelentéktelen volt. Inkább régiségük ruházta fel őket valami műbeccsel.

— Vásári panoptikumba valók — közöltem vizsgálatom eredményét.

Kijelentésemet, amint vártam is, általános elképedés követte. A bizottság tagjai összenéztek, aztán azt kérdezték, hol tettem szert ennyi szakértelemre és nem befolyásol-e esetleg a báróval való üzleti vagy más természetű viszonyom? Nem hiszem — ráztam a fejem —, hogy a báróhoz való viszonyom befolyásolt volna.

— A báró úr engem ugyanis közönséges fatolvajnak tart. Fel is jelentett. Igy van, báró úr?

— Igy van és semmi okom változtatni a véleményemen — közölte a báró, nyakát méltatlankodva a szügyébe vágva, mint egy nagybőgő.

— Ime — hajoltam meg szerényen, mint egy oroszlánszelídítő a mutatvány után. — Ami pedig ezeket a fabábokat illeti, ezeknek alighanem szintén van valami közük a büntetőtörvényhez. Ezek is fából vannak és ezeket is lopták. Természetesen egy templomból.

A báró előrelépett. Üresen és karikára tágult szemmel bámult rám. Utoljára egy ponty nézett rám ilyen kozmikus ürességgel.

— Tisztelt barátom — hallottam a fojtott zihálását — tisztelt kőfaragó barátom, maga nem fontolta meg szavainak jelentőségét. A maga szavainak igen pimasz jelentőségük van. Hogy merészkedik maga itt bűnvádi perrendtartásról vagy micsodáról beszélni!

Intettem, hogy ne folytassa.

— Felkértek rá, báró úr.

— De maga lopásról merészkedett itt csevegni. Lopásról, Felszegi úr! Azért, mert én hasonló üzelmek miatt bíróság kezére juttattam! — A bizottság tagjaihoz fordult. — Kérem, vegyék tudomásul, hogy ez az ember egyszerűen... megkárosított engem...

— Nos — fordultam én is a bizottsághoz — láthatják, mi a helyzet... Egyébként, ha lopták is ezeket a faszobrokat, készséggel jelentem ki, hogy a báró úr nem ludas benne. A tettes jó néhány évtizeddel, esetleg egy-két évszázaddal megelőzte a bárót. Hozzá kell tennem, hogy kár volt a fáradságért.

Az egyik szoborhoz léptem, elővettem a zsebkésemet és lehasítottam a szobor orrát.

— Fenyőfa — mutattam oda a lemetszett orrot.

A bizottság — hárman voltak — megütődve tapogatta az elillant dús adózsákmányt. Megtapogatták a lemetszett orrot is, aztán elfanyarodva ültek asztalhoz, hogy az értékbecslésről a jegyzőkönyvet felvegyék. A báró összefonta a karjait és elém lépett. Merev halpillantással bámult rám. Azt kérdezte, honnan veszek ennyi vakmerőséget.

— Nem vettem, báró úr — közöltem vele. — Ez még velemszületett vakmerőség.

Láttam, kidagad a halántéka, erősen kűzd belső indulataival. Egy mozdulatot tett felém.

— Mit érthet egy közönséges falusi kőfaragó a műtárgyakhoz — tört ki belőle valami csökevénye a gúnynak. Előbb mosolygott, aztán nevetni kezdett. A végén már olyan mulatságosnak talált, hogy az egész teste megrázkódott belé. Mit érthet egy ilyen ember... a szobrászathoz... — Aztán hozzátette — Chachacha.

Önmaga ellen beszélt, de mit bánta ő most az örökösödési illetéket, amikor egy olyan kezdetleges féreg, mint én, egy kőfaragó, egy falusi bélféreg lopásról vakmerészkedik beszélni az ő családjával

kapcsolatban. Arról, hogy a legtöbb műkincs szabályos rablás eredménye, amely ártatlan mütyürkeként függ orgazdaságok hosszú láncolatán, a báró, amint mondani szokták, nem látszott tudomást venni. Hahotázott, mint egy multszázadi ripacs, mint egy ártatlan, tudatlan báró, aki még nem tudja, hogy az irodalom már régen beszűntette hőseinél a démoni gúnynak ezt a válfaját.

— Ön kinevet, báró úr — mondtam neki s elégedetten láttam, milyen jól esett neki kezdetleges, gyerekes álsértődöttségem. A dolgozószoba egyik polcán hosszú sorban palackokat láttam, álsértődöttségemben elfordultam a kegyetlen iróniájú bárótól és a palackokat vettem szemügyre. Azovi tenger — olvastam az egyik üveg címkéjén. Égei tenger — magyarázta egy másik. Egy harmadik üveg a Mexikói-öböl vizét tartalmazta. Ez volt hát a báró tengervíz-gyüjteménye, amelyről nekem a hegyi pap beszélt. A párizsi Rotschildok poloskát gyüjtöttek, a báró tengervizet. A Fehér-, a Vörös-, a Sárga- és a Fekete-tenger palackjai, mint egy hiányos színskála arra figyelmeztettek, hogy a földrajztudomány még tartozik az emberiségnek a Zöld-, a Kék- és a Narancsszínű tenger felfedezésével.

A gazdasági udvar felé hagytam el a kastélyt. A parkban a kis bárófiút láttam. Hintalovon ült, de arcán nyoma sem volt a játék derűjének. Talán két évvel lehetett fiatalabb Kiskázmérnál. Azt kérdeztem tőle, nincsenek játszótársai? Finom arcát felém fordította, de nem felelt. Később, a kert végén bekerített sírhelyet láttam. A báró kislányának volt a sírja. Élt hat évet, olvastam a sírkövén. Néhány lépést tettem, aztán visszafordultam és mégegyszer elolvastam a sírkő domború márványbetűit. A kislány öt év előtt halt meg.

A kastélyt dülőút kötötte össze a fürdőteleppel. A hegy lábánál a digitálisz már meglengette piros gyüszüit; mulófélben volt a nyár, őszi virágját ki-

dugta már a gyujtóványfű is. Az Austerlitz boltjában a Póli kötődö mosolyába ütköztem.

— Azt hittem, útrakelt már maga is — mondta nem minden duzzogás nélkül — mint a seregély.

— Még a seregély sem indult el, Póli. Várhatok még én is.

— S elmegy igazán? — akadt el szemének csiliogó tánca.

Vidáman ráztam a fejem.

— Nem. Szeretnék ugyan, ha elvinne innen megint az ördög, de eszembe sincs elmenni. Ráérek, ha majd az ördög értem jön.

— A jegyzővel van baja?

— A jegyzőnek van velem... — Egy nyeszlett fenyő alatt álltunk már, a szoborterv jutott eszembe. Dolgozni vágytam, valami nemes óbort is szürcsölni a sok nyári málnalé után. — Póli, a műterem készen van. Hamarosan hozzákezdek a munkához. Lejön? Igérem, hogy senkisem fog tudni róla. S lemondok arról is, fájó szívvel, hogy meztelenül mintázzam.

Állt, tanakodott.

— És Veron?

Vállat vontam. Bosszantó volt már, hogy megint Veronnal hozakodott elő. Mintha nekem Veronhoz valami közöm lehetett volna! Korai féltékenysége lehűtött. Érdeklődésemből kiolvadt volt már minden zavaró salak, csak „A három életkor" kívánatos modelljét láttam benne. Mint nő, most ép oly kevéssé érdekelt, mint Veron.

— Hagyjuk Veront... Egyébként sem kívánom ingyen...

Megnézett és villant is már sértődöttsége.

— Jó, hogy mondja. Éppen kérdezni akartam. És legalább jól megfizet?

Intettem neki és elindultam.

— Majd megalkuszunk.

A fürdőtelep egyik csipkés favillájában lakott a körorvos. Úgy láttam, a legcsipkésebb favilla az

egész fürdőben. Ablakai a gyógyszertár felé nyiltak, tornáca a tér felé. A körorvos éppen azzal volt elfoglalva, hogy egy kötélen csöbröt engedett le a tornácról, amelyet lenn az udvaron egy termetes parasztasszony megtöltött kútvízzel. Húzhati, kiáltott fel az emeletre az asszony s aztán maga is elindult a lépcsőn. Valami reccsenést hallottam és megfordultam.

— Ibolyka! — hördült fel a körorvos a lebukfencező asszonyt szemlélve a tornácról. — Micsoda könnyelműség ez! Nem tud jobban vigyázni a családfámra?

Felköszöntem neki.

— Halló, Küszvágó Csér... Remélem semmi baja nem esett.

— Kinek? — morogta le.

— A családfájának.

— Hallja csak, Pipánszki... Szép magától, hogy úgy aggasztja az én családfám. De hasznosabbnak ítélem, ha csak a saját dolgai aggasztanák. Mi van például a malommal, Pipánszki?

Kihajolt az erkélyen, készen arra, hogy meghallgassa a beszámolómat a malom sanyarú helyzetéről, de én tőle is búcsút vettem, mint Pólitól.

— Majd legközelebb, Küszvágó Csér.

Az úton szemtelen zúgással csaptak le az aranylegyek a lepergő juhbogyókra. Árvaszúnyogok raja táncolt előttem. Szertelen, ritmustalan mozgásuk hirtelen valami ritmikus egységbe zökkent időnkint. Ugyanaz a ringatózó mozdulat himbálta egyszerre az egész tömeget, ide-oda egy-két másodpercig valami titkos jeladásnak engedve. S amikor feloldódott a himbálózás ritmikus bénultsága, a táncot újra mindenik a maga számlájára folytatta.

— Talán ilyen titkos erő parancsol rá az emberi tömegekre is, — gondoltam, — amikor a butaság és őrület hipnótikus táncát járják.

Az alsó faluban a káplánnal találkoztam. Talán tíz évvel lehetett fiatalabb nálam. Dehát ez nem jogcím, gondolhatta, hogy előbb nyúljon a kalapjához. S azután én voltam a herézis, az elszakadás, a kételkedés, a tagadás és néhány más buja bűn, amelyet az inkvizició régen megégetéssel büntetett. A beteg plébános derék mosolya jutott eszembe, a kövérkés, emberi mosoly, amely olykor még a gyónószéket is megvilágította. Mit szólt vajjon a fiatal Savonarolához?

A malom előtt leomlott a part s a pallónak lefektetett két gerenda a vízbe hullt. Veron valami keserűt mondott a báróról, mert nem engedte meg, hogy a hidat az ő tagja felől fektessük a patakra. A telkünk alatt a sok partomlástól olyan hosszú hidat kellett volna raknunk, hogy még a malomnál is többe került volna. A nyári pénzek is végkép kiapadtak az erszényemben, nem is igen volt már miből hidat verni.

— Valami gonoszság úszik ma a levegőben — mondtam azzal vesződve, hogy valami átjárót rakjunk a patakra. De a martot nem fogták gyökerek, újra mállott egyet s a két gerenda megint a vízbe pottyant. — Valami emelődarút kéne ide szerelnünk. Nem rossz közlekedési eszköz az sem.

Alkonyat felé kapkodó denevérmozdulatokkal megjelent a póstamester is. Ott rákászott a közelben, személyesen szokta lehozni a leveleinket. Nem volt bennük hiány. A fércszálakat, amelyek a nagyvilághoz fűztek, nem értem rá még elvagdosni.

— Olaszhon... tenger... barna olajbogyók — szavalta az ifjú költér az egyik levél bélyegén az olasz király tömör bajuszára utalva.

Éppen egy töklámpást faragtunk. Az Ilona írása volt, nekem szólott, betettem hát olvasatlanul a zsebembe. A póstás a félhomályban a kastély felé fordította arcát és a szerelemről kezdett beszélni.

— Nofretete-dalok — állapítottam meg összevonva érzelmeinek és szavainak kószán úszkáló rongyfoszlányait.

— Mester — kérdezte lesújtva — ön nem kedveli Nofretetét?

— Nem kedvelem.

— Pedig szép, szomorú lelke lehet. Olyan, mint az őszi alkonyat.

A kivájt tökbe gyertyát tettünk. Meg is gyujtottuk s a Nagy Főnök, a Jákob és a kutya rivalgása közben, az eperfára akasztottuk. A zajra Küszvágó Csér is bebotorkált az udvarra; a tulsó völgyben járt megint, vesebajos betegénél.

— Micsoda farsang ez, ha szabad kérdeznem?

— Tessék bejönni, Küszvágó Csér — indítványozta a Nagy Főnök. — Töklámpást csináltunk. Ugye milyen érdekes?

A vigyorgó tökfej vörös fintorokat lövelt az esteléggy homályába.

— Festői hangulat, kérem — vélte a póstamester áhitatósan.

— Maga is itt van? — rivalt rá Ihari. — Magyar királyi póstamester úr.

— Igen, doktor úr — lángolt fel a hazafias láng a póstásban — én a lelkem mélyén, bárha e címet bizonyos államhatalmi okok miatt nem használhatom, magyar királyi póstásmesternek érzem magamat.

— Éljen! — hagyta rá a körorvos.

Az adott jelre a Nagy Főnök és Jákob is éljenezni kezdtek. De az ő lelkesedésük az égő töklámpásnak szólott. Jákob örömében még bukfencet is vetett, de rosszul mérte fel a homályban a terepet s már csak a patakban tudott talpra állani. Ihari Kanut utána nyujtotta venyigebotját s amikor Jákob belékapva készült a parton kissé megvetni a lábát, átengedte neki az egész botot, azzal a kéréssel, hogy

mossa le egy kicsit a patakban. Jákob nagyott csobbanva merült alá a bottal.

— Valami szúnyogot nyeltem — közölte az orvos. — Itt van a torkomban. Nincs véletlenül egy kis törkölye?

Amikor lenyelte a törkölyt, értésemre adta, hogy az Eberlein doktor feljegyzései között fontos adatokra bukkant.

— Idehallgasson, Pipánszki — mondta, miután felhajtott egy újabb pohárkával — Gemma Cornelius azt állítja, hogy egy halott asszonynak felbontották a koponyáját s az telē volt poloskával. A feljegyzés hozzáfűzi, hogy ágyi poloska volt, cimex lectularius. Eberlein itt hivatkozik ifjabb Pliniusnak a római poloskákról írott tanulmányára és felveti a kérdést, mi lehet a bűznek a fajfenntartás és a fajvédelem szempontjából a célja. Mert tudnia kell, Pipánszki, hogy a fajvédelem, mint például a görény esetében is, bűzzel dolgozik.

— Igen — intettem felderülve. — Európa levegője ma tele van ilyen görényszaggal.

A póstatiszt engedélyt kért, hogy egy röktönzött versét előadja. S minthogy ellene csak a körorvos szavazott, hát el is kezdte. Különösen a második versszak kapta meg a figyelmemet.

Míg rőten hullt a fény a töklámpából
S a malomban halk szóval folyt a liszt
Jóéjt kívánt s búsan továbbállott
A magyar királyi póstatiszt.

— Isten vele, fiam — intett venyigebotjával a körorvos.

— Még nem megyek kérem — jelezte a fiatal ember. — Ez csak költészet.

Ihari Kanut hahotába tört ki.

— Tehát blöff — kiáltotta. — Becsapás! Mindjárt gyanítottam, hogy valami disznóság lappang a

költészet mögött. Malomról és lisztről beszél. Hol van itt malom? Az engedélyért folyamodó Pipánszki urat éppen ma utasították el a kérelmével.

— Elutasították? — néztem rá.

— El. Mint a pintyet.

A póstás azt próbálta megmagyarázni, hogy a költészet mindig bizonyos hangulatot igyekszik kifejezni. Minthogy kérően fordult felém s a Veron tekintete is az ő részére kért támogatást, igazat adtam neki s megjegyeztem, hogy a költészet ama levezetőcsatorna, amely a költőket a közösség üdvére megszabadítja hangulataiktól. Ami viszont az igazságot illeti, Küszvágó doktor úr helytelen nyomokon jár, amikor az igazság hiányát diagnosztizálja a költér úr elhangzott versében.

— Igazságnak kell lennie, punktum — kiabálta a körorvos most már sűrűbben kortyintva a törkölyt.

Megveregettem a vállát és megkérdeztem, mi az igazság. Nagy üzletet fogunk vele csinálni, ha felfedezte.

— Bolondság, Pipánszki. Az életnek mégis csak az igazság a lényege, nem? Minek azt felfedezni, amikor megvan.

— János evangéliumában olvashatja — mondtam neki vidáman, merthogy ismertem már nagyjában az igazság egész irodalmát — Jézus azt mondja Pilátusnak, hogy ő azért született, hogy bizonyságot tegyen az igazságról. Pilátus megkérdezte tőle, mi hát az igazság?

A póstatisztnek gyerekesen izzott a szeme a sötétben.

— És mit mondott kérem Jézus?

— Jézus nem felelt a kérdésre.

— Brávó — tapsolt a körorvos, bár kissé következetlenül. — Hát íme, fiatalember. Most már abba fogja hagyni a költészetet? Vagy írjon a tabes dorsalisról valami szép oktató költeményt. Ajánlanám az extrauterint is.

Felsorolt még vagy két tucat bajt. A macskakölyök is ha nem talál más játékszert, a farkával szórakozik. Így ugrott rá a körorvos is saját ötleteinek a farkára, körben forgott, hogy elkapja őket, néhányszor belejük is harapott, minthogy azonban a saját farka volt, nem ízlett neki és abbahagyta.

Amikor elmentek, felbontottam az Ilona levelét. Szabályos kis villámcsapás volt. Azt kérdezte, micsoda őrült gondolaton rágódom, hogy Kiskázmért be akarom dugni egy falusi skárlátfészekbe? Micsoda embertelen bosszút akarok állani rajta azzal, hogy be akarom iratni egy falusi iskolába. És micsoda gonoszság, hogy mindezt éppen most eszeltem ki, amikor ő kimerült idegeit kénytelen olyan távol, fiától és a cselekvés lehetőségétől olyan behozhatatlan földrajzi messzeségben pihentetni. Pihenésről persze most már szó sem lehet, de figyelmeztet, bármit eszelek is ki a megkínzására, az igazság és az Isten az ő oldalán van s az majd bíráskodni fog. Veronnak fúrta az oldalát a kíváncsiság. Pedig a pék már ott parázslott a bokrok mögött.

— Várják, Veron... — S mert nagyon nézte a levelet, odaadtam neki. — Olvassa hát el.

— És mit válaszol, Kázmér úr? — kérdezte elhűlve, amikor elolvasta.

— Elküldjük neki Velencébe az iskola egészségügyi statisztikáját.

— Azt írja a nagyságos asszony... hogy az igazság és az Isten az ő oldalán van.

— Az igazságról éppen az előbb értekeztünk. Nincs mit beszélni róla. Ami Istent illeti, fölöslegesnek látom feszegetni azt a kérdést, hogy Isten, ha ugyan vállalja a versenybíró szerepét, kinek a rugását tartaná szabálytalannak.

A Nagy Főnök is tudni szerette volna, mit tartalmaz az anyja levele.

— Megint a kiflivégeket félti — közöltem elnézően.

A kiflivégeket Kiskázmérnak nem volt szabad megennie, mert a péksegédek, az Ilona megbízható értesülése szerint, benyálazták, mielőtt rátekerték a tésztát. A kiflivég avagy az aszeptikus nevelés diadala! S én botor ember, megettem mindig a kiflivégeket. Igaz, nekem már nem volt anyám, mire a kiflivégekig eljutottam.

A Nagy Főnök elborult. Szomorúan nézte a töklámpás vidám fintorait.

— Pipán, kérd meg te anyut, hogy itt járhassak iskolába.

Leültem mellé, a régi malomkőre.

— Nagyon szeretnél ittmaradni?

Fölnézett rám, aztán vállamra támasztotta fejét. Elnézett az alkonyba.

— Nagyon — mondta halkan és megfogta a kezem. — Nem akarok elmenni tőled.

— Jó. Írni fogok neki.

Elfogyasztottuk a vacsoránkat és én nyomban leültem, hogy valami nagyon szelid levelet írjak Ilonának. A kis korcskutya ott ült a lábaimnál az éjszakát vigyázva, nehogy a sötétből valaki előtörjön és megzavarjon a levélírásban. Ha időnkint valami vaskosabb szó készült lecsurogni a töltőtollamon, egyik-másik csillag barátságosan rámhunyorított. — „Nem érdemes, Felméri. Gondolj a mulandóságra, a fényévekre, gondolj a végtelenre" — s én kezes báránnyá szelidülten leráztam a tollamról a fenyegető malacot.

VII.

Mit lehet egy gramm ötletből csinálni. Könnyed párbeszéd az egyiptomi hölggyel.

EGY ISMERŐSÖM révén egy bányaszékház homlokzati féldomborműveire kaptam megrendelést. Jókor jött, kisded pálmaligetként integetett felém anyagi helyzetünk szaharájában. Sietnem kellett vele, mert már csúnyán leapadt a vagyonkánk, csak néhány kisebb pénzdarab hevert a fiókomban. A „Három életkoron" is sokat dolgoztam már; Póli szemérmesen, húzódozva, mégis csak kötélnek állott. Ezt a munkát egy időre abbahagytam, hogy a bányaszékház féldomborművével mielőbb elkészüljek. Még éjszaka, lámpavilág mellett is dolgoztam. Egy papiron előbb a vázlatokat készítettem el. A terveket aztán agyagban, ugyancsak vázlatosan, kimintáztam és elszállítottam a fürdőtelepi sírkőfaragóhoz, aki, úgy láttam, nem ügyetlen a szoborfaragásban sem s a kivitelezés darabosabb részét ráhíztam. Emlékszem egy Meuniér-reliefre, amely tárgyát szintén a bányászélet köréből vette; úgy hatott az egész, mintha a bányamunkások abbahagyták volna a munkát, hogy lefényképezzék őket. Én mozgásba hoztam az alakjaimat. Persze óvakodtam a bányalégrobbanásoktól és a tőzsdei árfolyamemelkedés drámai képeitől. Azt írták, a munka szép himnusza legyen. Azt értették alatta, hogy vonzó beállításban mutassam be a földalatti munka irígylésreméltó szépségeit, a sportszerűen fejlett mellkasokat,

a danoló és idillikus életkedvet, amely e kitűnő és szerfelett egészséges fiúkat a bánya kies tárnáiban elfogja. Húsz négyzetméter hazugságot kértek, négyzetméterenkint mérsékelt egységárban, a részvényesek megnyugtatására és az üzletfelek szép polgári elképzeléseinek alátámasztására. Akárhogy igyekeztem, nem tudtam két négyzetméternél több hazugságot kihozni, ami az előírt hazugságmennyiségnek mindössze csak szerény tíz százalékát tette ki. Tartottam is tőle, hogy a többi tizennyolc kvadrátméterért nehézségeim lesznek.

— Aki ennél is kevesebbet tud hazudni, az már csal — mondtam a hegyi papnak, aki elismeréssel nézegette, hogyan csempészem be Áchimot ravaszul, mint vak bányalovat féldomború mesémbe és hogyan mondatom el vele, reménytelen alakján keresztül, a vakság és a szociális sötétség keserveit.

Már augusztus vége felé jártunk, a saláta a tagban idétlen tornyokká öregedett s a patak mentén megszáradtak már a kendertornyok. Éppen a kőfaragóhoz indultam, amikor a bizonytalan pallón egy túristának öltözött idegen igyekezett át, kalapjában hetyke rucatollal. Volt rajta minden, ami csak egy sportüzlet kirakatában előfordulhat.

— Egy terítéket, Veron — kiáltottam, amikor korai látogatónkban felismertem Macskássyt, régi házunk régi barátját és feleségem lelki gyámolítóját. — Mi rosszban töröd erre a fejed?

— Köszönöm, már reggeliztem — hűtötte le lelkes vendégszeretetemet. Bámulatos tehetség volt, a füle mellett szemrebbenés nélkül eleresztette azt, ami nem volt inyére.

— Pedig maradt még egy tál halunk s egy kancsó borunk — adtam a mindenben bővelkedő házigazdát. — Jó kövér pisztrángok. Rogyásig tele van velük a patakunk.

Sejtettem, mi járatban van. Kiskázmérért jött. Ez volt hát az Ilona válasza csillagszelíd levelemre.

Pedig, hogy összeszedtem minden fényemet és szellemességemet. Macskássyra is úgy néztem, mint egy leáldozó, halovány csillag, tűnő mosollyal, megsemmisülő jókedvvel.

— Ez volt hát az a malom... ama bizonyos csábmalom!

Néhány hét előtt, amikor még biztunk abban, hogy az üzembehelyezésre az engedélyt megkapjuk, a Nagy Főnökkel egy igen hatásos céget mázoltunk a bejárat fölé:

MALOM AZ ISTENI GONDVISELÉSHEZ

A gondviselést azért vettem be cégtársnak, mert a malom kiadósabb teendőit neki kellett volna elvégeznie. Például a megőrlendő mannát is neki kellett volna a malomhoz szállítania. Macskássy vidáman bólintgatott.

— Az embert megcsapja a bukolikus élet illatos fuvalata — jelentette ki a közelben száradó kender merész szagára célozva. — Egyébként mik itt a szándékaid? Hogyan akarsz itt forradalmat csinálni?

Mindig azzal mulatott, hogy forradalmárnak képzelt. Volt néhány apró politikai ötlete, de olyan apró, mint az a gramm arany, amelyet olyan laposra lehet kalapálni, hogy egy egész lovat és lovast beföd. Egy ilyen gramm ötlettel dolgozott Macskássy is változatos politikai pályáján, s minthogy a közvéleményt ilyen csekélysúlyú ötletek is bőségesen kielégítik, ha kellően laposra vannak kalapálva, Macskássy szép sikerekben bővelkedett. Ezt ki is használta, hogy megmutassa Ilonának, milyen rossz házasságot kötött. Ebédek és vacsorák alatt azzal szórakozott, hogy a lexikonból kinézett szobrásznagyságokat dörzsölte az orrom alá. Ilonának megmagyarázta, hogy tehetséges vagyok, de nem nagy tehetség. Ami nem lett volna baj, mert hiszen a közepességnek is megvannak a maga napsütötte oldalai. Ami engem illet, távol voltam valóban a lángoló

zseniálitástól és szerényen beértem a kisebb lángolás örömeivel is, de Macskássy egész előadásokat tartott a közepesség veszélyeiről. Ő, az egy grammnyi ötletek, a közepesség felkentje, hadat üzent az én közpességemnek és e keresztesháborúhoz Ilonát is sikerült megnyernie. E bátortalan nyúlnak, — akinek életbölcselete és politikai hitvallása a sok fölösleges gőz lecsapolása után abban az igyekezetben nyert kifejezést, hogy ahol veszély van, onnan menekülni kell és erdőtűznél a róka a nyúllal együtt menekül — az volt a büszkesége, hogy szimatja mindig megmondta neki, mikor kell futásnak erednie. Most is egy ilyen szép futásnak a hasznait élvezte. Chopin állítólag csontvázat vett az ölébe, hogy gyászindulójához impulziót kapjon. Nekem bőségesen elég volt ránéznem a Macskássy édeskés mosolyára, hogy meg tudjam vetni a politikusokat. De azért barátságosan fogadtam, sőt vadonatúj székeink egyikén kínáltam neki helyet, de ő egy fatönkhöz ragaszkodott, mert valami gordos szózatra készült, amelyhez szüksége volt a fatörzs, mint háttér hangulatára. Ügyelve a helyes mondatszerkezetre és turistabotjának helyes tartására, előadta, hogy helytelenül cselekszem, amikor Ilonát meg akarom fosztani gyermekétől s e célból a ravaszság s erőszak fegyvereihez folyamodom. Az Ilona lelkiállapotát s a Kiskázmér szívének tátongó szakadékait kezdte ecsetelni. Szónoki mutatványától ő maga is úgy meghatódott, hogy pontok helyett az ékesszólás könnyeit helyezte el a mondatok végére. Majd párhuzamot vont a falusi és városi iskolák egészségügyi és értelmi lehetőségei között s szépen megzenésített párhuzamát azzal végezte, hogy a pálmát fínom bók kíséretében a városi iskoláknak nyujtotta át. Ezután arra kért, hogy igyekezzem bizonyos erkölcsi magaslatról szemügyre venni a kérdést. Ennél a pontnál előkerült a Nagy Főnök is, lóháton, néhány harcias nádbuzogánnyal, zajos hurrával üdvözölve a vendéget s így már nem tehettem

eleget a magaslati kirándulásra vonatkozó felhívásnak.

— Hallom, öregúr — rázta meg a kezét gúnyosan Macskássy — fel akarsz csapni molnárnak.

Azt ajánlottam a Nagy Adófőnöknek, vezesse be ritka látogatónkat a malomba és próbálja megmagyarázni neki, milyen lesz majd, ha befejezzük és hogyan készül majd az a bizonyos kenyér, amelyet ő és politikai barátai üres szalmaszálból szoktak csépelni.

A Nagy Főnök meg is mutatta a malmot, aztán, hogy azt is bemutassa, milyen lovasnép, felült a fanyeregbe és elporzott. Macskássy a rövid közjátékot felhasználta arra, hogy az Ilona súlyos szívzavarairól értesítsen.

— És még egyet, Felméri — tette a kezét súlyosan a vállamra s a hangja is mély baritonba süllyedt — amikor elhoztad a gyereket, azt igérted, hogy amikor akar, visszatérhet az anyjához. Így volt?

— Így.

— Örvendek, hogy olyan kitűnő a memóriád. Ez tehát azt is jelenti, hogy Kiskázmért, ha akarja, most magammal vihetem.

— Ha *menni akar* — bólintottam — elviheted.

Nyájasan megveregette a hátam. Azt kérdezte, van-e még a tál halból.

Lenéztem a konyhára.

— Már csak a csontok vannak meg — közöltem vele.

Amikor a Nagy Adófőnök visszatért, értésére adtam, hogy Macskássy át fogja vinni a fürdőtelepre, ahol különféle süteményeket kap, sőt ebédre is ott maradhat, ha kedve tartja. Ebéd után pedig határoznia kell afelett, visszatér-e az anyjához, vagy itt marad a malomban.

— Macskássy bácsi el akar vinni? — kérdezte élénk érdeklődéssel.

— Tőled függ, Nagy Adófőnök. *Te* határozol. Jogod van elmenni és jogod van itt maradni. S hogy valami hatásköri túllépés meg ne zavarjon önrendelkezési jogodban, én nem megyek veled. Viszont Macskássy kijelenti, hogy nem gördít az utadba nehézségeket, ha vissza akarsz térni.

— Rendben van, megigérem — biccentett Macskássy ünnepélyesen.

— Súlytalanok az igéreteid — legyintettem. — Csak egy szónoki formának akartam eleget tenni.

Veron ijedten felöltöztette a Nagy Főnököt és félénk pillantásokat vetett a diadalmasan pöfékelő Macskássyra, aki most nagy jóakarattal vette szemügyre a hegyeinket. Volt még egy bankjegyem, azt átadtam a Nagy Főnöknek; az anyja ne mondja majd, hogy egy árva garas nélkül érkezett vissza az apjától.

— Ekkora pénz, Pipánszki? — csodálkozott a Nagy Főnök.

— Ha úgy döntöttél, hogy elmégy, végy magadnak az útra medvecukrot. Ha vissza találnál jönni, hozzál nekem egy csomag tobaccot.

A gonosz kis gézengúz bólintott.

— Ha elmegyek, medvecukrot, ha visszajövök tobaccot.

Egy mukkot sem mondott többet, ami útbaigazíthatott volna szándékairól. Még a mosolyával is, amiből valami biztatót olvashattam volna ki, boszszantóan takarékoskodott. Kezet fogtunk.

— S ha elmegyek, Pipánszki, a holmimat elküldöd?

— El.

— Áchimot is?

— Áchimot is.

— Akkor hajolj le, Pipán.

Lehajoltam és megcsókoltuk egymást. Veronnal is kezet fogott. De Veron nő volt, nyomban meg akarta vesztegetni.

— Áchimot beküldjük délután a fürdőtelepre, hogy ne kelljen gyalog hazajönnie — ajánlotta viharosan. — Jákob majd beviszi, jó?

— Szervusz Jákob — köszönt oda Jákobnak is harsogó jókedvvel, a Veron kérdéséről megfeledkezve. — Osztán vigyázz a bolhákra, nehogy elszéledjenek. Lehet, hogy délután visszajövök s akkor számbaveszem őket.

Jákobnak állítólag sok volt a bolhája. A Nagy Főnök szerint a kalapjában őrizte őket.

— Szervusz, Pipán...

Ez már kissé csuklottan hangzott. Utána néztem, ő is megfordult s a kezével intett. Átbillegtek a pallón, aztán befordultak a topolyafák közé. Veron a bodza mellől követte őket a tekintetével. Minthogy sokáig tartott, köténynyt kötöttem, hogy a félbenmaradt reggeli edénymosogatást én fejezzem be.

— A padláslikon jobb a kilátás — szóltam, amikor láttam, hogy sehogysem válik el a bokortól. Leszedte rólam a köténynyt, kivette kezemből az edényeket.

— Miért engedte el Kázmér úr?

— Megigértem. De ne búcsúztassa még. Vissza fog jönni.

— Látta Kázmér úr? Jákobbal is kezet fogott.

— S ez az álmoskönyv szerint mit jelent?

— Elbúcsuzott.

— Hát úgy is illik, ha elmegy. Nem?

— Igen... — Lehalkult a hangja. — Ha Macskássy úr neki is elmondja azt, amit Kázmér úrnak... a szívbajt gondolom... Kiskázmérnak nem lesz itt maradása. Vele fog menni.

Sok ravasz fogásra gondoltam, de ez a megindító szívbaj nem jutott eszembe.

— Tartok tőle, ezzel nagy sikere lesz — közöltem egykedvűen.

Azt mondta, kemény szívem van. Haboztam, megmondjam-e neki, hogy mindig is csak játszot-

tam a keményszívűt, mert mulattatott a mások elképedése, de igazában átkozottul gonosz volna a közérzetem, ha éjszakára üres maradna a Nagy Adófőnök ágya.

— A szerszámjaimat mossa le, Veron.

— Le akart menni Kázmér úr a kőfaragóhoz.

— Akartam. De most mást akarok.

— Dolgozni akar? — kérdezte nehéz lélekkel.

— Rossz időben mindig így szoktam. Délutánra ideigérkezett Póli.

Délig dolgoztam. Szótlanul fogyasztottuk el az ebédet. Délután eljött Póli. Engedelmesen tűrte, hogy levegyem a bluzát. A felső testén dolgoztam, a fején, a nyakán s a háta hajlatán. Később, hogy olyan szorgalmasnak bizonyultam, csalódottan szedte magára a ruháját. Rátettem a nedves rongyot a szoborra.

— Mindig ilyen faszent, amikor dolgozik? — tudakolta.

Megfogtam a vállát.

— Amit mulasztottam — mosolyogtam rá üresen — azt mind helyrehozom, Póli... Mind... Nézze csak, itt csetlik-botlik a körorvos...

Ihari Kanut nagyon rájárt már a törkölyömre, alig kotyogott már egy pofa ital az üveg fenekén.

— Hallja csak Pipánszki — intett a távozó Póli után — az a zsakettben született patikus meg a káplán erősen helytelenítik ezeket az erkölcstelen üzelmeket.

Emlékeztem rá, láttam is néhányszor a malom körül ődyelegni a két hogarthi figurát. Úgy lestek át a bokron, mint Zsuzsannához a vének, csakhogy az érdeklődés ellenkező előjelével.

— Láttam a bányászait a kőfaragónál. Tudja, nem sokat tartok a szobrászatról általában, a maga szobrairól pedig különösen. Túl fenségesek nekem, Pipánszki. Egyszóval, únom. Untatnak. A szobrászat az untatás művészete. Mi? — nézett meg diadalma-

san. — Mit szól ehez a köpetemhez? Apropos, köpet. A báró a vetési varjak köpeteivel és béltartalmával foglalkozik újabban.

Elkísértem egy darabon. Megint a túlsó völgybe készült, a hypernephromás betegéhez. Nagy robajjal magyarázott valamit és venyigebotját mérgesen bedugta minden tücsöklyukba.

— A maga bányászatáról eszembe jut — állott meg hirtelen — Eberleinnak egy feljegyzése valami iguandon nevű hüllőről. A maradványait egy belgiumi szénbányában ásták ki... Ez az iguandon...

Féltem, hogy az iguandonról valami hosszabb értekezés következik; azt mondtam, hogy az én szénbányászaim nem egy inguandont, hanem egy megkövesedett bányaigazgatót fognak a bányájukból kifejteni. Erre minden ok nélkül szidni kezdte a patikust és a macskáját, majd váratlanul kijelentette, hogy az emberi tejhez a szamártej hasoniít a legjobban.

— A szamártej, Pipánszki! Maga szerint mi következik ebből?

— Azt hiszem, semmi.

A dombélre mutattam. A bárónő zsemlyeszínű lova mimikrit játszott a zsemlyeszínű kukoricásban.

— Nofretete — magyaráztam. — Nem tévesztendő össze Nefret királynővel, aki Rahotep király felesége volt. Rahotepet viszont nem szabad összetéveszteni Ranoferrel.

A körorvos megállott és megemelte papagályzöld kalapját. Nagy elismerés jele volt. Legutóbb akkor emelt ekkorát a kalapján, amikor egy hasmenéses ökör maradványaival találkozott az alsó faluban. Azt mondta, az ilyen hatalmas teljesítmények előtt, legyenek azok a szellem vagy az emésztőszervek anyagcseréjének eredményei, mindig szívesen meghajtja elismerésének lobogóját.

— De hogy el ne felejtsem, maga szép kis dolgot művelt a kastélyban, Pipánszki! A báró írtóhad-

járatra készül maga ellen. Hogy jutott eszébe ez a pokoli bosszú?

— Bosszú? — néztem a lépésben tovahaladó sárga kanca után. — Az csak egy közönséges fatuskó volt, Ihari. Közönséges és igen kezdetleges hamisítvány.

— Fatuskó? De hiszen a báró igen nagyra tartja őket.

— Az ő baja. Nem mondom, a többi tizenegy elég tűrhető munka bizonyos művészettörténeti vonatkozásban. A tizenkettedik szobor úgy látszik elveszett, ezt akarták ezzel a silány fatuskóval pótolni.

— Megmondhatom ezt a bárónak?

— Nem érdekel a báró.

— Hülyének tartja?

— Mérsékelten. Remélem, maga is, Ihari doktor.

Elváltam tőle és az erdő felé fordultam. Az agyagos dombon a legelőre járó jószág lépcsőket kaptatott az útba. Egyszer nagy, rózsaszínű lángolással jártam erre s a marhalépcsőkön mellettem pihegett első kiadós szerelmem, a Dukics-lány. Az erdő mélyén akkor távoli mennydörgés gargalizált, villámnyilak lőtték a kemény tölgyeket, de bele is tört a száruk. Fogtam a büszke, remegő lány kezét, vezettem a dörgésen és villámon át s a szívem az esőben úgy megdagadt, mint egy gyűjtőmedence. Most üres volt a gyűjtőmedence, aszály dúlt benne.

*

Az út az erdőszegélyről betért a fák közé. Egy mohos szikláról havasi pityer rebbent fel. Egy kékszínű légy zsongott körülöttem; makacsul követett a korhadó ágak szagától fülledt erdőmélybe. Ezek a rothadás és feloszlás légyei, gondoltam; mit akarhat ez tőlem? Erigy! — küldtem a pokolba és egy mogyoróvesszővel feléje sújtottam. Rossz hangulatban

voltam. Nem szerettem magammal kapcsolatban az ilyen szavakat: rothadás, feloszlás. Valami feszültséget éreztem. Utáltam a bárót, különcnek, ostobán gőgösnek tartottam a feleségét, gyűlöltem Macskássyt, megvetettem a jegyzőt és eredetieskedő falusi ripacsnak láttam a körorvost. Hogy én milyen voltam? Talán ép olyan nevetséges, mint a báró, gőgös, mint Nofretete, a magam grammnyi ötletein lovagoló cirkuszi műlovar, mint Macskássy, kaján, mint a jegyző és valamilyen mulatságos szerepben tetszelgő hamis hőstenor, mint a körszakállas, papagályzöld kalapú körorvos. De az ember szeme szerencsére úgy van megszerkesztve, hogy mindig csak kifelé néz; mindig csak az ostoba bárókat, fagyos bárónőket és mulatságos körorvosokat látja s nem önmagát.

A cserjék között az egyiptomi hölgyet pillantottam meg. A lovát az erdőszél egyik tölgyfájához kötötte s ő az ösvényen állva felemelte a kezét, hogy csendre intsen. Későn vettem észre az intését s már ott állottam a közelében. Nem válthattam át más csapásra sem, mert zajom elverte volna a kis őzcsordát, amely a tölgyeken túl a tisztáson napkurázott. Mit tehettem volna mást, nekidöltem egy fatörzsnek és vártam. Ó, festői erdei találkozások! — jutottak eszembe a hangulatos színnyomatok, amiket különböző vidéki borbélyüzletekben láttam. — Micsoda idilli langyosság árad most rólunk is, ahogy állunk itt a pompás erdőboltozat alatt, valami félbeszakított mozdulattal, megzavarva a legelésző őzek édes látványától! Melyik szemlélő kételkednék benne, hogy színnyomatunk nem egy megzavart csók édesen ostoba humorát ábrázolja? Az élet ilyen hamis színnyomatok megtévesztő sokasága. Nem, nem lakozott semmi édesség és semmi humor a szívemben. Ha lakozott benne valami, az csak düh lehetett és bölcs megvetés. A báró kusza rögeszméivel áttörte már a türelmem határait és benn portyázott már

garázda rozzant gebéjén méltóságom türelmes szélmalmai között. S amit a báró silány indulatoktól vezettetve összeturkált és megsértett bennem, azért én a feleségét sem tarthattam egészen ártatlannak. A házasság kastéllyá egyesítette őket s engem a kastély, mint eszmei egész, mint emberi lények, rögeszmék, ócska zugok és pókhálók együttese hozott dühbe.

Várakozás közben egy fatörzsnek támaszkodtam. Egy lódarázs éppen azzal volt elfoglalva, hogy elraktározza tojásait a fatörzshöz ragasztott fészekbe. Előbb minden sejtbe bekukkantott, hogy tiszta-e odabenn a levegő, megfelel-e minden a közegészségügyi előírásoknak, aztán megfordult, betolta potrohát és lerakta petéit.

— Elmentek — közölte Nofretete olyan mozdulattal, mint egy forgalmi rendőr, aki szabaddá teszi az elzárt közlekedést.

— S ha nem mentek volna el? — tudakoltam elnyomott bosszúsággal. — Estig kellett volna várnom?

Csodálkozva emelte rám a szemét.

— Nem... Bármikor elmehetett volna.

Ferde napcsíkok dőfték át az erdő boltozatát. Az egyik a nő nyakát surolta s a gyöngéd elefántcsont arcot, amely vékony láncon a nyakában csüngött, fehéren sugárzó fényfolttá gyújtotta. A szemem, amely úgy szúrta száz haragos tövisével viselőjét, mint egy indulatba gurult sündisznó, megalázkodva lapult meg a művészet e csodálatos intésére.

A lovát eloldva szótlanul haladt előttem a gyalogösvényen, amíg egy keresztben fekvő korhadt fáág a kancát meg nem torpantotta.

— Még a nyúltól is fél — magyarázta hátra sem fordulva. — Tegnap egy csapdában süldőt láttunk. Megijedt a hangjától.

— Csapdát? — kérdeztem felfigyelve s a Jákob drótfogói jutottak eszembe, amiket a Nagy Adófőnökkel rakott le. — Itt a közelben?

— Feljebb, a gerinc felé.

Egy ember zörrent elő a bokorból. Lekapta a kalapját és súnyin tovább kotródott.

— Az egyik orvvadász — állapította meg Nofretete nyugodtan.

— Ismeri őket?

Látta őket néhányszor az erdőben ólálkodni, felelte közönyösen. Látnivalóan nem túlságosan érdekelték. Csak tudomást vett róluk, mint ahogy az ember tudomást vesz a felhőkről, a kutyákról és a galagonyabokrokról.

— S a báró futni hagyja őket? Nem olyannak ismerem.

— Milyennek ismeri? — kérdezte nyugodtan. Ő elől haladt, aztán a lova következett. A menetet én zártam be a keskenyedő úton.

— Olyannak, aki nem nagyon fontolgatja, joga van-e hozzá, hanem nyomban kitekeri a nyakukat, mint a csirkének.

Azt kérdezte, rossz embernek tartom? Volt a hangjában valami derűs elnézés. Kezdetleges és roszszul fegyelmezett emberekkel szokás ilyen elnézőnek lenni.

— A maga szempontjából senkisem rossz. De tetszik tudni, a báró úr amolyan rámenős természet — magyaráztam annak az embernek a finomkodó érdességével, akinek Nofretete elképzelt. — Nem nagyon tűri meg a tolvajokat meg a szájalókat.

Elnézése most már határozott jóindulattá fokozódott. S ezt én honnan tudom, kérdezte.

— Tudniillik én is egyike vagyok azoknak a tolvajoknak, akiket célbavett a báró úr.

Anélkül, hogy megfordult volna, aziránt érdeklődött, hogy én is orvvadász vagyok-e?

Orvvadász? Több, mondtam. Több, mint orvvadász. A báró nem tett említést rólam? Most aztán megállott. De nem a kérdés állította meg. Megint a kancával volt valami baj. A kengyelszíj két szára közé valami tövises bokorág furakodott be, azt szedte ki. Mellesleg megkérdezte, miért hiszem azt, hogy a báró említést kellett volna hogy tegyen rólam. Aztán fölegyenesedett és egy kurta, kíváncsi pillantást vetett felém. Barátságtalan indulatok kezdtek fortyogni bennem. Nó lám csak, milyen elenyésző kis törtszám vagyok a báró nyilvántartásában, hogy még el sem mondja, mi minden galádsággal próbálkoztam. A báró szódavízhangú nevetését hallottam, gúnyos kis szörcsögéseit s láttam hűvös, viaszos orrát, nagybőgőként előrekunkorodó fejét és nagy dühbe hozott, hogy ennyire türelmesen viseltem eddig hülye piszkálódásait.

— Nem említette a báró úr — kérdeztem és felvonultattam legtőrőlmetszettebb falusi hangsúlyomat —, hogy egy Felszegi nevű kőfaragó fát lopott az erdejéből?

— Nem.

— Nem említette, hogy ugyanaz a Felszegi nevű semmiházi kőfaragó egy palló miatt ki akarta őt forgatni a birtokából?

— Nem — közölte visszautasítóan. — A férjem, úgy látszik, nem tartotta fontosnak.

— A személyemet, ugye? Ezt tetszik gondolni a nem fontos alatt?

Megfordult. Aha, állapítottam meg, ez az a bizonyos „metsző nyugalom".

— Egy kérdést még — állítottam meg. — A férje, úgy értem, a báró úr őméltósága nem említette, hogy megcsonkítottam az egyik faszentjét?

Indulni készült, de ez a kérdésem elakasztotta. Faszentet? — nézett meg valami derengő kíváncsisággal. — Melyiket? Volt ott valami hamis apostol — vonogattam a vállam.

— Igen... — Valahol mélyen egy mosoly indulhatott el benne, de mire a hullámai kiköthettek volna az ajkán, a fegyelme, mint valami hullámtörő gát, felfogták a derűs, halk loccsanást. — Az apám — nézett a magasba — említette egyszer.

— És tudott róla a báró úr is?

— Nem hiszem.

Nó ez megint nagyon előkelő volt nekem. Van egy hamis szobruk, a hölgy tud róla, tud róla a hölgy apja is, de az úr, a szobor s a ház gazdája nem tud róla. Azaz szabatosabban szólva a hölgy őméltósága nem hiszi, hogy az úr őméltósága tudna róla. Ezek, gondoltam, a nagy előkelőségtől zsebkendővégről táncolnak egymással. Igazi telegámia. Távházasság. A báró úr nem tud arról, hogy a hitvese orvvadászokkal találkozik az erdőben. A hölgy pedig nem tudja, hogy a báró úr milyen nagy csatákat vív a kastély pofátlan ellenségeivel. Ezt nevezem én tökéletes összhangnak. Micsoda kies csúcsai a nemtudásnak! Ott járok a kastélyban, belépek a hölgy szobájába, letérdelek mellé, együtt szedegetünk valami teleírt lapokat s a hölgy nemes közönyödáig szárnyal, hogy meg se kérdezi, hogyan kerültem a szobájába, mit keresek a kastélyban s mindezeknek a tetejébe nyomtalanul kiléphetek a szobájából, mint egy szertefoszlott kísértet, anélkül, hogy tudomást venne rólam.

Az arcába néztem. Ha a Romeo vágyait Juliával szemben 100 szenvedély-egységgel mérjük, gondoltam, akkor az én hőegységem ezzel a nővel szemben nem lehet több a nulla egész nulla egynél. Azt kérdezte, miért hadakozom a férjével, miért nem keresem vele a megértést.

Egy rigó követett minket csúfolódó füttyszóval.

— Tudja, báróné — mondtam nekibőszült mosollyal — rátarti vagyok, mint a többi szegény legény.

— És miért rátarti?

— Jól esik, báróné. Jól esik rátartinak lenni. Férfinél, nőnél vegyesen.

— Nőnél is? — érintette meg a kérdést futólag s már szállott is fel a lovára.

— Ott még csak igazán — alakítottam a parlagi donjuant nagy gyönyörrel. Ettől aztán végre kiütött egy kis mosolyféle az ajkán, mint befőttes üveg szája szélén a cukor.

— Szép vonás — ismerte el lóhátról. — És... — hullatta el rövid habozás után — szőkénél rátartibb vagy barnánál?

Olyan népnek való kedveskedés volt, semmi egyéb.

— Elegyesen, nagyrabecsült báróné — folytattam a gonoszkodó parlagiaskodást s olyan idétlen igyekeztem lenni, mint egy megnyírt birka. — De szoktam én úribb színeknél is nyakaskodni (Például az olyan tizián-vörösöknél és fáraónő-kávénál — nyeltem el hirtelen az elsorolásukat.) Erre aztán végleg felderült. Több kérdeznivalója nem akadt s így szétváltunk végre.

Hazafelé tartottam. Talán a fiam dolga is eldőlt már azóta. Ahogy a patak felé közeledtem, nőtt bennem a feszültség. A hangokra füleltem. De a malom körül csend volt, csak a régi zsilip helyén csobbant olykor a víz.

— Nos? — néztem Veronra, aki a palló előtt ült és kézimunkázott. Letette a kézimunkát.

— Semmi, Kázmér úr. — Lemondóan sóhajtott. — Jákobot már négy órakor beküldtem érte a lóval.

— S Jákob sem jött vissza?

— Nem.

— Akasszuk fel a töklámpásokat — indítványoztam.

Veron megnézett. Tudok valamit? — kérdezte a pillantása. Meggyújtottuk a gyertyákat, beraktuk a tökök hasába s felakasztottuk az eperfára.

— Eszik valamit, Kázmér úr?

— Miért ne ennék? Van-e mit?

— Puliszkát csinálnék a déli tokányhoz... De talán várjunk...

— De odavan azért a kölyökért.

— Látom, Kázmér úr is — cikant át rajta egy mosolyka kötődve.

— Szamárság! Nofretetének csaptam a szelet mostanig.

— A bárónőnek? — nézett meg.

— Mit bámul úgy, mint egy panorámát? Tudhatná, hogy bárónőkön alól nem adom. Azt hiszem, jövet a péket láttam itt csellengeni. Mikor süt, ha annyit jár ide főzni?

Veron vállat vont.

— Rosszul tudja, Kázmér úr. Nem főzni jár ide.

— Hanem.

— Aki úgy megvan sülve és főve, mint ő, az már se nem süt, se nem főz.

— Remek. Ezért sületlenek a perecei.

Megnézett. Azt kérdezte, nem szeretem? Mert ő szereti.

— Őtet vagy a pereceit? — faggattam.

Könnyedén elsuhant s csak a mosolyát hagyta ott, hogy megfejtsem belőle a talányt. Pipára gyújtottam. Hallottam, a topolyák között váltanak néhány szót.

— Valami zajt hallok — futott be egy kis idő mulva Veron, cserbenhagyva a péket, talán a legszebb mondatnál. — Hallja, Kázmér úr?

Füleltem. Valami zsivalyt én is hallottam. Messziről jött s igen alaktalan volt. Talán csak Jákob danolászott, aki mindig olyan buzgón énekelt útközben, mintha minisztrálna. A hangok hamarosan megszaporodtak, nőni kezdtek s nemsokára dús gomolyaggá egyesülve gördültek végig a topolyafák között. Négy-öt hangot is kioldottunk a gomolyagból, de egyik sem volt a Nagy Főnök hangja.

— Elutazott — susogta Veron lélekzetfojtva.

A pallón elsőnek a kutya kelt át. Utána a Nagy Főnök kocogott óvatosan, kantáron vezetve a lovát a keskeny gerendákon. Mögötte jött Jákob s aztán valami ismeretlen, homályos csoport rajzott utána.

— Szervusz, Pipánszki — köszöntött a Nagy Főnök lelkesen.

— S a tobacco? — kérdeztem.

A hóna alól előszedte a dohányos csomagot.

— Ehun a tobacco... De azért medvecukrot is vettem. Mingyárt visszaadok.

Bevitte Achimot a pajtába, levette róla a fanyerget, megkérdezte tőle, akar-e vizet a mentholos cukor után, aztán Veronnak is odaköszönt és társait a töklámpások alá terelte.

— Ezt a röhögőset én fabrikáltam — mutatott az egyik lámpára.

A kis tökszakértők szótlanul nézegették a csodálatos eperfát. Még a kutya is félrebillent fejjel nézegette a fintorgó pofák száján és szemén kihulló fényeket.

— Egyedül csináltad? — hangzott egy kétkedő s kissé irígy hang.

— Persze, hogy egyedül, barátom kokas — világosította fel a Nagy Adófőnök.

A mezitlábas kíséret sokáig bámulta a művészi látványt, aztán elindultak, maguk után vonszolva tengelyre erősített napraforgó kerekeiket és eltűntek a homályban.

— Egy bicskot is vettem, Pipánszki. Nem haragszol? Dugóhúzója is van.

Vacsorához ültünk. Azt kérdeztem, mire neki a dugóhúzó? Azt mondta, majd ha felnő és sört fog hozatni. Veronnak majdnem a füléig ért a szája a boldogságtól.

— Miért nem ül le maga sohasem közénk? — ripakodtam rá. — Röstell minket?

Rázta a fejét. A szokásos tréfa nyomtalanul elsurrant a füle mellett. Még dolga van, felelte. S az-

tán jó neki ott a kőpadon is, a macska mellett. Székért mentem és ráparancsoltam, hogy foglaljon helyet.

— Kérem, Kázmér úr — kérlelt zavartan — ne ragaszkodjék hozzá.

S egy óvatlan pillanatban elrebbent s az ember csak a szárnyának hangját hallotta, mint a verébnek. Lefekvésig a színét se láttuk. Pedig kiáltoztunk is utána.

— Tésztát gyúrnak — jelezte Jákob tudatlanul. Nem értette a maga tréfáját, de hézagos fogai közül csak úgy dőlt a kuncogás.

A széllámpa körül ezer lepke és szárnyas rovar keringett. Jókora papmacska pillangók óvakodtak elő az éjszakából s megtelepedtek valahol a lámpafény közelében. Csend volt, hallgattuk az elpihenő bölömbikát.

— És Macskássyval hogy volt?

— Sehogyse volt, Pipánszki. Azt akarta, hogy hagyjalak itt... Megettem vagy öt darab habgörgenyt.

— Sajnáltad itthagyni Achimot, mi? — faggattam.

— Sajnáltam bizony. És fagylaltot is ettem.

— Hány szeletet?

— Hármat. Avec hab. Te dolgoztál, Pipánszki?

— Kézzel-lábbal — közöltem. — S szidott engem Macskássy, mint a bokrot, mi?

— Azt mondta... hogy... úgy mondta, hogy nem vagy valami kiváló szobrász... és hogy eltartani sem tudsz majd itt a szobrászkodásból. Azt mondtam, Macskássy bácsi azt tessék csak Pipánszkira bízni.

Feltápászkodtunk az öreg malomkőről. Nagy ívben hullottak le az égről a csillagok. Egy darabig még néztük őket, aztán aludni tértünk. Vetkőzés közben a csillagok hullásáról beszéltünk. A szobában recsegett az új hajópadló és a gerendák gyantaszaga

frissen illatozott az ágyunk körül. A szobába csak úgy dőlt be az erdő lehellete.

— S most beiratsz, Pipán?

— Be.

— Hát akkor jóéjszakát.

— Jóéjszakát.

— Tarka paszuly az ágy alatt — kezdte vidáman szavalni. — Alszol, Pipánszki?

— Hozzáfogtam már.

— M. i. b.? Mikor iratsz be? Holn?

— Holn.

— ...sz...

— ...sz...

Ez a két lágy sziszegés a jóéjszakát sz betűjét jelezte.

OSZK

VIII.

A Nagy Adófőnöknek porba nyomják az orrát. A tanítónő magasztossági fátylai. Gyászos babszemek.

ÖREGES mámor vette birtokába az erdőt s a hegyoldalt, pulykavörösen és citromsárgán járt közöttük Van Gogh szelleme. Piros rémekké torzultak a felhők s a kecskerágók részegen égtek a lankán, a Fülöp szántója mellett. De mindez a részegség csak álom volt, a közelgő haldoklás iskolai dolgozata. Délután, ha beleúntam a munkába, sétáltunk egyet az erdő alatt, a héjjákat és keringő sasokat nézegetve. A Nagy Főnök azt szerette volna tudni, hogy egy olyan réti sasnak hány lóerős lehet a motorja. A folyó eltávolodott a puha levegőben, a kompot elnyelték a bágyadt légköri viszonyok. Fülöp szántott már, messziről láttuk munkában meggörnyedt alakját. Részeg darazsak ütődtek az emberhez s a szilváról kezdett már lecsúszni a hamvas bőr.

— Pipán, két vadász.

Ketten egy fegyvert viseltek, de vadat, madarat egyet sem. A jegyző volt, az irnokával.

— Holóhó — kiáltotta.

Azt kérdezte, tudom-e, hogy a fellebbezésemet a malom ügyében elutasították. Azt mondtam, akkor a Veron nevében fogok folyamodni. Nem tudom, kérdezte elgömbölyödve a boldogságtól, hogy a molnárság képesítéshez kötött iparág?

— S maga kitanulta talán? Magának is van

malma. S bár nem szélmalom, tudom, mégis onnan fujdogál a szél.

Felálltak a tüskéi, mint a sündisznónak. Valami jelzőt fecskendett felém. Bizalmasan intettem, hogy jöjjön közelebb, mondani szeretnék valamit, s nem akarom, hogy a hátramozdítója is hallja.

— Maga álnyű — mondtam neki —, maga műkukac. Mert még kukacnak sem valódi. Vegye tudomásul, hogy maga nélkül is elindítom a malmot.

Megfordultam és otthagytam. Ahogy leértünk az alsó falu felé, Birtalannal, az áccsal találkoztunk. Baromvásárból jött s egy gyatra tehenet hozott. Akkora tehén volt, mint egy kecske.

— Hát megszerezte végre?

— Hát csak fokozatosan, Felméri úr, — állott meg, hogy félszemével ő is megnézze a silány állatot. — Ha lesz még egy kis pénzük, rátesszük erre a kicsi tehénre és becseréljük egy nagyobbra. Most kellett a pénz az unokámnak iskolára.

A beiratásokat egy héttel elhalasztották. Egy-két napot én is töprengtem még, hogy ne vigyem-e be Kiskázmért a városi iskolába, de Veron, mint egy halk szú, addig dolgozott rajtam, amíg mégis az alsó falui iskola mellett döntöttem.

— Gyerünk — intettem egy reggel a Nagy Adófőnöknek — beiratkozunk.

Frissen lépegettünk, követve mindenikünk a maga szilaj gondolatait. Így lépegettem én is az apám mellett vagy harminckét esztendeje. Rajtam vadonatúj borjúbőr cipő volt, finom patkóval és bádog orrvédővel. Apám is kikefélte a lisztet a bajuszából. Rézfillérekben olvasta le a tandíjat a tanító asztalára. Én be sem vártam a végét, kifaroltam az udvarra jövendő társaim közé és egyet nyomban meg is vertem. Most is azon az úton haladtunk, kerülgetve a kaszáló pocsogóit; csak éppen a beiratás után változott meg kissé a műsor. Mert amíg lefizettem a belépődíjat, a Nagy Adófőnök orrát

benyomta az udvar porába egy hetyke surbankó. Görbe volt egy kicsit a szája, amikor kiléptem az udvarra, a kalapja meg csupa por.

— Baj van? — néztem rá mosolyogva.

A szeme megtelt könnyel. Hozzám vánszorgott s arra kért, hajoljak le.

— Csak azért könnyezek, mert igazságtalanul nyomott le — közölte suttogó hangon.

— Hát éppen ez a mulatságos — bíztattam és leporoltam a kalapját —, amikor igazságtalanul vernek meg bennünket.

— Nem bántod? — intett a meglapuló kis kakas felé.

— Mi a véleményed?

Rövid töprengés után azt felelte, szeretné az ügyet majd maga elrendezni. Megígértem egyszer, hogy ökölvívásra is megtanítom. Mikor kezdjük el?

— Holnap. Egyébként örvendek, hogy túl vagy rajta. A többi ütés legalább már nem fog váratlanul érni.

Fölemelte a karját, a hangjában megint biztonság csengett.

— Visszajöhetsz Latyak Pifta — intett szorongó ellenfelének. — Az apám nem bánt. De majd velem fog meggyűlni a bajod... Addig tanuld meg te is a boxolás szabályait.

A tanítónő is kijött és közhírré tette, hogy a megnyitó előadás nyomban kezdetét veszi. Megkérdeztem, bemehetek-e én is egy kicsit. Fiatal volt, eleven és piros szájú, mégis szúrósan vett szemügyre.

— Mi célból?

Maga volt a hivatali magasztosság, az aktaporos szűziesség kurta sportszoknyában s alatta kellemes lábakkal. Ezek a fiatal és megértő lábak egészen felbátorítottak.

— Nekem egy rozoga, köhögős tanítóm volt — említettem meg, hogy éppen csak feleljek valamit,

mert a cél, amely felől oly szigorúan faggatott, előttem is még homályban rejtőzött. — Tudja, az emlékek miatt — kaptam el valamit célom bizonytalan cafatjaiból.

— Emlékek? — S láttam, alaposan meg van ütődve. — Az iskolai szabályok nem ismerik az efféle emlékezést. Különben is zavarná a tanítást.

Ő nem biztos, ráztam a fejem. Igaz, elemista koromban apró zászlócskákat szúrtam a legyek hátsó felébe s úgy eresztettem el őket; a katedráig meg sem állottak. De már nem bántom őket, nem kell aggódnia. Azt kérdezte, mi a foglalkozásom. Isten tudja, vallottam be őszintén; ezerféle dolog foglalkoztat.

— Önnek is tudnia kell — világosított fel hűvösen. — Mit szokott a foglalkozási rovatba írni?

— Megnyugtatná, ha műköszörüst mondanék?

Most már végkép beburkolózott magasztossági fátyolaiba. Nem a szeszélyeim, hanem a foglalkozásom iránt érdeklődött, közölte megróvóan és magamra hagyott. Én követtem a tanterembe és helyet foglaltam a zajos emberálcák között az utolsó padban. A tanítónő egy kis kalapáccsal megkoppantotta az asztalt. A koppantásra elnémult a zsivaly s az osztály feszülten kezdett figyelni a tanítónőre, akárcsak a bűvészre, hogy micsoda pedagógiai papirkígyót vagy tapsifülest fog hallgatásának titokzatos dobozából kieregetni. Nagy volt a csend és az ázott kender szaga. A tanítónő hirtelen ráparancsolt az osztályra, hogy nyújtsa fel mindenki a kezét. Ezt már ismertem. Piszkos körmökre vadászott. Utána majd a piszkos nyakak és retkes fülek fognak következni. Mindenki kaparni kezdte a körmeit, fülkagylóját, még a Nagy Főnök is. Az élelmesebbek nyállal dolgoztak, amit az egyik kis cserebogár pajor, aki nem tudott olyan gyorsan megbírkózni a maga sűrűbb lerakódásaival, nyomban jelentett is a tanítónőnek.

Én ilyenkor betintáztam a körmömet, mert a tinta, mint az a tintahal példájából is köztudomású, jótékonyan átfátyolozza a dolgok igaz állását. Ezek a szegények kistollal próbálták kipercenteni körmük alól a krumpliszedés emlékeit. A tanító Kiskázmérra mutatott és a nevét kérdezte.

— Felméri Kázmér — mutatkozott be a Nagy Adófőnök szolgálatkészen.

Micsoda érzelgős pillanat volt, ahogy néztem ezt a Felméri Kázmért, a magam ijesztően meglepő másodpéldányát. Ime, gondoltam, szép pillanattal jutalmazott meg szeszélyes s nem mindig bőkezű sorsom, a fiam csillogó szemét, kissé még kialakulatlan tömpe orrát és arcának kávébarna bársonyosságát nézegetve. Édeskés filozófia kerített hatalmába s erőt vett rajtam a megindultság is, amely eddig annyiszor vallott kudarcot, amikor erődeimet ostromolta. Apaságom legkiesebb csúcsára érkeztem s a jövendő tájakon micsoda rózsaszínek úszkáltak!

— Sorold fel Európa nevezetesebb tavait.

Két-három tóval adós maradt, közöttük, amint utólag értesültem, a Zuider-tóval is, amelyről alapjában véve azt hittem, hogy már régen lecsapolták. A Zuider-tóról egyébként sok más ember is megfeledkezett már. S azonkívül valószínűleg jelentéktelen tavacska lehet, elhanyagolható mennyiség a tavak roppant tömegében. De a tanítónő nem ismert enyhítő körülményeket.

— Egy negyedikesnek ezt már illenék tudni, Felméri — csapott le hidegen a Nagy Főnökre. — De viszont, nem illik verekedni. Poros a füled. Verekedtél. S a körmöd sem elég tiszta. Illik ilyennel járni?

Ó ezek az illemtanárnők. Három rongyos mondatban három illemszabály! Mennyi illemet raktároztak el bennem is.

— Verekedtél?

A Nagy Főnök felém pillantott. Kérdés volt, elmondja-e, hogy nem verekedett, csak megverték? A pillantásom azt felelte: fölösleges.

Megértette.

— Igenis, verekedtem.

S most azoknak az áldott leckéknek egyike következett, amelyek oly eredménytelenül igyekeznek a zsenge bűnözőket a megigazulás útjára terelni. Összecsomagoltam emlék-motyómat s rábízva a Nagy Főnököt a tanító számtalan illemszabályaira, feltűnés nélkül távoztam.

Ez is megvolt, gondoltam. Legközelebb majd az unokámmal jövök s ha netalán még továbbra is itt felejtenének, hozom a dédunokámat is.

A kerítésen gombafűzérek aszalódtak. A konyhaajtón egy kalitkában kanárimadár ugrándozott. Hány éves lehet ez a tanítónő, hogy már kanárira rendezkedik be, kérdeztem magamtól.

A pósta felé vettem útamat. Az Ilona levelét vártam, idegenkedve. A vadszőllő levelei már cinóberszínűen himbálóztak a póstamester udvarán.

— Ő mester! Önkezüleg! — áradozott a póstatiszt A telefonkészülék alatt két zsák burgonyát láttam. Felette néhány koszorú hagymát. — Sajnos, önnek ma nincs póstája... Mélyen fájlalom.

Én meg megkönnyebbülést éreztem. Így érezhette magát az a szamár is, amelyik terhes sózsákokkal indult el otthonról s útközben átgázolt egy folyón. A só és a szorongás elolvadt. Vidáman vizsgáltam meg a hagymát.

— Tetszik tudni — röstelkedett a fiatal ember — télire... Az ember egyben gyomorállat is... egy kissé...

— A hagyma — igyekeztem megnyugtatni — az élet szimbóluma. És egy rajzot vetettem papirra, ellátva az ábrát magyarázó szöveggel is.

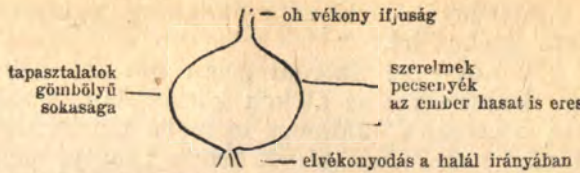

— Valóban — lelkesedett a póstatiszt. — Csodálatosan jelképes. Csodálatosan! Bár a magam részéről, ne tessék rossz néven venni, a szerelmet nem kapcsolnám össze oly tudományosan a pecsenyével s a hasbőséggel... Mert a szerelemben mégis van valami isteni vonás... Gondoljon, mester, a vágyak megváltó szépségére... Milyen üres és céltalan ember volnék, ha nem ismerném a vágyat!

— Ó Nofretete — fűztem hozzá barátságosan.

Menni akartam, de arra kért, hallgassam meg a legújabb versét, amelyet az éjszaka írt. Egy vonuló kócsaggal kezdődött, de nyomban figyelmeztettem, hogy madártanilag helytelen a dolog, mert a mi vidékünkön nincsenek kócsagok, csak költözködő bibicek és nyaktekercsek. Erre elgondolkozott, majd röstelkedve vallotta be, hogy a nyaktekercsre nem talál rímet.

— Hogyan? — kiáltottam fel csalódottan. — Hát így állunk? Ez a költészet? Ha nem találunk rímet, befogjuk a szánkat? Próbálja meg talán a bibiceket — javasoltam aztán megenyhülve.

Gyötrődve bámulta a felhőket. Az ajka hangtalanul mozgott. Kétszer is összecsukta. Ez csak bibic lehetett.

— Többes számba teszem — sóhajtott egy nagyot.

— Ég magával — köszöntem el. — Ég magával magyar királyi póstamester úr.

És távoztam, hogy magyar királyi tollát belemárthassa póstamesteri kalamárisába és kijavíthassa

a költeményét, amelyet a hallgatag jégkirálynőhöz, Nofretetéhez írt.

A kőfaragó szorgalmasan haladt; délelőttönként kifaragtam az alakok körvonalait, a mélyítést már ő csinálta. Jákobot is mellé adtam; ha már molnárt nem csinálhatunk belőle, tanulja meg a kőfaragást. A munka egyébként a vége felé közeledett. Pénzért írtam a bányaigazgatóságnak, hogy kifizethessem a kőfaragót. Mellesleg, én is szorítóban voltam; most aztán igazán az utolsó garasunkat költöttük.

Betértem Ferenchez is, hogy a kövek elfuvarozását megbeszéljem. Ferenc a háztetőn lovagolt éppen. Karót erősített a fedél gerincére, hogy arra telepedjen a sok varjú, ha télen ellepik a községet. A régi nádgerincet mind összerongyolták. Volt a fedél két sarkában két cserépkakas is.

— Cégér ugye — nevettem —, mint a ménlovaknál.

Mert Ferenc nagy kakas volt. Azt kérdezte, igaz-e, hogy el akarom indítani engedély nélkül is a malmot? Felvilágosítottam, hogy én nem akarom, de ez is úgy van, mint lejtőn a vasúti kocsi, elindul olykor magától is. S ilyenkor aztán nem kérdi a baktertől, van-e engedélye az induláshoz.

A tornácon néhány szép zsák rózsakrumplit láttam.

— Jövőre már nekünk is lesz — jeleztem bizakodóan.

— Ha a földi kutya meg nem eszi — mérsékelt Ferenc a háztetőről.

— Miért? Talán már látja is jönni őket onnan a háztetőről?

Elnézett a kert felé s hirtelen nagyot károm-kodott.

— Hányat lát? — faggattam, mert azt hittem, lóvá akar tenni. De sebesen lekúszott a létrán s már futott is a kertfelé egy rúddal. Két berbécs rontott

egymásnak, zörgött és csattant a homlokuk és szarvuk. Így ősszel elfogta őket a bergés, órákig nézték egymást, aztán csak egymásnak rontottak és semmiféle karó nem tudta őket elválasztani. Ferenc valahogy szétverte őket, de megint egymás felé indultak. Akkor meg egy deszkát tolt közéjük hirtelen s azt öklelték, dübörgették vagy tíz percig, amíg észrevették, hogy nem berbécset, hanem deszkát döfködnek.

A kövek egy részét néhány nap mulva Ferenc kifuvarozta az állomásra. Én is vele mentem, hogy a berakodásra ügyeljek. A Nagy Adófőnök szaladt utánam a fürdőtelepen. Ceruzáért és törlőgumiért járt Austerlitznél. A cukrászda előtt Ihari Kanut éppen a törkölyével végzett.

— Idehallgasson, Pipánszki — kiáltott utánam —, ki volt az az alak a fiával? Alaposan leszedte magáról a keresztvizet.

— Megszoktam, Küszvágó Csér. De mondja csak, nem iszik maga túl sokat?

— *Túl* micsodát? — röffent rám. — Annyi benne az alkohol, mint a lósörben. Nó és Nagy Adófőnök úr? Gyere csak ide. A multkor valamit láttam a nyakadon.

Megtapogatta a Nagy Főnök nyakát.

— Mirigyei vannak — közölte és felhajtotta a következő pohárkát. — Dudai, az ördög vigye a dolgát, micsoda vizeletet hozott maga nekem? A betyár kendőjét magának! Mi vagyok én? Angol W. C.? — Felém fordult. — Volt egy heveny fertőzése is?

Nem értettem.

— Milyen fertőzésről beszél?

— Hát erről a tébécé fertőzésről.

A Nagy Főnök nyakához nyúltam. Ujjaim kissé dermedten, vakon keresgéltek. Tébécé fertőzés! Mit beszél ez a... Egy babszem nagyságú duzzanatra bukkantam. Aztán mégegyre. Vonagló ujjaim mirigyről mirigyre léptek.

— Nem értem, Ihari doktor... Mik ezek a...

— Fertőzés, Pipánszki. Verstanden? És Dudai, maga koszcentrum, magával még számolni fogok. — Rámnézett. — Nó, mit van úgy kigúvadva? — Fertőzés. Nem érti? Okosan tette, hogy lehozta ide. Nincs nagy baj. Kinövi. Ebben a korban előfordulnak az ilyen duzzadások. A fontos a jó levegő.

Az ujjaim újra végigtapogattak a Nagy Főnök nyakán. Egy babszemet, egy kukoricaszemet és néhány búzaszemet találtam. A doktor azt kérdezte, mit szándékszom a malommal csinálni. Mereven néztem.

— A malommal... — Ellenérzéssel gondoltam rá, hogy félelmemet és gyöngeségemet kiszolgáltassam ennek az embernek, aki valami nyugodtat, valami biztosat, valami örök időkre szólót felrobbantott bennem s most itt áll hivatalos egykedvűséggel, mintha mi sem történt volna. — Hogy mit szándékszom tenni a malommal? Ha lesz egy kis pénzem, felszerelem és elindítom.

Nevetni kezdett.

— Chr... chhhr... — idézte a báró nevetését. — És mit szól majd hozzá az a medvetáncoltató? Tudja, tegnap tarokban elnyertem a zongoráját. Azt kérdi tőlem játék közben, miért iszom én törkölyt, miért nem aludt lótejet. Mert olvasta valahol, hogy a húnugor disznópásztorok kancatejet ittak. Azt mondtam neki: idefülelj, te neandervölgyi. Játszunk valami rendesebb dologban. A parasztasszonyom látta a te parasztasszonyodnál a zongorát és megkívánta. Addig verdestük az asztalt, amíg elnyertem a zongoráját. Most fel akar jelenteni hazaárulásért.

— Mondja, Ihari... — szakítottam félbe.

— Ne legyen úgy begyulladva. Dudai, hol bujkál abban a szutykos szmokingban? Egy tömöret ide... Nem lesz semmi baj, Pipánszki. Levegő, zaba, pont. Nézze, nekem is voltak ilyen babszemek a nyakamon. És látja, milyen nagy barom lett belőlem?

A kaszálón csüggedt volt a sarjú, megverte hajnalban az eső. Én is ilyen szétvert, csüggedt sarjúnak éreztem magam. Hevenyfertőzés? — kutattam a Kiskázmér régi betegségei között. Nem, semmire sem emlékeztem. Egy skárlátja volt s még előbb himlője. De az nem okozhatta ezt a tbc-s fertőzést. Helyesebben — javítottam ki pongyola gondolatomat — ennek a két betegségnek semmi köze ezekhez a duzzanatokhoz. Orvul mászott be hozzánk ez a baj.

Kezemet rátettem a Nagy Főnök vállára, hogy ha elönt az aggodalom, újra és újra megszámláljam nyakán azokat a megdöbbentő csomócskákat.

— Pipán, ne aggódj — nézett fel rám mosolyogva. — Nincs nekem semmi bajom.

— Igen — bólintottam könnyedén — én is úgy látom. De azért nem ártana, ha visszafordulnánk és... vennénk egy hőmérőt.

— Minek az Pipán — kapálózott a költségek ellen a Nagy Főnök.

— Nem árt, ha van a háznál hőmérő.

Visszafordultunk, a patikában megvettük a hőmérőt és hazafelé indultunk. Próbáltam másra gondolni, de ez a riasztó szó: tbc, nem akart kimenni a fejemből. Egy vackorfa alatt megállottam.

— Üljünk le egy kicsit, Nagy Főnök — ajánlottam. — Nincs meleged?

Meleg volt a szeptember s kezemmel nem tudtam eldönteni, hogy a meleg, amit a fiam bőrén érzek, a szeptember vagy a *fertőzés* melege-e, betettem hát a hóna alá a hőmérőt. Vagy tizenöt percig ültünk az árok szélén a vackorfa árnyékában. Aztán kivettük a hőmérőt.

— Fogadjunk, Pipán, hogy nincs semmi baj... Mennyi?

— 36.8.

— Az sok?

— Nem. Nem hiszem, hogy sok legyen. Az a nyolc ugyan lehetne kevesebb is. Mondjuk csak hat.

De — tettem hozzá igen megkönnyebbülve — most aztán igazán mehetnénk már. Odaég az ebédünk.

Megkönnyebbülést éreztem, de később rájöttem arra, hogy abból a nyolcasból délutánra lehet kilences is, sőt az egész tizedes számjegy is egészen új képet ölthet. Ujjammal megcirogattam a Nagy Főnök nyakát. Mosolyogva kémlelt.

— Megint aggodóvics?

— Eszembe se jutott — védekeztem. — A malomra gondoltam. Ahogy egy kis pénzünk lesz, megindítjuk.

— Hurrá — hangzott a válasz lelkesen. A lelkesedés pillanatait felhasználva sikerült magam a kis csomócskákhoz csempészni. A gondolataim tyúkanyós féltéssel varnyogtak egész nap a nyaka körül. Csak akkor oszlottak el a felhőim, amikor Veron — az én kívánságomra, de látszólag a tudtom nélkül — újra megmérte a Nagy Főnök hőmérsékletét és titokban közölte velem, hogy a nyolcas hatra esett le.

— Láthatom a hőmérőt? — gyanakodtam még egy kicsit.

De minden rendben volt. S hogy még inkább rendben legyen, kiraktuk a két heverőt az eperfa alá. Azt ajánlottam a Nagy Főnöknek, hogy jó nagy lélekzeteket vegyen, ha lehet, szedje magába az egész fűszeres, ózondús éjszakát.

— Aludjunk, Pipán... Latyak Piftának ma hátracsavartam a kezét. Mozdulni sem tudott... És úgye, nem gondolsz többet ezekre a babszemekre.

— Dehogy is.

— Akkor jó éjszakát.

— Jó éjt.

Felkönyököltem és sokáig néztem alvó arcát a holdfényben.

IX.

Ilona!

A KÖKÉNY nekikékült s a szilvafáról vadkomló rázogatta sárguló harangját. Fölmentem Fülöphöz, aki éppen az őszi szántást fejezte be. Olyan volt, mint egy emberformájú fagyökér, a kövecses írtás helyén nagy kínnal szítta magába éltető nedveit.

— Hogy lesz a világgal, Fülöp?

— Változni fog.

— Nagyobb karaj kenyeret kapunk?

Megállott.

— Az még sokára lesz. Most még a kaláccsal van baj. Azt kell elvenni s akkor megnő a kenyérkaraj is.

Úgy vélte, hogy sok illetéktelen gyomorba jut most kalács. Az emberek most jobban ráadják magukat a rablásra, mint valaha. Szabad a préda, mint régen a meghódított városokban. De a martalóc világnak kezd már alkonyulni.

— A föld, Felméri úr, igen nagy, elférnénk és jóllakhatnánk rajta valamennyien. Tudja, mennyi gép van az emberiség birtokában? Amennyi tízmilliárd embernek termelhetne élelmet....

Értelem volt a beszédjében, csak nem tudta jól összeférc elni. Zaklatták is miatta eleget a csendőrök. Átkeltem a hegynyergen, hogy a fűrésztelepen néhány deszkát nézzek a zsilipnek és a lapátos kerékneк. A rétet csillogva hálózták be a pókfonalak. Nofretetét láttam, amikor visszatérőben a kastély

alatt haladtam el. Kalap nélkül voltam, megemeltem a kezem, úgy köszöntöttem. Elhaladtunk egymás mellett, ő a kerítésen belől, én kívül. Néztem a marharépa piros erezetét, de félszemmel láttam, hogy úgy lépeget megint, mintha be volna balzsamozva. Ügyet sem vetett rám. A balzsamja, gondoltam, hamis, legfeljebb kiszáradt lelke igazi.

A porban fiatal veréb ugrándozott az anyja után. Néhányszor megállította, kinyította a csőrét és ennivalót követelt. Az anyja fel is kapott valami hulladékot és benyomta falánk porontya szájába, de az nem érte be vele, tovább követelőzött, mire türelmetlen anyja, aki a maga trécselésével volt elfoglalva, azzal csapta be, hogy üres csőrét nyomta be a szájába. Ilona jutott eszembe. A dada egyszer távol volt, Kiskázmér éhesen tátogatta a csőrét és Ilona, aki éppen valami történetet beszélt el barátnőinek, az ujját adta oda. A gyerek mohón kapta be, hogy aztán kiábrándult vinnyogással tiltakozzék a becsapás ellen.

Veron otthon azzal fogadott, hogy Ilona a fürdőtelepről üzenetet küldött Kiskázmérnak.

— Baj van — integetett a fejével elmélázva.

Az ilyen újságok, mint amilyen az Ilona érkezése is volt, bizonyos kozmikus változással jártak. A seregélyek nem utánozták olyan vidáman a kakaskukorékolást, mint máskor, a szitakötők színüket vesztették s a napfény sárgásan, tisztátlanul tűzött az udvarra, mintha füstön át érkezett volna. Késő délutánig fenyegető hiányérzettel küzdöttünk. Elküldtük Jákobot a fürdőtelepre, hogy nézze meg, mi történt a Nagy Főnökkel, de a topolyafák alól már megtelefonálta az örvendetes hírt:

— Jön már...

De a Nagy Adófőnök nem egyedül jött. Ilona is vele volt. Mosolyogva, karcsún és könnyedén közeledett.

— Jó színben van, Kázmér — nyújtotta felém a kezét.

Barátságos voltam én is hozzá. Úgy találtam, ő is kitűnő színben van. Az arca olyan volt, mint egy hosszúkás hattyútojás. Egy kicsit sápadt, egy kicsit zavarodott.

— Jöjjön, üljön le Ilona — voltam hozzá nagyon szeretetreméltó. Utolsó hónapjainkban már csak akkor fogott el valami finomság, amikor a haragomat akartam eltitkolni. — Ezt a vászonszéket szinte magára gondolva vettem meg.

— Micsoda romantikus kakas lett magából...

Leült s magabiztos tekintetéből és csinosságának tudatából barátságos mosolyokat röppentett felém.

— Ó — nevettem én is — az ember idővel megtanul romantikus lenni.

Megnézett.

— Tudja, olyan vad hegyi remetének képzeltem. Bozontos szemöldökkel s komor ráncokkal... Két éve úgye, hogy nem láttuk egymást.

— Kettő? Nekem az az érzésem, hogy mi igazán azelőtt sem láttuk egymást.

— Szegény, Kázmér — nevetett —, akkor hát maga az én vakságomnak az áldozata. De ezt úgye nem mondta komolyan?

Egymásba néztünk, mint akik ismerik egymás titkait, tudják, hová rejtik el pénzüket, vágyaikat és csalódásukat; néztünk, kutattunk egymás jólismert rekeszeiben, ahol kis babonáinkat, félelmeinket és előítéleteinket őrizgettük. Sugarainkkal átkutattuk egymás szemfenekét, átpásztáztuk mélyebb régióink opálos komiszságait. Mindent láttunk egymásban és egymáson: dühöt, lekicsinylést, ravaszságot s mégis valami frissen lüktetett biológiai lényünkben, amely arra késztetett, hogy ne vegyünk semmiről tudomást. A távollét megint visszaélt banális hatalmá-

val: agyhártyánk fölé ráborította a feledés hártyáját is.

— Úgy látom, egy csöppet sem öregedett...

— S maga, Ilona, sohasem volt olyan, mint most...

— Olyan?

— Olyan szép és vadonatúj...

Ilyen pontozott mondatokban beszéltünk, nyitva hagyott mondatvégekkel. Élénken nézegettük egymást, mint egy kellemes rétet, mit sem törődve azzal, hogy a zsongó tarkaság mélyén még nem régen úgy pusztítottuk egymást, úgy rágtuk egymás gyökerét, mint a kártékony rovarok.

Az ajtóban Veron jelent meg. Sápadt volt, tiszta és majdnem elegáns. Kiskázmért kézen fogta s az anyjához vezette.

— Látod — volt büszke egyszerre mindakét szerzeményére — ez az a Veron... És ez anyú...

Amikor visszavonultak, Ilona a tükrébe nézett. Ráismertem erre a mozdulatára. A kellemetlen kérdéseket mindig a tükörből intézte hozzám.

— És itt akarja felnevelni Kiskázmért?

— Istenem — lettem egyszerre nagyon jámbor, — hát mi kifogása van ellene? Nem szép itt? Nem egyszerű itt? Vagy talán nem egészséges? Feltételezi rólam, hogy valami gonoszat akarok elkövetni a gyerekünk ellen? Nem lehet maga ilyen gonosz, mintahogy valószínűleg én sem vagyok az.

Nevetve pillantott rám a szeme sarkából.

— Maga talán nem is gonosz. Csak makacs. Esztelenül makacs. Néha az volt az érzésem, hogy minden tehetsége csak makacsság...

A szavakra emlékeztetett, amelyekkel anyaságát és anyai érzéseit szoktam kigúnyolni. Azt mondtam lágyan, hogy Macskássy mindent elmondott már az anyaságról. E rövid kurzus alatt sokat tanultam, fölösleges tehát előlről kezdenünk.

— Ime, Kázmér. Ez maga, látja. Tudni sem akar arról, hogy anyai érzéseim is vannak.

— Azt hiszi, ez valami más, mint az apai érzés?

— Más — jelentette ki röviden s felöltötte azt a magasztos arcát, amely meggyőződése vagy értesülései szerint hozzátartozik az anyasághoz. — Más, Felméri Kázmér.

— Javasolnék valamit Ilona. Ne legyünk ellenségek. És egyelőre kapcsoljuk ki e megható problémát. Jöjjön, nézze meg a lakásunkat.

Bevezettem a szobánkba. A falon, a Kiskázmér fekhelye fölött meglátta a maga fényképét.

— Kérem, üljön le.

Egymásra vetette a lábait.

— Dolgozik? — kérdezte.

— Olykor...

— Tudja, az éléskamra polcán kicseréltük a burkolatot. Valamelyik folyóirat lapján egy szobrot láttam. Érdekes, gondoltam s a lapot fölemeltem a földről, hogy megnézzem. A maga neve volt alatta. Egy gyereket ábrázolt. Meg van még ez a szobra? Sohasem láttam...

— Nem, nincs meg.

— Most megint olyan mackó, mint régen. Mi baja? — Figyelmesen nézett. — Nó?

— Semmi. Tudom, tapintatlanság, hogy megemlítem...

— Nem, ne folytassa. Tudom. Azt mondtam, maga Ikarusz, aki lezuhant a magasból.

— Mert nem voltak igazi szárnyaim.

— Igen. S maga, kedves? Egyszerűen és velősen ringyónak nevezett.

— Erkölcsös ringyónak.

— Durva volt, drága barátom. Durva. Tehetetlen haragjában talán annak is látott. Ringyónak. Szégyenli?

— Nem, de bocsánatot kérek érte — hajtottam meg a fejem.

Könnyek szivárogtak elő a szeméből.

— Pedig szégyenlenie kéne... S a mód, ahogyan megszakította az érintkezésünket... Hát olyan értéktelen voltam magának?

— Tudja, hogy szerettem.

— Szavak... Szavak...

És kifújta az orrát.

Pipára gyujtottam. Megtörölte a szemét.

— Miért nem cigarettázik — kérdezte —, mint a többi rendes ember?

— Majd ha sikerül egyszer rendes embernek lennem.

— Azt mondja, szeretett? — nézett meg újra egy irónikus mosollyal próbálkozva, amely azonban egyszerűen csak kíváncsi mosoly volt. — Hogy van az, hogy én ezt sohasem vettem észre? Csak a vágyait láttam.

— Valószínűleg — világosítottam fel —, mert a szeretet az értékesebb drágakő. Az ember nem heverteti. Kazettába rakja. Esetleg kulcsot is csináltat hozzá. A vágy csak féldrágakő.

— Ilyen bölcs ember lett magából? — nézett meg őszintén.

Ebből a témából dúsan burjánzanak a szavak. Lényegük nincs, üresek és szinesek, az egyik nagyra nő és felszáll, a másik jelentéktelen marad, de valamennyi elpattan.

Tüzet kért. Megfogta a kezem és úgy vitte a benne lévő égő gyufát a cigarettájához.

— Köszönöm. És most maga úgy él itt, mint Szent Ferenc a pusztában.

— És hogy élt Szent Ferenc? — tapogatóztam.

— Nyulakkal és vadgalambokkal barátkozott, hogy elkerülje a hús kísértéseit.

Nevetve ráztam a fejem.

— Nekem nincs szerencsém a vadgalambokkal.

— Meg kell adni — csóválta a fejét — általában tetszik a nőknek. Általában.

Elfelejtkezett anyaságáról és nő volt megint, aki nem hisz a lehetetlenben és újraajzottan, mint egy nyíl, készen volt arra, hogy belémhatoljon és újra felsértse begyógyult szívburkomat. Ugy mutatta nekem a fogát, ajkát és kezét, úgy hangszerelte a kacajait, mint amikor idegen és érdemes férfiak rajongták körül: vakmerő kihívással és mégis tartózkodva. A keverési arány kipróbált volt, kipróbált és szörnyen kezdetleges.

— Általában. De magánál nem volt szerencsém, akárcsak a vadgalamboknál.

— Ügyetlen volt, Kázmér. Iszonyúan ügyetlen.

Csúfolódva s izgatóan hangsúlyozta az iszonyút. Kis belső izgalmak jelentkezésekor szokta a jelzőit így megnyujtani.

— S tartok tőle, nem sokat fejlődtem azóta.

A régi Ilonát láttam magam előtt néhány pillanatig. A régit, akit olyan botorul szerettem. A kezdetleges szavakból, félszeg fordulatokból és sok mosolyból szőtt dialóg könyörtelenül hömpölygott tova a régi, az ősrégi mederben. Egymásra ismertünk újra: nem lettünk jobbak és nem lettünk rosszabbak sem s tisztán láttuk azt is, hogy egy félórai szeretkezés után — amely talán mindkettőnk számára szép kéjeket hoz — útjaink újra elválnának egymástól.

Kiskázmér rontott a szobába és kicipelte, hogy megmutassa Áchimot. Követtem őket.

— El kell adnod, fiam — jelezte Ilona. — A lovat mégsem vihetjük magunkkal.

A Nagy Főnök elszomorodva emelte fel a fejét.

— Nem — ráztam én is a fejem —, a lovat nem lehet elvinni.

A Nagy Főnök megfordult és elindult, hogy elujságolja Veronnak a szomorú hírt.

— Ez hát az a hölgy... — nézett Veronra — akit maga Pesten többízben meglátogatott.

— S tegyük hozzá: a börtönben. Így sokkal felháborítóbb. Nem?

— Nem vagyok felháborodva — utasított rendre — de most megértem, mit akart maga a vadgalambokról mondani. — Elővette a tükrét, belenézett s úgy kérdezte: — Mondja Felméri, maga ezt a kedves idillt itt a fia előtt űzte?

Azt feleltem, nem értem a kérdést. Hogy képzeli azt, hogy én a fiam előtt valami olyant űzök, amit ő tapintatosan idillnek nevez. Az ember az ilyen idilleket nem űzi mégsem nyilvánosan, mint teszem azt a pillangók. Azt kérdezte, miért vagyok úgy megbántva. Végre is a hölgy egészen türhetően fest, a háttérben egy havassal és az előtérben egy főzőkanállal. A helyi viszonyoknak egészen megfelel.

— Ilona, ez ostobaság! Honnan veszi, hogy viszonyom van vele?

— Nem tudom, hogy viszonya van-e vele. De ha a hölgyön múlik... Kedves Felméri — folytatta teátrálisan, miután teátrálisan megszakította a mondatot — ez a nő félti magát... Egyébként a vonatunk csak reggel indul. Kiskázmért már most magammal vinném.

— Ragaszkodik hozzá, hogy elvigye?

Megnézett.

— Nem, Kázmér, a gyermek nem marad itt. — A tekintete szánakozó gúnnyal körülrepülte a malmot. — Nem engedhetem meg, hogy maga az én gyermekemmel kísérletezzék... Hogy rajta próbálja ki a teóriáit... Hogy is szól csak? Valami hangzatos paradoxon a civilizáció magányáról és a magány civilizációjáról. Vagy a kultúráról szól?

Figyelmeztettem, hogy ezt valószínűleg Macskássytól hallotta s nem tőlem. Az én paradoxonjaim nem ilyen hangzatosak.

— És mondja, Kázmér... de őszintén... tud őszinte lenni hozzám?

— Egy kicsit leszoktatott róla, de most megpróbálom.

— Miből akarja Kiskázmért eltartani?

— Látom, megbízható értesülései vannak a vagyoni viszonyaimról.

— Igen — bólintott tárgyilagosan — Macskássy megbízható értesüléseket szerzett. Remélem, nem veszi rossz néven. Végre is ez kötelességem.

Kötelessége kiszaglászni, hogy miből élek, tudok-e a fiamnak fácánsültet és puncstortát adni, tudom-e úgy öltöztetni, mint egy spanyol infánst és van-e gyermekszobánk, fürdőszobánk és a fürdőszoba gyógyszerszekrényében van-e jodtinktura, ragtapasz, kenőcs égési sebek ellen, profilaktikus szer himlő, torokgyulladás, bőrfertőzés ellen és ha megüti a térdét, tudom-e az orvost telefonon értesíteni.

Jó nyomon jártam. Ilona a hygiénikus viszonyokról tett néhány megjegyzést, — az orrát gunyorosan a magasba emelte s félig lecsukott pillái alól elnézően vizsgálgatott — s röviden ezzel a két szóval fejezte ki borzadályát:

— Kőkorszak, Kázmér.

És hideglelősen összerázkódott.

— És tudja, még ez a legrémesebb. Ez a hygiéniai elmaradottság.

A szivemre tettem a kezem.

— Higyje el, Ilona, távol tartottam őt minden kiflivégtől.

Azt mondta, végre is nevetséges és képtelen apa vagyok. A gyermeknek minden kényelme, gondozása megvolna mellette, táplálkozása tökéletes volna, ruházkodása úri és kifogástalan. Tiszta, értelmes, kitűnő családból való pajtásai volnának és mindent megkapna, ami származása... tudniillik anyai ágról való származása révén megilleti.

— Ó igen — bólintottam megadóan — az anyai ág.

Azt kérdezte, miért mosolygok olyan célzatosan.

— Mert közben elfelejtette, Ilona, hogy az anyai ágon is csüngött néhány pudvás gyümölcs.

— Maga megint rágalmaz, Kázmér. Nem változott meg... — Elém lépett s nagy jóakarattal símogatta meg a karomat. — Maga reménytelen eset, Kázmér. Nem tudom, hogyan tudtam magával élni. Kérem, keresse meg Kiskázmért.

A Nagy Főnök aggodalmasan lovagolt be az udvarra.

— El akarsz vinni, anyu?

— Természetesen — nézett rá Ilona szemrehányóan.

— Nem maradhatnál te is itt?

— Nem értem — szólott Ilona és láttam, csakugyan nem érti. — Én itt?

— Egy kicsit, anyu — hátrált meg a Nagy Főnök.

— Szállj le szépen arról a lóról. És kérd meg... hogy hívják?...

— Veront?

— Hogy csomagolja szépen össze a dolgaidat.

A Nagy Főnök kérlelésre fogta a dolgot. Az orra mentén könnyek szánkáztak végig. Ilona letörölte egy zsebkendővel a könnyeit.

— Nem kellek már neked?

A Nagy Főnök torkából valami készült kirobbanni.

— Kérem, tapogassa csak meg a Kiskázmér nyakát — ajánlottam Ilonának.

S a többi hamar ment. Öt perc mulva Ilona már ott feküdt a vászonszékben panaszosan védekezve szívidegeinek rohamai ellen. Azt mondta, nagyon szerencsétlen s ezt jórészt nekem köszönheti. A fertőzést Kiskázmér nálam szerezte.

Hogy meggyőzzem az ellenkezőjéről, bementünk az orvoshoz, aki a Nagy Főnököt átvilágította, kikopogtatta, meghőmérőzte s kijelentette, hogy egy

régebbi fertőzésről van szó, de a baj korántsem aggasztó, el fog tokosodni, ha Kiskázmér egy esztendőt még falusi levegőn tölthet.

— Itt hagyjam? — síránkozott Ilona tehetetlenül.

— Forrón ajánlom a gyermek érdekében — ütötte a vasat Ihari felém kacsintva titokban. A mirigyek inaktivak. Hozzá kell szoktatni őket, hogy nincs joguk hangoskodni. Lefogadom, hogy egy év mulva már szégyenkezve elhordták az irhájukat.

— A kókuszdió héját köpd ki — fordult a Nagy Főnökhöz utasításaival — és ne egyél bálnasalátát. A többi nem fontos.

— Fagylaltot ehetek? — érdeklődött a Nagy Főnök az ajtóból.

— Megengedem.

— Nagy adagot?

— Nem bánom... Idehallgasson, Pipánszki úr — fordult hozzám. — A bálnáról eszembe jut, hogy az Eberlein kollégám feljegyzése szerint a hímelefántnak a fülmirigyei mindannyiszor elkezdenek izzadni, valahányszor sexuális lehetőségek jelennek meg a láthatáron.

— S a körorvosok fülmirigyeivel hogy vagyunk? — firtattam illetlenül.

Ilona megütődve fordult meg. Aztán idegenkedve, elkeseredve és néhány más nyomasztó indulattól fűtve magamra hagyott az orvossal. Az udvarról a Nagy Főnök újra felkiabált.

— Küszvágó Csér, csirkesültet is ehetek?

— Hogyne.

— És püspökfalatot is?

— Megengedem — bólintott Ihari türelmetlenül.

— De nem szeretem a püspökfalatot — hergelte a Nagy Főnök pimaszul.

Másnap Ilona kiüzent a malomhoz, hogy beszélni szeretne még velem. Délig dolgoztam s csak délután sétáltam át a fürdőtelepre. A jobbik ruhámat vettem

fel és a borbélyhoz is betértem előbb, hogy a dudvát, amely jócskán felverte az arcomat, eltávolíttassam. A borbély ugrott is már, hogy lenyúzza csapzott gereznámat, de elszedtem tőle a borotvát, élén végighúztam a körmöm s mert mindössze csak hármat zökkent az útjában, ami három csorbát jelentett, szépen leszedettem méla dudváimat.

— Párizsban tilos a borbélyoknak hagymát enni — említettem meg könnyedén.

— Retekről már hallottam — jelezte a borbély ártatlanul. — Tanítómesterem, az öreg Kulinek Gerő, ha tetszett ismerni, a retket tilalmazta.

— A hagyma párisi vívmány. De azért maga is bevezethetné.

Azt kérdezte, a Nagy Adófőnök úrnak mikor nyírunk hajat? S igaz-e, hogy van ott egy Áchim nevű kuncsaft is, akit szintén meg kell nyírni. A Nagy Adófőnök úrtól hallotta.

Ilona szemrehányóan fogadott. Ez a szemrehányás abból állott, hogy megrázta a fejét, fürtjei meglengtek, mint egy gyászlobogó, a száját felnyitotta, megmutatta szép, szomorú fogsorát, s azt kérdezte:

— Ugye nem haragszik, hogy ide fárasztottam?

Oly fínom volt a hangja, mint egy rezgő nyárfalevélnek.

— Menjünk — mutatott a fasorba. — Van kedve?... — Sóhajtott. — Nagyon kérem, Kázmér... nézzen rám... nagyon kérem, viselje gondját Kiskázmérnak. Maga olyan lezsér... olyan könnyedén veszi a dolgokat... Nem akarom bántani, de olyan sok magában a nemtörődömség. Az életfilozófia. Eltréfálja a legkomolyabb dolgokat is. Elvei vannak. Semmit sem vesz komolyan. Ami másnak tragédia, az magának csak tragikomédia. Az ember sohasem tudja, hányadán van magával. A szeme sarkában mindig ott van egy kis gonosz, figyelő mosoly. Lesújtja, tönkreteszi vele az embert. Pedig én tudom,

Kázmér, hogy ez csak álarc. Maga is gyönge, nagyon is gyönge ember. Mindig fél, hogy megbántják, mindig en garde-ban van, védekezik. Ami másnak fáj, az magának is ép úgy fáj, de maga fölényes, magasan repülő sas... Legalább is azt hiszi...

— Pihenjen — ajánlottam neki.

Szembefordult velem.

— Gyűlölöm... — A szemembe nézett. — Nem volt hozzám soha egy gyöngéd szava.

— Ha így van, Ilona, végtelenül sajnálom.

— Sajnálja? Úgy mondja, mintha csakugyan sajnálná. De hiszen még nem késő. Lehet még hozzám gyöngéd... És látja, ahogy így rámnéz... — Elfordította a fejét. — Mondja, micsoda gonoszságot forgat most a fejében, hogy ilyen szépen néz rám... Nem felel?... Várom, mikor akar becsapni azzal a kijelentésével, hogy tetszem most magának... Rajta, Kázmér... Beszéljen hát... Tetszem?

— Ilona — sóhajtottam.

— Miért nem mondja? A szöveget akarom hallani. Ne sóhajtson. Vagy csak egyszerűen be akar bújni velem egy ágyba?

— Ilona, úgye nem fontos, hogy erre a kérdésre válaszoljak?

— Szent Ferenc a pusztában csak vadgalambokkal társalgott, hogy legyőzze a hús kísértéseit. De a maga vadgalambja, kedves Kázmér, úgy láttam... úgy láttam nem fogja magát hozzásegíteni ahhoz, hogy szentté avassák... Egyébként szép althangja van... Maga szereti az althangú nőket. Sajnos, én mezzoszoprán vagyok.

A fürdőpark sétánya lekanyarodott a dombról. Rövid volt s kezdetleges. Néhány kopasz fenyő, hársak és zsíros papírok. A drótkerítésen seregély énekelt. Bűbájosan és hamisan utánzott a gézengúz egy füleműlét. Megállottunk.

— Szép? — kérdeztem.

— Elragadó — hagyta rá Ilona.

— Nem a saját hangja. Kóklerkedik a ripők. Megjátsza a fülemilét. Az ember szinte meghatódik.

Gyors fénycsóva hullott rám. Villanása végigseperte az arcomat. Úgy látszik, jól elrejtőztem a magam felhőiben, gyanúja kialudt. Azt kérdezte, nincs semmi mondani valóm? Bólintottam. Jó lesz valami tudományos mondanivaló is?

— Mindig ez volt a gyöngéje — hagyta rá, roszszat sejtve.

— Paul Valery azt mondja valakiről, hogy a butaság a gyöngéje. Az enyém a tudomány. A geometria szerint a párhuzamos vonalak csak a végtelenben találkoznak. Látja, mi is ilyen párhuzamos vonalak vagyunk. Azt hiszem, már csak a végtelenben fogunk találkozni.

Hősies vidámsággal mosolygott.

— Miért vett maga feleségül?

— Hasonlított valakihez, akit szerettem.

Megállt, elővette tükrét és elkente szépen a könnyeit. A nők legtöbbjének minden sekélyes kátyú alkalmas arra, hogy érzelmi túltermelésükön túladjanak.

— Hazudik...

Az orrát is megtörölte. Azt mondta, félre ne magyarázzam; tulajdonképen a Kiskázmér dolga kavarta fel. Megnyugtattam, nincs miért röstelnie a gyöngeségét. A nő nyilvános könnycsatorna.

De már mosolygott megint; legtöbbször a szép fogsora miatt mosolygott, most azért, mert gyűlölt engem.

— Mondja, drága Kázmér — s most kellemes mezzoszopránjából valami kellemetlen althangra tért át — mit fog maga a fiának mondani, ha megkérdezi magától — ha ugyan eddig már nem kérdezte meg —, hogy miért hagyott el maga engem?

— Ó — feleltem — erre a kérdésre van már egy egész raktárra való válaszom. Gonoszságból, például. Hiúságból: mert nem tartott olyan nagy művésznek,

amilyen szerettem volna lenni. Hanyag, összeférhetetlen, nagyzoló fráter voltam, amellett garasos hajszákat folytattam. Pocskondiáztam azokat, akik nálam többet értek. Kicsinyes voltam, sokalltam a gyászfátyol hosszát és a gyászhuszárok számát anyja temetésén. Bohóckodtam s Istenről egy kicsit racionálisan beszéltem, ami egy kicsit egyértelmű volt az istentagadással. Ő, Ilona pedig szerette Istent hosszú szakállal elképzelni s főkép szerette gyönge jelleműnek hinni, akit egy kis hízelgéssel le lehet venni a lábáról. Egyszóval, majd alaposan bemártom magam Kiskázmér előtt.

Bólintott.

— Valamit kifelejtett. Azt, hogy nem szeretett. Kísérjen vissza a szállodába.

Reggel elutazott. Kiskázmérnak néhány jókora bankjegyet adott át azzal a meghagyással, hogy juttassa el hozzám. Tudja, mondta, hogy nincsen pénzünk s nem akarja, hogy gyermeke az apja élhetetlensége és művészi bogarai miatt nélkülözzön.

Mi volt az, amit nem mondtam el Ilonának? Hogy tévedett. Szerettem. Szépnek és kívánatosnak találtam most is. Ha megtudja, talán megengedi, hogy magamhoz vonjam egy kacér és hálás pillanatra. De a hála és kacérság hamar elmult volna és én mellette megint olyan gyalázatosan mellékesnek éreztem volna magam, mint az az alávaló, elcsenevészedett hímhal a nőstény hasa alatt, amelyről az állati együttélés ismertetői annyi hasznos dolgot közölnek.

Az illatát még másnap is éreztük a szobában s a Veron vizióiban megindítóan csillogtak az anyai könnyek még harmadnap is.

— Olyan szerencsétlennek látszott, szegény — sajnálta. — S fájt neki, hogy megint el kellett szakadnia Kiskázmértól.

— Igen...

Sajgott bennem is egy kis emberi részvét, bár az emlékezetemben makacsul élt még a szemrehányás és harag, amellyel Ilona a gyermek jelentkezését adta értésemre. A dolgot barátaival és barátnőivel is megbeszélte akkor és szavazás alá bocsájtotta a kérdést: megszülessék-e a gyermekünk vagy sem. „Könnyű egy ilyen ágról szakadt apának ragaszkodni a gyermekhez" — jelentette ki akkor Macskássy és leszavaztak. Ilona el akarta távolítani a gyermeket, konkréte szólva, el akarta kapartatni Kiskázmért. Tudom, nem tárgyilagos és nem gyöngéd dolog elévült és elmosódott bűnöket ilyen konkrét formába öltöztetni, annál kevésbbé, mert hiszen Ilona jóvátette az élő Kiskázmérral azt, amit a még nem létezővel szemben elkövetett. Ami pedig engem illet, talán diadallal kellett volna elkönyvelnem, hogy Macskássy ellenére — ha csak futólag és szeszélyesen is — érdeklődéssel kanyarodott most vissza hozzám. Hozzám, akit olyan nyomatékos fölénnyel ejtett el, nem kis részben a Macskássy férfias tulajdonságai kedvéért. Hogy a házasságunk alatt meg is csalt-e vele, nem tudom. Amikor felismertem a Macskássy túltengő szerepét házunkban, ez a része a házasságunknak már nem jelentett volna külön katasztrófát, vagy nem is fokozta volna fel a már bekövetkezett baleset méreteit. Akkor már sárba zuhant ábrándjaimnak szép és gyerekes papírsárkánya s a gyönge váz ezer darabba szakadt. És mégis, lezuhant sárkányom ellenére, részvéttel gondoltam Ilonára. Most is nagyon szép volt még s amikor nem vétett még ellenem és ábrándjaim ellen annyit, nagyon szerettem.

X.

Parázslik a pék cigarettája. Mit vétem a velőscsontra. Tarka volt az október.

FERENCCEL elszállítottuk az utolsó köveket is s magam is bementem a városba, hogy a hátralevő pénzt a bányaigazgatóságtól felvegyem. Legfőbb ideje volt egy kis pénzhez jutni. Horizontunkra már kirajzolódott rongyosan, mint egy madárijesztő, a szükség. A sütőben mindúntalan sültkrumpli illatozott s a tűzhelyen köleskása, ami költészetnek ugyan eléggé hangulatos dolog, de a gyomrunk semmi fogékonyságot nem mutatott a hangulatok iránt. Szerencsés flótás voltam világ életemben: odafenn, az égi könyvelésben mindig az utolsó pillanatban utalták ki szerény járandóságaimat s így egyszer sem kellett éhenhalnom. Olykor el is csodálkoztam ezen a humánus tüneményen. Eljátszogatom az agyaggal meg márvánnyal, ami a gazdasági termelés szemüvegén nézve elég haszontalan dolog s mégis mindig akadt bolond ember, aki pénzt adott érte, akárcsak a cipőfűzőért. A földomborművemmel úgy vettem észre, csak közepes sikert arattam. Az igazgatóság csak a tizennyolc kvadrát igazságot látta s nem a két négyzetméter hazugságot. Jobban szerette volna, ha tizennyolc négyzetméteren át hazudok valami művészit a bányászélet gyönyöreiről és a szorgalmas munka lelkesítő nagyságáról. Ódát akartak egy tehénhez — ahogy Küszvágó Csér mondotta —, egy jámbor

tehénhez, aki nemcsak hogy megtölti a bányaigazgatói sajtárokat, de fel sem rúgja őket soha. Mások viszont azt vetették a szememre, hogy az igazgatóság tőkés elképzeléseit fényképeztem a falakra s meg sem látták, hogy volt ott a falon tizennyolc méter kellemetlen dolog is. Voltak, akik azt hibáztatták, hogy a munka heroizmusát és veritékcseppjeit nem magasztalom eléggé, sőt túlságosan mindennapinak ábrázolom. Megszokottnak. Azt feleltem dagályos műbírálóimnak, hogy a dolgozó ember mindig herosz egy kicsit. Heroizmusa abban áll, hogy nem veri be mindennap hajcsárainak a fejét. Én a hétköznap hősiességét igyekeztem, ha vázlatosan is, szemléltetővé tenni. Nem dolgoztam a pátosz eszközeivel. De úgy gondolom, hogy amit szemléltetek, abban benne van a kevésbbé patetikus művészetek előnye: nem az indulatokat akarom felkelteni, hanem a szunyókáló lelkeket. Erre értésemre adták, hogy nem vagyok eléggé korszerű és gyökeres. Kemény gesztusokra és azonnali hatásokra van szükség, nem holmi intellektuális emésztés útján előálló elkésett éljenekre.

— Lehet — búcsúztam a vita befejeztével, ami abból állott, hogy alaposan megmosták a fejem. — De ezeket a sürgős hatásokat mégse a művészettől kell várni. A művészetnek nem mindig időszerűek a szabályai. A kőbe vésett vezércikkek hamar elmállanak.

Igen, voltak ilyen türelmetlen és követelőző emberek. A szobrokat dizőzöknek és hőstenoroknak nézték, s szerették volna, ha kívánsághangversenyeiken ezek is megjelennek valami mutatós műsorral.

Amikor a vicinálisra felszállottam, a káplánt pillantottam meg; de nyomban el is tűnt. Láttam, zavartan küzködik, észrevegyen-e. A folyón úszó tutajokat nézegette. A vonat éles füttyszóval kerülgette a dombokat, amíg végre egy jókora hegy állta útját. Ezt már nem tudta elkerülni, kénytelen volt

hát nekimenni. Át is fúrta magát a vastag hegyen, de az erőlködésbe majd kilehelte minden páráját. Ahogy kiértünk újra a napvilágra, a szemközti padon a káplánt láttam meg. Győzött hát benne a bátorság. Egy darabig nem emelte fel a fejét, elmélyedt a breviáriumába. Mellette a padlón egy húszliteres demizsonban misebor kotyogott.

— Régen meg akarom öntől kérdezni — emelte fel hirtelen a fejét —, nem találja-e a közérzést sértőnek a maga művészi szabadosságát?

— Úgy véli, közbotrányt okozok?

— Igen — felelte élesen. S hozzá is tette felhevülve, hogy a maga részéről a meztelenséget, bár fölöslegesnek ítéli, még nem tartja megbotránkoztatónak minden esetben. De hogy a pályaőr húgát, tehát egy tisztes hajadont csábítottam arra, hogy levetkőzzék előttem, előttem és serdülő gyermekem előtt, ez határozottan az erkölcsi érzék hiányára vall. Azt feleltem neki, hogy fiatal ember létére kissé középkorian gondolkozik, nem vagyok én olyan kénkőszagú, amilyennek képzel. Meggyőződésem szerint az öreg plébános nem fogná fel ilyen komor drámaisággal a dolgot s talán nem is adna hitelt a rólam terjesztett mendemondáknak.

A fiatal egyházi férfi rosszalóan emelte fel csontos kezét.

— A plébános úr nézetem szedint túlságosan elnéző.

Oh, a kis parlagi papocska! Oly szűkmellű volt, hogy a tágas Isten aligha fért el benne. Nyilván csak tanokat szedett magába Isten helyett. Úgy voltam vele, hogy csak a kövér papokat szerettem, mert megbecsülték a földi életet is és nem kívánkoztak mindúntalan a mennyországba. Ezeket a sovány, csontos papokat csak a nehézkedési erő tartotta a földön. Olyanok voltak, mint valami buzgó kivándorlási ügynökök, akik azon szorgoskodnak, hogy az embert minél hamarább elszállítsák Isten országába.

Ismertem a fehérvári szemináriumot, ahonnan ezek az ifjú káplánok kikerültek. Nedves falak, savanyú cipószag a refektoriumban s ha az ember kinézett az ablakon, kazamatákat látott. Megint az öreg plébános jutott az eszembe, kedves és lomha testével, amint napozó fókák módjára pihen a bűnök óceánjának partján, megértően és megbocsájtóan pislogva a rakoncátlankodó hullámokra. Sohasem akart liliom lenni, mint ifjú és tapasztalatlan káplánja, mert tudta jól, szentnek való foglalkozás az. Beérte azzal, hogy ember lehetett.

— Meg kell térnie, Felméri úr — hevült bele küldetésébe útitársam.

— Valóban — ingattam helyeslően a fejem az apró tisztásokat, baktató mokánylovakat nézegetve. A pap ütötte a vasat. A romlottságomról beszélt, lelkem vétkes tévelygéseiről. Bólogattam. Így van. Romlott vagyok, mint egy pince krumpli s tévelygek, két üdvösség, a földi és égi üdvösség között, mint Burridán szamara a két szénarakás között.

— Az ember — mondtam bűnbánóan — a természetnek egyik leghaszontalanabb mirigye. A bűnkiválasztó mirigye.

— Nem követem önt ezekbe a gyanús elméletekbe — vonult vissza óvatosan, amikor látta, hogy nem azokat a bűneimet bánom, amiket ő. — Amerre ön jár, ott a pokol kénköves füstje terjeng.

— Az a kénes füst — figyelmeztettem —, amit most érez, az nem az én füstöm. Ezért a mozdonyt kell felelőssé tennie, főtisztelendő uram.

Abbahagyta a térítést; gonosz, megátalkodott heréticusnak bizonyultam. Fejét lehajtotta, magába mélyedt. Kissé sajnálkozva néztem. Fülöpnek is sokat járt a nyakára, hogy hagyjon fel pogány kijelentéseivel és ádáz felfogásával, de Fülöp, mint pocsolyában a bivaly, nyakig hevert a sárban s az orrát is csak azért tartotta szárazon, hogy levegőhöz jusson.

A vasúti kocsi sarkában nagy csomagok között a fürdőtelepi kalmár gubbasztott. Szerencsétlenségemre a káplán is észrevette s a látvány új petróleumot öntött hamvadó parazsára.

— Miért támogatja ön például ezt az Austerlitzet? — kérdezte gúnyosan. — Miért viszi hozzá a pénzét? Megmondom. Mert ön azt képzeli magáról, hogy „európér". Szabad tudnom, mit ért a művész úr európérség alatt?

— Még nem gondolkoztam rajta. De azt hiszem — nyugtattam meg —, csak valami földrajzi véletlenről van szó.

— Nem! Önök ezzel azt akarják hangsúlyozni, hogy mentesek a faj, a vallás elfogultságaitól. Hogy nincsenek országhatárokhoz kötött előítéleteik. Hát én ezt szívemből megvetem. Igenis, megvetem és prédikálom az ilyen elfogultságot, kívánatosnak tartom az ilyen előítéleteket.

Vállat vontam.

— Helyes. A végső igazság útja elfogultságokkal és előítéletekkel van kikövezve.

Megvetően nézett.

— Az ön fajtalan szájában a bibliai szó is megromlik.

Nem akart többet tudomást venni rólam. Csak a vonat megállásakor figyelmeztetett még valamire. Éppen leszállni készültünk.

— A művész úr természetesen demokrata. Tudja-e, hogy Szokrateszt az önök nagyrabecsült demokráciája ítélte halálra?

— A világon — közöltem vele barátságosan — nem az értelem uralkodik, hanem korlátoltság, nem az igazság szeretete, hanem az igazság látszatának megbecsülése.

— Önt megmételyezték ezek az Austerlitzek — jelentette ki és faképnél hagyott.

— A misebort el ne felejtse, főtisztelendő úr — szóltam utána.

Felkapta a fonott üveget és lángoló megbotránkozással elvegyült az utasok között. A természetben is vannak igen nagy tévedések, miért ne tévedhetne az ilyen tapasztalatlan lelkipásztor is? A fogalmakkal még olyan könnyelműen dobálózik, mint gyerekek a savanyú szőlőszemmel. Majd ha megérnek a fanyar szemek, megtelnek az élet sűrű erejével és édességével, nem fogja velük így célbalődözni felebarátait. Nem tudja még, hogy egy kis baj van az értelemmel és az igazsággal. Nem vette még észre, hogy a gonoszság és butaság nagy farsangja dúl körülöttünk. Százkarátos hülyék és kétszázkarátos semmiháziak a bölcsesség és a jóság talárjában mászkálnak közöttünk, amit potom pénzért valami jelmezkölcsönző intézetben szereztek. S a rászedett polgár éljenez és berúg az álruhás hülyék bölcsességétől, a hamisság felemelő közhelyeitől.

Az őrház előtt Póli egy malacot hajkurászott. Azt kérdeztem tőle, miért hagyott cserben. A mosolya villogott és éles volt, sarjút lehetett volna vele kaszálni.

— Azt kérdezze inkább, ki hagyatta cserben?

Láttam, a pap az őrház mögül visszales ránk.

— A káplán?

— Van más is, aki vigyáz magára. Óvják, mint a kétmázsás kocát, nehogy megígézze valaki.

Kötődő jókedvvel lobbant el mellettem.

— S ki óv úgy, aranyom?

Messziről nyelvelt vissza:

— Szegény feje, hát ezt csak észrevette! Vagy azt se?

Utána mentem, el is kaptam, de kicsúszott az ujjaim közül, mint egy sikamlós ángolna. Pedig, hogy a pap annyiszor beáztatott a cserfalébe s lekopasztotta rólam hajmeresztő galádságaimat, jól esett volna egy kis szárítkozás a Póli melege mellett. De csúfondárosan tovaevickélt s én bambán és kárvallottan kullogtam haza.

Veron a tagban a sarjút kaszálta. A pénznek nagyon megörült. Úgy vélte, most aztán vehetnénk egy fáintos kis malacot, akit ő kukoricán és zsíros moslékon akkorára hízlalna, mint egy disznóól. Azt mondtam, nem sürgős, hogy akkora malacunk legyen. Előbb a zsilippel szeretnék elkészülni. Meg a lapátos kerékkel.

— És hogy is vagyunk csak Pólival? — vetettem oda úgy mellékesen. — Megint elakadtam a munkával. Nem tudja, miért nem néz ide már napok óta?

Telibetaláltam, de ez csak abból látszott, hogy rezzent egyet, mert a szava az viszont olyan ártatlan és tárgyilagos volt, mint egy ma született báránynak.

— Kázmér úr is láthatta, nem kódorgott erre kétszer is a káplán s a gyógyszerész? Elijesztették.

— Igen, — feleltem, — elijedt a jérce, de talán mégsem a két fanyar róka ijesztette el.

— Nem tudom, mire gondol Kázmér úr, — vonta a vállát és tovább kaszált. El is végezte hamar s besietett a házba, hogy a vacsorát feladja. A vacsora alatt a színét sem láttam, utána meg úgy lebbent át az udvaron szerelmes sietséggel, mint egy szédült pacsirta. A palló mögött nagyot parázslott a pék cigarettája s szerelmesen pislogtak a csillagok is. Az éjszaka szerelmi ingerekkel volt teljes, Veron úgy tért meg belőle, pirosan és dús hevülésekkel, hogy kezdem már komolyan hinni a pékhez való érzelmeiben. Ha el is zavarta Pólit mellőlem, ezt nem személyes érdekből tette. Az ember olykor még a kutyájánál sem látja szívesen a tolakodó jövevényeket. S a nőkben még van az általános szerelmi féltékenységen kívül ezer kisebbfajta féltékenység is, amiknek legtöbbje az irígységgel tart rokonságot.

Birtalan reggel elhozta az unokáját is. A zsilip dolgát beszéltük meg. Azt kérdeztem, nálam hagyná-e a kis tökmagot? Éppen szükségem volna egy

ilyen egészséges gyerekre. „A három életkorhoz" keresve sem találhatnék alkalmasabbat. Ott is hagyta mingyárt s még a feleségét is beigérte vénaszszonynak.

Fürgén és kielégítően haladt a munka. Lágy volt a szeptember, hápogva keltek útra a vadlibák, fehérlett a cserkésző nyulak ülepe a tarlón. A Nagy Főnök elporoszkált valamerre a lován, nyilván Küszvágó Csért kísérte le a folyómenti községbe, én meg elindultam, hogy a hegyi papnak néhány ócska angol folyóiratot vigyek, mert rozsdás szegbe lépett és hogy mellesleg beszámoljak neki az Ilona látogatásáról. Hadd lássa, minő kegyes lélek lakózik bennem, mily szelid kos voltam én Ilonával szemben. Igen, ha az Ilonával való találkozás másra nem volt jó, arra mindenesetre, hogy végleg és visszavonhatatlanul megbocsássak neki. Az ember legtöbbször a maga képzelgéseire haragszik s aztán ott terem a valóság s kiderül, hogy sokkal csenevészebb, sokkal törpébb, hogysem megérdemelné áldozatos haragunkat.

Az erdő alján haladtam, a távoli kék csúcsokat nézegetve. Sehonnan olyan szépen nem látszott az ősz, mint innen az erdő aljáról. Csodás giccs terült el a lábaim előtt, mézédes lankák, úszó vizek lányos szalagjai, utak és ökrök, távlatok és ábrándozó kecskék, lebegő ölyvek és nyikorgó szénégető szekerek. Ha az ember kellőleg megfojtotta magában haladott kultúrájának pimasz gondjait, akkor megadatik neki a szépség, hogy üde és boldog porszemként táncoljon a naplementében. De fájdalom, tele vagyunk kultúrával és gondokkal, mint csapzott kuvasz a bolhákkal; csípnek, gyötörnek kultúránk parazitái, minduntalan le kell táboroznunk, hogy fogunkkal nyakon ragadjuk őket. Közben pedig lemegy a nap és lőttek az üde és boldog táncnak, alkony borul a tájakra és sötétség a szívünkre.

A fahántó előtt Nofretetét láttam egy erdei emberrel. Szinte természetes volt, hogy ő is itt kóválygott most, mint e tarka univerzum regényes kelléke, mint azurlepke, mint pirosbegyű szenvedély. Olyan volt, mint egy bús regényalak, akit szórakozott írója elfelejtett tovább írni. S ezen mitsem változtatott az, hogy ezúttal duplacsövű vadászpuska volt a vállán, lábán duplatalpú félcipő és csinos lábszára fölött harangozó skót szoknya.

— Jónapot — biccentett, meg sem várva a köszöntésemet.

A zsendicés emberrel beszélt, aki a túrót és sajtot hozta nekünk az esztenáról. Most fekete áfonya a faedényeiben.

— Kérem, magyarázza meg neki, hogy szeretném, ha levinné ezeket a kártyusokat a kastélyhoz. Ott majd kifizetik.

Egy darabig aztán egy úton haladtunk. Az én utam azonban hamarosan elkanyarodott.

— Mi dolga van magának arra? — kérdezte megfordulva, de minden élénkebb kíváncsiság nélkül.

— Nincs nekem semmi dolgom — mondtam. Valami hirtelen tréfa főtt meg bennem. Mindig fortyogott bennem valami, amikor ezt a nőt sodorta mellém a véletlen. S ilyen szűk helyen, közös határban, sok a véletlen s bennem sok volt a fortyogásra kész méltatlankodás. — Nincs nekem semmi dolgom.

— S mégis arra megy? — csodálkozott.

Egy tökcsapdába nem sétál be olyan kezesen az ostoba széncinke, ahogy Nofretete fordult be ügyetlenül az én csapdámba.

— Úgy gondolom, senkisem lehet a báróné mellett feleslegesebb, mint én.

Nézett s egy kicsit meg is hökkent, hogy most mi következik.

— Ezt hogy érti, kedves Felszegi?

Most aztán ne hagyj cserben parlagi furfang! — imádkoztam gonoszul. Azt mondtam, hogy még

valami vizslának találnak nézni, hogy ő puskával van, én meg anélkül és még lógatom is hozzá a nyelvem. Az ember nem szívesen vizsla, még az olyan finom helyen sem, mint aminő a báróné. Jó, vastag falusi ízek bújkáltak a mókámban. Mi tagadás, kárörömmel és bosszúvággyal raktam bele ezeket az ízeket. Semmi kétség, nem voltam megrendítő jellem, nem tudtam elfelejteni, hogy annak nézett, ami a gyökerem szerint voltam: parasztnak. S ha az ember politikailag hasznosnak is ítéli időnkint, hogy annak lássák, sőt henceg is kontár parasztságával, női dolgokban még is csak jobban szeret egy kicsit égszínkék hercegfinek látszani.

Röpke játékom nyilvánvalóan arra figyelmeztette Nofretetét, hogy nemcsak mókakedvelő kőfaragónak, hanem férfinek is érzem magam. S ezt a figyelmeztetést nyilván nemcsak fölöslegesnek, hanem tolakodónak is ítélte. Fölvette megint merev, bebalzsamozott arcát. El voltam bocsájtva. El s ha költő lettem volna, most valami megsebzett galambnak éreztem volna magam. De nem az voltam s vidámakat pukkant bennem a mindig riadókészültségben álló suhanc. Egy művészbálon egyszer egy kedves hölggyel szórakoztam, aki nagyon lebilincselt megfogható és megfoghatatlan bájaival és vad mozgékonyságával. Ugrált és cikant, mint egy egész szöcskenyáj. Rövid távollét után hajnal felé újra összekerültem vele, de akkor már olyan kimérten lépegetett s olyan merev volt, mint egy telibetalált várúrnő a ligeti céllövöldében. Kiderült, hogy merevségének nem valami lelki változás az oka, hanem egyszerűen csak az, hogy magára öntött egy üveg édes és ragacsos maraschinót. Bevallotta nekem, hogy úgy érzi, nemcsak könnyű fátyolruhája, apró és szemérmes nadrágja, hanem egész lénye is bádoggá merevedett az édes kotyvaléktól. Így volt merev Nofretete is s nekem mindig az volt az érzésem, hogy valahol magára öntött valami túlcukrozott drámai löttyöt.

Ahogy megfordult, hogy faképnél hagyjon, a nyakáról leröpült az elefántcsont maszk. Fölemeltem és megnéztem. Elbűvölően tárta elém minden szépségét. De mégsem látszott olyan tökéletesnek, mint amikor a Nofretete barna bőrén nyugodott. Átnyújtottam neki. Megnézte. Zsebre akarta tenni. Volt a blúzán, a melle fölött egy kis selyemzseb, annak a nyilását keresték az ujjai.

— Miért nem akasztja vissza a helyére?

— Körülményes — intett elutasítóan.

— Kérem — bokáztam délceg derűvel. — Segíthetek. — És sietve hozzátettem: ha nem nézi le. És ha nem fél tőlem.

— Nem olyan félelmetes.

— Ezt csak mondja, báróné.

Szétnyitotta a vékony platinaláncot és a nyakára illesztette. Én hátul meg szépen összekapcsoltam. Nem mondom, hogy villámgyorsan ment volna, de tiszta lélekkel állítom, hogy ha el is babrálgattam rajta egy ideig, ez nem amiatt történt, mert az ujjaim kedvtelve időztek a bőrén. Nofretete nem sürgetett, de a művelet vége felé hirtelen megrezzent. Valami megrázta. Elkészültem s a szép faragványt most megnéztem a nyakán is. A szemem meleg csodálkozással cirogatta a megkapó, lágyvonású elefántcsontot. Ahogy a közelébe hajoltam, Nofretete újra megrázkódott. Csuklás rázta meg.

— Emlegetik — jeleztem, fölvéve falusi hangomat. Pedig elváltozott arca is mutatta, hogy nem erről van szó. A női test érzékeny műszerei léptek akcióba. Az ujjaim igen sokáig és melegen időztek a nyakán s ahogy a kis csontfaragványt előlről szemügyre vettem, igen közel került az arcunk egymáshoz. Lehetett ez a csuklás az idegenkedés megnyilatkozása is a kellemetlen idegen behatással szemben, de lehetett egyéb is. Emlékszem rá, Ihari Kanut nemrégen szigorúan óvta a hegyi papot attól, hogy olyan fehérnéphez nyúljon, aki már régen van éhkoppon.

Meg is nevezte a bajukat. Egy csomó idegen szót ragasztott össze, hatot sikerült is megszámolnom, kettőt pedig fülön is csíptem: sexuális neurózis.

Hogy kellemetlen zavarát leplezze, azt kérdezte, tetszik-e nekem az elefántcsont arc.

— Igen. Magáról mintázták. Nem?

— Régen — közölte. — Tizennyolc éves koromban.

— Az olyan búbánatos régen volt, báróné? — nevettem.

Eltűnődött, de kérlelhetetlen volt.

— Régen... — S hogy elterelje magáról a szót, azt mondta, úgy emlékszik, én is foglalkozom efféle faragásokkal.

— Nemde? — nézett meg, de inkább csak illendőségből.

— Inkább csak köveken dolgoztam.

— Csonton nem?

— Úgy rémlik, egyszer megpróbáltam. Egy velőscsontra ráfaragtam... — A velőscsontra tulajdonképen a saját arcképemet faragtam, gúnyból és unalomból, de a ménkő tudja, ahogy így megnézett Nofretete, ilyen közelről és fokozódó kíváncsisággal, úgy éreztem, hatásosabb volna, ha a Bastille ostromát mondanám. De rövid ingadozás után mégis a szürke igazság győzött, bevallottam, hogy magamat örökítettem meg a szóbanforgó velőscsonton. Vallomásom, úgy láttam, mulattatja Nofretetét.

— Azt hiszi, nagyon unalmas lehetett így az a velőscsont? — tudakoltam. Most aztán úgy vett szemügyre, mint zsűri a képkiállítási anyagot. Rázta a fejét. Nem.

Egy kerek és kicsi tisztásra értünk, amelyet mint egy bárói koronát, hét tölgyfa vett körül s zárt el a külső világtól. Nofretete váratlanul közölte velem, hogy valamelyik éjszaka azt álmodta, hogy a fiam az ő fiával játszott. Szappanbuborékokkal labdáztak. Azt kérdeztem, mit mond idevágólag az

álmoskönyv. — Álmoskönyv? — utasította vissza szeliden a tréfámat. — Van az álomfejtésnek már egy megbízhatóbb módja is. S hozzátette, kedves Felszegi. Jobban szeretem, jeleztem, ha Felmérit tetszenék mondani. Azt már megszoktam. Megütődve bámult rám.

— Miért hagyta eddig, hogy Felszeginek szólítsam?

— Nem találja ki?

Addig kóválygott szeme az arcomon, amíg elkapta a tekintetemet.

— Igen. Magának valószínüleg mindegy volt, hogy én kinek hiszem.

— Igy van.

Elismerően ingatta a fejét. Legalább őszinte, jelezte fejének ingása. Mást várt talán? — érintette egy fecske sebességével kérdésem cikanó szárnya. Nem, mondta és orozva valami gyors helyszíni szemlét végzett rajtam. Nem várt mást. S ahogy mondta, látnivaló volt, hogy tulajdonképen csak most kezdte észrevenni, hogy a világon vagyok. Ő hiúságot inzultáló hangos kirakati közöny, te ócska regénykellék: hát ilyen remekül behozod a boltba a nyakaskodó áldozatokat!

— Ég önnel, Nefretete — igy én, ilyen fellengős vigyorral. S már indultam is.

— Miért nevez Nefretetének?

— Magamban mindig így nevezem. Nem tudom, illik-e ezt tudni egy kőfaragónak.

Meglepődve nézett. Ha a szeme most cigarettaparázs lett volna, jókora lyukat égetett volna belém.

— Úgy találja, hogy Nofretetéhez hasonlítok?

— Igen. Senki sem mondta még magának?

De igen. Mondták már, felelte és fölnézett az égre. Várt, habozott, hogy az orromra kösse-e. Az apja. Az apja mondta. Az ügy érdekelt. az apjáról kérdezősködtem. Az ókori művészetek tanára volt. Követtem az ég felé a tekintetét. Azt hittem a ke-

ringő egerészölyvet figyeli. De az ölyv lecsapott s ő még mindig az eget figyelte.

Csak nem ezeket a lepkéket nézi?

Két összetapadt lepke mámoros ijedelemmel próbált egymástól szabadulni. Azt kérdezte, szeretnék lepke lenni? És hirtelen kíváncsisággal belémnézett. Jeleztem, hogy egyszer megpróbálnám. Mint a hullámvasútat. Erre meg azt szerette volna tudni, hogy mit csinálnék, mint lepke. Természetesen minden virágot végigjárnék, nem?

— Ahogy bölcs lepkéhez illik — egyeztem bele. — És persze a bárói parkot sem kímélném. A báró úr meg szépen nyakoncsipne és mezei bíróság elé állítana magánhimpor jogtalan megdézsmálása miatt. Azt kérdezte, ellenséges viszonyban vagyok még a férjével? Meglehetősen, nevettem az angyali tájékozatlanságon. De a bárói torzsalkodások emlegetése megint fellobbantotta pihenő ellenszenvemet. Megemeltem a kalapomat. — Várnak a hegyi faluban — adtam értésére és magára hagytam a hétágú tisztáson. Szedtem a lábaimat. Alkonyodott. Lenn a zsombékosban már nem zajongott úgy a nádi nép. A kanyargónál visszanéztem. Nofretete is elhagyta a tisztást. Ott állott a domboldalon és utánam nézett.

*

Hosszú és tarka volt az október. Fülöp ingujjban hányta a szekérről a trágyát. Úgy szórta szét, szakszerűen, mint az áldást. A zsilippel és kerékkel napok alatt elkészültünk. A malom belvilágát magam akartam rendbehozni. Kifűrészeltem a dobnak való deszkákat, a tornácot és a két vályut. A köveket, fogaskerekeket és egyéb szerkezeti részeket nem rendelhettem még meg, mert Veron addig duruzsolt, amíg egy este mégis csak becsempészhette az ólba a malacokat. Széllámpával néztünk be hozzájuk, rózsaszínűen hortyogtak egymás illatában. Ettől

ugyan még megvehettem volna a köveket, de a malacok után arról kezdett példálózgatni, hogy mit kezd majd Kiskázmér a nagy locsban, ha jön a sár és a hó, aszfalthoz szokott félcipőben. S a lónak is be kéne szerezni valami érdemesebb takarmányt. Persze, alázatosan elcsomagolt célzások voltak; valahogy úgy akart velük célba találni, mint a billiárdjátékos, előbb más golyót surolt s más útakon kalandozott. Figyeltem a golyók felénk csattogását s láttam már, készül felém a nagy találat. Csizmáról, szénáról s néhány más sürgős dologról kell gondoskodnom, mielőtt a bizonytalan sorsú malomba csekély pénzkészletemet beleölöm. De egy délután megjelent a költér a malom előtt és egy türhető összegecske érkezését hozta hírül. Gonosz kalmárom küldte, szobraim sáfárja és elsütője. Megrendelhetjük hát a malomköveket!

— Kacsula is kéne — szivárgott elő Veron szeliden a pénz illatára. — Lefagy a füle télire Kiskázmérnak. S egy vastag bekecs is ráférne, ha majd az erdőre megy.

— Bekecs, csizma és kacsula! Hű! És Ilona! Váltólázt kap szegény, ha megtudja.

A ház előtt Nofretete haladt el. Gyalog volt megint s barátságosan biccentett. A költér a szívére szorította a kezét. Szép téboly — lehelte — utánad halok. Marhaság, véltem, utána halni valakinek, aki éppen nyulvadászatra indul.

— Mester — mondta a póstás szomorúan — miért gyűlöli ön a bárónőt? Hiszen oly halk és oly rejtélyes.

Azt feleltem, hogy eddig egyetlen rejtélyes nőt láttam, azt is egy mutatványos bódéban. Panoptikumnak hívták régen ezeket a bódékat. A nő viaszból volt és hanyatt feküdt egy üvegszekrényben, lihegő mellén pedig egy majom vigyorgott. Mindkettőt valami gépezet mozgatta. Máig sem tudom, hogy

került a majom a nő mellére s a nő miért zihált olyan rejtélyesen. Ez az egyetlen rejtélyes nő, akivel eddig találkoznom adatott.

— Mostanában mindig erre akad dolga — lehelt bele Veron is valami könnyedet a társalgásba.

— De sokat látja maga a bárónét! Nézzen csak sebesen ebbe a szép tükörbe, amit a hetivásáron vettünk. Add csak elé, Jákob.

Jákob futott is már a tükörért. A kutya csahol va követte. Látta, jó tréfa készül.

— Nó, nézzen bele.

— S mit látok benne?

— Olyan piros attól a bárónétól, mint egy kardinális.

Elfogytak volt megint a borotvapengéim s e körülményből aztán szép lusta szakáll keletkezett az állam körül, Van Gogh modorában. Veron most a szakállamba kötött bele.

— Olyan Kázmér úr, mint egy vadember. Még elijeszti innen a bárónét.

Aztán kirukkolt a jegyzővel. Hogy a jegyző nagyon feni már a fogát. Várja, hogy mikor kezdem járatni a malmot. Mert akkor nyakon csip.

— A nullát — legyintettem — a hinduk találták fel, de tökéletesíteni a jegyző tökéletesítette. Az én türelmem olyan, mint a giliszta. Apróra metélheti a jegyző, akkor is van benne élet. Ami pénz a csizma, ködmön és süveg után megmarad, abból malmot indítok. Punktum.

Október második felében csőrepedés támadt az égi csatornákon s ami csapadékkészlet odafenn akadt, az mind lecsurgott a földre, elmosta a színes bachanáliát és nyirkos cafattá tépte a szép őszi jelmezeket. A szérün eltömődtek a talajrepedések, a földben fuldokolni kezdtek a giliszták s az erdő alatt, meg a topolyafák között egy makacs orgona napokig ugyanazt a félhangot hallatta, mintha ki-

akadt volna a billentyűje. Ez a félhang otthont ütött az ember fülében, mint egy vashámor soha meg nem szűnő morgása.

— Átöntött a víz a zsilipen — ujságolta egy reggel Jákob.

A zsilip retesze előtt megtorpant a sok víz, átöntött a záródeszkán, le az udvarra, fel kellett hát húzni a reteszt, hogy az áradat el ne öntse a malmot.

— Forognak a kerekek — ujjongott a Nagy Adófőnök.

Forogtak, kelepeltek, mélán és üresen, mint a bánatos, de rossz költő, akinek semmi őrölnivalója nincsen. Nem telt bele egy óra s már ott állt a pitvar közepén a két diadalmas csendőr, a jegyző kopói és boldogan rázogatták magukról a bőséges égi nedvet. Hogy hát mégis csak fülön csiptek egy kicsit — vigyorintották kárörömmel.

— Most aztán nem tagadhatja, tettenértük.

— Hacsak azon nem, hogy éppen egy szép lélegzetet vettem — voltam kedélyes én is.

Ősi műfaj lóvá tenni az ilyen államilag táplált mohó közlatrokat, a rend és a csend buzgó kóficait. Két látogatóm sem kerülte el sorsát, úgy másztak be ügyetlenül az antik bohózat nyílásain, mint egérpár az egérfogóba. Azt kérdezték, mi jogon járatom a malmot.

— Nézzék csak a két lapátos kereket, milyen érdekesen forognak — szóltam jámborul. — Az ember azzal játszik, amivel tud, nem igaz?

A válasz az volt, hogy hol az őrlési engedélyem.

— A magamét őrlöm. Ehez csak jogom van.

Füttyentett az egyik.

— Semmihez sincs joga.

Tintát kértek és tollat, hogy gaztettemről a jegyzőkönyvet felvegyék.

— Hozz pennát és tintát — szólottam Jákobnak. — De a jobbik pennát, hallod-e.

Vagy egy félóráig körmöltek kettesben, amíg aztán ahoz a ponthoz értek, hogy mit is találtak ők a helyszínen, mint corpus delictit.

— Mit őrölt?

— Semmit — ráztam a fejem s Veronból, Jákobból és a Nagy Főnökből a nagy ijedelem után most kezdett kiderengeni a megértés világossága.

Hiszen beismertem az elébb! Azt mondtam, a magamét őrlöm. Igen, hagytam rá, ezt mondtam. A magamét. De nekem semmim sincs, tehát csak azt őrölhettem. Felnyikorogtak dühösen a garathoz, de az üres dobban nemhogy lisztet, de még malomkövet sem találtak.

Ismertem a bohózatírás alapszabályait s így leforrázva hordták el maguk, ki a csurgó esőbe. Pedig a közmondás azt tartja, hogy leforrázott kutya az esőtől is fél. Másnap azonban megint ott voltak s egész tócsát csurogtak maguk köré. Azt hitték talán, hogy éjnek idején malomköveket szereztem valahonnan s mégis csak belekeveredem valami főbenjáró disznóságba. Tanakodtak egy darabig, hogy szabad-e nekem a malomkerékkel játszani, nincsen-e valami olyan szabályzat, amely megtiltja a kerekek céltalan forgatását. De nem tudtak semmi hasznosat kisütni és elkáromkodták magukat. Hogy mit tartom őket bolonddá, miért nem őrölök már rendesen, hogy tettenérhessenek. Azt ajánlottam, váltsanak inkább bérletet, úgy olcsóbban jönnek ki, nem kell mindennap külön-külön póruljárniok. Egyszerkétszer még arra sétálgattak az esőben, de elúnhatták, mert azután már csak Todor járt ki szaglászni ügyetlen ürügyekkel. Megmutattam neki a forgó tengelyt, a garatokat s alul a vadonatúj vályúkat s amikor úgy láttam, eleget látott ahoz, hogy semmit se tudjon, eleresztettem, mint a fogóba mászott egeret, akin könnyelműen megkönyörül az ember.

— Erigyj, Todor, akit egykor még Tivadarnak hívtak s aki igazában csak Tógyer. Erigyj — vol-

tam hozzá nagyon barátságos, mint régen, katonakorunkban — s mondd meg a jegyzőnek, hogy amit a multkor a műkukacról sugtam a fülébe, azon semmit se változtatok. Az ember legyen leleményes akkor is, ha csak hitványságokon töri a fejét. A te jegyző nem tud semmit kisütni, amivel elgáncsolhatna. Buta ember, nincs benne semmi invenció. Hacsak az nem, hogy amikor bort rendel, azt mondja: egy kilogram bort a derék nótáriusnak. Béke legyen veled egykori bajtársam a szép csatamezőkön, Tivadar! Ne lássam itt többet a színedet.

Hosszú cérnaszálak fércelték a földet az éghez. Nehéz gyolcsaikban és hosszúujjú ködmönjeikben el-elcsobogtak olykor a ház előtt a hegyi falusiak. Úgy elnehezült rajtuk a daróc, mint az ólom: csak lépegettek kozmikus egyszerűséggel s mögöttük orgonált kiakadt félhangján az esőtől paskolt erdő. A zsilip lejtős csatornájában tömör althangon bődült lefelé a víz. Orromba betódult a régi illatok tömege, a patak agyagszaga, a szűrő előtt veszteglő vizes gyomok éles illata, a ködmönök nedves párája. Egy-egy pillanatra megsemmisült a jelen, ahogy füleltem a visszatérő régi zajokra és szaglásztam újra a megkerült illatokat. Felnézegettem néhányszor a tornác könyöklőjére, ahol az apám szokott állani. Láttam lisztes szemöldökét, kócos bajuszát s nagy kezét. Végszóra előkerült egy tyúk is néhány csibével és kárálva, csipogva vették át régi szerepüket. A küszöbön vékony érben lopózott be az esővíz, valami mélyedést keresve a pitvar padolatlan földjén.

A Nagy Főnök az asztalnál ült, félrebillentette a fejét, nyelvét bedugta a pofazacskójába és rajzolt. A nyaka tartásában, kiduvadó félarcában meglátam magam.

— Ha az öreg molnár látná az unokáját! — gondoltam.

Veron megkérdezte, hogy mit nézek rajta.

— Az ember tehát csakugyan folytatódik, Veron...

— Vannak, akik folytatódnak... S az sem kár, hogy nem mindenki folytatódik, Kázmér úr.

Kellemes szúrást éreztem az orromban. Az apámra gondoltam s az orromba gyűlt minden kegyeletem.

Úgy intéztem, hogy a multtal minél kevesebb dolgom legyen. Nem állottam meg habozva a lét és nemlét romjai előtt, igyekeztem mindig fejest ugrani az eljövendőkbe. Gyanusak voltak nekem mindig a szív emberei, akik állandóan a más lelkiismeretén zörgettek s a jóság kellemetlen ragacsát izzadták magukból. Röviden, nem az az ember voltam, aki mindig készen van arra, hogy valami magasztos dologtól meghatódjék. De ezen a délutánon ordított rólam valamennyi elvemnek az ellenkezője. Az apám emléke úgy húzott át rajtam, mint ősszel és tavasszal a vonuló madarak. Ez most őszi vonulás volt. Sohasem vettem tőle rossz néven, hogy mindössze egy kecskét, egy bolhákban dúslakodó kutyát s egy rozoga malmot hagyott rám örökül. Nem tudom, tudtam-e volna orrkagylómban ilyen lágy szúrásokkal köszönteni árnyékalakjának felbukkanását, ha bankigazgató lett volna és egy pesti bérházat testál rám folyton csepegő vízvezetékkel és néhány pofátlan bérlővel. Örvendtem, hogy az volt, ami volt s én követve nyomdokait, nem lettem valamilyen igazgató és valamilyen tulajdonos s hogy a fiamnak is csak hasonló negativumokat adhatok majd útravalóul.

A Nagy Főnökhöz léptem, föléje hajoltam, mintha a rajzait nézném és nyakán kitappintottam a babszemeket.

— Megint, Pipánszki?

— Bocsánat. Véletlen volt. De mintha kisebbek lennének, nem?

— Ne törődj velük. Tetszik? — emelte fel a rajzfüzetet.

A tanítónő nemrég panaszkodott, hogy még az őszről szóló fogalmazványa alá is valami vadászt rajzolt. Elővettem a füzetét.

— A dolgozat türhetően rossz — olvastam el az elmélkedéseit, — de ki ez a kannibál, itt alatta ezzel az emberevő álkapoccsal, vállán a porszívógéppel s három darab lelőtt sörösdugóval?

Sértődötten közölte, hogy a kannibál Küszvágó Csér, a dugók pedig feketerigók.

— S ez a porszívógép?

— Az géppuska. Avval vadászik Küszvágó.

— Nem szeretném, ha elbuknál. Képzeld csak el Jákobot és Latyak Piftát.

— Akarod, hogy jeles legyek? — kérdezte zordonan s már tette is el a rajzfüzetét.

Mit tehettem egyebet? Azt mondtam, nem. Erre tovább rajzolt. Azt kérdezte, hogy mennyivel is tartozom én neki összesen? Tudniillik három ízben vásárolt a magáéból perecet.

— Hát ha azt a mázsa hálát nem számítom, hogy nem szereztél még náthát ebben az esőben, nyárról elmaradtam két fagylalt árával.

— Azt már megfizetted, Pipánszki. Most három pereccel tartozol.

Azt kérdeztem, tud-e visszaadni. Intett, hogy nem sürgős. Majd megadom neki. Helyes, nyugodtam bele. Csak azon töröm a fejem, folytattam, hogy ha valami előre nem látott ok miatt idő előtt kivonnának a forgalomból, teszem azt, hibás váltóállítás vagy más közlekedési baleset miatt, hogyan is lenne tovább a perecekkel. Borúsan megnézett s leült a rajzfüzete mellé. Tíz perc mulva díszes köriratot találtam a mintázóállványomon.

Pipánszki elfelejted, hogy én még gyermek vagyok.

*

A föld teleszopta magát vízzel, nem fért el benne több, ott úszkált az útakon s habzott a homorulatokban. A hegyi pap egy nap úgy állított be, mint valami fóka. S nem telt bele tíz perc, bepocsogott a pitvarba Ihari Kanut is nagy ernyővel és káromkodva. A palló gerendája kibicsaklott alatta s ő lábtőig a patakba zuhant.

— A bárót szídja, miatta nincsen hídunk.

— Azt az imbecillis ökrét neki! Leeresztheteme itt a nadrágomat?

Veron a nagytiszteletűnek is ajánlotta, hogy vesse le a nadrágját. Egy-egy pokrócot adott a két vendégnek, hogy azzal födjék be takargatni valójukat, amíg megszárad a nadrágjuk.

— A butaságot, amely már megnyugodott, ne zavarjuk — céloztam a báróra meg a szép jelzőre, amit az orvos ráakasztott.

— Qiueta non movere — mosolygott a hegyi pap Salustiust idézve.

— Loccs! — intette le a körorvos, aki nem szerette, ha más is idéz latinul. — Az emberek egy csomó fölösleges dolgot tudnak és fölöslegesen sokat locsognak arról, amit nem tudnak. Tudja, papom, ki beszél még a nyugalomról?

— Szent Ágoston. Ő a rend nyugalmáról beszél. A tranquilitas ordinisról. Ha a fejünkben rend van, akkor a lelkünkben nyugalom uralkodik. — Felém kacsintott. — Elmondhatja-e magáról ezt minden körorvos és minden pápista?

Ihari Kanut dühös mozgásba lendült. Kinyitotta a pitvarra nyíló ajtót és kisétált rajta.

— Pápista? Hah, hah, felelem erre én, kedves szakadár barátom! Csak annyit mondok, hah, hah!

A második hahota már a pitvar túlsó feléből hangzott.

— Ehhez joga van — nevetett a hegyi pap.

— Maguk protestánsok — kiabálta az orvos kívülről — összetévesztik Istent egy sündisznóval.

Istenről úgy értekeznek, mint egy sündisznóról, a sündisznót pedig olyan tulajdonságokkal ruházzák fel, mint Istent. És miért? — kiáltott be a szobába. — Mert egy megfogható sündisznó könnyebben ellenőrizhető, mint egy labilis Isten.

Eltűnt az ajtónyílásból s a pitvar másik oldaláról kiáltotta:

— Maguk, papom, racionálisak, tehát ellenőrizni akarnak.

Ezt már nem nyelte le a hegyi pap, összeszedte magán a pokrócot és kigördült ő is a pitvarba.

— Ezért is óvakodunk attól, doktorom, hogy tévelygő halandókat szentté avassunk — közölte nevetve.

Itt már én is beneveztem, hogy a doktort felbőszítsem egy kicsit.

— A maguk haladó és korszerű egyháza — mert a káplántól tudom, hogy az egyházuk haladó és korszerű — elvben nemde egy bankigazgatót is szentté avathat?

— Elvben! Igen, elvben! De mi az, hogy elvben? A tények számítanak. Az elvi trágyalé például semmi. Mit kezdene maga egy akó elvi trágyalével? Ami viszont egyházközségem ügybuzgó káplánját illeti, kérem, ne hivatkozzék rá. Együgyű fickó. Az atlantozaurus óta valósággal lelki beteg.

Az atlantozaurusnál, amint a hegyi paptól értesültem, az történt, hogy a körorvos azt kérdezte tőle, tudja-e, hogy a világ összes teremtményei közül melyik érezte a legnagyobb kéjt? Meg is felelt rá ő maga, hogy az őskori atlantozaurus, mert óriási farokvelője — amiként a néhai Eberlein doktor feljegyzéseiből kitűnik — óriási idegizgalmakra enged következtetni. Jelen volt a hegyi pap is s a körorvos megkérdezte a két érdemes egyházi embert, hogy mi a véleményük a dologról.

A káplán elröpült, mint egy mérgezett nyílvessző s azóta nagy közöttük a torzsalkodás.

A nagytiszteletű és Ihari tovább sétálgattak föl és alá, időnkint benéztek hozzánk is, az orvos félrebillentette a fejét, úgy tett, mintha elmélyedt volna a kis gyermekszobor szemléletében, aztán kijelentette:

— Maga, papom Szent Ágostonnal hozakodott elő. Istennel kapcsolatban én Pascalra hivatkozom. Küszöböljük ki az ismeretlent...

Vagy:

— Tudnia kell, papom, hogy én klérikus is voltam, de kicsaptak. Isten nem hiszem, hogy aprobálta volna teológiai doktoraink baklövéseit. Az az Isten, akivel én kapcsolatban állok...

A Nagy Adófőnök éppen azzal volt elfoglalva, hogy a két peripatetikus vitázóról egy gyors helyszíni felvételt készítsen. A két ember odakünn hevesen sétálgatott s a pokróc alól kilátszott a hegyi pap nadrágmadzagja s az orvos szőrös lábszára. A rajz mindkettőjüket nadrág és pokróc nélkül örökítette meg; a pap szájából ez a szöveg csüngött: „Kedves doktorom", az orvoséból meg ez: „Hah, hah, kedves papom"...

A nadrágok nehezen száradtak s így a hitvita a két ember között igen hosszúra nyúlt. Hogy Iharinak mi volt egyháziakban az álláspontja, azt soha senki sem tudta kideríteni. Vallásrendszere azon a megfontoláson alapult, hogy az ember lehetőleg mindig borsót törjön felebarátainak az orra alá. Ez a borsó felebarátonkint változott. Ha kétkedővel állott szemben, akkor az istenhívés gyöngéd borsához folyamodott, a hívőnek viszont a kétségek, sőt a tökéletes tagadás csipős, fekete borsát törte az orra alá.

— Ha magát hallgatom, papom — kiáltotta most — megcsap a szakadárság szirokkója...

Szivarra gyujtott és hevesen füstölgött. Ugy festett az egész dolog, mint egy istenválasztó kon-

klávé. Felszállott a füst és én örömmel jelenthettem Jákobnak és a Nagy Adófőnöknek:

— Habemus deum.

Künn neszelt az eső és beesteledett. A kutya kiállott az ajtóba és nagyot ásított. Veron zsákot borított magára, hogy megnézze a két malacot. Az egyiknek Amália volt a neve, a másiknak Annuska. Az erdő bágyadtan orgonázott és a két hitvitázó a Jákob széllámpájának fényénél útrakelt.

OSZK

XI.

Eső.

KÜNN a pajtában Ächim elúnta a csirkéket, amik szemtelenül odatelepedtek a jászolára és megátolták benne, hogy esős napjainak unalmát szénával verje el. Hiába nyúlkált közéjük puha szájával, csak éppen csipogtak egyet, de egy annyi hézagot sem tágítottak neki, hogy egy pofányi takarmányt kihúzhatott volna. Otthagyta hát a pimasz baromfit istállóstól együtt és bejött a malompitvarba szétnézni valami tűrhetőbb időtöltés után. A macskák is valami hasonló elgondolással másztak elő a takaréktűzhely alól, ahol a Veron parazsa szép fekete párducfoltokat égetett a szőrméjükbe és viharos hálával üdvözölték a belépő Ächimot. Hárman voltak, de úgy nekiestek a ló négy lábának és úgy ide-oda dörgölődtek rajtuk, mintha egy tucaton volnának. Idillikus rézmetszet volt.

— Ejsze megint a csendérek — neszelt fel valami újabb topogásra Jákob.

Ferenc volt, aki valami ribanc gumicsizmát szerzett s úgy jött ki a malomhoz, mint galamb a Noé bárkájához, hogy a vizek állásáról és a jegyző újabb fenekedéseiről tájékoztasson. Veron a vacsorát készítette, én meg letettem a vésőt s kalapácsot és hallgattam Ferencet. Amikor elment, lapozgattam azokban a könyvekben, amiket abban a reményben hoztam magammal, hogy egyszer majd, egy árkádiai henyélés idején, jó mélyen elmerülök bennük. Néhány

regény is akadt közöttük, ismerős szerzők mesterművei. Milyen kiadós gőzzel indult el egyik-másik már az első oldalon! A motorkerékpáros nekiszaladt egy körtefának, a nagy házból kijön egy hölgy, bevezeti és bekötözi az ismeretlen sebesültet s a többi már olyan gyönyörűen bugyborékol, mint egy kilyukadt vízvezetéki cső. Szó ami szó, hibátlanul begyújtottak ezek a két-három lóerős regényírói fantáziák s hamarosan milyen reménytelenül beleszaladtak ők is valami erősen útszéli vackorfába! De azért nincsen baj, talán többet is érnek, mint a modern életszemlélet kaotikusai, a Nyolcszáz Oldalas Nyugtalanító Szellemek, a részlet-lángelmék, akik felett olyan hamar összedűl a nagy mű. Amíg a motorkerékpárosokat olvasod, legalább . kifogástalanul dolgozik az emésztésed, míg emezek a nyolcszáz oldalaik végéig alaposan meggyötörnek, hogy befejezésül valami csúfolódó fügét mutassanak neked.

Az ablak alatt neszelt a patak s a ház körül sóhajtozott a sötétség. A kopasz fák között elázott mókusok készültek elpihenni. Az eperfán egy szarka kívánt a menyétnek szerencsés nyaktörést az éjszakai vadászathoz.

— A baromfit lefektetted, Jákob?

— Le hát.

— S jól elzártad? Menyét piszmog az udvar körül.

— El hát.

— S az egereket megitattad? — vetette fel a kérdést a Nagy Adófőnök is.

Felém is szaporán ontotta a kérdéseket, én meg mint egy gépfegyver kellemetlen tüzében kapkodtam a fejem, nehogy eltaláljon valamelyik. S ha meguntam, azt kérdezte, hogy is vagyunk a köszörüléssel. Mert ezeket a petróleumlámpa alatti eszmecseréket köszörülésnek nevezték. Én voltam a köszörüs s ő a budlibicska, amit ki kellett élesíteni. De volt úgy is, hogy két pengét is élesítettem egyszerre. Mert Jákobnak is megengedtetett, hogy ha lefektette a

kacsákat, s megszámolta a két malacot, leüljön az ajtó mellé, föltéve, ha a kucsmáját kiakasztotta az ágasra, hogy eltávozzanak belőle a bolhák. Kérdezni ő nem sokat kérdezett, csak szuszogott hangosan s hallgatta, hogyan csipkedjük egymást tarka szavakkal s hogyan vesszük át az élmények napi anyagát, az iskolai eseményeket, a Latyak Piftával való balsikerű birkózásokat és a napirenden lévő egyéb baleseteket. Azon igyekeztem, hogy a baleseteitől el ne szontyolodjék; kisded bukfencekkel erősítettem benne a mosolyt, tréfákkal a kitartást. Megesett, hogy az élet feléje rugott; kicsi s erőtlen rugáska volt, de ő gyámoltalanságában nagynak érezte és elpotytyantott néhány könnyet; virgonc edényt tartottam hát alája sebesen, hogy megszeppent nedveit abba csurgassa. Erre aztán irányt változtatott s a következő percben már nevetve hergelte magát, hogy „Nó a Nagy Főnök is szinte betrottyola enbugyogójába"; hiába is tagadnám, senkisem hinné el, hogy ezt az éktelen stílust nem én akasztottam rá. De nem lehettem hatástalan fenőkő Jákobnak sem; hallottam a vitáikat s észrevehető volt, hogy a Jákob pengéje is kapott az idők folyamán egy kis élességet.

Október végén már fáért mentünk az erdőre, hideg volt. A kályha melegétől roppanni kezdett a padló s nagyot nyikkantak a fiatal butorok is. Lámpaoltás után sokáig elhallgattuk a zajos hangversenyt.

— Miért ropognak, Pipánszki?

— Az ács azt mondja, dolgoznak még. Nem haltak meg, nyugtalankodnak.

— Ki is rügyezhetnek még?

— Megesett már. Lehet itt még újra erdő. Jégmező... De talán csak végtelen mocsár.

Ez egy kicsit meghökkentette.

— S nem fogunk tudni ellene védekezni?

Megmagyaráztam neki, hogy most évezredekben számolunk s nem évtizedek garasaival. A lisztes kan-

kalin, aminek olyan szép lilás virága van tavasszal, a tudósok szerint azt mutatja, hogy a jégkorszakban arra szivárogtak el a gleccserek. A mi malmunkat s tagunkat is gleccser fedte hajdan.

Felkönyökölt.

— S a világ elpusztult?

— Nem, mert mindig elkezdi valahol... Nincs végleges pusztulás.

— És velünk — kérdezte egy kis szorongó tünődés után — mi lesz?

— Nem tudom, a helyes pedagógia milyen atyai választ ír elő erre a kérdésre. Azt hiszem, elkövetkezik az idő, amikor már mi sem leszünk.

— Egyáltalában nem? — Hallgattam, erre nógatni kezdett. — Pipán, miért nem felelsz? — De hirtelen semmi sem jutott eszembe. — Nem helyes, Pipán, hogy szomorú dolgokat mondasz nekem, azután nem tudsz megvigasztalni.

— Hát tudod — kapartam össze valamit — az embernek módja van rá, hogy még a földön maradjon egy keveset. Egy pár évtizedig, egy pár évszázadig. Ha valami jó hasznosat cselekszik.

A túlsó szobában a Veron lába alatt még sokáig szisszent a hajópadló. Olykor a tolla percegését is hallottam. Ugyan kinek írhat annyit? Az esős októbervég szétverte őket egy kicsit, őt és a péket, talán neki ír, levélpapiron küldözgetik egymásnak a tavaszi napfényt és a nyári meleget.

Álmos vagyok, lenyugszom,

Két szememet behunyom — hallottam a sötétben a Nagy Adófőnök szemérmes pusmogását. A gondviseléssel társalgott, nyilván a jéggleccserek miatt. Aztán nekem is jóéjszakát kívánt.

— Anyától ma levelet kaptam, Pipánszki. Tudod?

— Igen, tudom. Sokat gondolsz rá?

— Te is gondoltál az apádra, amikor még kicsi voltál. Nem?

— Achimot mielőbb patkoltatni kell — figyelmeztettem aztán. — Lerugta magáról a patkót.

Künn tompán zúgott a patak. Ilona nekem is írt. Hogy el ne feledkezzem róla, Kiskázmérnek nem szabad abbahagynia a zongoraleckéket. S mert sejtette, hogy követelése nem talál könnyed visszhangra, mivelhogy a jegyzőnén kívül a környéken senkinek sem volt zongorája, a felszólítás után egy szép értekezés következett — amennyire mint kitűnő szájharmónikás meg tudtam állapítani — a zenéről általában s a család zenei hagyományairól különösen. Nem szeretné, úgymond, ha e nemes családi hagyomány, a zene bensőséges művelése veszendőbe menne az én parlagi botfülem miatt. (Ő ugyan nagyfokú zenei közönyt írt, de én ismertem a szótárát: ott ez botfülként szerepelt.) Egyébként az is érdekelte, kellően adagolom-e a vitaminokat Kiskázmérnak s nem kapott-e még skorbutot. Tyúktojást pedig semmi esetre se adjak neki, mert azt olvasta egy folyóiratban, hogy a legújabb kutatások szerint Koch-bacillusokat tartalmaznak. A tyúktojások után váratlanul ez a mondat következett:

„Alapjában nem is tudom, Felméri, mit is gondoljak magáról."

Miután már egy egész könyvtárra való képtelenséget összegondolt rólam. „Nem tudom — hangzott aztán a folytatása — miért is lettem a felesége?" (Két évvel a jogerős válás után.) „És nem tudom, mi jogon keresztelte maga Kiskázmért Kázmérnak? Ebből is láthatja, milyen engedelmes rabszolgája voltam, meg sem kérdezett, tiltakoznom sem lehetett." (Kilenc évvel a Kiskázmér keresztelője után.) Záradékul néhány szó következett Veronról, „arról a csodálatos háztartásbeli hölgyről, a nesztelen kis egérkéről, aki olyan rejtélyes szerepet játszik a romantikus száműzött, Felméri Kázmér jelenlegi életében."

Azt hiszem, a középkorban ezzel a szelid szakértelemmel keverték a rögtönölő mérgeket. Amikor a levél megjött, Veron, a csodálatos háztartásbeli hölgy azt kérdezte, van-e valami utasítása Ilonának.

— Igen — közöltem vele. — A tojásokat előbb mindig beküldjük a bakteorológiai intézetbe.

OSZK

XII.

Vita a spirál:s ködökről.

MINDSZENTEK napjára felszáradtak a bolygó vizek s a kopasz erdő felett megint végigsétált a nap, mint egy felgyógyult öreg ellenőr. A korcskutyánk, naggyá és veressé nőve kopónak képzelte magát s a nyulakat hajkurászta. De ha fegyver durrant a közelében, úgy megfutott, hogy hazáig meg sem állt. A Nagy Főnök iskolába menet figyelmeztette Jákobot, hogy el ne felejtsen Áchimmal a kovácshoz menni. A pallónál visszafordult:

— Vigyázz aztán, nehogy mákospatkót verjen Áchimra.

Térdigérő csizma és fülig érő kucsma volt rajta, csak még a bekecs hiányzott róla, de már így is parasztcsimazzá fajult.

— Osztán Jákob te, — utánozta az alsófalusiakat — adál-é ocsut a jószágnak?

Veronból úgy könyökölt ki a boldogság, mint ablakon a kacarászó hajadon. Azt kérdeztem tőle, annak örvend-e, hogy paraszttá varázsoltam egyetlen hites magzatomat, ahelyett, hogy valami szép hercegi köntöst varrattam volna neki.

— Ó dehogy is, Kázmér úr... De úgy hasonlít Kázmér úrhoz.

— Az lehet — juhászodtam meg ettől a tokakenegető szótól. — De az anyjához is hasonlít, nemde? — éltem aztán mégis a gyanuperrel. Hát egy csi-

petnyit, igazolta Veron, mondjuk egy mákszemnyit; talán olyankor, ha elfutja a sértődöttség. Vagy a harag. Mert ahoz is értett. Haragtartó volt. Meglehet — hagytam rá. A rossz dolgok jórészt az anyjától jönnek. Tőlem csak finom dolgokat kapott. Vagy nem?

(Az ember kéjesen ápolja magában az ilyen legendát, amíg egyszer valami bunkót nem kap a fejére s akkor odaáll a fejét törni, mint a Rodin Töprengője, hogy ugyan kihez hasonlít az elvetemült?)

A Póli bátyja facsemetéket hozott, elküldtem érte Jákobot a szekérrel s hármasban, Veron, Jákob és én be is raktuk őket az előre elkészített gödrökbe. Volt most már négy sárga barackunk, nyolc almafánk s vagy tíz darab szilvafánk.

— Most már csak téged küld? — húzta fel az orrát Póli, amikor Jákob a csemetékért jelentkezett.

Mindszentek után elfogtam az Austerlitz boltjában, ahol új pipát vettem.

— Hallom, Póli, köröztetett.

— Igen — villant meg a mosolya és a sértődöttsége —, azt hittem, elemésztette magát bánatában.

— Fajlalom ugyan, hogy faképnél hagyott, bánkódom is eleget, de gyufát inni mégis sajnálok.

— Ne szomorítson — nevetett keserűen —, nem magamra gondoltam. A bárónéra.

— Nó a bárónéért egy gyufafejet sem fogok inni — kiáltottam utána, amikor meglepő csattanója után elperdült.

Locsognak hát már róla. Pedig de hidegen hagyott Nofretete.

Lehet mégis valami telepátia. Küszvágó Csérrel vitáztam éppen a malom előtt a báróról s talán a spirális ködökről vagy arról, hogy hány évig él egy csuka, amikor a szomszéd telken megjelent a báró a számadójával. Én és Jákob a gerendákkal kínlódtunk, amik megint beleestek volt a vízbe. A part

tovább omlott s a gerendák rövideknek bizonyultak. Éppen egy spirális káromkodást indítottam útnak, amikor a báró, mintha csak beletalált volna a szigonyom, nagyot krákogott a túlsó parton. Odanéztem. A szipkáját vizsgálgatta. Cserkészni járt valahol, fegyver volt a vállán.

— Szóvá akarom tenni azt a multkori dolgot — szólott át hozzám, átnézve a szipkáján, hogy miért nem szelel. — Értesültem róla, hogy maga abban a föltevésben volt, hogy az a szobor, amelynek lemetszette az orrát, utólagos hamisítvány. Miért lenne hamisítvány?

— Mert az eredetit talán nem sikerült ellopni, vagy időközben valaki tovább lopta.

— Hallatlan! Magának rögeszméje, hogy minden bárói családnak tolvajok voltak az alapítói! Mindenesetre nagyon mulatságos. Nemdebár, körorvos úr?

Ihari megvakarta az orrát.

— Talán nem éppen tolvajok — jelezte.

— De hülyék, mi? — nevetett a báró. — Chr, chr... Maga egészen szabályos tréfafaragó, doktor... — A szipkája megint eldugult, nagyokat fújt rajta. — A macska vigye a szippantyúját... Hát tudja meg, kedves izé...

— Pipánszki — segítette ki a körorvos.

— Nem mind lopás útján szereztük a műtárgyainkat. A családom egyszer kétszáz holdat fizetett egy olajképért. És tudja, mit ábrázolt? Egy közönséges pulit... Igen. Egy egé-szen kö-zön-sé-ges pulit — közölte szótagolva. — De hogy el ne felejtsem, volt rajta egy gyógyszerész is. Egy egé-szen kö-zön-sé-ges gyógyszerész — fűzte hozzá s nyomban jelt is adott a nevetésre. — Chrr... chrr...

— Nem írtak még fel magának semmit, báró úr, a légcsőhurútja ellen? — kérdezte Ihari, krákogásnak vélve a báró nevetését.

— Nem. De mondja csak, doktor... — jutott láthatólag eszébe valami — mi volt az... — Abbahagyta, mert a szippantyúja még mindig makacsul megtagadta a szelelést. — Corpo di bacco... — S elküldte a kasznárját, hogy keressen neki valami ágacskát vagy szalmaszálat, amivel kidugaszolhatná. — Mi is volt az, amit maga tegnap a patikusnak ajánlott?... Quelque chose trés efficace, amint hallottam...

— Felírjam magának is, báró úr?

A báró, ha a kastélyban beteg akadt, mindig idegenből hozott valami előkelő című orvost. Ihari kapott az alkalmon, hogy végre ő is rendelhet valamit a bárónak, előszedte rendelő-könyvecskéjét és felfirkantotta a régi orvosi könyvek ismert receptjét, amely a tudós fóliánsokban, rendszerint szép antiqua betűkkel e fő- és alcímek alatt szerepelt:

I. §.

De pilulis venerem excitantibus.
(A vért élénkítő labdacsokról általában.)

1.

Pilulae coitum mirabiliter stimulantes.
(A szerelem nehézségeit bámulatosan legyőző labdacsokról különösen.)

A receptet átadta a bárónak.

— Fogja, báró úr... Fizet érte egy fél vizitet... És dugja el, nehogy a macskák megtalálják.

— Macskák?... Gyanítom már.. Chrr, chrr... Egy farce, mi?... Mit tett ön a gyógyszerész macskájával? Félfüllel hallottam valamit a kasznár úrtól... Cipőt húzott rájuk?

A doktor vállat vont. Azt mondta, hogy a macska meg akarta enni a rigóját. Éppen most, amikor a rigó már olyan szépen fütyüli a nemzeti himnuszt. Tudniillik az idevaló nemzeti himnuszt.

— Ezt a földnyelvet kértem öntől itt, báró úr — mutattam oldalra. — Mindössze harminc négyzetméter. A híd miatt volna rá szükségem.

A báró átkukucskált a szipkáján.

— Az engem nemde, kevéssé érdekel, hogy magának szüksége van-e rá avagy sem.

Azt mondtam neki, akkor hát csak szolgalmi jogot kérek. Használati díjat fizetnék. A partom folyton omlik, igen nagy hidat kéne ráraknom.

Rámnézett, s nagyon elcsodálkozott.

— Hát mért nem épít rá nagy hidat, tisztelt Pipacsek úr?

— Ma kitűnő hangulatban van, báró úr.

— Igen. Határozottan jó hangulatban vagyok. Annak ellenére, hogy maga engem minden valószínűség szerint hülyének tart. Igen. Ez nagyon leegyszerűsíti a dolgokat s egyben elégtételt is nyujt magának valami vélt sérelmével kapcsolatban. A báró hülye, mint a többi arisztokrata s punktum. Nincs mit vitatkozni vele. Hülye. Lásd a történelmi materialista megállapításokat a degenerálódó arisztokráciáról... Chrr... chrr... A történelmi materializmus nagyon haragszik a történelmi osztályokra... — Gúnyosan nézett rám, mintha én volnék a Történeli Matériálizmus, személyesen. — Pedig látja kedves...

— Pipacsek — segítette ki Ihari szigorúan.

— Kedves Felméri, a maguk történelmi matériálizmusa el akar törölni minket, hogy egy másik arisztokráciát hozzon létre... Mert valamilyen arisztokrácia mindig lesz az emberek között... Mi elmegyünk a pokolba s jön majd a cipőfelsőrészkészítők arisztokráciája. Vagy a kőfaragóké, mindegy. S azok ép olyan népszerűtlenek lesznek a nagy tömegek szemében, s talán éppen olyan hülyék, mint mi... Menjünk, kasznár úr... Ami pedig a lopást illeti, e pillanatban a törvény az ön lopását bünteti,

Felméri úr és nem az enyémet... S remélem, nagyon hamarosan. Megkapta az újabb idézést?

— Megkaptam.

— Hát akkor csak igyekezzék... Jónapot doktor... Hanem — jutott még valami az eszébe —, a szökőkúton eltörött a nimfának a farka... Kettérepedt...

— Úgy kell neki — vakarta Ihari a körszakállát — ki visel ma farkot?

— Mi a véleménye, Felszegi úr? Nem venné munkába?

— Hivasson egy kőművest és cementeztesse be — ajánlottam neki.

Megnézett, aztán lomha bajuszához nyúlt, megsímogatta. Volt valami lenéző ebben a nyugodt várakozásban. Aztán megfordult és elment. A kasznár utána kullogott.

Volt valami mélyen lekicsinylő a nyugalmában. A nimfa farkát békejobbként kellett volna értékelnem és nem durván, vagy legalább is nem foghegyről hátradugnom a kezemet. Igen, miért is nem ragadtam meg a felém nyujtott nimfafarkot. Nem volt-e ez oktalan gőg vagy oktalan megvetés a báró iránt? Van egy fajta szembaj: a beteg látószöge csak egy bizonyos vonalig terjed. Ami e vonalon alul van, azt már nem látja. Ilyen szembajos ember volt a báró is. Én a látóvonala alá estem. Csak akkor látott belőlem valami homályosat, ha nagyon ágaskodtam. A hegyi pap azt kérdezte, nem vagyok-e elfogult a báróékkal szemben? A bárót lenézem, a feleségét gyűlölöm, még a kastélyuknak sem bocsátok meg, zegzugos, lehordanivaló egérszállásnak tartom. Különb-e egy gyógyszerész vagy kasznár szellemi keresztmetszete a báróénál? Semmiesetre sem, gondoltam most a báró és a mögötte alázatosan kullogó kasznár után tekintve. De szellemi keresztmetszetről beszélni, azt hiszem, irodalmi fényűzés; mert miért kell egy ilyen kasznárt vagy bárót keresztül met-

szeni ahhoz, hogy az ember megtudja, mennyire ostoba.

Vizsgálgattam az omló partot s az egyre kurtuló gerendákat. Ihari is úgy vélte, hogy nem kellett volna visszautasítanom a nimfa farkát.

— Jusson eszébe Sokrates — figyelmeztettem. — Ő is inkább a méregpoharat választotta.

— Sokrates! — Legyintett. — Ne üljön fel neki, Pipánszki. Az ilyen mártíroknak a történelemben csak az a szerepük, hogy hangulatcsinálók.

— Látta a Michelangelo Dávid szobrát? Valami ilyent szeretnék csinálni inkább, mint egy nimfafarkot. A báró nimfája különben is igen nevetséges találmány. Láttam nemrégen. Ott ül középen és a melléből vizet locsol a medencébe, amely amúgy is tele van már vízzel. Nem, Ihari Küsz, ahogy a báró nevezné magát, akkor már inkább Michelangelonál maradok. Ostobaság, mi?

— Meglehetősen... Egyébként Eberlein szerint van egy halfajta, amelyik úgy vadászik a legyekre, hogy leköpi őket. Nem elegáns módszer. De nem is rossz. A világ szemtelen legyekből áll s legokosabb, ha az ember leköpi őket. A magam részéről különben tojok az egész univerzumra. Ég vele, Pipácsek. Meghalt a hypernephromás betegem...

*

A bírósági tárgyalást megint elnapolták, ezúttal a tanuk és Ferenc, mint másodrendű terhelt távolléte miatt. Jó, gondoltam, elmulasztott hajnali álmomon sajnálkozva, akkor hát a legközelebb, báró úr! Ez már a második szép hajnali álom volt, amelyet elrabolt tőlem. De a törvény szerint joga van engem annyiszor kirángatni hajnalban az ágyamból, ahányszor eszébe jut. Ő a főmagánvádló, s nekem itt is mennyivel szerényebb a címem. Én egyszerűen csak vádlott vagyok. „Vádlott, lépjen elő. Volt-e már büntetve?" Ő igen, voltam. A sors néhány kihágásért

rámhúzta a vizes lepedőt. Megrögzött csendháborító voltam.

A törvényszéki épület közelében egy ládákkal megrakott szekeret láttam. A bakkjára éppen egy ember készült felmászni.

— Hallod-e, Fapofa! — kiáltott bennem az emlékezés. — Nem ismersz meg?

Ugy látszik, nem kiáltottam elég nagyot, meg sem fordult. A szekérhez léptem, megcibáltam a kabátja szárnyát. Gyenge kabátocska volt, a szárnya majdnem a kezemben maradt.

— Umtata! Fapofa!

Megfordult, lenézett rám.

— Egy kicsit megsiketültem. Felméri, ugyebár?

— Yes, yes — mosolyogtam.

Pállott zsiradékszaga volt s a feje kockaalakú, mint egy darab mosószappan.

— Raktárnok vagyok itt a szappangyárban. És te?

Nos hát, hol is voltam én raktárnok. Talán valami álomgyárban. Néztem elvénhedt vonásait és örömtelen fakóságát. Régi, egykedvű cimbora! Elillanik az élet. Milyen hajszálhasogatóan rendes voltál! De elillantak a hajszálaid is, nincs már mit hasogatnod. Amikor egyszer dögrovásón voltunk, úgy döntöttünk, hogy bolhacirkuszt nyitunk. Minden együtt lett volna: bolha, üres bolthelyiség, hatósági engedély, csak olyan hajszálvékony drótot nem találtunk, amellyel hurkot vethettünk volna a bolhák nyakába, hogy meg ne ugorjanak a manézsből. A szereposztásnál Tömzsi barátunk, az örökös nagyvállalkozó, a kikiáltó szerepét vállalta: „Itt megszemlélhetők, uraim és hölgyeim, a kontinens legintelligensebb bolhái, akik gondolkoznak, párbajoznak és megoldják az egyszeregy legnehezebb kérdéseit is." Fapofa a pénztárhoz ragaszkodott, mert úgy látta vigyáznia kell a bádogdobozra, nehogy a közkereseti társaság tagjai idő előtt kirabolják. És most süket

volt szegény. Képtelen sors! Meg sem maradhatott volna pénztárosnak.

— Tömzsi azt mondja, kutyaüzemed van. Hoz valamit? — Be sem várta a választ. — Lólábú elpatkolt. Hallottad?

— Hallottam... Hallottam. Tüdővizenyő, nem? A számat nézte.

— Kicsoda? Persze, hogy itt van még... Ott megy éppen abban a tollas kalapban... Kiálts csak neki...

— Miss Mabel — siettem a nyelvtanárnő után, miután kissé sajogva elköszöntem horihorgas cimborámtól. — Misz Méjbl, hova udzs siet?

— Ah... ah... — sírta el magát rögtön. — Felméjchi uch... Dchága Felméjchi uch. Hát nem élfelejtt a szégen Misz Méjblt... Ao darling minő sakszar magára gaondaoltam... Hadzs megvan még? Istenem aolyan kanfjuz vadjak... Aolyan kanfjuz...

Kanfjuz és csapzott, mint egy molyette papagály, gondoltam sajnálkozva. Anélkül, hogy lenéztem volna kissé hervadt lábára, tudtam, hogy csüng a harisnyája. Régebben is csüngött, amikor még álomkeringőket táncoltam vele a Ridéliné zeneautomatája mellett, de akkor még katángkék volt a szeme, simuló, kedves a dereka és friss ajka oly vidáman tudta mondani, amikor egyszer bánatomban az egészségügyi csatornába köptem: miért a vízbe kept, Felméjchi uch? Mennyi részvét volt katángkék szemeiben és hány vég puha bársony a részvétében! Öreg s kopott gyapjúsál volt most a nyakában s kopott volt az ajka is. Úgy fogta a kezemet, mintha valahol egy folyó örvényében találkoztunk volna, két méterrel a víz felszíne alatt.

— És sikerült hazajutnia Birmighambe, Miss Mabel?

— Béteg vaoltam, saokat, saokat béteg... Huszanet évj mind készülek. — Megtörtfényű szemében

felvillant valami ifjító mámor, megfogta a kezemet. — Dé mast hazamedjek, Félmejchi uch... Amikaor lepatyaog a szép féher haó — mondta és lehunyta a szemét — és haoznak az endzsalaok a nadzs szejp karátsonfákt, akkaor a Misz Méjbl is kizár az ő szárnját és elrepül Börmighembe, az én távaoli kauntriba. Hazáját maondzsák, nem?

— Igen, Miss Mabel. Kibontja az útlevelét és hazáig meg sem áll.

A kopott gyapjúsálat néztem. Nem mertem semmit kérdezni tőle. Megnézett s a régi mosoly kékítője öntötte el színtelen szivárványhártyáját.

— A darling, maga semmit nem megöregedt...

Aztán sokára, meglehetősen sokára elengedte a kezem. Úgy vélte, hogy most aztán gyakrabban fogjuk látni egymást, amíg ő hazamegy Börmighembe. Az ő távoli hazájába. Utolsó, visszavonhatatlan terminus: amikor lepotyognak a hópelyhek és az endzsalok szejp karácsonyfákat osztogatnak a világon elszórt szegény nyelvtanárnőknek, akik valamikor kékszeműek és fiatalok voltak s most már nem azok.

— Isten haozzá, Félmejchi uch... A mielőtti visszaonlátás...

— Mielőbbi — javítottam ki.

— Köszenek — integetett s a szemében a régi üde katángvirágok helyett hervadt könnyeket láttam. — Mindent nadzsaon köszenek...

Néhány lépés után megfordult. Kinyitotta öreg táskáját és valami fényes papirost vett elő. Össze volt hajtogatva, gondosan kinyitotta.

— Eztet maostan visszaadak magának... Edzs zsurnálbaol kivágtam...

Egy régi szobrom volt, fák és bokrok között, egy kis parkban. Előtte padok voltak, a padokon, a szobornak hátat fordítva két öreg ember sütkérezett az őszi napon s egy nevelőnő szorgalmasan kötögette a kazakját...

A kávéházban felhajtottam egy gyomorkeserűt. A kirakat üvegén át a teret néztem s átellenben, a Fedőcserép és Alagcsőművek székházát. A szálloda előtt egy kétüléses sportkocsi állott. Kissé kopottnak látszott. A park fagyalvesszői között verebek zsibongtak. A nap az arcomra sütött, lehunytam a szemem s átjárta fázó tagjaimat a meleg. Arra ébredtem, hogy a szálloda előtt nagyokat lőtt a gépkocsi kipüffögője. A csuklómra néztem. A déli vonatot átaludtam a kávéház ablakában.

Estig kell itt most várnom — gondoltam idegenkedve a város fagyos csendjétől, az ujságok szagától s a kóborló kutyáktól. Elhagytam a kávéházat, hogy az autóbuszjáratok felől érdeklődjem a szálloda kapusánál. A kapu előtt puffanó gépkocsi sárgás felhőzetéből ismerősen hajolt felém egy nő körvonala.

— Hazavigyem, Felméri?

— Köszönöm... Talán autóbuszt is kapok...

— Nem valószínű — közölte Nofretete szárazon. — De kérdezze meg...

Az autóbuszjáratokat módosították. Autóbuszt is csak este kaptam volna, elfogadtam hát a Nofretete ajánlatát és helyet foglaltam mellette a sportkocsiban. Miért tettem? — ötlött fel bennem nyomban elhatározásom képtelensége. Az agyamra nehezedő rövid álom elmosta egy rövid időre érzéseimet, ítélőképességemet és indulataimat. A kezem elindult már, hogy elállítsa a nekirugtató kocsit.

— Ez semmire sem kötelezi, Felméri — nyugtatott meg Nofretete, mint valami gondolatolvasó fenomén.

— Köszönöm — bólintottam megnyugodva.

Tudja vajjon ez a nő, hogy miért voltam a városban: hogy a férje ostoba és gyűlöletes bogarai miatt kerültem a csirketolvajok és tejhamisítók büntetőbírája elé? Lehetséges, hogy a férje sohasem említette volna, mennyire útjában vagyok, milyen kényelmetlen fenyegetés jelenlétem a faluban? Rebellis

vagyok, terjesztem a tiszteletlenséget, az anarchiát azzal, hogy fényes nappal nekiesek az erdejét pusztítani, mintha már érvényüket vesztették volna a magántulajdon szabályai, s a lopást, a tulajdon elleni nyílt lázadást nem büntetnék már a törvények. Ne tudná Nofretete, hogy a nimfára vonatkozó nevetséges és bamba ajánlatot visszautasítottam? Bizonyára tudja. S ha tudja, micsoda értelmetlen és színpadias nagylelkűség ez, felszedni engem a kocsijába? Mi a célja vele?

— Rücskös út, a szentségit — káromkodtam illedelmes mosollyal, amikor a várost elhagyva, a kocsi majd kiborított az útszéli árokba. Túl mohón és odaadóan analizáltam az új helyzetet, nem vettem észre, hogy jobb lett volna a kocsiba kapaszkodnom, mint a Nofretete elleni érveimbe. A rossz úton egyre nagyobbakat döccentünk, amíg végre egy akkora kőnek mentünk neki, hogy a tömlő kipukkadt. Egy kicsit le is kanyarodtunk az árokba és nekiütköztünk a Nepomuki János szobrának.

Kiszálltunk. Ő cigarettára gyujtott, én pipára. Abban bíztunk, hogy hamarosan jön valami motoros jármű, amely hazáig vonszol bennünket. De néhány bivalyon kívül semmiféle mozgó tárgy nem látszott a láthatáron.

— Várják otthon? — kérdezte.

— Nem.

Sétálgattunk, nézegettük Nepomuki Szent Jánost, az árokba dőlt kocsit s az országutat.

— Mit csinál egész nap a malomban? — kérdezte aztán Nofretete.

Mit is csinálok? — néztem vissza magamra a malomba. Ugrálok, cirpelek — láttam magam — mint egy haszontalan tücsök. Azt kérdezte, hány éves vagyok.

— Ma már kérdezték ezt tőlem — feleltem. — Tudja hol? A bíróságon. „Vádlott lépjen elő. Hány éves?"

— És mit felelt?

— Azt, hogy közeledem a negyvenhez.

— Nem látszik magán.

Álltunk a magányos országúton. Szívtam a pipámat.

— Mondja, nem fél tőlem? — kérdeztem. Nem nézett rám. Csípőre rakta egyik kezét, a másikban a cigarettát tartotta. Elnézett, végig az üres országúton. Azt kérdezte, olyan félelmetesnek hiszem magam? Egy apró anopheles szúnyog is tud veszélyes lenni, világosítottam fel.

— Azt hiszi, ijedős vagyok? — folytatta a kérdezősködést közönyösen.

— Rólam az alsófaluban azt tartják, hogy elverem a nőket. Azt kérdezte, hogy őt miért verném el. Hogy miért? — gomolygott bennem némán az indulat. A vékony nyakadért, irtózatos közönyödért, a férjed gonosz gőgjéért s azért, hogy most is olyan ködös Nofretete szemekkel nézel a messzeségbe.

— Az ember — magyaráztam — vagy azért ver meg egy nőt, mert ellenszenvesnek találja, vagy azért mert szereti. Hogy tudok én parasztul! — dicsértem meg magam nyomban a szép teljesítményért. Ugy látszik, ő is észrevette.

— Mit keresett maga a bíróságon?

— Loptam — hajoltam meg előzékenyen. Jól megnézett.

— Maga? — Olyan volt most, mint egy ikon, aminek már csak a szeme van meg s minden egyebét kiszítta az idő. Szél kerekedett, portölcsérek rohantak végig az úton, közénk sodródtak. A viharos háttérből varjak zúdultak le a rétre és úgy elhintődtek rajta, mint a mák. Fergeteg volt készülőben. Mit csináljunk? — vetettem fel a kérdést. Azt kérdezte, fázom-e. Vegyem magamra a kocsiból a takarót. Eszembe jutott, hogy a faluban van egy tehergépkocsi, elindultam, hogy előkerítsem.

XIII.

Az erdőőr kitömött mókusát nézegetem. Rövid értekezés a Nofretete csókjáról.

KOCSIT nem kaptam, de mire visszatértem Nofretetét az útmenti erdészház udvarán láttam. Integetett, hogy lépjek be én is. Az ablakból végig lehet tekinteni az egész országútat, jó néhány kilométerre. Reccsentek a fák a széltől, a szánk és szemünk megtelt porral, bementünk hát az erdőkerülő házába. Csak egy apró szolgáló volt otthon, de barátságosan betessékelt.

— Az erdész úr csak estére érkezik haza. Tüzet ne csináljak?

Egy viaszkosvászonnal bevont régi diványon foglaltunk helyet, időnkint kinéztünk az országútra és hallgattuk a vaskályha pattogását.

— Fázik még? — nézett rám Nofretete, de úgy, mintha nem is ezt akarta volna tudni.

Távol, az országút végén valami lassu igásszekér tűnt fel. Azt néztem.

— Köszönöm. Már nem fázom.

Fejéről lehúzta a tapadó autó-kámzsát és szemvédőt. Tartózkodónak és közönyösnek látszott.

— Itt ér a vihar — jelezte.

— Érdekes lesz — mondtam. Megnézett, hogy mit találok rajta érdekesnek, aztán az ablakhoz lépett. Valami személytelen szóváltás kezdődött közöttünk az erdész családi képeiről, gipsz-Petőfijéről s néhány más légies dologról. Egy-egy félmondat ju-

tott mindeniknek, végül már csak egy-két röpke szó. De mult az idő és végeredményben, in ultima analizi: ez volt a fontos. Kergetni, sürgetni az időt, hogy muljék, hogy legyen szives már elmulni — ezzel tölti az ember életének nagyobbik felét. Minő megfontolatlan baromság, amikor a pillanatok mélyében annyi a tanulságos s annyi az elásott kincs. Egy pléhtartóban nemezből való kerek fojtásokat láttam, megszámoltam őket.

— Huszonhét — állapítottam meg.

Ha ma ülhetnék Nofretetével abban az erdészházban, nem számolgatnám a fojtásokat. Kiásnám szépen a pillanatok méhében lappangó kincseket. Türelmetlenségem következő állomása az volt, hogy kihúztam a pipámat. A zsebemből kihullott a folyóirat kitépett lapja, amelyet Miss Mabel ajándékozott nekem. Fölemeltem. A varjak úgy kavarogtak, csavarodtak az ablak előtt, mint egy örvénylő forgószél.

— A férje — jutott eszembe — valami tudományos buvárkodást végez. Remélem, jól halad.

— Maga is tud róla?... — Nézte az országútat. Valami orv derű szivárgott fel az ajkára. — Azt hiszem, túlzás lesz buvárkodásnak nevezni.

A vetési varjak köpeteit és béltartalmát tanulmányozta, hallottam Iharitól.

— De szórakozásnak eredeti.

— Túlságosan is az — hagyta rá cinkosan. S ahogy az ujságlapot nézegettem, előrehajolt s ő is belepillantott. — Hangulatos. Maga fényképezte?

— Nem. — A szobron átfutott, nem akadt meg rajta a pillantása.

— Maga most végleg itt marad? — kérdezte.

— Ah végleg!... Az ember csak meghalni szokott végleg.

— Ha az embert elfelejtik... — a cipője orrát nézegette — az is felér egy végleges halállal. Nem gondolja? — Füstszínű selyemharisnya volt a lábán. — Van magának itt valakije?

— Hogyne, a fiam.

— És senki más?

— Pillanatnyilag: senki más — feleltem szolgálatkészen.

Azt kérdezte, mi az, hogy pillanatnyilag? Most öt óra négy perc, fejtegettem valami suhancos éretlenséggel. Öt óra négy perckor senki. De ki óv meg attól, hogy öt óra harmincperckor és huszonnégy másodperckor valami forgószínpad belecuppantson a legdrámaibb helyzetbe?

— Nagy a képzelőtehetsége — legyintett. — A feleségétől elvált?

Intettem. Szálló pitypang volt az intésemben, pitypang, amelyet visszahozhatatlanul elvitt a szél. Azt kérdezte, nem szerettem talán? Ha az érzéseimről beszéltem, mindig meghamisítottam őket. Takargattam őket, mint hiú asszony a pupját. Nem engedtem meg, hogy tapogassák. Alkoholos éjszakáim csak ritkán voltak, amikor cimboráknak és lotyóknak regél az ember és megmutatja, mint egy kifordított kabátot, belső szakadásait s foltjait. Könyökét a térdére fektette s mutatóujja hegyével az állát támasztotta alá. Nagyon is meghitten üldögéltünk. Azt mondtam, tartsa szemmel az országútat, hátha valami gépjármű közeledik. Ahol ült, onnan jobban láthatta, mint én. Az erdész fénymázas csizmája az ajtó mellett állott és gazdájának jókora bütykeit szemléltette. Az ablakpárkányon színes naptár hevert s egy kettétört pogácsahuszár. Nofreteténak sohasem vett senki pogácsaszívet tükörrel.

— Maga vett valakinek? — S a hangja már nem volt érczengésű és tétova sem. Kotnyeles pletykahang volt már, meleg s barna, mint a szamovárban várakozó teavíz.

— Kocsi — szólalt aztán meg nyugodtan. De akkor már zörögtek az ablakok is és a ház előtt teherkocsi kavarta fel dübörögve a port.

— Menjünk — ugrottam fel. — Jöjjön.

Kirohantam, ügybuzgóan, mintha valamilyen nagy dolog függne attól, hogy elcsipem-e a ház előtt áthaladó járművet. A kormánykerék mellől már nem láthattak, csak hátul sandított felém kíváncsian egy homályos alak. Hiába integettem neki, hogy állítsa meg a kocsit, vigyorogva viszonozta az integetésemet. Bosszusan fordultam vissza. Nofretete nem követett. Benn volt még a házban, úgy látszik nem volt neki sürgős a továbbevickélés. A kályha előtt állt, kezében a fidibusznak összehajtogatott ujságkivágással.

— Látta, hogy közeledik a kocsi? — tudakoltam csodálkozva.

Rágyújtott, aztán eldobta az égő papirgöngyöleget és rálépett.

— Azt hiszem, láttam.

Feltoltam homlokom bőrét. Azt hiszi? Szerfelett érdekes.

— Már a lejtő alól figyelemmel kísérte?

— Azt hiszem, igen.

— Azt hiszi?

— Olyan szigorúan faggat, mint egy vizsgálóbíró.

— Öt percünk lett volna, ha kellő időben figyelmeztet. Megállíthattuk volna a kocsit.

A cigarettáját nézte. Azt mondta, mintha csak a férjét hallaná. Mind ilyen zsörtölődő, felelősségrevonó lények vagyunk? Azt ajánlotta, gyujtsak rá, attól elmúlik a szigorúságom.

— Haragszik? — tudakolta ingerkedő jóakarattal.

— Azt hiszem, haragszom.

Kitekintett az ablakon, aztán belenézett a szemembe. Kíváncsian, mint aki egy szobába kukkant be, hogy van-e ott valaki.

— Meg fog verni?

— Azt hiszem, nem fogom megverni.

— Persze, megfeledkeztem róla. „Az ember megválogatja a nőt, akit megver."

— Körülbelül... — Fölemeltem az eltaposott papirost és pipára gyujtottam. — Miért nem figyelmeztetett a közelgő kocsira?

— Magam sem tudom. Talán mert úgy éreztem, hogy nem sürgős. Talán észre sem vettem igazán. Maga mit gondol?

— Ne kívánja megtudni.

— Gyűlöl, kedves Felméri?

— Tartok tőle, hogy nem eléggé.

Az asztalon egy napszítta, kockás iskolafüzet hevert. Szórakozottan fellapozta. Odakünn kavargott a szél, a jegenyék körül csárogva körhintázott egy falka sötét varjú. A vaskályhába is belebődült olykor a kürtőn keresztül a szél. Egyszóval kellemes szobai hangulat lett volna, ha el nem kezdtünk volna csatározni és torzsalkodni. Azt kérdezte, mindig ilyen összeférhetetlen vagyok? Én meg: hogy ő mindig ilyen ködös és pontatlan?

— Szedje össze magát, Felméri — ajánlotta felderülve. — Nem olyan házsártos vénasszony maga, mint amilyennek látszik.

— Mit tudja maga, hogy én milyen utálatos vagyok.

A kesztyűjével játszott, ütemesen csapkodta vele az asztalt. Úgy vélte, hogy én csak szeretnék utálatos lenni. Aztán az ablakhoz lépett és kinézett. A réten feltartott farokkal egy csikó száguldozott a szélben. Az ég is tele volt felhők száguldó ménesével. Azt mondta, hogy volt egy szöllőjük kislánykorában s ha kinézett a présház ablakán, ugyanezt a tájat s ugyanezeket a rohanó felhőket látta. Aztán meg sem fordulva, hirtelen azt kérdezte, miért gyűlölöm. Megint az erdész fojtásait számolgattam. Most huszonnyolc szőrkarikát számoltam össze.

— Miért?

A kastélyról mondtam valami történelmi általánosságot. A gyalogjáró a pokolba kívánja az autót gazdájával együtt, ha szembefröcsköli.

— Jobban szerettem volna, ha csak engem gyűlöl — mondta.

Volt valami a hangjában, amitől abbahagytam a fojtások ellenőrző átszámolását. Valami, ami jelezte, hogy kilépett személytelensége és ködös tárgyilagossága vesztegzárából. Az ablak felé pillantottam. Semmi tévedés: egy nő állott ott. Figyelmesen néztem.

— Kocsit lát?

— Nem. De az előbb korholni tetszett, hogy elmulasztottam a kötelességemet.

Fölálltam. Vele hálni, gondoltam hirtelen, aztán kajánul a báró gordonka-orra alá dörgölni valamilyen szép pimasz formában a tényt: a feleséged, te fajankó, a szeretőm volt. Aztán jöhet fujtatva és krákogva, mint egy sértett s bősz szarvasmarha, a férji önérzet, hogy legázoljon. Vagy nem is dörgölni semmit az orra alá, elég a ragyogó belső elégtétel, elég a bohózati szép igazságtevés. És milyen fínom, milyen kéjes volna ez a költői igazságszolgáltatás éppen ma, a tárgyalás napján, amikor a báró meg akart alázni és valami hivatalos bélyeget is rám szeretett volna sütni. Nagyon is erkölcsös lélek lettem volna s talán túlságosan is korszerűtlen, ha ezt az együttlétet bibliai Józsefként elszalasztom.

— Kérem, forduljon meg — szólottam Nofretetéhez.

Szembefordult velem. Csak az állával kérdezte: nos? Nézegettem. Milyennek láttam? Nem lehetett soha eleven. Nem lehettek váratlan és kusza megmozdulásai és gondolatai. A nevelés és a saját szürőkészüléke gondosan átpasszírozták, mint a borsót. Megvizsgáltam a haját. Kékszínű volt.

— Szeretnék találni magán valamit, amit szeretek.

— Miért? — A szeme megszokott, általános közönyéből most valami fényszóró lőtte felém felforrósodó nyalábjait. — Be kell érnie azzal, hogy gyűlölhet.

— A baj csak az, Nofretete, hogy nem gyűlölöm eléggé. Nem elég drámaian. Az ilyen vicinális gyűlöletecskékből nem lesznek nagy dolgok.

— Nagy szerelmek, például. Ugye, ezt akarta mondani.

Megfogtam a kezét.

— Miért nem húzza vissza? — kérdeztem, ahogy lepillantottunk összekapaszkodott kezünkre. A szeme most már egészen forró volt.

— Az embernek olykor jólesik megkapaszkodni valamiben, Felméri.

— Ismeri a másik nevemet is?

— Igen... Kázmér.

— Remek. Hogyan derítette ki?

— Óh... — Mosolygott. Ez volt az első mosolya, amelyet láttam. A malom felé járt a nyáron. Hallotta, amikor Veron a nevemen szólított. „Kázmér úr". S én visszaszóltam neki. „Fogadok, megint abrakoltatni akar. Olyan vastag vagyok már, mint egy pápai prelátus". — Emlékszik rá, „Kázmér úr?"

Akkor mulattatta ez a „Kázmér úr". Nó lám csak, gondolta, minden férfiben egy bálvány veszett el. Én is, hogy trónolhatok a malomban a magam kázmérurságán, milyen parancsolóan és kényurian. Pénznek, okosságnak, háznépnek ura és birtokosa.

Megnézett melltől lefelé is.

— Nem is olyan vastag, Felméri.

— Úgy látom, nincsenek nagy igényei... És tud még valamit rólam?

— Nem sokat.

— És mégis itt akart velem maradni?

A nyakkendőmet nézegette.

— Igen. De nem mégis. Hanem: éppen azért, mert olyan keveset tudok magáról. — Körülbelül ez az

a pont, ahol az ember elérkezettnek látja az időt, hogy átfogja a hölgy derekát. A férfi ostoba lövedékei egyforma ostobára vannak időzítve. Majdnem mindenik egyforma helyen és időben pukkan. Nem sok változata van a szerelemnek, vagyis annak a ravaszdi csúszó-mászó műveletnek, amelyet kulturánk ebben a rovatban szokott elkönyvelni. Van a patetikus forma, az úgynevezett irodalmi igyekezettől meghamisított forma, a bűbájos verítékezések, puhatalpú sompolygások, rókaszerű közeledések módszere, virágokkal és Paul Valéry versekkel. És igazában ki esik be a csapdába? A ravasz, virággal és Paul Valéryval fellengző hímróka. Igen, beleesik. A természet legkellemesebb csapdájába. Mert azért csalták be, mint gyanútlan palit a hamis zsugások, hogy elszedjék obulusait. A csapdában is szépen le kell adni az obulusokat. A másik forma művelője ismeri már a dörgést, tudja, hogy mire megy ki a játék. A cél nem a virág és nem a költészet, hanem a leadandó aprópénz. Üsse kő — mondja, ne vacakoljunk sokat, íme a bugyelárisom.

Hogy én mit tettem és melyik módszernek voltam a híve? Természetesen az utóbbinak. És ha sor került módszerem alkalmazására, természetesen mindig megfeledkeztem róla, virágot szedtem és elmondtam egy-két simogató verset. Pedig éppen Nofreteténél kellett volna résen lennem hűvös és felvilágosult módszeremmel. Magamhoz szorítottam. Riadt lélekzetet éreztem az arcomon.

— Baj van?

— Lehet, hogy van — mondta kissé elhalkulva és akadozva. De nehogy botorul készpénznek vegyem a dolgot, nyomban megkapaszkodott a kabátom hajtókájában. Éreztem, hogy nyugalmas bluza alatt remegnek a bordái. A homlokával a számon keresett támasztékot. — Maga még sohasem tett olyant, amit helytelennek tartott?

— Eleresszem?

Rázogatta a fejét. Nem. S mosolyogva nézegetett. Aztán lassan felém indult a szájával. Csinos díszmenet volt, ahogy lassan, mintha csak valami baldachinos díszmenet közeledne, száját a számhoz szállította. Olyan középkori pompával csinálta, hogy elderültem tőle.

— Micsoda szertartás — kurjantottam egy halkat és ildomosat. — Hát báróéknál ezt ilyen cirkuszian csinálják?

Sértődöttség nélkül, kíváncsian nézegetett. Inkább a nevetésemet nézte, még a fejét is ide-oda forgatta kedveskésen, hogy jobban lássa.

— S ez így jó magának, Nofretete? Hiszen ez békalakodalom.

Magamhoz húztam és átfogtam. Bőségesen elfért a karomban; hogy ne kotyogjon benne túl lazán, összébb húztam kissé a pántokat. Sóhajtott egyet. A forró levegő, amelyet a nyakamba fujt, elfeledtette velem természettudományi alapismereteimet. Feladtam fickándozó s hetyke elméleteimet és nagyot szorítottam Nofretetén. Szorítottam, egyre ösztönösebben, de egyben egyre tudatosabban is. Indulat, kesernyés hevesség volt az ölelésemben, mintha csak minden kis hőjét és szegényes vállalkozókedvét ki akarnám szorítani. Minden névtelen sértődöttségemet és minden konkrét haragomat beleöleltem a Nofretete vékony derekába. Nehezen lélekzett és arcát szótlanul szorította az arcomhoz.

— Az ajtó nyitva van — figyelmeztettem csöndesen.

Az ajtóra félkézzel könnyedén rácsúsztattam a tolózárat. Kis tépett lélekzetekkel, felrémlő és elterülő sóhajokkal vette tudomásul, hogy megindultunk a lejtőn, le a szenvedélyek és fájdalmak, a drámák és nagy elégiák homályos útvesztőjébe. A széles, viaszkosvászonnal bevont dívány fölött egy kitömött mókus két lábon állva sandított le ránk kíváncsian.

Künn pedig kornyikált ezalatt a viharos szél. Zsindelyszilánkok koccantak az ablakon, az úton egy nehéz teherkocsi dörgött tova. Fölemeltem a fejem s Nofretete is hidegen, tanakodva bámult a mennyezet gerendájára.

— Azt hiszem, egy kocsi volt.

— Igen — szólott. Nézett, körbejárt a szeme az arcomon. Később, ahogy a tükör előtt a haját beigazította a kámzsa alá, azt kérdezte: — Nagyon érthetetlennek találta?

Megmagyarázom, mert félreértés is származhatik belőle: arra célzott, hogy olyan felelőtlenül és könnyedén elterültünk a viaszkosvászonnal bevont díványon. Kétségtelen, állapítottam meg, nem volt hetedik mennyország. S elégtételnek is szegényes, majdnem örömtelen.

— Alapjában semmit sem találok érthetetlennek... — A nagy világra gondoltam egy kozmikusan széles mozdulattal. — Minden érhetetlen, ha úgy akarom. — Néhány másodrendű igazság következett még előljáróban, aztán: — Mégis, miért tette?

Okom volt rá, hogy megkérdeztem. A Nofretete szemét nem kavarta fel öröm, nem borított rá hártyát az előbb a néma elragadtatás. A macskák szemét fedi el valami belső hártya, mielőtt teljesen lehúnyják a pilláikat. Ezt a belső hártyát, amely lassan, s álomittasan lecsukódik, valahányszor a szem számára kezd megszűnni a külső világ s erősen lobogni kezdenek a belső parazsak, ezt hiába kerestem volna a Nofretete tekintetén. Valami tompa, tartózkodó kábulat tartotta fogva; s amikor elmult, töprengve nézte a mennyezet gerendáit. Nem érdekelte őt semmi, ami rám vonatkozott. Nem érdekelte a szobrom az újságban, nem kívánt semmit tudni a munkámról, napjaimról, nem érdekelte a személyem; de hogy kicsapongó lángom sem érdekelte, ezt az adott helyzetben valami kivételes mutatványnak éreztem.

— Hogy miért tettem? Milyen gyerekes kérdés, Felméri. Talán szórakoztatott. Esetleg... esetleg csak úgy képzeltem, hogy szórakoztatni fog és csalódtam. — Ingerkedve megnézett oldalról. — S micsoda bánatos képet ölt maga!

— Ez mind nem igaz — mondtam.

— De a maga bánatos képe igaz — kezdett alkudozni.

— S a férje? — vettem szemügyre gúnyosan.

— A férjemmel már évek óta nem élek házaséletet.

— Goromba?

— Ő nem.

— Szenvedélyei vannak?

Vállat vont.

— Nem zavarnak a szenvedélyei... — Fölemelte az asztalról a kesztyűjét és barátságosan megpaskolta vele a karomat. — Elállt a szél... Menjünk... Csak a maga szenvedélyei zavarnak. Nó nem nagyon. Sokat kérdezősködik. Ugy nyomoz, mint egy inkvizitor. Tartok tőle, hogy kiderülnek a bűneim és máglyára kerülök...

Nem értettem a dolgot. Eleinte arra gondoltam, hogy megismétlődött az, ami a Lady Chatterlevekkel és az erdészekkel szokott olykor megtörténni. A lady szenvedélyes, az erdész életerős és a lordnak valami baja van a hátgerincével. A hasonlatosság azonban, mihelyt elkezdődött szép viharunk, hamarosan sántítani kezdett. Nofretete nem volt szenvedélyes Lady Chatterley, aki a paraszti teljesítőképesség körmönfont egyszerűségeit és őserejét kereste. Ő egyszerűen, jólnevelten, szinte hamvas tartózkodással kívül maradt a jelképes erdészkunyhón. Ugy rémlett, mintha csak az ajtóból vetne egy sürgető és türelmetlen pillantást a kunyhó belsejébe.

Kiléptünk a házból. Alkonyodni kezdett.

— Mondja, Nofretete, mit akart maga a brutális kőfaragótól?

Nyugodtan rámmosolygott. Az óráját nézte. A brutális kőfaragó — közölte — nem volt sem brutális, sem kőfaragó. Egyedként, miért törődöm ilyen lényegtelen kérdésekkel? És miért vonom felelősségre?

— Én is megkérdezhetném, mit akart a maga kőfaragója tőlem... Milyen szándékai voltak a kőfaragónak? De jobb, Felméri, ha nem kérdezünk egymástól semmit... — Nyujtotta a kezét. — Ne zsörtölődjék hát, kőfaragó úr. Nem történt közöttünk semmi. Semmi lényeges. — Oldalra billentette a fejét, jól megnézett, mintha végkép búcsút akarna venni ölelkezésünk elszálló emlékétől. — Ugye?... És most kérem, hozza ki a kesztyűmet, az asztalon felejtettem.

Föl és alá sétáltunk az országúton, amíg az alkonyuló domboldalon megláttuk egy gépkocsi felvillanó fényszóróját.

Az útról, ahogy a teherkocsihoz láncolva a völgybe kanyarodtunk, látszott a félhomályban a kastély idejétmult, alacsony tornya, a pöffedt, tömzsi bástya, amely régmult szépségek illuzióival andalította az erretévedő idegeneket. Mi ellen védte ez a harciasan elképzelt bástya a kastély lakóit? Az apám megigazította a bajuszát, amikor belépett a kapuján s nekem már szeretőm a kastély úrnője — egyenlítettem ki a régi számadásokat. A mutatós egyenleg azonban csodálatosképen nem elégítette ki homályos követeléseimet, sem bosszúvágyamat. Mély üregeket rágott bennem az évszázadok alázata s talán ezért is nem mászott ki most történelmi odvaiból felszabadulását ünnepelni. Elmondhattam-e, hogy a szeretőm volt a bárónő? Csak a teste, tartózkodó, hűvös teste nyúlt el a viaszkosvászonnal bevont kereveten: ami bárónő volt benne, az be se jött a kunyhóba. Szótlanul nézte odakünn a károgó varjufelhőt s a tovafülvülő faleveleket. Mint most is, — néztem szenvedélytelen arcába.

Olyan volt megint, mint egy bebalzsamozott egyiptomi királylány. Leszálltam, megemeltem a kalapomat.

— Jó estét, Felméri — mondta tárgyilagosan.

Elváltunk.

A malom ajtajában a pék cigarettája parázslott. Ahogy a közelébe értem, a kezében két szívalakú perecet láttam.

— Mi az, fiatalember — nyúltam a vállához kesernyés hangjára felfigyelve. — Baj van talán a szivekkel?

Azt mondta, nem tudja miért, de Veron nem akarja elfogadni őket. Olyan a kedve, mint az összement tej.

— Nono... Nem az lesz a baj... Veron talán csak nem akarja összetörni őket.

Veron a szobában ült Kiskázmérral és harisnyát foltozgatott. Szóltam neki a pékről, azt kérdezte, nagyon éhes vagyok-e? Tokányt csinált délire puliszkával, de mind elkozmásodott a sok várakozásban. Sietve megterített. Ettünk s a Nagy Adófőnök iskolai élményeiről számolt be, meg a kutyáról, aki újabban minden délben ott várt rá az iskola kapujában.

— Veron — szóltam ki megértően — nem hozna be egy karéj kenyeret is?

— Elfelejtettem... Ne haragudjék... — lobbant be a kenyeres kosárral s várta megadóan, hogy valami alattomos tréfával célbavegyem. De mert hallgattam, ő bátorodott neki a célozgatásoknak.

— Rossz lehetett annyit ácsorogni a szélben.

— Rossz volt. De miből gondolja, hogy szélben ácsorogtam.

Vállat vont.

— A gumi pukkant ki?

— Igen — hagytam rá elismeréssel s némi csodálkozással is, hogy már ezt is tudja. — Valami csóka jött meg a hírrel?

Hát majdnem csóka volt. A gyógyszerész mesélte a péknek. Csodálatos szemei voltak ennek a patikusnak. Hosszú nyélen kinyúltak az üregükből, áthatoltak minden akadályon s bunkómódra rá is vertek az áldozat fejére. Most is nem a Nepomuki Szent János szobráig nyujtotta őket? Volt még egy másik állattani jellegzetessége is: a hangyászhoz hasonlított. A hangyász fonálalakú nyelvét ráfekteti a bolyra és várja, mikor másszák meg rogyásig a hangyák, akkor bekapja az egész társaságot. Hát így tartotta Zsakettbenszületett Constantin is a nyelvét rajta a környék minden hangyakupacán és minden repedésén. Rég nem nyalhatott fel ilyen kövér hangyákat, mint amilyen kövér én voltam hangyának meg a bárónő.

— S nem megy ki ma egy kicsit sem a pékhez? Az a szegény ember megfagy odakünn. Van magának szíve, Veron?

Sült tököt tett az asztalra. Mereven nézett maga elé.

— Van — felelte halkan s a következő pillanatban úgy fellángolt, mint a Horeb vagy milyen hegyen a csipkebokor.

*

Havazott, potyogtak a hópelyhek, ahogy Miss Mabel vélte, s mire megérkezett a fogasabb tél, a Nagy Adófőnök bekecse is elkészült. Tornyos kacsulájában, csizmájában s a meleg bekecsben úgy ült a kutya mellett az Áchim vontatta szánon, mint egy kész parasztcsemete, még a gyertya is szépen odaképződött az orra alá. Ilyenek voltak a mi hidegeink, én is páros gyertyával érkeztem mindig haza az iskolából. Az út hosszú s az ember azzal is megtoldja, hogy hógolyóval célbaveszi a pirosbegyű ten-

gelicéket. Kikötöttem, hogy a bekecset és kucsmát meg ne írja az anyjának. Erre a Veron figyelmét is felhívtam, mert együtt szokták fogalmazni az Ilonának szóló híreket. Ezek az együttes fogalmazások mindig egy kis összeesküvés számba mentek, nem bántam, csak éppen arra kértem őket, hogy takarékoskodjanak a helyesírási hibákkal.

Süppedős napok jöttek. Áchim úgy emelgette a lábát a pajtából jövet, mintha a spanyol iskolát gyakorolná. Aztán bágyadt áramlások jöttek, meglappant és tippanós lett a hó, mint a ragacsos kenyér s a Nagy Adófőnök hozzálátott, hogy megmintázza barátját, Küszvágó Csért, amint éppen vadászatra indul porszívó gépjével a sörösdugó külsejű feketerigók ellen. Én sem hagytam abba a munkát, pedig a véső hidegétől nemcsak a kezem, de a gondolatom is átfázott. Délelőttönkint A három életkoron kalapálgattam, délután agyagvázlatokat készítettem. A konyhából téli műtermet csináltam. Áchim időnkint elunta magát a pajtában és bejött a pitvarba valami szórakozás vagy mentholos cukor után szétnézni. Jóban volt már mindenkivel, Veron után kullogott a sütőkemencéhez, hogy megnézze, hogyan veti be a kenyereket, Jákobnak leszedte fejéről a kucsmát, Iharinak meg az újságot vette ki a zsebéből, nyilván, hogy a lóversenyhírekről tájékozódjék. Az ajtóba csalogattam, Veron finom baltacimot vagy zabos bükkönyt rakott eléje s aztán elkezdtem mintázgatni. A Nagy Adófőnök lovasszobrát készültem megcsinálni. Türelmes modell volt, átszellemülten ropogtatta az előkelő takarmányt, mialatt a macskák a csűdjéhez kenték a derekukat. Ismertem egy festőt, aki valami bérelt gebét tartott a kertjében, hogy kéznél legyen, ha valami szimbólikus értelmetlenséget akart belevinni a képeibe. Bele is pingálta a türelmes gebét minden képébe, ügyelve arra, hogy a ló jelenléte minél értelmetlenebb és ennek megfelelően a kép minél mélyértelműbb legyen.

Bámulói egész zsoltárokat énekeltek erről a gebekomplexusról s a gacsos, disznófülű kancáról.

Karácsony előtt megjöttek az Ilona ajándékai. Fülvédő, csuklóvédő, térdmelegítő, lábmelegítő, fejmelegítő, hasmelegítő, gyapjak, gyapjak és melegítők, melegítők leleményes sokasága, csak éppen villamos testmelegítő hiányzott még a hozzávaló villanyteleppel. Levél is volt, az elhagyott anya levele. Nekem is írt. Mindig úgy robogtak be a levelei a hangulatomba, mint légvonat a lomtárba, minden fölösleges kacatot és megülepedett szemetet felkavart. Azt kérdezte, nem nélkülöz-e nagyon Kiskázmér? Van-e rendes kosztja, eszik-e mindennap valami meleget is? Ne küldjön-e pénzt arra az esetre, ha nem tudnám a keresetemből a gyermeket ellátni. S ha a torkát fájlalja, a városból hivassak valami rendesebb orvost. Erre nagyon kér. És arra is kér... Meg aztán arra... Végül csak az a kívánsága... És elvárja tőlem záradékul...

Nem, a végén már ő sem tudta, mire kér, annyi mindenre kért.

— Mit ír? — óvakodott be Veron a szobába.

— Olvassa. Éhenhalástól félti Kiskázmért. Nem volna jó levágni egyet a sódar- és hurkajelöltjeinkből?

— Hadd gyarapodjanak még egy kicsit, Kázmér úr... Bemennék holnap a városba — tette hozzá némi gondolkozás után.

Be is ment s jókora csomagokkal tért vissza. Ami kevés pénze volt, azt mind ajándékra költötte.

— S a jegykendő? — nézegettem a kibontott holmikat. Jákobnak kesztyűt hozott, Kiskázmérnak egy Öt világrészen keresztült, magának egy biborvörös kötött kendőt, néhány hajcsatot és kézkrémet. — És bajuszkötőt se látok — pedertem meg csupasz képemen a pék bajuszát.

— Nem árt az, ha a férfinak bajusza van — hárította el a csúfolódásomat. — Pláne az olyan férfinek, akinek nőkkel is akad dolga.

— S aztán — céloztam a magam bajusztalanságára, mert éppen azelőtt való nap váltam meg csapzott prémjeimtől — én már csak olyan szelid tökfilkó vagyok, aki nem bántja már a fehérnépeket?

— Hát szelidnek elég szelid — nézett meg Veron évődve.

— Holott úgy illik, úgye, hogy ide-oda cikázzam és kapjam el a nőket, mint fecske a szunyogot.

— Ugy — nevetett szemérmesen.

— Hát szóljon, ha szunyogot lát.

— Akár most is? — Intettem, hogy akár most is. A szeme egészen belemélyült a készülő merészségbe. — Itt ment el az előbb a báróné.

— Nem értem jár erre. Vadászni volt. Más szunyogot ajánljon.

Valami selyempapírba csomagolt holmit szorongatott a kezében.

— Nem haragszik, Kázmér úr?... Kázmér úrnak is hoztam egy töltőtollat... Nyáron elvesztette a magáét...

*

Szerettem piros alkonyokon a kobaldkék havon járni. Széncinkék készültek elpihenni a kökénybokrokban. Üvegből volt az ég és meséből a világ. A jegenyén szarka ejtette el bágyadtan a farkát és olykor nyúl indult el a nagy havon a kertekbe, hogy megrágja a fiatal körtefák kérgét. Az alkony a kastély felől árasztotta el a levegőt. Néhány ablaka kigyulladt és hosszú négyszögeket hullatott a hóra. Egy este arra jártam. Hosszú fény hullott ki az ablakon és végignyúlt a borsóföldön. Magányosan lépegettem a havon. Valami halk lihegéssel sompolygott mögöttem. Kutya vagy róka lehetett, megfor-

dultam. A lihegés elhalt, a sűrűsödő homályban semmit sem láttam. Hallgatóztam s a tekintetem közben a kivilágított ablakra szállott szórakozottan. Az egyik ablakszem hirtelen elsötétedett. Nofretete állott előtte. Nem voltam olyan távol tőle, hogy tévedhettem volna. Homlokát az ablaküveghez szorította és kinézett a hómező sötétjébe. Negyedik hete volt, hogy együtt töltöttük a délutánt az erdész házában. Azóta volt még egy futó találkozásunk a posta előtt. Arra járt s egy táviratot írt meg a postamester asztalán. A ház előtt találkoztunk. Néhány semmitmondó szót váltottunk a hóról, a megszakadt telefonösszeköttetésről. Kézfogás nélkül váltunk el, annyira könnyedén és semmitmondóan, mintha érdeklődésünket csak ez a telefonösszeköttetés fércelte volna össze. Mindig mulattatott és csodálkozásba ejtett a nőknek ez a villámgyors közönye, amellyel le tudták rázni magukról — mint tyúk a kakas emlékét — az együttesek lehúnytszemű ájultságát. De Nofreteténél az átmenet nem volt ilyen megrázkódtató: ő még a szemét sem húnyta le. Ugy nézett a magasba, mint ahogy most az éjszakába. S előzőleg a homlokát is úgy fektette rá az én számra, elmerülve, ahogyan most az ablak üvegére. Mi lehet e homlok mögött, nézegettem egy idegen kíváncsiságával és tudatlanságával sötét alakját, mi lehet a fejében olyan terhes, hogy időnkint meg kell valahová támasztania.

Az ugar haván gázoltam vissza a malom felé. A topolyafán már aludtak a variak. Az erdész szobáját láttam, a roppant csizmákat, a viaszkosvászonnal bevont tágas díványt s a Nofretete szoknyájának skót kockáit. Látta-e a nevemet annak a szoborreprodukciónak az alján, amellyel később meggyujtotta a cigarettáját? Ne tudná, hogy több vagyok egy egészséges és darabos vidéki mesterembernél? De ha tudta is, mint ahogy valószínűleg tudta, nem sértőbb-e, hogy mégis annyira semmibe vett?

A szekrény tetejéről egy kitömött mókus nézett bennünket. Volt mit csodálkoznia. Micsoda szellemtelen és fanyar látvány lehettünk félárbócra eresztett szenvedélyünkkel, józan és kurta dialógjainkkal. Ez hát a Paradicsom, gondolhatta kitömött fejében a szalma, ez az a Paradicsom, amelyről olyan cukorszörpös stanzákat dalolnak ezek a kétlábú mókusok.

Kékes jég vonta be a patakot s kék volt az erdő is a havas lejtők szikrázásától. A malom körül s fenn a tisztásokon nagyokat dörrentek a vadászpuskák, nyulak inaltak át az udvarunkon is, mentették csapzott irhájukat. Egyszer arra lettem figyelmes, hogy az ajtónk előtt nagy torzsalkodás folyik. A kasznár kopója rontott be az udvarra s mert a mi kutyánk az ilyen határsértésre épp olyan érzékenyen morgott, mint a báró, hamarosan nagy marakodás támadt. Kiléptem s a hídon túl ott láttam Nofretetét két ismeretlen férfi és egy nő társaságában. Vadászatról jöttek s a lepuffantott két nyulat a kasznár vitte utánuk. A kopója hőstette láthatólag jólesett a kasznárnak; ő csak alattomban kapott be az ember lábikrájába. Fütyülgetett neki, de a kutyája ezt inkább biztatásnak vette s marta is a mi korcskutyánkat, ahol érte. Karóért mentem, hogy leüssem, de mire visszatértem, már Nofretete is ott állott az udvaron.

— Holnap bemegyek a városba — mondta halkan, amíg a kasznár a marakodókat próbálta szétválasztani.

Várt, látszólag a kasznár erőlködését figyelte.

— A válaszomat várja? — kérdeztem.

Bólintott.

— Igen.

Nem feleltem; a kutyákhoz léptem és elkaptam a kutyánk örvét, éppen akkor, amikor a tiszttartó feléje rugott.

— A magáét rugja, öregem — figyelmeztettem barátságosan. — Igy szokás.

Nofretete figyelmesen nézett. Aztán biccentett és elhagyta az udvart. Hamarosan követte őt a kasznár is a megfékezett kutyával. S milyen nagyot mosolyogtunk Jákob meg én, amikor a síkos pallón kiszaladt alóla a csizma és a feje, a benne lévő valamennyi butasággal együtt nagyot koppant a gerendán. Egy fél világért sem engedtem volna el neki a tanulságot.

— Látja, mégis jó lett volna azt a hidat nem elgáncsolni.

Visszatértem a malomba, s folytattam a munkámat. Hogyan is gondolja őméltósága. Rájött valami és én kövessem őt a városba! A dolog végtelenül egyszerű. Semmi szövevény, semmi lelki vonaglás. Leegyszerűsített formák, lepárolt gondolatok és tőmondatokká rövidített romeo-juliai dialógusok. Négy heti tökéletes szünet, aztán egy rövid jeladás. „holnap bemegyek a városba". Nyilván úgy gondolja, csak el kell nyávognia magát s rögtön ott termek, mint egy örökké rugalmas kandur, akinek állandó viharok dúlnak az erogén zonáiban!

Mosolyogva és kárörömmel gondoltam a másnapi találkozóra, amelyen én nem fogok megjelenni. Füstbe fogunk menni, Nofretete!

A mérleg kezdett a javamra billenni.

XIV.

Ülünk az ágy szélén. Közlöm Nofretetével, hogy a lelkének olyan szaga van, mint a cédrusfának.

REGGELRE megtört a hideg, csöppenni kezdtek a jégcsapok és megtört az én jégcsap-elhatározásom is, bementem a városba. Igy van ez jól. Nagy hősöknek álmodjuk magunkat, ha magunkra húzzuk a paplant, de reggelre kelve mégis csak nyeszletten és behúzott nyakkal mászunk ki az ágyból. Micsoda elviselhetetlen farsang-járás volna, ha gyanútlan utcáinkon egy nap csupa hősök és jellemszilárd lények tolonganának. A szállodában szobát béreltem és mert Nofretete, akivel a kávéházban találkoztam, a megbeszélt időben még mindig nem jelentkezett, unatkozva és a céltalanság bosszantó érzésével odaálltam az ablakhoz és lenéztem a térre. A káposztahalmokat nézegettem, a járókelőket. A rossz ruhákból néhány régi ismerősöm bontakozott ki s a Fedőcserép és Alagcsőművek kapujában Garabetet, az öreg szolgát pillantottam meg. A bejáró cifra faragványairól törölgette le a port.

— Öreg kukac, hát még mindig megvagy?

Talán meg sem ismert volna, annyi kidobott gyakornokkal volt már dolga. Ez a Garabet volt a született szolgaság, a Negyvenéves Szolgálati Jubileum negyven mázsa felsepert porral a háta mögött. Negyven mázsa por, amelyet székekről, íróasztalokról, kabátokról és szekrények tetejéről sepert

össze és amely orvul mindig visszaszállt oda, ahonnan Garabet keféi, rongyai és seprűi elzavarták. Ki tudja, nem csalt-e a vén kujon, amikor ezt a negyven mázsa port ünnepelte? Vajjon nem ugyanazt a tiz deka port törölte fel mindig, negyven éven keresztül? Minek tagadjam, nekem mindig gyanúsak ezek a negyvenéves szolgálati jubileumok!

A park ritkás ágai között jól láttam a szálloda ablakából a bányaigazatóság székházát is. Kissé oldalnézetben, de jól kivehetők voltak a reliefjeim is. Miért jöttem ide tulajdonképen? Aligha vonzott valami ehhez a nőhöz, hacsak a lenézés és halk bosszú vágya nem. Mert változatlanul fortyogott bennem a lázongás a diadalmas bárói butaság s a Nofretete semmibevevő közönye ellen. Megnéztem az órámat. Már háromnegyed órát késett. Később aztán megkoccantotta valaki az ajtót. Megfordultam. Nó végre, ütött a folytatólagos bosszúm órája. A szobapincér volt, a bejelentőlapot hozta.

— Fölösleges — mondtam. — Egy félórán belül távozom.

Néhányszor még odaléptem az ablakhoz. A káposztahalom jócskán leapadt már. Mutatta az idő mulását, mint egy homokóra. A szoba tágas volt, de ellenszenves. Ez volt a szálloda legelőkelőbb szobája. Első gimnázista voltam, amikor itt álltam az erkélyen alatt és két ujjamat a nyelvem alá tolva füttyművészetem legáltalánosabb sikerét arattam. Az erkélyen egy képviselőjelölt beszélt. Valaki azzal hozott minket ide a szálloda elé, hogy nagy nemzeti küldetést teljesítünk, ha adott jelre belefütyülünk a szónok beszédébe.

Az órámra néztem. Elmult a félóra. Egy óra mulva pedig indul a vonatom. Fölvettem a kabátomat. Megmozdult a kilincs és nesztelenül megnyílt az ajtó.

— Fogorvosnál voltam — közölte Nofretete zavartan, de igen egyszerűen. A zavar a szállodának,

a nagy egyszerűség pedig a másfélórás késésnek szólott. De jót mulattam magamon! S én még azt hittem, hogy csak ezért a találkozásért jött be a városba! Azt reméltem, habozik, dobogó szívvel latolgatja, felsurranhat-e ilyen sóvár célzattal egy szállodába? Hát surranásról szó sem volt. Viszonylag higgadt közönnyel lépett be. A zavara talán csak az idegen helynek szólt. A találkozás pedig csak olyan közjáték volt a fogorvos és a hazaindulás között.

— Hát igen — nevettem ki magam igazi jókedvvel. — Nézzen meg, Nofretete. Nem tudom, tudja-e ki vagyok és mi vagyok. Az a gyanúm, hogy időközben rájött már. Én csak most jöttem rá.

— Nos? — biztatott kedves kíváncsisággal.

— Egy vénülő, hiú szamár.

— Nem nagyon örvend a találkozásunknak.

— Nem mernék rá megesküdni, hogy szívrepesve jöttem.

Az ablakhoz lépett, lenézett a térre.

— Ezt nem is vártam magától.

Egy kicsit rámmosolygott, kesernyésen és engesztelően.

— A kesztyűmet azért levethetem, úgye? — kérdezte. És mintha nagyon érdekelné, lenézett újra a térre. — Erkélyes szoba?

Fölemeltem a kesztyűjét és megnéztem.

— Mondja, hallott már valamit a sugártörésről?

— Régen. Tud valami érdekeset róla? — kérdezte szép állatszelídítő hangon.

— Ha a fénysugár ritkább közegből, például a levegőből sűrűbb közegbe hatol, például vízbe, akkor eltér az eredeti irányától és megtörik. De ha újra kiér az előbbi közegbe, akkor visszanyeri régi irányát.

Néhány pillanatig a levegőbe nézett.

— Értem. Maga a fény. A levegőből jön s én a sűrűbb közeg vagyok, amely megtöri.

— Körülbelül — hagytam rá.

— Ne aggódjék — rázta a fejét. — Hamarosan vissza fog jutni a szabad levegőre. S akkor vissza fogja nyerni töretlen fényét...

— Maga nagyon értelmes, Nofretete. Amit magamról nem mondhatok el.

Vékony ujjai könnyedén a levegőbe emelkedtek. Az értelem, mondta, nem minden. Az értelem néha gonosz ellenség.

— Nincs itt hideg? — kérdezte aztán.

A kályhában ropogtak az égő fahasábok. De a ropogásukban nem volt semmi barátságos. Találkahelyek hirtelen tüze volt.

— Akar egy teát?

— Nem, köszönöm. Majd felmelegszem. A fogorvosnál is hideg volt. — A kályhához lépett, ujjait szórakozottan végigsétáltatta a párkányon. — Fellázadt, Felméri?

Ahogy előrebukó haja függönyként eltakarta az arcát s e függöny mögül egy iskoláslány kíváncsiságával rámpislogott, harsány bosszúterveim elporzottak.

— Még csak összeesküvést szövök maga ellen. A lázadás csak később fog kitörni. Igazi parasztlázadás lesz.

— Köszönöm, hogy idejében értesített — biccentette félig komolyan, félig tréfásan. — Nem lehetne megakadályozni?

Kíváncsi voltam rá, hogyan akarja megakadályozni. Ő, szabadkozott, az ő eszközei nagyon korlátozottak, nagyon kezdetlegesek. Az ember megmagyarázza a lázadónak, hogy semmi oka a lázadásra. Ha nagyon puffog és gyerekes, hát megsímogatja. S ha nagyon megbántotta, hát bocsánatot kér. Azt kérdeztem, miért lenne ilyen alázatos. Nem látszik alázatos léleknek.

— Ő... — Az elröppenő lekicsinylő sóhaj után sem csukta össze a száját. — Nem jut eszembe az a

francia közmondás a lenniről és a látszaniról... — A szőnyeg vörös szegélyét nézegette s a kályhához simult. — Azt mondja, nem vagyok alázatos lélek? Milyennek képzeli a lelkemet?

Úgy találtam, hogy a vastag szörmekabát túlságosan elszigeteli a lelkét ahhoz, hogy véleményt tudjak róla mondani. Engedelmesen levetette. Szinte sajnálkozva néztem vissza a kabátjára, amikor a rideg szállodai fogasra akasztottam. Akkor értettem meg, hogy Nofretete valamilyen vakmerő és érthetetlen áldozatot hozott valamilyen vakmerő és érthetetlen célért, amikor megpillantottam a hideg vaskampón a megütődött és szégyenkező kabátot.

— Azt hiszem — mondtam —, a maga lelkének olyan szaga van, mint a cédrusfának.

Elnézően vizsgálgatta a derűmet. Fekete bársonykabátka volt rajta s a nyakában, lágyan a barna bőrhöz simulva ott függött vékony láncon az elefántcsont halotti arc. Valahányszor ránéztem, mindannyiszor csodálatosnak találtam.

— Mit tudja maga, mi a lélek — tért vissza rezignált mosolyához.

— Nem tudnám? — kérdeztem udvarias beleegyezéssel. Oldalról és könnyed gúnnyal vizsgálgatott.

— Az igazat megvallva, nem olyannak látszik.

Azt feleltem, hogy könyvtárakra rúg a lélektani szakismeretem. S hogy ezt bebizonyítsam, történeti visszapillantást vetettem a lélek fogalmának fejlődésére. Megemlítettem egy barátomat, aki a lelket retekalakúnak képzeli el. Hallottam egyik lelkiismeretes fizikatanáromtól úgy is meghatározni a lelket, hogy az a nettósúly, amely az emberből megmarad, ha az ingét, az előítéleteit és néhány más ruhadarabját leveti. Az egyházatyák véleménye természetesen sokkal szövevényesebb. Szerintük a lélek az, amelyet közvetlenül kapunk Istentől. Ihari doktor viszont azt tartja, hogy a lélek a tertiär korszakban

oekövetkezett fertőzés eredménye, amelynek következményeit máig sem hevertük ki.

Nofretete végighallgatta előadásomat, aztán az ablakhoz lépett.

— Ismerős itt a városban? — kérdezte.

A lélekről rögtönzött ötleteim annyira begyújtottak lomha s rosszindulatú motoromba, hogy most külön ösztökélés nélkül is szívesen kattogtam tovább. A város s különösen a Fedőcserép és Alagcsőművek palotája, a városháza s a tűzoltótorony kiapadhatatlan forrása volt meghatott visszaemlékezéseimnek. Megmutattam neki a Fedőcserép és Alagcsőművek házát, ahol a kidobatásom előtt tíz perccel a mélyvízi halakról tartottam az öreg könyvelőnek előadást. A barnára olajozott városházára is felhívtam figyelmét, amelyben házasságokat szoktak kötni és ebzárlati hirdetményeket szoktak fogalmazni. Megmutattam a bányaszékházat is, bölcsen elhallgatva, hogy amúgyis elpuskázott homlokzatának az én frizeim adták meg a kegyelemdöfést.

Azt kérdezte, hol töltöttem a későbbi éveimet. Elismerően bólintottam.

— Ha így megy — jeleztem barátságosan — néhány évtized és tökéletesen ismerni fogjuk egymás korát, vallását s azt a néhány döntő dolgot még, amely a szerelemhez szükséges.

— Szerelemhez? — nézett meg kíváncsian.

— Hallott már valamit róla?

— Régen — mondta könnyedén. — Egyszer meséltek róla... S azt hiszi, olyan kevés kell hozzá?

Most én sétáltam az ablakhoz. Mozogtunk, mint a színpadon, valami rendezői utasítást követve. De ha felülről néztem magunkat, úgy találtam, inkább egy bábszínház szereplőihez hasonlítunk. A szövegkönyv szerint nem kellett felelnem a hölgy kérdéseire; a rendezői utasítás úgy szólt, hogy az ablakhoz kell lépnem; kinézek; úgy teszek, mintha

töprengenék valamin; aztán megtalálom azt a kulcskérdést, amely kinyitja a zárat. Megfordulok, ajkamon szikár vizsgálóbírói mosoly.

— Tulajdonképen milyennek képezli a szerelmet?

A hölgyet nem lepi meg semmi. Könnyed marad, hogy ne mondjam: vázlatos. Vázlatosan veti oda magát.

A szeme is barátságos és egyszerű. Most ő sétált el a mosdóig, lenézett a márványlapra és ujját végighúzta rajta. Aztán a tükörbe pillantott. Talán nem is magát nézte a tükörben, hanem azt a szenvtelen, nyugodt kép-pozitívot, akivé nyugtalan, árnyékfoltokkal teli negatívja átalakult. — Nem jobb, Felméri, ha az ember egy csomó fölösleges dologról nem szerez tudomást?

— A jó öreg romantika!

— Lenézi?

— Nem; örvendek, hogy viszontláthatom. Éljenek a Sejtelmes Titkok — ünnepeltem meg lelkesen, hiszen ifjúsági regényeim óta nem találkoztam velük. — Éljenek a bársonyos bánatok! Egyébként az a véleményem, illenék magáról mégis tudnom egyetmást. Folyton ágaskodom, hogy belessek a kulcslyukon, de maga a kulcsot a zárban hagyta, semmit sem sikerült elcsípnem magából. Ha egy nőt a karjaimba sodort a balszerencséje, nemcsak a csontrendszerével, hanem a fínomabb alkatrészeivel is szeretek tisztába jönni.

Megállt előttem.

— Mit ért fínomabb alkatrész alatt? Ha a lelket érti, meg kell mondanom magának, hogy maga nem lelket keres. Maga egyszerűen csak titkokat keres. Egyszerűen csak kíváncsi.

Elkaptam a kezét, közelebb húztam magamhoz. Jött, envhén, tartózkodva, de a végén mégis valami tetőtőltalpig való szép összesímulás lett belőle.

— Idehallgasson. Lehet, hogy igaza van. Tegnap még úgy volt, hogy nem engedek a szirénhangjainak és nem jövök el.

— Éreztem, hogy nem akar eljönni.

— És eljöttem.

— Titkokat szimatolt. Azért jött el?

— Igen. Az ember szereti, ha a közönséges dolgoknak is titok-szaguk van. Szimatol, ide-oda szaladgál, mint a vizsla. A lélek nyomait keresi. Szamárság, Nofretete. Reménytelen kirándulás. Akinek sikerült elhatolni az emberi lélekig, az nem tért vissza onnan. Szomjan veszett talán, csontjait felfalták a keselyűk, mint az eltévedt sivatagi utast.

Ujjával megérintette az ajkamat. Mosolygott.

— Látja, okulhat belőle... Jobb, ha maga is felhagy ezzel a veszélyes kirándulással. — Az ujjával gyöngéden megsimogatta a számat. Könnyednek és nyugodtnak látszott, valami könnyű, szálló bóbitának, aki most leszállott a szélből hozzám, súlytalanul, üres mosollyal. Micsoda kontár voltam lelki dolgokban! Hogy elsikkadt előlem a Nofretete szép tragikuma, mérőónom, hogy becsapott, amikor lelki mélységeit méricskéltem. Csak hűvös, illatos ujjait éreztem az ajkamon. És én a lélekbúvárok legtökkelütöttebbike csak takarékos és óvatos csizhangjait hallottam, semmit szenvedélyeinek nagy kórusából.

— És igazán nem akart eljönni?

— Egyenesen megtiltottam magamnak. S ha még a fogorvosról tudtam volna!

Álltunk, összefonódva. Ellágyulva vizsgálgatta a szememet, hajamat, a homlokomat. Keresgélt ő is, mint a vizsla, valamit. De ő meg is találta.

— Azt hiszi, a fogorvos miatt jöttem be? Milyen gyerekes maga, Felméri... És milyen egocentrikus... Igen, ez hiúságot és önzést jelent... Elsősorban magunkat szeretjük, ugye? S ha jut még valami a szűkös adagból, mást is megajándékozunk vele...

Láttam magán, hogy nem örömrepesve jött. Láttam, amikor reggel itt a téren találkoztunk. — Most a fülemet simogatta az ujjával. — És miért jött mégis? Csak kíváncsiságból? Nem volt aránytalanul nagy áldozat?

— Ne felejtse el: álantas célokért az ember minden áldozatot meghoz.

— Alantas célok?

Tudnia kell, fejtettem ki merészen, hogy a férjét nem találom elbűvölő embernek. Minden emberben él valami regényes és halovány remény, hogy ellenfelét egyszer a legérzékenyebb pontján megcsiklandozhatja. A derűmet nem vette tudomásul. Intett a fejével. Érti. Ő a férjének a legérzékenyebb pontja.

— És én semmit sem számítottam, Felméri? Vagy rajtam is bosszút akart állani?

— Körülbelül. Remélem megértette, hogy mindaz, ami itt történik, nem valami megdicsőülés magának. Nem valami szép mennybemenetel. Kigombolhatom a blúzát?

— Köszönöm, ha le akarom vetni, magam is elérem.

— Elvei vannak természetesen. Nem szereti, ha mások vetkőztetik.

— Mások... — nézett le a padlóra. Aztán megfordult. Leült az ágy szélére. — Volt már maga boldogtalan?

A kezére néztem. Görcsösen fogták egymást vékony ujjai. Valahonnan egy magányos légy indult útnak a szoba csendjében. Tétován és reménytelenül kóválygott s zümmögve kereste elhalt társait, barátait és szeretőjét. Egyedül volt a nagy világűrben. Nofretete is fölemelte a fejét és tekintetével követte a reménytelen, magányos lényt.

— Hogy tévedtünk mi ketten ide be? — kérdezte, szinte a légytől, valami hamis derűvel. Aztán újra hozzám fordult. — Volt már maga boldogtalan?

Az ember, közöltem valami kezemügyébe eső közepesértékű elméletemet, mindig boldogtalan, leszámítva azt a három, négy pillanatot, amikor azt hiszi, hogy boldog. Ez azonban a mi hibánk. Belénkmérgezték azt a felelőtlen szamárságot, hogy azért születtek bennünket, hogy boldogok legyünk, holott tudvalévő, hogy a természetnek nincsenek velünk ilyen irodalmi törekvései. S mihelyt nem úgy érezzük, hogy boldogok vagyunk, beüt a baj, teleharsogjuk a világot azzal, hogy boldogtalanok vagyunk. A boldogság az az ismeretlen elem, amelyet senkisem fog feltalálni, hacsak a költők nem, hogy a példányszámaikat felemeljék vele.

— Ugye — kérdezte — maga nem szokott semmiről komolyan beszélni?

— Óvakodom tőle. Semmi sem tud olyan hamis lenni, mint a komolyság.

— Az apám mindig komolyan beszélt. Sohasem éreztem hamisnak.

Ültünk az ágy szélén, bizonytalan érzésekkel, kóválygóva, mint vihar előtt a varjak, a nagy semmiben. Nofretete az apjáról beszélt. Athénben laktak, de magyar volt. Az apja kedvéért sokat nézegette a művészettörténeteket. Az anyja kedvéért, aki görög volt, hárfázni tanult. De legszívesebben a sziklák között barangolt és a tengert nézte. A pesti egyetemen négy féléve volt, aztán megismerkedett a férjével és feleségül ment hozzá.

— Folytassa — ajánlottam.

— Nem érdemes — mondta. A kezemhez nyúlt. Az ujjai aztán szórakozottan felsétáltak a karomon a vállamig. — Beszéljünk másról... Ellenszenves vagyok magának?

— Ez zsarolás. Most, hogy ilyen szépen összebarátkoztunk, nem mondhatom már azt, hogy igen.

Ujjai folytatták útjukat a vállamon. Már a nyakamnál kalandozott.

— Jobb is, hogy olyan keveset tudok magáról — hazudta, mert akkor már sok mindent tudott rólam. Az ujjai türelmes vándorlás után végre elértek az ajkamhoz. Ott ki is kötöttek.

— Jobb... Fázik? — fogtam el cirogató, hideg kezét.

— Azt hiszem, igen.

Elindultam, hogy néhány hasábot dobjak a kályhába.

— Volna egy más módszer is — figyelmeztetett tréfásan.

— Ha gyorsan levetkőzik — ajánlottam — és bebúvik az ágyba.

— Igen. De ez nagyon múló dolog, nem gondolja? Az ember hamar lehűl. Magának kéne egy kicsit barátságosabbnak lennie... Nó, ne ijedjen meg, nem sokról van szó. Csak egy-két kalóriáról.

— Jó — nevettem én is — meg van szavazva.

Leültem mellé. Váratlan kalóriák jelentkeztek bennem; barométerem is kedvező időt mutatott. Szeszélyes, áprilisi hangulatomat tartós derű, meleg napfény váltotta fel. Magamhoz vontam a Nofretete didergő testét, hogy neki is juttassak valami meleget és fényt. Sokáig fonták át egymást karjaink. Az ember úgy ölelkezik, mintha a világ össze akarna dőlni a lábai alatt. Támasztékot keres, megkapaszkodik. A földrengés összedönti a világot, de ő megmarad. Legalább is az utódaiban, akiket az ilyen ölelésekkel suttyomban létrehoz. Megkapaszkodtunk egymásban Nofretetével.

— Fázik még?

— Nem... nem... Most már kezdek nem fázni.

— És most kigombolhatom a blúzát?

— Most?

— Most, hogy nem fázik már olyan nagyon.

— Nem bánom... És azt sem bánom, ha azt gondolja...

Úgy illett, hogy a csúf szándékú mondatot ne engedjem befejezni.

Udvariatlanul lezártam a száját. Előbb a tenyeremet tettem rá, aztán a számmal is pontot tettem a mondat mögé.

— Azt hittem, nem fog többet megölelni — mondta.

A szám felé keresgélt valamit a szája. Némi tétovázás után aztán meg is találta, mint keresgélő csecsemő az emlő gombját.

Később, amikor ott feküdtem mellette — egyébként érthetetlenül és csodálatos természetességgel, mintha mindig is az lett volna a hivatalom, hogy a nap egy bizonyos órájában mellette feküdjek — újra láttam a magányos legyet. Átrepült a szobán és letelepedett valahol a falkárpit sarkában. Nós, gondoltam, ez a dolog szórakoztató ugyan, de átkozottul rejtélyes. Megint becsapottnak éreztem magam, mint az erdészházi találkozás után.

— A legyet nézi? — kérdezte.

— Igen.

— És milyen gonosz dologra gondol megint?

— Arra, hogy mit akarhat maga tőlem Nofretete. Az ember egocentrikus lény, ahogy maga mondja. (Egocentrikus szemétdomb, egészítettem ki gondolatban.) Mindig a maga mulatságos dolgai foglalkoztatják. Az erdészházban azt hittem, hogy az első találkozás szemérmes fékjei tompították úgy le természetes iramát.

— Igen. Értem — felelte és elpirulva tette hozzá: — És most is baj volt a fékekkel. Nem?

— Baj van a fékekkel, Nofretete. Általában. — Átfogtam a balkarommal és a jobbot is a dereka alá túrtam, magam felé fordítottam. — Tudja, úgy érzem magam, mintha álarcos bálon volnánk. Magán még rajta van a csipkés álarc. Nem tudom, milyen az igazi arca. Csak a fogai nedves fényét látom és

csak a szeméből indul el felém néhány nyugtalanító kérdőjel. Az igazat őszintén megvallva, kezdek már türelmetlen lenni. Miért jött ide?

— Kérem... — megsimogatta a hajamat — kérem „Kázmér úr"... Ne legyen ilyen indulatos. — Úgy simogatott, mint egy rögeszmést, akit másodpercenkint az a kérdés gyötör, hogy micsoda sötét terveket forralnak ellene. De én folytattam rögeszmémet.

— Miért feküdt le velem ebbe az ágyba?

Elkomolyodott. A kérdés érdes fogalmazása egy pillanatra meghökkentette.

— Csodálom, hogy nem találta ki. — Gúnyosan és kegyetlen tárgyilagossággal nézett a szemembe. — Gyereket akarok magától.

— Úgy is bánik velem — nevettem el magam a fesztelen tréfán, — mintha semmi más célra nem volnék magának alkalmas.

— Rosszul bánok magával?

— Légiesen, Nofretete. Elvontan. Olykor az az érzésem, mint most is, hogy beérné valami kivonattal is. Olyan leveskocka-félével. Egy köbcentiméter Felméri-kivonattal. A táskájában hordana kockaalakban s amikor kedve jön rám, kivenne egy kockát, bedobná két deci langyos vízbe és íme, minden fáradozás nélkül már fel is kanalazhatna.

— Furcsa dolgokat talál ki... — Hozzám simult és megcsókolta a számat. — Hát nem jobb így? Mondja... Nem jobb?... Azt mondták, maga nagyon szívtelen... Igaz? — Fölém hajolt, szótlanul nézett egy darabig. Ezek a posthumus ismerkedés percei. Az utólagos fölfedezések pillanatai. Az ember másként fest a maga lángjai lobogásánál s másképpen, amikor már kialudt. Az előbbi izgató látvány, az utóbbi tanulságos. Az ember általában a hamuban keresgél. Legtöbbször nem talál benne semmit. A szalmaláng mindent elégetett, nem bukkant tűzálló anyagra.

— Nem jobb így, Kázmér? Semmi sem fogja hozzám kötni. Nincsenek kötelességei. Nem tartózik hozzám, és engem sem fog semmi magához kötni.

— Nó hát ez csakugyan elég légies. Nem éhes?

— A csuklójára nézett.

— Nem bánom. Hozasson valamit.

A csöngetésre megjelent egy pincér az ajtó előtt. Később letette a tálcát a két ajtó közé és távozott. Nofretete arra kért, vágjak le neki egy vékony szeletet a kacsacombból.S ahogy ültünk ott egymás mellett majszolva, emberien, a jól végzett munka közönséges nyugalmával, ajkunkon a felfalt kacsa zsírjával és a magunk elégedett mosolyával, nem állhattam ellen, hogy ebbe a roppant harmóniába, ebbe a paplan alatti tökéletes egyetértésbe bele ne lopjam az elmult hónapok kaján díszharmóniáját. A patakunk lehullott hídját parancsoltam vissza az emlékezetembe, a báró dölyfös szódaviz-szörcsögését s a tegnapelőtti Nofretete ködös és zárkozott arcát, amint zsemlyeszínű kancáján légiesen ellovagol mellettem. Ünnepelni akartam, a bosszú és a káröröm édes népünnepélyét akartam megülni, néhány jólesőt rikoltani, hogy a báróék ilyen szépen bejöttek az én utcámba! De bárhogy erőltettem, a népünnepélyt a kedvezőtlen időjárás miatt el kellett halasztanom. Semmi kedvet nem éreztem az ilyen vitézi torhoz. A báró fenekedő, harcias alakjából csak egy kunkora nagybőgő-nyak maradt meg az emlékezetemben. Nofretete, a balzsamos egyiptomi királynő pedig végleg kiszállott balzsamos tokjából s a közös paplan alatt, mint egy elbukott süldőlány, riadtan és kíváncsian figyelte csábítójának ismeretlen vonásait. Így járja végig az ember a képtárakat, ahogy az ő szeme járt most bennem teremről teremre, tágas, mindent átfogó érdeklődéssel. Nézegettük egymás homlokát, szivárványhártyáját, orrát, állát és fogait, előszeretettel simogatta meg ujjai hegyével az alsóajkamat, én — mint körültekintő belgyógyász — az alsó szem-

héjját húztam le, hogy a nyálkahártyák színét tanulmányozzam. A nyaka így fekvőhelyzetben elveszítve meghajló vonalainak erős hangsúlyát, kevésbbé volt eredeti és nofretetei, de bensőségesebb és asszonyibb lett. Elvontam ingének lágy fodrait és a mellét néztem meg. Gyöngéd és barna volt, mint Párizsban a tejeskávé. Utánam nyúlt a karjával és magához vont. Nem akarta, hogy a mellét nézzem. A száját, felszólításomra a számhoz illesztette.

— Tulajdonképpen — ráztam a fejem elégedetlenül — miért is nem dörzsöljük inkább össze az orrunkat?

— Olyan kevésre becsüli az európai szokásokat? — kérdezte hozzámtapadva.

— Tudja, vannak csókok, amik úgy lógnak az egész ügyön, mint okmányon a díszpecsét. Azt hiszem, maga is ilyen hagyományos díszpecsétnek nézi a csókot, amelynek semmi köze a lényeghez.

— És mi a lényeg?

— Hát igen. Ijesztően hasonlít azokhoz, akik nem tudják, mi a lényeg. Az embereket elfelejtik rá kioktatni. A lényeg mi magunk vagyunk. Meztelenül és átröntgenezve. Szív, vágy, gondolat, gyűlölet, szeretet és halál. Ezt a néhány dolgot oktalanul letakarjuk egy prémbundával vagy tavaszi felöltővel. Higyje el, ez sok tévedést okoz. Helyesebb volna, ha meztelenül járnánk. Akkor nem fordulna elő annyi tévedés.

— Maga nudista apostol — fakadt ki belőle a csúfolódás.

Az ilyen gerlepár-hangulatban minden közepes értékű kijelentés jó arra, hogy az ember újra kezdje az ölelkezést. Olykor az ostoba megjegyzések váltják ki a legszebb öleléseket. Nofretete, mint mindig, szemérmesen látott hozzá. Egy ideig szorítottuk egymást, játékból, tornából, érzékeink únszolására, aztán újra egymásra mosolyogtunk és megint elindultunk egymáson képtárat nézni.

— Hunyja le a szemét, Nofretete — mondtam neki. Lehúnyta. — S most lassan nyissa ki. De ne nagyon.

Olyan volt, mint a nyakán lévő szép halotti arc.

— És most húnyja le újra. Gondoljon arra, hogy meghalt, de azért valaki még mindig nagyon szereti.

A szemhéja lecsukódott, de aztán hirtelen újra kinyitotta.

— Gondolja, hogy lesz valaki, aki a halálom után is szeretni fog?

— Van valaki, akiről szívesen elhinné ezt?

Kikapcsolta tekintetét a szememből, megnézte a hajamat és elrendezett rajta néhány szálat.

— Nem tudom...

Aztán szótlanul feküdtünk egymás mellett. Lehúnytam én is a szemem. Egy darabig még éreztem mellemen gyöngéd mellének érintését, combomon a meztelen térdét, amely a sok lovaglás ellenére sem volt izmok közé párnázva, aztán elaludtam. Arra ébredtem egy félóra mulva, hogy egyedül fekszem az ágyban. Nofretete után semmi sem maradt a szobában. Még a szokásos ciprusillat sem.

*

Csodálkozva néztem körül, aztán elhagytam a szállodát. Időm bőven volt még az indulásig. Már csak az esti vonattal mehettem. Beültem a kávéházba és kíváncsiság nélkül átnéztem az újságokat, majd a kávéház látogatóin is átlapoztam. A dominóasztalnál felismertem a gépügynököt, akitől valami alkalmi munkát kaptam egyszer. A tűzoltó alparancsnokkal játszott, valami Dobolyi nevű timárral, aki mindig egyenruhában járt a kávéházba. Kardja, a nikkelezett kis csákány most is ott csüngött elegánsan és harciasan az oldalán. Az elmult évtizedek sötét alagútjából úgy másztak elő ezek az alakok — meghajolva és az évek szutykától kissé bemocskolva — mint a csatornatisztító munkások. Nem volt va-

lami üdítő látvány. Költeményekben még tűrhető ez az elmulás, de egy kisvárosban az embernek riadtan kezd kavarogni a gyomra tőle. Kisétáltam az utcára és megálltam egy hirdető tábla előtt. A sétatéri redutban egy vándorszíntársulat estére világhírű operettet hirdetett. Az egyik filmszínházban bankrablást adtak, a másikban egy férfi és nő akadtak össze és kétezer méteren át kínozták egymást, amíg rendbe nem hozták a dolgaikat. Igen, az ember tartózik a kultúrának azzal, hogy legalább kétezer métert vár, amíg hozzálát, hogy elvégezze a természet által reá rótt feladatot. Mi Nofretetével nyilván valami botrányos kultúrtalanságba keveredtünk, hogy az egész hosszú filmszalagból jóformán csak a címeket tartottuk meg. A bankrablás mellett szavaztam, egyrészt, mert sokaltam a kétezer méter szerelmet, másrészt abban reménykedtem, hogy a bankrablás terén még valami újat és hasznosat tanulhatok.

Estére az idő megfordult, jeges szélben és hófúvásban érkeztem haza. A patak előtt Veron széllámpást akasztott az eperfára, hogy az ingatag gerendákról le ne csússzak a patak jegére. A homályból Fülöp bontakozott ki. Szánt húzott, amelyen gallyak és ágak zörögtek a hófúvásban.

— Jó estét, Fülöp — köszöntöttem a lassan cammogó embert. — Ilyen rossz időben?

Megállott. Rongyos volt rajta a bekecs, vékony vászonnadrágját diadalmas dűhvel lobogtatta a jeges szél.

— A jó idő másé, Felméri úr — mondta csendesen, — akkor másnak kell fuvaroznom.

Ahogy a lámpafénybe került, láttam, hogy a fagy s a nehéz szán alaposan elbánt vele.

— Igen, a jó idő másé — mondtam én is megütődve; alig mozgott már. Megfogtam a szánt és húzni kezdtem a hegyoldal felé. — Gonoszok a törvények, Fülöp.

Fáradtan baktatott mellettem. Húztam a szánt megfeszülve a nehéz emelkedőn s mert a szél is orgonált, meg lihegtem is, hát ordítva jött ki belőlem a szó. — Tudja, én honnan jövök? Fehérnéppel dőzsöltem. Egy jól bedurrantott szobában.

Megálltam, mert Fülöpöt elhagyta az ereje.

— Nó, még egy kicsit, Fülöp. Tartsa magát. Itt vagyunk mindjárt a kéjlakánál. Szép kis ház. Igazi kutyaól. Nó, gyerünk.

— Egy kicsit megfogott a hideg — mondta bágyadtan. — Mint a hagymát.

— Hát csak vigyázzon. Édes ne legyen, mint a fagyott hagyma. Az embert elhagyja a türelme, ha magára néz. Mitől olyan türelmes, Fülöp? Hogy bírja ezt a csúnya világot?

— Majd eljön a jobb — morogta elkámpicsorodva. Tántorgott már, mert a szél minduntalan mellbelökte.

— De mikor? Látja sokan vannak, akik akarják s kevesen, akik tesznek érte valamit. Itt vagyok például én. Csárogok nagyokat, jár a szám, de alszom rá egyet és kész. Zajos puhány vagyok, Fülöp. Mint a többi. Elpuhított a jó élet. Úgy látszik szenvedni kell, hogy az embernek megkeményedjék a lelke. Hű — tettem hozzá nagyot lihegve.

— Ne erőlködjék vele — intett Fülöp.

— Tudja... néha egész világosan látom, hogy tennem kéne valamit... Nem volna szabad így cserbenhagynunk magukat...

A házban egyetlen szobácska volt. Lefektettem Fülöpöt s jól megdörzsöltem. Arra kért, adnék vizet a lovának. Kimentem az istállóba s megitattam a hályogos, öreg gebét. Aztán tüzet csináltam a szobában. Furdalt a lelkiismeret valamiért. Talán, hogy Nofretetével voltam együtt? Talán, hogy elszakadtam a kétkezi ember nagy nyomorúságától s most felfelé kúszok az ugorkafán? Pedig sokszor érzek valami honvágyat, sokszor kívánkozom vissza ezek

közé a küzdő és reménytelen sziszifuszok közé, akik mindennap felgörgetnek valami reménységet a hegy tetejére s aztán zsupsz, visszagördülnek megint a mélységbe. Kokkadtan váltam el Fülöptől. A hóviharban még tanakodva megfordultam s láttam a nyomorúságos házat, ahogy eltűnt az emberiség nagy problémáival a sivalgó, zörgő éjszakában. Így tűntek el az én emberibb gondolataim is, szép töprengéseim rövid vendégszereplés után a kavargó semmibe. A polgár nyugtalansága és önvádjai sivítottak át rajtam néhány percig, meghajoltak a fáim, zörögtek lelkiismeretem elszáradt gallyai. Aztán minden elmult, lelkiismeretem új álomra hajtotta fejét. Tennünk kéne valamit, szerettem volna kiáltani a hóviharba, mielőtt bennem újra elcsendesedett volna a kavargás, tennünk kéne valamit! Fogjunk hozzá valamihez, ami kiragadja majd a sok megfagyott lelket az éjszakából. Bennem megvan a jóakarat. Szegény is vagyok, igaz, talán nem elég szegény. De ne hagyjuk ezt az éjszakát olyan hosszúra nyúlni...

Reggelre elfelejtettem mindent. Kis működvelő forradalmamból semmi sem maradt. Megint nem gondoltam Fülöpre s a többi nehézéletű Fülöpre. Csak azon töprengtem, hogyan tehetném a magam és gyermekem életét könnyebbé. Pénzbajokkal küzdöttem.

XV.

Hosszú éjszakák. Aztán megjönnek a vadgalambok.

A MALOM dolga a malommal együt befagyott. A víz görbe ívben keményedett meg a levegőben, ahogy a zsilipről a lapátos kerékre hullott. Reggelenkint cinegék tetemei feküdtek a hóban, cérnavékony lábukkal görcsösen az ég felé kapaszkodva. A topolyafák zuzmarája a harmadkor ősnövényzetét idézte, pengtek a jégcsapok s mint a tű, törött el a bivalyok nyála az úton. A kányhánk költeményeket pattogott, gyomrában nagyokat böffent a butykók bogja; nehezen tudta őket megemészteni. Veron példálózgatott, hogy Kiskázmérnak nem kéne iskolába mennie, hiszen jól tudja már a nagy egyszeregyet is s azt is, hogy alkotmányos királyság vagyunk. Amíg a fagyok tartottak, abba is maradt a tanítás. Ráadtuk magunkat a könyvekre, még Jákob is könyvet betűzött a maga kuckójában. Hallottuk hogyan döccen végig a sorokon. „A szobrá-szatot ekkor az úgynevezett arc. . .archa-ikus mosoly karakterizálta" — nyikkantotta, mint szekér eresztéke a rázós úton.

— A szobrászatot most kitanultad — mondtam neki elszedve tőle a könyvet, — adok neked valami egyebet. Minek archaikus mosolyt tanulni, amikor már a hierarchikus mosoly van divatban.

— Olvasd ezt az „Öt világrészen keresztül"-t — ajánlotta a Nagy Adófőnök. — Ilyen jót te még nem pipáltál.

Ő egy színdarabon dolgozott. Belenéztem. Éppen ott tartott, hogy Exeter kapitány egy futárt küldött Port Renoba, hogy legalább 35 főnyi segítséget küldjenek neki az indiánok támadásai ellen:

Parancsnok: Ezt átadod Mac Lord parancsnoknak.

Futár: Igenis. (Távozik. A sátor előtt élénk kapszlitűz, majd két indián jelenik meg az ajtóban nyíllal a kezükben.)

Egyik indián: Fel a kezekkel! (A par.-nok felemeli. A másik indiánhoz:) Hebridos prele tegloga batán hik.

II. indián: Bret. (Megkötözi a parancsnokot egy kötélel.)

— Érdekes? — tudakolta a Nagy Főnök félbeszakítva egy pillanatra lázas alkotását.

— Föltétlenül. De a „kötéllel" két l-el írják, még akkor is, ha csak egy indián kötéléről van szó.

— Jó, majd kijavítom.

— S az a hebridos prele tegloga batán hik milyen nyelvjárás?

— A gorilla-indiánok nyelvjárása.

Nem tudom, hol tanult meg gorilla-indiánul, de az a hebridos nem is hangzott olyan rosszul.

Az alsó falu felől károgó felhők jöttek a piros alkonyban és meglepték a topolyafákat. Veron egy éjszaka farkast hallott csaholni a nádas felől. Az istálló hideg volt s bár, amikor kihasítottuk a pajtából, a mennyezetét alacsonyra deszkáztuk, Áchim nem tudott egymaga annyi hőt termelni, hogy kifűthette volna a vackát. Még vagy egy tehén kellett volna oda, de hol voltunk mi még a tehéntől. Hosszú fehér szakállal hozta ki Veron a lovat a pajtából s a pitvarban csinált neki melegebb szállást a fagyok idejére. A Nagy Főnök hamar elúnta a színdarabírást, különösen, hogy az előadás a Jákob színészi képességeinek fogyatékossága miatt egyre késedelmeskedett. Jákobnak nyelvérzéke sem volt s a go-

rilla-indián nyelvjárást különösn nehezen emésztette meg.

— Festeni fogok — jelentette be a Nagy Adófőnök e sok kudarc után.

— Helyes — véltem én. — Önarcképet?

— Minek hívják, ha az ember nem tájképet fest, hanem egy gyertyatartót, meg egy birsalmát és egy macskát.

— Csendélet.

— És ha a macska dorombol?

— Erre a modern piktura, elég helytelenül, még nem gondolt.

Szerzett egy kalarábét is és megalkotta a csendéletet, igaz kissé picassoi modorban. Minthogy ruhakékítőn, budai földön és feketekávén kívül más festék egyelőre nem volt a háznál — a Veron ajakpirosa csak sokkal később jelent meg a színskálán — feketekávéval festette meg a képet, ami sem a macskánál, sem a kalarábénál nem okozott volna forradalmi újítást, csak a gyertya művészi ábrázolását tette kissé önkényessé. Ihari, aki lomha szőrmeiben arra szánkózva benézett egyszer, hogy nem faltak-e még fel minket is az ordasok, mint az egyik szénégetőt — azon a nézeten volt, hogy a kép okvetlenül ér annyit, mint egy Picasso-mázolmány.

— Tudja, Pipánszki, alias Pipácsek, nem szeretnék enni ennek a Picasso nevű úrnak a csendéleteiből. Az ő kalarábéi olyanok, mintha hasfájós lovak gyártották volna.

—Pipánnak nem tetszik — panaszkodott neki a Nagy Adófőnök, amikor látta, hogy ezek után is tartózkodom minden lelkesedéstől.

— Mit ért egy sírkőfaragó a képekhez!

— De ő ért, Küszvágó Csér. Hidd el, nagyon ért.

— Gondolod? — vakarta meg a szakállát. — Lehet. Egyébként tőle hallottam nemrégen, hogy Cézanne-t, Courbe-t és Renoir-t sem értette meg az együgyü XIX. század. Sőt ha jól emlékszem, arról

is beszélt, hogy valamelyiket meg is buktatták a szépművészeti akadémia felvételi vizsgáján. Miért ne tehetné meg a művész azt, hogy a macskát kalarábénak ábrázolja, a kalarábét pedig macskának? Hidd el, kiváló Adófőnök, mindez csak felfogás kérdése. Szabad egy pofa törkölyt kérnem?

Fölhajtotta a törkölyt, megtapogatta a Nagy Adófőnök nyakát s aztán újra töltött magának.

— Tapogatja még atvád ezeket a prézliket?

— Sokszor — árulkodott a fiam kaján mosollyal, — amikor azt hiszi, hogy nem veszem észre.

— Maholnap nem lesz mit tapogatnia... Hanem... — benyult a zsebébe — hallott-e valamit arról, Pipánszki... einye, hová is tettem csak... hallott-e valamit arról...

— Hogy a tücsök annyi ideig él, mint egy bika, nemde?

— Nem — mondta tovább keresgélve.

— A mókusok csoportos vándorlásáról akar valamit mondani? — tudakoltam kíváncsian. — Vagy arról, hogy mekkora a súlya egy pohár levegőnek?

— Ehun — kapta ki a szivarját. — Arról van szó, hogy a jegyző szeretne egy családi felvételt. A feleségéről, magáról és a gyermekeiről. Szóval egy szép csoportképet.

— De én tudtommal nem vagyok fényképész.

Elköpte a szivarvéget s rágyujtott.

— Márványból akar. Jó tartós márványból. Marmora durant; a márvány megmarad, de a jegyzőt fenékbe rughatják. Megbízott, kérdezzem meg, mennyibe kóstál. De csoportkép legyen.

— S maga mit mondott neki, Küszvágó Csér.

— Én? Azt mondtam neki — felém hajolt és valamit a fülembe sugott. — Ezt mondtam neki. Utána erős vazomotorikus reakciót tapasztaltam, kemény és izgatott érlökésekkel. Azt ajánlottam neki, vegyen be csillapítót. Még egy utolsóelőtti törkölyt, Pipánszki.

— S a jegyző? — vidámodtam fel azon, amit Ihari a fenti zárójelekben ajánlott a jegyzőnek. Smarn, legyintett a körorvos. Azt mondta, hogy ő meg én tisztátlan társaság vagyunk, magyarul piszok banda s őt még hazaárulásért külön feljelenti, mert a rigóját betanította a nemzeti himnuszra.

Amikor elindult, intett nekem, hogy kövessem.

— Még közölhetek valamit, Pipánszki.

— Az atlantozaurusokról?

— Nem. a bárónéról. Egy szállodában látták valakivel.

— Érdekes ez?

— Nem — jelentette ki bebujva nagy favágó kesztyűjébe. — Fülöphöz megyek. Kétoldali. S még azt mondják, egy parasztnak nincs tehetsége ahoz, hogy tüdőgyulladást kapjon...

— Fülöp? — kérdeztem meghökkenve.

Azt mondta, rossz bőrben van szegény feje. Le vannak mind gyengülve. Úgy élnek, mint a bányalovak. Betegek.

— Beteg a nép, Felméri. Az itt a baj.

— Igen — hagytam rá — beteg a nép. S ha egy nép beteg, mondja valami német, akkor minden tagja beteg; még az orvosai is betegek.

Egy széncinke lakott az eperfa odvában. Most ott feküdt megdermedve a fa tövében. Megnéztem, van-e még benne élet. Nem volt merev, bevittem Veronhoz, hogy gondozza, amíg magához tér. Ilyen nagylelkű szociálpolitikus voltam. Az embert megrohanják ilyen gyöngédségek, mint gyilkost a moziban a szánalom. Az emberevő is elméláz olykor, amikor felebarátját eszi. Fülöpre gondoltam, igaz levertséggel. S ha elpatkol, mit visz magával? Mit kapott a világtól? Soha egy jó szót, soha egy darab kalácsot. S járt körbe, világtalanul, mint egy bányaló.

Délután elmentem hozzá.

— Csak azt szeretném megélni — mondta nehéz lélekzettel —, hogy lássam a napot feljönni...

— Látni fogja reggel — értettem félre a vágyait.

— Ahoz kell még néhány reggel, Felméri úr.

Egy suszterünk volt itt régen, jutott eszembe, az is így beszélt. Elpatkolt szegény s a nagyvilág ezt a Fülöpöt küldte ide helyébe, hogy ne maradjunk egészen tudatlanok. Expediciós hadsereg volt ez a Fülöp, különítmény a vadonban, gyógyszerekkel, hittel felszerelve. Olyan volt, mint azok a házak, amelyek elől földszintesek, de belül már emeletesek, ellentétben azokkal, akik csak elől voltak emeletesek.

A fagy hurozata alább hagyott, üveges volt az ég s szikrázott a nap. Felvontattuk a szánkót a tölgyerdő fölé s a régi irtások között lesuhantunk a völgybe. Jó negyedóráig siklottunk, kétszer is megismételtük, egy őzet is felvertünk s mire hazaértünk a szép ropogásban, olyanok voltunk már, mint egy-egy pohár fagylalt fejünkön a sapkahabbal.

— Nó — ajánlottam be magunkat Veronnál — én vagyok az eperfagylalt, ez a kisebb porció pedig a málna. Melyiket akarja?

— Ő — szerénykedett — beérem én a kisebbe. is — s már bontotta is ki a Nagy Adófőnököt zuzmarás tokjából.

Künn csaholt egy idegen kutya. Veron gúnyosan nézett az ablak felé.

— Úgy látszik, a többi útat beeste a hó — jelezte.

— Kire lődöz maga? — nevettem felderülve azon, hogy ezúttal nem Nofretete cserkészett arra.

Ötödik hete volt megint, hogy Nofretetét nem láttam. Ha össze is melegedtem egy kicsit a személyével, az öt hét elég volt arra, hogy reménytelenül eltávozzam tőle. Másodszor is nekem adta magát, anélkül, hogy az enyém lett volna. Kaland lehettem

a számára, semmi több, valami híg kaland, aminek már nem kívánta a folytatását.

Február elején üzentek Veronért, hogy az apja halálán van. Valahol a hatodik faluban laktak, a hegyen túl. A behavazott hágóra nem tudott az autóbusz felkapaszkodni, a vonat meg huszonnégy órát került, Veron úgy határozott, hogy gyalog vág neki az útnak. Túl a hegyen már kap valami szánkót.

— Nem ajánlom — mondtam neki. — Farkasok ugatnak erre éjszakánkint.

— Csordát még nem láttak — nyugtatott meg. S ha egyedül van, nem támad.

El is ment s csak azért aggódott, hogy nem fogunk-e éhenhalni, amíg távol lesz. Hát éhen nem haltunk, krumplit sütöttünk, volt néhány röf kolbászunk, sajtunk, szalonnánk, csak éppen tejünk nem, de ezt teával pótoltuk. A gyomrunkkal nem lett volna baj, de volt más baj, Kiskázmérral. A dolog a tavon történt, szittyó vagy nádszál került a korcsolyája alá és Kiskázmér elvágódott. Nem is kelt fel, Jákob vonszolta ki a partra s mert a szeme még akkor is kifelé volt fordulva, Jákob értem szaladt. A karomban hoztam haza, igen keservesen. Letettem az ágyára óvatosan s amikor láttam, hogy nem tér magához, Jákobbal befogattam és Ihariért küldtem.

*

Néma napok voltak. Ültem az ágya mellett és hallgattam öntudatlan nyöszörgését. Az anyjához beszélt; egyszer engem is megemlített, meg a lovát. Méregettem a lázát s a szemem, ha nem tapadt forrón, egy nadály makacsságával az arcára, az ablakra meredt, hogy nem jön-e még Veron. Nem jön-e még, hogy átvegyen valamit ólmos terhemből, nagy, néma éjszakáimból. Elszigetelten, minden emberi segítségtől kissé távol esve, kétszeresen éreztem a szerencsétlenség súlyát. Váltogattam a borogatásokat, lá-

zat mértem és Iharival valami folyadékot próbáltam az öntudatlanul összeszoruló ajkak közé önteni. Az orvos sokáig üldögélt mellette a pulzusát és a szemreflexét figyelgetve. Nem beszélt, csak nézegette. Aztán fölkelt, magára szedte zavaros prémjeit, rámpillantott és elment. Naponta háromszor is visszatért. Nem beszélt, láttam, nem érkezett el az ideje, hogy valami biztatót mondjon. A Nagy Főnök egyelőre elszállt a földről. Felszállott az égi ködbe, mint egy harci pilóta, nagy és könyörtelen ellenfelekkel viaskodva. Ültem az ágya mellett és vártam mozdulatlanul, hogy mikor fog visszatérni a rettentő magasságokból. Nagy Főnök — sugtam neki. Nem hallotta. Messze volt s a könyörtelen harc éjjel, nappal tartott.

— Ejsze meghal — meredt rá félelemmel Jákob.

Meghökkenve ráztam a fejem. Jákob túlságosan röviden fogalmazta meg azt, amit én parabolákkal igyekeztem elködösíteni. A láz nem tetszett Iharinak. Csak nem gondol agyhártyagyulladásra? Jöhet még agyhártyagyulladás is? — tanakodtam tudatlanul. Szidtam a orvosokat s ime kisült, hogy ők tudtak néhány szörnyű dolgot, amit én nem tudtam.

A petróleum kifogyott a lámpából egyik éjszaka, nem volt mivel feltölteni, gyertyát gyújtottam és kinéztem az éjszakába. Künn világított a hó és különös fényjeleket adtak egymásnak a csillagok. Mint jelenthet ez? — tünődtem a csillagok hunyorgását bámulva. A Nagy Főnök indiánjai előkúsztak az éjszakából és rám fogták mérgezett nyilaikat. Fel a kezekkel! S most itt álltam, fölemelt kezekkel, tehetetlenül. Micsoda kegyetlen játékot eszelt ki a Nagy Főnök! És milyen idegen tájszólásban pusmog az embereivel. Hebridos tegloga! Olyan értelmetlen volt, mint minden, ami ezeken a napokon velem és körülöttem történt. Azóta is sokszor előmásztak ezek a gorilla-indiánok az éjszakából, nehéz és nyomott napokon, hogy megadásra kényszerítsenek. De

a sors mindig úgy hozta, hogy — ha össze is kötözték a kezem — szerencsésen kereket oldhattam.

Ötödik éjszaka álltam, ültem és várakoztam a forró betegágy mellett. Nem kéne az anyját értesítenem? — vette fáradt agyamat birtokába a bizonytalanság. Ihari fölemelte a kezét. Várjunk. Már bóbiskolva, le-le hulló fejjel vártam. Egy délután arra nyitottam ki a szemem, hogy Nofretete áll az ajtóban. Előre jött, biccentett és megállt az ágy lábánál. Sokáig figyelte a Kiskázmér arcát. Aztán rámnézett.

— Fáradtnak látszik — suttogta. — Nem dőlne le? Én addig vigyáznék.

— Köszönöm. — Ráztam a fejem. — Nem vagyok álmos.

Levetette a kesztyűjét. Az ágy fölött a tekintete megakadt az Ilona képén. Sokáig nézte.

— Nem értesítette? — kérdezte halkan.

— Nem.

— Maga szörnyen dacos ember.

— Most nem. A fiam, három-négy éves lehetett, egyszer azt mondta nekem, amikor megvertem: „Ha én majd nagy leszek és te kicsi leszel, akkor én is megverlek." Hát ő most nagy lett és én kicsi lettem.

A kezem után nyult.

— Nem fogja megverni, Kázmér. Ne féljen.

Fogta a kezemet. Megsimogatta. Aztán sokáig hallgattunk. Később felállott s egy pillantással búcsut vett a Nagy Főnöktől. Künn a pitvarban sokáig ácsorogtunk. Néztük egymást. Azt kérdeztem, mire gondol?

— Hogy a magáé voltam.

— Az enyém? — Fáradt, megnyúzott voltam, de mosolyogtam. — Egy pillanatig sem volt az enyém. Ez nem is volt szándékában. Ne tiltakozzék, kedves Nofretete, azért nincs semmi baj...

— Látja, ezt nem tudhatja, Kázmér.

— Most megint öt hétig nem kivánt látni. Erre sem járt. Tehát — próbáltam kibogozni a nofretetei csomót — itt valami lappang, amit nem kötöttek az orromra. S megint eljött. Miért?

A pitvarban állottunk. A kezem után nyult megint. Az arcához emelte és hozzásimult.

— A szállodában azt kérdeztem, Kázmér, volt maga boldogtalan? Most, tudom, boldogtalan. Én is az vagyok. Ne mosolyogjon, nem romantikáról van szó. A kislányom betegen született, aztán ötéves korában meghalt. A fiam süketnéma. Én hoztam szegényeket, szegény szerencsétleneket a világra. Tudja, Kázmér, sokáig gyötörtem magam azzal a kérdéssel, hogy bűnös vagyok-e abban, hogy szegények ilyen nyomorultan jöttek a világra. Azt mondtam, ha az apjuk is olyan egészséges lett volna, mint én, nem várt volna rájuk ilyen rettentő sors. A férjemet vádoltam. Aztán újra kétségeim támadtak és magamat kezdtem megint gyötörni. Bizonyságot akartam. Arra, hogy nem vagyok hibás.

— Milyen bizonyságot?

— Nem tagadtam le, megmondtam magának. Gyermeket akartam magától.

— Micsoda operett! — nevettem fel fanyarul. — Micsoda pókhálós rémhistória!

— Őrültségnek tartja?

— Több mint őrület. Romantika. Hogyan eszelte ki?

— Nem érti meg? Olyan egyszerű az egész, Kázmér. Olyan egyszerű és szomorú. Amikor a fiát láttam, mindig arra gondoltam: ha nekem ilyen egészséges, szép fiam volna...

— Le is nyomozta a priusomat. A fiamtól is megkérdezte, hogy egészséges-e. De nem gondolt arra, hogy a fiam születése után is beüthetett nálam a baj?

— Milyen baj? — nézett rám tudatlanul és szomorúan.

— Nem gondolt rá, hogy nem ártana előbb Wassermann-reakciót csináltatni velem?

Ködösen, nedves szemmel bámult ki az ajtón.

— Haragszik rám? Nem akartam megtéveszteni. Megmondtam magának. Azt hiszi, olyan könnyű volt nekem ezt... ezt a dolgot megtenni? Hónapokig tépelődtem. Sokszor úgy éreztem, nem tehetek ilyen alávalóságot pusztán csak azért, hogy megnyugvást szerezzek magamnak.

— A fontos, hogy sikerült. Nem?

— Ne bántson, Kázmér.

— Sikerült?

Rámnézett.

— Ha tudnám, hogy azért kérdezi... — kezdett bele valami kesernyés ábrándba. — De maga csak kegyetlenségből teszi...

— Túljárt az eszemen .. Egyébként köszönöm, hogy meglátogatott.

— Idehallgasson, Kázmér.

— Nem. Ne haragudjék. Az ember nem boldog, ha megtudja, hogy ilyen hidegen spekuláltak állati erényeire. Aztán nevetséges is vagyok. Mint egy léprecsalt szarka.

Benn a szobában a Nagy Adófőnök gyönge hangon a nevemet kiáltotta. Megfordultam és berohantam.

— Szomjas vagyok, Pipánszki.

Estefelé megérkezett Veron is és én örömteljes, hosszú álomba merültem. Könnyedén lépegettem valami vizen, mint egy pitypangós mezőn és az azuros mélyben vörös korállfákat láttam. A víz alatt egy láthatatlan kórus mindenféle változatban ezt a szöveget énekelte: hebridos batán. Tizenkét órát aludtam egyfolytában.

*

Veron egy bárányt hozott otthonról, de a Nagy Adófőnök arra kérte, hogy ne öljék még meg, majd

csak ha teljesen felgyógyul. A bárányt Veron akkor majd nyársra húzza s amíg forgatni fogja a tábortűz fölött, a Nagy Adófőnök szeme fölé illesztett kézzel lováról a távoli prériket fogja figyelni, Jákob pedig elropja a gorilla-harcosok csatatáncát, miközben ezt a szabadalmazott szöveget fogja énekelni: hullala u hulal.

A kutyát is beengedtük a szobába, aki kézcsókra járult lábadozó gazdájához. Veron átvette a háztartást, főzött, mosott, takarított. Alig beszélt valamit az apja haláláról. Mi voltunk már az igazi családja és boldog volt, hogy otthonát és családját csorbítatlanul visszakapta. És az apja, kérdeztem, sokat szenvedett? Nem panaszkodott, közölte, csak azt bánta, hogy Veron nem vitt magával gyászruhát. Jó reménységgel volt a halál iránt, mint Szokrátesz, véltem én. A nővére is otthon volt, mesélte, a tanító felesége, de ő már gyászruhát is vitt magával. Ki is rakta szépen a gyolcsos ládára. Az apjuk ide-oda forgolódott, nézegette messziről a holmikat s amikor a nővére elment szomszédolni, arra kérte Veront, vinné oda ágyához a sok finom gyászholmit, hadd lássa közelről is. Meg is nézett mindent rendre. Tőle, Verontól aztán azt kérdezte, miben megy majd a temetésre. A halál mindenkinek új dolog, mondja valami közmondás. Az öreg parasztnak nem az volt; aprólékosan ellenőrízte hogy elég gondosan készülnek-e a temetésre s csak akkor nyugodott meg, amikor látta, hogy Veron is varr magának valami köntöst.

Eljött a tanítónő is beteglátogatóba. A Nagy Adófőnök szinte lázt kapott a megtiszteltetéstől. Nem tetszik kérni egy teát? — tudakolta vendégszeretően. Eszembe jutott a Zuider-tó, megkérdeztem a tanítónőtől, rendben van-e már a Nagy Főnök a tavakkal.

— Tudja-e, hogy a társainak mindig magáról beszél?

— Sejtem — nevettem — a karizmaimat dicséri, nemde?

— Azokat is. De a szobrait is.

Azt is megkérdezte, tudom-e mit felelt a Nagy Főnök, amikor az Egyesült Államok népesedési viszonyaiból kellett felelnie? Nem, sejtelmem sem volt.

— Pedig azt állítja, hogy magától hallotta. Az Egyesült Államok lakóinak száma — hangzott a válasz — 142 millió. Ezek egyrésze állattenyésztéssel, másrésze azzal foglalkozik, hogy az asztalon tartja a lábát.

— Ezt mondtam volna? Rámvall — véltem bűnbánóan.

— A fiának határozott humorérzéke van.

— Szemrehányóan hangzik — nevettem, visszaemlékezve első találkozásunkra. — Persze maga szerint egy kis magasztossággal többre vinné...

Künn meglappant már a hó, varjak jártak a Fülöp tagján s szétszedték a meglazult trágyahalmokat lótetvek után kutatva. Az égen könnyed felhők indultak útnak. A jércéink kimerészkedtek az udvarra, Hermina, az öreg kotló is ott varnyogott a lábunk előtt. Lenéztem rá s a tanítónő lábát is útbaejtettem. Csinos volt, még hócipőben is. Azt kérdeztem, mit tesz majd, ha eljön a tavasz? Nem, nem kínáltam magam; az apaságom tartózkodásra kötelezett. Milyen véleménnyel lesz Kiskázmérról, ha olyan széllelbélelt apja van?

— Ha eljön a tavasz? — kérdezte hamisan. — Megkezdjük a tornaórákat.

— Kielégíti egy kanári? — ostromoltam tovább.

— Talán a jegyzővel flörtöljek? Vagy azzal a malac Iharival?

— Persze — bólogattam s fölvettem legaggastyánibb képemet — én már nem számítok.

— De mennyire nem! — Oldalról vett szem-

ügyre, villanó huncfutsággal. — Maga már kézben van...

— A fenét... S ugyan ki tette rám olyan helyrehozhatlanul a kezét?

Ahogy visszautasította egy röpke mozdulattal a tréfámat, értettem meg, hogy Nofretetére gondol. Nem is szorgalmaztam tovább a kérdést. Ő sem, mintha csak valami szent zarándokhelyre érkeztünk volna, a pletyka szent zarándokhelyére.

— Ápolják fel mielőbb a gyereket — mondta búcsúzóul. — Tudja, nagyon hiányzik nekem.

— Igaz ez?

— Igaz hát.

Megsímogattam a kezemben lévő kezét.

— Köszönöm. Azt hittem, nem nagyon szívleli.

Előfordul az ilyesmi. A gyerek bőre, hanghordozása, ruhája, az, hogy valamiben elüt a többitől, olykor ellenszenvet ébreszt maga iránt.

— Téved. A maga fia meglehetősen rokonszenves. Csak ne emlegetné folyton magát...

— Leszokik róla, ne búsuljon.

Amikor először ment ki a Nagy Főnök a ház elé, kásásodott már a jég a lapátos kerekeken, sütött a nap s a hegyi falu füstje vidáman szállott az ég felé.

— Megjöttek a vadgalambok, Pipánszki.

— Elnézték a menetrendet — mondtam. — Kissé korán jöttek meg.

— S mit fognak most enni?

— Fagyöngyöt... S egy kis morzsát majd Veron is fog nekik szórni. Ugye, Veron.

Mosolytalanul bólintott. Huszonnégy órája a hangját nem hallottam. A pékkel volt megint valami összezördülése, hogy az örökségét haszontalan ruhaneműekre pocsékolja.

— Igaz is — helyeseltem a péknek —, minek az a sok pipiske sál meg habos rongy egy pék feleségének.

— Nem vagyok még a felesége — mondta makacs rosszkedvvel. — Amiért idejár?... Járnak ide Kázmér úrhoz is, Kázmér úr mégsem gondol házasságra.

— Én házasságra? — hűltem el. — S ugyan ki az, aki hozzámjönne? Ki az, aki idejár?

Nó, ezt kár volt kérdeznem. Látnivalóan Nofretetére gondolt. Jákobnak úgy látszik eljárt a szája. Mert én hallgattam a Nofretete látogatásáról. Hallgattam, mint egy titokról. Úgy leptek meg az érzések, mint seregélyek a nádast, egyik napról a másikra, messziről, valahonnan tengerentúlról érkezve. Az emberben olykor kiépül valami hazugság, jó szilárd vastraverzekkel, cementburkolattal, aztán reggelre kelve úgy összeomlik, mint ahogy csak egy hazugság omolhatik össze. S hogy mi volt ez a hazugság? Hogy Nofretetével szemben utóbb csak közönyt, grand guignoli vallomása után pedig csak az apaménné szelidített férfi habzó megvetését éreztem volna. Pontosan, talán nem is ez volt az az összeomló hazugság, amelynek romjai engem is oly mezztelenre vetkőztettek. A hazugság közelebbről meghatározva az a férfiasan lobogó hitem volt, hogy én Nofretetét igazában a pokolba kívánom és sohasem óhajtok vele többet találkozni. Mert egy reggel, néhány nappal a látogatása után, amikor a Nagy Főnök is már ceruzát és papirost kért, hogy megírja színdarabjának második felvonását, értesítést küldtem Nofretetének, hogy bemegyek a városba. Nofretete át is vette az üzenetemet s én autobuszon esztelenül útra is keltem. S mindezek tetejébe még valami finom lovagi romantika martaléka is lettem, mert a szállodában ugyanazt a szobát vettem ki, amelyben előző turbékolásunk zajlott le. És odaálltam újra az ablakba, nézni a Fedőcserép és Alagcsőművek hajmeresztő cseréptornyát, a fagyoskodó kofaasszonyokat, a sündörgő, foglalkozásnélküli kutyákat s a park orgonáin át a bányaigazgató-

ság frizeit, jobb sorsra érdemes alkotásaimat. Időnkint a csuklómra néztem, aztán egy tejes szekeret, majd a levélhordót figyeltem, aki a levelek és csomagocskák terhétől félregörbült nyakkal haladt a túlsó soron. Minden házba és minden üzletbe benézett. Ha majd a bőrkereskedéshez ér — számítottam ki —, akkor befut Nofretete is. A levélhordó közeledett a bőrüzlethez. nemsokára el is hagyta, betért A Kellemes csipáshoz — eredetileg a Kellemes csaposhoz — címzett vendéglőbe, ott talán egy fröccsöt is megivott s még szót is váltott a nyugalmazott rendőrírnokkal, aztán újra megjelent a téren; az idő mult, megint az órámra néztem. Azzal az ötletemmel próbáltam foglalkozni, amely legutóbb megkapott. amikor egy művészettörténetet lapozgattam. Egy Asurbanipal nevű fáraó vadászjelenetét vizsgálgattam. Úgy tűnt nekem, hogy amit a csuklóján láttam, az karkötő óra volt, a lábbelije pedig magasszárú angol fűzőscipőhöz hasonlított.

Dél volt, harangoztak a zárdatemplomban. Kis csengőnagyságú harangok voltak, vékonyhangúak, amilyenek apácákhoz illenek. Arra néztem, kirebbennek-e a toronyból a galambok. A Kellemes csipásban egyszer hajnalig söröztem Tömzsivel, Lólábbal és Fapofával. A helyiségben kellemes sör és oleánder illat úszkált. Tömzsi elszavalta tizenkétszer A három árvát és bemutatott egy guggoló orosz táncot is.

Félegy volt már s a Nofretete cipőjének könnyed csusszanását még mindig nem hallottam a folyosón. Megfordultam, hátha ott áll a hátam mögött, az ajtóban, mint legutóbb. Az ajtón egy tábla függött. A panaszaikkal kéretnek a vendégek az igazgatósághoz fordulni.

Elhagytam a szállodát. Talán, gondoltam a lépcső rongyoskás szőnyegén lefelé haladva, nekem is az igazgatósághoz kéne fordulnom. Ott minden panaszt, hirdette az ajtón csüngő tábla, méltányosan figyelembe vesznek és elintéznek. Kudarcom hama-

rosan felderített; de derűm sárgás színezetű volt, mint az epe. A halk, édesbús Nofretete halkan és édesbúsan rászedett. Úgy kezelt, mint egy makrancos üzletfelet, akit simogatni kell egy kicsit, amíg kötélnek áll. S most, hogy szállítmányaim nyilván célhoz értek már s hasznomat már nem vehette, faképnél hagyott és zsákmányával tovább állt.

OSZK

XVI.

Veronnal sincs rendben a dolog.

NÉHÁNY nap mulva még láttam egyszer, estefelé, amikor kortyogtak a szalonkák az erdő felett. A kastélynak néhány vadászvendége volt, ott állt velük az erdőszegélyen a húzó szalonkákra várva.

A szalonkák után nemsokára megjött a zsombékosba a vöcsök is. A még szürke reggeleken a topolyafák, a nyírek s az égerfák úgy álltak a háttérben, mint a statiszták a színfalak mögött az ügyelő jeladására várva. A szürke és nyírkos sejtelemben érezni lehetett, hogy tenni fognak valamit, lesz valami. Már percentek, köhécseltek ködzsebkendőt szorítva a szájukhoz. Elsőnek a mogyoró indult feslésnek. Aztán elindultak a nedves harasztban a rovarok is. A patak zavaros vizét megtisztította a hosszú út, mint valami bűnöző fickót. Partján úgy álltak a fűzek, mint földbeszúrt seprűk. Aztán kisütött a nap s a seprűk végén bolyhos gombok támadtak.

Mindössze ennyi történt.

Felástuk a kertet s Jákob elégette a tavalyi gazt. Ásás közben megláttam Fülöpöt. Az őszi vetése kifagyott, újra kellett vetnie. Integettem neki az ásóval.

— Fülöp... hollá hó, bírja már a robotot?

— Muszáj bírni, Felméri úr.

Igen, muszáj. Én is keményen robotoltam ezen a tavaszon. Reggeltől késő estig tartott a munkám s hol robotnak éreztem, hol valami kellemes megszállottságnak. A Nagy Főnök lovasszobrát hat hét alatt faragtam márványba, persze nem életnagyságban. Egyharmados szobrocska volt, derűs és közvetlen, talán ellenjátéka a pátetikus lovasszobroknak, amelyek mindig valami keményet és fenyegetőt akarnak érzékeltetni. Ez a gyermekkor napfényes pátoszát akarta visszaadni. Hamarosan ládába is raktuk óvatosan és kidöcögtünk vele az állomáshoz, hogy vasútra adjuk. Póli úgy találta, hogy leadtam egy kicsit a szalonnámból, amióta nem látott. De nem is baj, fűzte hozzá, nem való a férfinek, aki még nők után járkál az olyan has, mint amilyen a kanonokoké. Egészséges, kicsattanó lány volt, egy asszony minden furfangjával s tudásával megáldva; ha engem látott, mindig a kakast látta maga előtt, aki éppen akkor hagyott abba egy tyúkot. Pedig csak olyan kakas voltam, aki magának kukorékol a szemétdombon.

— A bárónénak is most adták fel a poggyászát — közölte mellesleg.

— Elment? — néztem meg hosszasan.

— Már vagy két hete.

Oldalról felém lőtt egy tűhegyes kis mosolyt. Hogy mit adom úgy a nemtudomot. Pedig tudhatnám, hogy elment. Azt kérdeztem ártatlanul, ugyan honnan tudhattam volna.

— Persze — silányított tönkre a hasonlatával — az aranka is öleli a csalánt, mégse beszél róla.

— Ő az angyalát — nevettem rozoga derűvel —, hát azt honnan veszi, hogy ő csalán volt, én meg aranka.

Betértem a póstamesterhez azzal a titkos szándékkal, hogy tőle is halljak egyetmást. De a városban volt, csak valami elszáradt hölgy billegette a köszöntésemet sem viszonozva a morzegépet. Ócsá-

roltam is magam, hogy ilyen alantas szándékokkal járok. Érdekel-e igazán Nofretete? Aligha. Ezt abból is tudtam, mert ha a nevét kimondtam, az ádámcsutkám nem kezdett ide-odacsúszkálni a meghatottságtól, mint a póstamester ádámcsutkája. S ha holdas nyírfák alatt eszembe jutott ez a szó, szerelem, a szívem megmaradt az ötödik és nyolcadik bordám között. Pedig nincs lágyabb színpadi díszlet a szerelem melodrámájához, mint néhány holdas nyírfa. Az ember a végtelent érzi a tagjaiban, az angyali halált s a szeráfi feltámadást, a világirodalom legpuhább verseit s a világirodalom legcsodálatosabb közhelyeit.

A fürdőtelep előtt a hegyi pappal találkoztam. Nagy örömben volt, hogy nem ettek ki télen a cipőmből a farkasok. Ihari Kanuthoz készült, betegeskedett a nagytiszteletű asszony.

— A veséje — jelezte. — Nyűgösködik egy kicsit.

Azt mondta, nem komoly s felvidámodva mingyárt egy gólyára mutatott, amelyik egyik lábát felhúzva állott a semlyékes szélén.

— Szent Simon is negyven évig állott féllábon — mondta szakértően. — De íme, lupus in fabula. Jön is már a kördoktor.

Ihari messziről integetett a venyigebotjával. A káplánt szidta megint, akivel éppen az imént váltott néhány szót.

— Tudják, az ifjú kappan heretikusnak nevez engem. Engem, a római katolikust. S miért? Azt mondja, a másállapotos cselédemet a városban elvittem egy moziba. Csak nem mondhatom neki, hogy a méhmagzatát hagyja a fogadóban! Szegénynek a herézis a vesszőparipája. De maguk törvényszerinti szakadárok... mit is akartam mondani...

— Doktor — javasolta a hegyi pap —, fel kéne néznie a feleségemhez. Hallom, ma oltásokat fog adni az iskolában.

— Igen, benézek... Azt hallották, hogy Oszterlitz urat az este megszalasztották? Valami sihederek járták itt, a Grand Hotelben gyűléseztek. Oszterlic úr körülszaladgálta a fürdőtelepet, a siheder urak a nyomában, amíg aztán a kalmárunk egy disznóólban talált menedéket. Reggelig ki se bújt. Kérdezem a káplántól : mi az ön nagybecsű véleménye a hasonló esetekről? Azt mondja, minden rossz ezektől az Oszterlicektől származik. Azt felelem neki: most megdrágult a pipadohány. Nem lehetetlen, hogy ebben is az ő kezük van benne. És tudják, ki volt még ott a gyűlésen? A báró kasznárja...

Elváltunk a hegyi paptól s a körorvos becipelt a Grand Hotelbe, egy pohár gyomorkeserűre. Azt kérdezte minden bevezetés nélkül, tudom-e, hogy a hímsejtek a szaguk után találják meg a petesejteket. Emiatt tehát, ha majd valami vállalkozásba kezdek, sohase legyenek gondjaim. Megkérdezte azt is, tanulmányoztam-e Leonardo da Vinci rajzokkal illusztrált okos elaboratumát, amelyben meggyőzően mutatja ki, melyik az a legtökéletesebb helyzet, amely a legtökéletesebb utódok létrehozására alkalmas. Azt mondtam, engem Leonardo da Vinci főképen mint művész érdekelt eddig. Szerencsére a jegyzőnéhez hívták Iharit s néhány pohárka után búcsút vehettem tőle. Ahogy a pékség előtt haladtam el, valaki utánam robogott a kavicsokon. Megfordultam, a pék követett.

— Hát mi van, Jani úr? — intettem közelebb.

— Semmi, Felméri úr — mondta s megállott ő is, egy kis távolságra.

Láttam, a begyében van valami. Biztattam, kezdjen hozzá a mondókájához. Hozzá is kezdett, de alig tudtam belőle eligazodni; olyan tekervényes volt, mint a perec. Hogy így, amúgy, mennyire kedveli és becsüli ő Veront. Jólelkű fehérnép, de az atyaisten sem tud rajta eligazodni. Ősz végén megkérte volt a Veron kezét. Veron hajlott is rá, aztán eszébe

jutott, hogy ő mégse mehet férjhez, mert nem azért szegődött a malomhoz, hogy férjhezmenjen. Aztán mivel a malom mégse indult el, ő megint nekibátorodott s megint megkérte Veront, de az megint csak vonakodott. Most már azzal hozakodott elő, hogy nem méltó ő az olyan rendes iparosemberhez, mint a pék, mivelhogy neki gyereke volt egy idegentől. Hát baj, baj, bólogatott akkoron a pék, de ha már úgysincs életben, üsse a kő, elveszi ő azért Veront. De a fehérnép megint csak kisiklott a kezéből. Na jó, vélte ő, ha nem kell neki pék, nem lábatlankodik tovább körülötte. El is maradt, de akkor meg Veron ment be a pékségbe, hogy Jani, únja ugye a malom táiékát, hogy sohasem cselleng már arra. Addig öltötték a szőt, amíg ő megint csak járogatni kezdett a malomhoz; kezdett is megint biztatóan alakulni a dolog, Veron nyájas volt, még azt is mondta neki, hallott-e arról, hogy feltalálták már a nyakkendőt s ő is tegyen egyet. De amikor a pék megint a házasságot pedzette, Veron azzal hozakodott elő, hogy nem akarja ő az olyan becsületes embert, mint a pék, szégyenbe rántani; mivelhogy ő nemcsak gyereket szült, de börtönben is ült miatta.

— Nem volt kicsiség, Felméri úr. Egy hétig nem aludtam tőle s a kenyereim is mind laposra keltek. Az ember azért átküzdi magát, én is átküzdöttem magamat. Mondom neki, nem hallottam semmit, Veron, én magát akárhogy is van, elveszem. Nem törődök véle, mit tett, a börtönnel letöltötte s punktum. Nem így van, Felméri úr?

— Így van, Jani.

— Ebbe aztán bele is egyezett. Vagy egy hónapig jegybe is jártunk már titokban, hát tegnap, amikor mondom neki, április végén készen lesznek az ágyak, kijelenti, hogy ne nyaggassam, mert úgyse lesz a feleségem. Soha. Soha sem lesz a feleségem.

— Ezt mondta?

— Ezt, Felméri úr ... — Arra kért, szíveskedjek egy-két szót ejteni az érdekében s kideríteni, hogy mi megint a baj.

Este szóba is hoztam a dolgot. Künn ültünk kabátban a régi malomkövön, szaglásztuk a langyos fuvalmakat s arról beszéltünk, hogy a pénzből, amit a műkereskedő jelzett, mit vásároljunk. A Nagy Főnök pulykakakast javasolt, kasokat a méheknek és hogy rendeljem meg végre a malomköveket.

— S maga Veron? — szavaztattam le őt is. — Mit javasol?

— A pulykakakassal várjunk, a kasokat megfonja olcsó pénzen a szénégető is — sorolta elő az ellenvetéseit, — de a malomköveket jó volna elhozatni.

— S ha bezár a jegyző?

Nevettek.

— Nem félsz te tőle, Pipánszki ... Úgy szeretném látni már, hogyan őröl a malom ... Megigérted, hogy lesz, nem?

Jó, bólintottam, ha megreped is a jegyző, most már aztán hozzákezdünk a molnárkodáshoz. Mihelyt megjön a pénz, megrendeljük a köveket.

Amikor a Nagy Főnök pihenőre tért s Veron is befelé indult, megérintettem a karját.

— Veron, — szóltam hozzá — miért rángatja maga úgy ezt a péket? A szív dolgában járjon el az ember emberségesen.

Hallgatva állott a sötétben. Valami könnyed kozmetika illatot éreztem. Körömlakknak, szájpirosítónak vagy valami kellemes krémnek a szagát. S eszembe jutott, hogy futólag a haján is feltűnt az elmult napokban valami. A fürdőtelepi borbély bodorította meg. S akkor arra gondoltam, íme, a pék nemcsak a kenyérsütéshez ért. Jó ropogósra sütötte ezt a Veron nevű bátortalan tésztát is. Gonoszkodó

gondolataim úgy látszik helytelen irányban gonoszkodtak. Valami más lappangott a Veron nagyvilágiassága mögött.

— Miért nem lesz a felesége? — kérdeztem — Háza van, ipara. Fiatal és megbecsüli magát.

— Nem leszek a felesége, Kázmér úr — súgta nagyot nyelve. Azt kérdeztem, miért. Nem felelt. Fölemeltem a hangom.

— Szeretném, ha válaszolna a kérdéseimre.

— Mást szeretek — közölte hirtelen.

— Mást?

Elhallgattam. A pillantásai, a féltékenysége, levert hangulatai jutottak eszembe. Hát ime, ostobaság volt azzal áltatnom magam, hogy ezek nem nekem, a férfinek szólnak s ezek nem a szerelem tünetei, hanem a nő, a háztáját féltő háziasszony, a hírnevére büszke szakácsné, a melegszívű mostoha érzékeny megrezzenései, féltései és önzetlen szomorúságai. Nem kívántam e pillanatban semmiféle szerelmi vallomást, de úgy láttam, vallomás árán is rendezni kell végre függő ügyünket.

— Szabad megkérdeznem, kiről van szó?

— Ne tessék haragudni — szólalt meg nagykésőre. — Nem mondhatom meg.

— Nem? Tartok tőle, fölösleges ennyire titkolóznia.

Nagyon mosolyoghattam, s nagyot sebezhetett rajta a hangom kietlen ironiája. Megrezzent.

— Rossz nyomokon tetszik járni, Kázmér úr... — felelte halkan, tétovázva.

— Úgy... Vannak tehát *más* nyomok is. Nem arról az úrról van szó, akire én gondolok.

— Nem.

Füttyentettem.

— Nem? Hihetek magának?

A holdfényben keményen néztük egymást. Tévedtem volna? Nem rólam van szó? Hirtelen az ju-

tott eszembe, hogy az örökségét, amit apja halála után kapott, készpénzzé tette s azóta jócskán meg is dézsmálta. A napokban csinos tavaszi kabátban és kipirosított ajakkal tért vissza a városból. Valaki, valami félúri parazita vethetett rá szemet s nem lehetetlen, hogy már szipolyozza is.

— A fürdőtelepről valaki? — faggattam tovább oktalanul. — Valamelyik pincér a Grand Hotelből, nem?

— Nem, Kázmér úr... Nem érdekelnek a pincérek.

Kezdtem elveszíteni a türelmemet.

— Nem szeretném tovább faggatni. De az adott esetben kötelességemnek látom tisztázni ezt a kérdést.

— Kötelessége... — visszhangozta kissé kesernyésen.

De nem volt tekintettel az „adott esetre", amely ilyen vizsgálóbírói kötelességeket írt elő nekem, könnyedén bocsánatot kért s mint egy elsikló fátylas hal a vízmedencében, elevezett a gyér holdfényben kutató tekintetem elől. Már azon voltam, hogy tovább nyomozok, amikor Jákob néhány nap mulva azzal a hírrel állított be a frissen üvegezett s szépen összeeszkábált nyári műterembe, hogy Veront a fürdőtelep kis ligetében együtt látta a kasznárral.

— S elkészül mára az ebéd? — néztem Veronra hegyes derűvel, amikor déltájban beállított a bárány-combbal.

— Elkészül — nyugtatott meg, de el is pirult nyomban.

— S a híd is meglesz most már? — céloztam a kasznár jóakaratára; mert ő volt a rossz szelleme a hídunknak, ő kormányozta a bárót.

— Meglesz — felelte dacosan.

Meghökkenve néztem. Megfordult és besietett a malomba. S éppen a kasznárral, ezzel az alattomos tökfilkóval, aki ahol lehetett, borsót tört az orrom alá? Nem gondolt rá, hogy a malomban való együttlétünk az érdekek közösségét is jelenti s hűtlenség a malommal szemben az elgáncsolóinkkal tartani?

Ezen az éjszakán úgy éreztem, hogy egy kissé cserbenhagytak. Veron és Nofretete.

OSZK

XVII.

A hegyi pap felnyikorog a pulpitusra. Neszel a fű.

NEM vettük meg a pulykakakast és nem rendeltem meg a malomköveket; kis forgótőkémet arra fordítottam, hogy megerősítettem a partot, nagy cölöpöket verettem le s hídat rakattam a parti gátra, nehogy a kasznár úr vagy a báró jóvoltából kapjunk valami kegyelem-hídat. Kétszer olyan hosszú volt, mint a régi doronghíd s még pillérzetet is raktunk alája. A felhasznált anyagból egy kis házat is rakhattunk volna. Májusban a hegyi pap leüzent a harangozójával, hogy vigyük a kast, mert rajzásra készülnek a méhei. A kirajzó családot nekem igérte volt. A kaptárnak már megvolt a talpa is a telek végében. Általában: alattomosan, de folyvást gyarapodtunk. Veron, akinek mostanában nagyon elhalkult a hangja — az emésztő szerelem, gondoltam — hol egy tepsit hozott Austerlitztől, hol egy törülközőtartót. Megint a fészkünket bélelte. A kaptárt is ő szerezte, az elsőt, de a többit már Jákobnak kellett elkészítenie. Jákobnak is kezdett már jól állni keze a munkához, pedig azt hittem, mindkét mancsára kacska marad. Amikor Veron elhozta, két tojásból egyet mindig elejtett, ha a kezébe vette. Most már a szobrászatba, vésésbe, kalapálásba is úgy belemelegedett, hogy tartottam tőle, a fürdőtelepi kőfaragó tisztességtelen verseny miatt még perbe fogja.

— A jedzőék csoportképét osztán nehogy elvállald a hátam megett — intettem féltékenyen.

Ő el, fenyegetett, ha a jegyző feje helyett malacfejet tehet.

Fölmentünk a Nagy Főnökkel a hegyi faluba. A méhek kirajzottak már s az almafán csüngtek nagy darabban. A pap mászott fel a létrára, de a létrát nagyon kellett fogni, mert nem tudta szegény merre dűljön a gazdája súlyától. A fonott kasba, mint egy kalapba, besöpörte szépen kövér kezével az egész megkergült családot.

— Ha már itt vannak — ajánlotta — nézzük meg az orgonát. A báróné ajándéka.

A papné, aki ugy láttam, megint elbővült tavalyi méreteihez képest, előkeritette a templomkulcsot. Nehezen mozgott s az arca is színtelen volt, mint a dagasztott tészta. Betegnek látszott. Hagymaágyak meg kaporültetvények között bementünk a templomba. A keskeny utat kevesen tapodhatták, két oldalról egyre vakmerőbben nyomult rajta előre a moha. Szó ami szó, aki fényűzőbb helyen szokta eldanolni a zsinati énekeskönyv dallamait, az erősen érezgette ennek a helynek kezdetleges és szűzi szomorúságát. Micsoda jámbor szegénység dacolt itt az idővel! A magas ablak törött üvegén bekandikált a májusvégi ég s egy tő pásztortáska. Csak az volt a kérdés, hová akarta a parlagi növény itt elhinteni hatvannégyezer magocskáját. Láttam szószékeket aranysugarak százainak tündöklésében, göndör bárányfelhőkbe merülve, amikből mindenlátó szem vizsgálgatta a dús padsorokat. Ez a szem itt a májusi égből tekintett le a törött ablakon át, ultramarinkéken s valószinüleg igen jóakaróan, a hegyi pap megzöldült kabátját, törött szemüvegét és kirepedt cipőjét látva.

— Persze, apád látott ennél nagyobb templomot is — védte magát a pap a Nagy Adófőnök előtt, elértve helytelen utakon csellengő gondolataimat.

— Van belőlük elég — ismertem be. A papok nem győzik építeni és Isten nem győz mindegyikben jelen lenni.

Voltam olyanban is — adtam elő tapasztalataimat — hogy finomabbat már elképzelni sem lehet. Jó nagy imamalom volt, amiben annyi volt a publikum, hogy Isten már el sem fért benne.

— Publikum? — csóválta a fejét a pap.

— Merthogy ugy jár a templomba, mint valami minisztériumba, megsürgetni kérvényének az elintézését. Mindenféle protekciót igénybe vesz, hogy nem mindig tiszta és igaz ügyeit nyélbeüsse. A kérvény persze nagyon szabályos akárcsak a budhista imamalmok szövege. Om mani padme hum. Szent lótusz te bölcs vagy, gazdag vagy, hatalmas vagy, én meg kutyaszoritóban vagyok, az volna hát az alázatos kérésem, tégy ezuttal kivételt velem, nyujtsd ide a kezed, hogy kimásszak a kátyuból. Mellesleg meg is jutalmazhatnál engem kitartásomért, amelyet azzal bizonyitottam, hogy minden vasárnap felöltöm legdivatosabb ruhámat és eljövök hozzád. Hidd el, ha segitesz rajtam, ez határozottan csak növelni fogja hatalmad fényét...

— Gonosz szívnek és hamis nyelvnek vedd el Uram ártó mérgét — idézte a hegyi pap szeliden.

Felnyikorgott a pulpitusra és leült az új orgona elé. Néhány zsoltárt játszott s énekszóval kisérte őket. Az ember úgy érezte, hogy szomorú kis angyalok röpködnek a levegőben és fonnyadt rózsaleveleket hintenek az éneklő pap fejére. Nekem az orgonaszó mindig virágbaborult cseresznyefákat idézett az emlékezetembe. Meg cserebogarakat. Künn álltam a cinteremben, benn szólott az orgona, szálldosott az egek felé a zsoltár, én pedig megráztam a szilvafákat és potyogolt róluk a sok cserebogár. A hegyi pap éneke most megmártogatott valami langyos s kissé bánatos hangulat aranyfürdőjében. És mint a megfürdetett fényképlemez, én is

kiadtam lappangó tartalmamat. Ez a tartalom rövid mártogatás után a Nofretete körvonalait kezdte felölteni. Mikor ajándékozta ezt az orgonát? Hol jár most? Soha úgy még faképnél nem hagytak, gondoltam, mint Nofretete. A szemét láttam, ahogy az ég felé fordítja egy csapongó pillangót követve. A paptól szerettem volna megkérdezni, miért és mikor ajándékozta meg a templomot az orgonával. Vajjon nem akkor-e, tűnődtem, amikor megtudta, hogy gyermeke lesz? Erre a gondolatra megint fortyogni kezdett bennem az együgyű férfidölyf. Ah, micsoda csinos tördöfés volt hiuságom ötödik és hatodik bordája közé a gondolat, hogy a kapcsolatunknak csak a gyerek volt a célja és semmi más! Micsoda káprázatos józanság és mennyi avas romantika egy csokorban. Hát van ilyen? Elhiszi ezt valaki? Elhiszi valaki, hogy azt, ami ember és Felméri volt bennem, csak úgy kutyába tudta venni és kimérten csak hímsejtjeimet igényelte, mint tudós a tengerinyúl hasnyálkamirígyeit? Azt hiszem, kár is kísérletezni azzal, hogy ezt a valószínűtlenséget elhitessem e visszaemlékezések olvasóival. Miért higyjék el ők, ha én magam sem hiszem. S hogy mégis el tudjam hitetni, ahhoz az enyémnél valószínűleg sokkal behatóbb írásművészet kell, vagy e sorok okos olvasójánál ostobább olvasó.

Az orgona búgott, ölbetett kézzel hallgattam. A virágzó, gömbölyű cseresznyefákat láttam. Hallgattam a lágy hangokat, a Nofretete orgonájának a hangját. Hogy a Nofretete leánykája valami örökölött bajban halt meg, ez aligha romantika, kezdtem most magam ellen érvelni. A fia is süketnéma; ez sem hasonlít semmiféle romantikához. Nagyon is nyers, túlságosan is igaz dolog: vajjon nem az ő testében lappangó valamilyen nyomorúságos baj zúdította gyermekeire a szerencsétlenséget. Hogy gyötrődött, ezt el kell hinnem neki. Azt is, hogy voltak percei, amikor a férjét, s voltak, amikor ma-

gát vádolta. Bizonyságot akart. Azt kérdeztem tőle, miért nem fordult orvoshoz. Ködös mozdulat volt a válasz. Mindketten alávetették magukat a vizsgálatnak, de ez sem oszlatta el a kétségeit. A baj valahonnan messziről jöhetett. Valamelyik távoli ősben ütötték fel fejüket a csírák. Tépelődött hát tovább és nézegette összeszoruló szívvel a hintalovon üldögélő mélabús gyermeket, míg az én fiam nagy, üde rikoltásokkal robogta be igazi lován a völgyeket. S egy nap ott állottam mellette az erdészházban. Most bizonyságot szerezhetett magának. A második találkozás meghozta az eredményt és rám már nem volt többé szüksége. Nem kalandot akart, nem gyönyöröket, csak megnyugvást.

Ó fagyos, kimért logika, de szépen levezettem a segítségeddel mindig felködlő rejtélyemet! Milyen szép adomány s hasznos szerszám az értelem. Most már alig lehetett okom kételkedni a Nofretete szavaiban. Igazat mondott. Én nem kellettem neki. El is utazott búcsú nélkül.

— És meg sem köszönte.

A pap lenyikorgott a pulpitusról. Mondanom kellett valamit az új orgonáról.

— Szép hangja van. De ami a nagytiszteletű hangját illeti — fordítottam tréfára a dolgot — azt hiszem, a káplán szebben énekli a misét az alsó faluban.

Vidáman kacsintott.

— Nem is énekli jól a misét — célzott a káplán fisztulás kilengéseire —, aki nem énekli egy kicsit hamisan.

A méhekkel teli kaptárt az Ächim hátán szállítottuk haza. A Nagy Adófőnök támasztotta az egyik oldalán, én a másikon. A ló meg vezetés nélkül is a helyes ösvényen ment. Ismerte már az utat, sétált már rajta egyedül is a maga szórakozására. Egy ménlovacskát követett ugyanis, aki csöbröket vitt el a ház előtt. A nyomába szegődött s a hegyi faluig

reménykedve kullogott utána. Ő botor ártatlanság! Hogy is képzelte el! Még kacérkodni sem tudott a tökéletlen. Csak kullogott a választottja mögött valami homályos telepátiában reménykedve. A mén ló udvarlás helyett szépen szűgyön is rúgta s ő vérezve tért meg ártatlan szerelmi kirándulásáról.

A fahántó előtt Ferenc beszélgetett az erdésszel. Utban volt a hegyi faluba bikaborjút herélni. Azt hallottuk-e, kérdezte, hogy a fürdőtelepi fogadóban megint gyűléseznek? Idegenből jött fiatalemberek, a kabátjukon halálfejjel, verdesik az asztalt és indulókat énekelgetnek. A jedző is ott van közöttük, ő ül az asztalfőn s szedi a szavazatokat, hogy legyen-e akasztás és mikor. A két év előtti választásokon is ő ügyelt a szavazóurnára, amibe a szavazók oly gondosan betojták hazafias petéiket. Éjszaka szépen feltörte a perselyeket s kicserélte a szavazatokat.

— A kasznárt nem látta ott? — kérdeztem.

— Most nem igen. Ha az ideje engedi, most szoknya után koslat.

— Veronnal látja?

— Mintha ő lett volna. Együtt csapongtak a báró kertje alatt.

A nagyvásárban is, fűzte hozzá ravaszul, együtt vettek mértéket egy pólyás gyerekről. Nagyon nézegették.

— Pogácsából volt, úgye? — néztem rá szigorúan.

Az erdész velünk jött egy darabon. Lenéztem a lábára: a nagy csizma volt rajta. Az amelyik ott állt hailgatagon az ajtó mögött. A szőrfoltások is eszembe jutottak, meg a sörétek s a kitömött mókus szeme, ahogy nézett minket.

— Tudod, Pipánszki — kérdezte a Nagy Főnök, amikor elváltunk az erdésztől — kit láttam ma reggel a nagyvásárban? Tömzsit.

Egy sátorban potom beléptidíj mellett kétfejű borjút mutogatott s ő nagyon sajnálta szegényt. Azt kérdeztem, mi sajnálnivaló van egy kétfejű borjún. Szerintem ez egyenesen irígylésreméltó tulajdonság. Azt felelte, hogy ő Tömzsit sajnálta. Mégis csak a barátom volt valamikor. Egyébként az aggasztotta, hogy ha majd kiengedjük a méheket legelni, visszatalálnak-e a kasba. Elmondtam neki, amit a méhekről hallottam. Amikor először másznak ki a kaptár nyílásán, akárcsak a postagalambok, előbb alig távoznak el a környékről s azzal foglalkoznak, hogy helyszíni felvételeket készítenek. Tanulmányozzák a méhkas színét, elhelyezkedését, a bejáró nyílás rajzát, a szomszédos bokrok, fák, dombok alakját és a terep ezer apró jellegzetességét. Egy térképészeti intézet sem dolgozhatik nagyobb körültekintéssel. Ha aztán feltérképezték az egész vidéket, harminc kilométerről is visszatalálnak a kaptárukhoz. Amit az emberről nem mindig lehet elmondani. Mert megesett erdészekkel, hogy eltévedtek a saját erdejükben s hány telepes nem talált vissza vadászat után a kunyhójához.

A Nagy Adófőnök azt kérdezte, megmutathatja-e a kis rabszolgákat az anyjának, ha majd lejön? Az anyja azt írta, hogy a vizsga után érte jön.

— Ugye megengeded Pipán, hogy vele menjek? Amikor beteg voltam, megígérted.

— Rendben van.

— Ne félj — biztatott — szeptemberben visszajövök. De ugye nem haragszol, hogy szeretnék együtt lenni anyuval is?

— Nem bűn az barátom, hogy az ember, miután annyit volt együtt egy csomó fölösleges emberrel, az anyjával is szeretne együtt lenni.

A hegyoldalról látszott a távoli folyó s a sok virágzó szilvafa. Ha az ember fülelt, a komp láncának nyikorgását is hallotta. A kastély körül tömör zöldek voltak a fák s a bástya úgy uralkodott a hát-

téren, mintha csak egy olcsó színnyomattól tanulta volna. Hamarosan negyedik hónapja már, hogy Nofretete elment. Búcsú nélkül, minden nélkül.

— Gyerünk, Nagy Főnök.

Ugy jött a nyár a dűlőutakon s az ösvények mentén, mint egy terhes koca, súlyától ropogtak az ágak, érintésére felrobbantak a pöfeteg gomba gömbölyű burkai s a májusvégi fényben szétlövelt a spórák barna felhője. A dombok hullámzottak s a fürdőtelepen néhány új cseréptető virított. A fürdő úgy dagadt ki a községből, mint a csergubacs a megszúrt levélből. Valaki megszúrta a falut s kinőtt belőle a fürdő. Olykor az egyszerű emberből is igy gömbölyödik ki valami sötét gubacs.

A zsombékosnál megállottunk és a seregélyeket hallgattuk. Egy sátoralja cigány nem csaphatott nagyobb derendóciát. Az ember azt hihette volna, hogy tyúkok kotkodácsolnak a vízben, szekerek nyikorognak, egy sípláda nyekereg, nádi poszáták dalolnak s a malmunk kelepel a sásban, pedig csak seregélyek voltak.

Ami hang a környéken akadt, abba mind beleköröttek és leutánozták virgoncul. S ugráltak idegen dallamokat s zajokat hallatva, mint a zenebohócok, komolytalanul, a mások és a maguk mulatságára.

— Az ember is van igy vele — oktattam bölcsen a Nagy Főnököt. — Nem a maga dalát fújja. Mindenféle ostoba zörejeket utánoz. Bohóckodik. S aztán eltelik a nyár, vége az oktalan mulatságnak és szárnyra kel. Eltelik az élet s az ember odébb áll, anélkül, hogy a maga dalát énekelte volna.

— Valami baj van, Pipán? — nézett meg vizsgálódva.

— Nincs. De úgy illik, hogy az ember olykor bölcselkedjék. A nevünk homo sapiens. Ez az előkelőség kötelez.

A Fülöp tagja előtt ereszkedtünk le a hegyoldalról. A fiatal kukoricát kapálta megint. Tavaly

ilyenkor is, amikor megérkeztünk, a kukoricát kapálta. Talán ötszáz év mulva is azt kapálná.

— Akasztják, hallom, a demokráciát, Fülöp. Ferenc mondja.

Megállt egy percre, kiegyenesítette meghajlott derekát.

— De ahhoz sok akasztófa kell — vélte szárazon.

A malom eresze alatt a kövön ülve valaki várakozott ránk.

— Költér uram, maga az? — kiáltottam felé. — Nyélbeütött talán valami szép költeményt?

— Levele érkezett, mester — nyujtott felém egy borítékot a postatiszt. — Gondoltam, személyesen lehozom.

Megnéztem s felbontottam. Ismeretlen írás volt, az aláírását néztem. Nofretete. Egy darabig forgattam, aztán anélkül, hogy elolvastam volna, eltéptem s a darabjait a patakba szórtam.

— Tudja, mit ennék vacsorára? — kérdeztem később Verontól. — Martilaput tükörtojással. Velünk tartana magyar királyi postamester úr?

— Igen, mester... Hallom, ifjúkorában sok martilaput evett... — Nagyot sóhajtott és lehajtotta a fejét. — De a levelet talán mégsem kellett volna eltépni, mester... Mégsem... Az ember sohasem tudhatja, nem egy eltépett levél rejti-e magában a reménység elixirjét, az élet balzsamját.

Szomorúan a patak felé fordult, amely oly könyörtelenül tovaragadta a Nofretete lelkének hópelyheit, reménytelenségem elixirjét s életem könynyelműen vízbe hajított balzsamját.

•

Neszelt a fű, percentek a bokrok, s nagy munkában voltak a galacsinhajtó bogarak. Az egész üzem mozgásban volt, kívülem talán csak az orrmányos rovar lopta a napot; ott hűsült renyhén a kö-

mény ernyője alatt, mint piaci kofa a paraplé ja alatt, szeplőit védve az erős napfény ellen. A kigyóhagyma virágja előtt két darázs is várakozott a sorára. A Nagy Főnök, mielőtt útra kelt volna, még megörökített néhány falánk darazsat. Az egyik rajza azt szerette volna érzékeltetni, hogy a zsálya milyen zajos étvággyal csattantotta össze állkapcsát a rabló dongó felett.

Nem az anyja jött érte, hanem Macskássy. Azt ígérte, augusztus végéig, még a beiratkozás előtt visszahozza. Úgy döntöttem, hogy abba a gimnáziumba iratom, amelybe én is jártam. Mire hazajön, itt találja már a pulykakakast — gondoltam, a zsilip körül sétáló pulyka zöldeskék kalárisát nézegetve. S akkor már a malom is kelepelni fog, a garatból pedig csurogni fog a liszt. Néztem az eget s a kastély bástyája mögül kihabzó felhőket. Egy szunyog muzsikált körülöttem.

— Mihez hasonlít az a felhő, Pipánszki? — kérdeztem magamtól. — Nem egy elefántcsont halotti archoz?

Henyéltem, nem dolgoztam. Ugy éltem át ezeket a délutáni órákat, mint egy szép barna flammand képet, tömör fák árnyékában, lábaimnál emlékeim kérődző kecskenyájával, újrafakadó ifjúságom szökellő csermelyével s a napsugaras légben sorsom ismeretlenség felé szálló madarával. A bástya fölött elmosódott a Nofretete halovány arca. Mély álmom vagy, Nofretete — dalolta a postamester.

A műterem üvegfalán át látszott A három életkor. Sikerült-e vajjon? Talán a gyermek alakja. Olyan mosolygó, mint Silenus karjában a kedves Dionisyus.

A malom mögött Veron énekelt. Amikor este a körorvostól hazajöttem, idegen férfi körvonalait láttam a sötétben. Hallottam a hangját is, amikor elköszönt Verontól. Idegen és nevetséges volt.

— Aludjék jól, kis csalogány...

S Veron pirosan, szédülten és dalra fakadva úgy is üldögélt később a csillagok alatt, mint egy megihletett csalogány. Most is, miközben fehér blúzát mosta az eperfa alatt, valami csalogányi meleget és kábulatot éreztem a hangján. Mit tudtam én erről a Veronról? Néhány külső tényt, néhány általánosságot. Itt élt mellettem, egy éve már és igazában csak vakon és ügyetlenül tapogatóztam, mindig félrefogva, amikor a lényegét akartam kitapintani. Süldőkorában, amikor az apám halála után rámmaradt, együtt tengődtem vele egy darabig az elárvult malomban. Tizennégy éves lehetett. Gyerek volt még igazában, aki órákig guggolt félelmében a csalitban, ha eltörte a tejes köcsögöt vagy úgy gondolta, megnehezteltem rá, hogy folyton a kecskével bakalódik. Altatódalt dúdolt a kismacskáknak és mesét mondott Flóriánnak, a kakasnak, aki varnyogva hallgatta a szín rúdjáról. Elállt a malom, meghalt a molnárja s a fiatal molnárfinek másfelé fordultak a vágyai, készült a malmon túladni. Veront hazavitte az apja és én véletlenül megláttam az átalvetőjében az egyik ócska harisnyakötőmet. El is nevettem magam, meg is rángattam a kis vakarcs varkocsát. Gyerek volt még, a játék ösztöne összekeveredett benne a szív kívánalmaival s talán a harisnyakötőmet is játéknak rejtette el a gumija miatt az iszákjában. El is vitte magával. Nyomorúságos emlék volt, annyi szent, de Veron makacsul tudott emlékezni. Nem tudom, merre járt azután, milyen hullámok csiszolták, sodorták; azt mondta, akárhol volt is, mindig a malomra gondolt. Még akkor is, amikor tűrhető otthonba kalauzolta a sors. Két év előtt találkoztam vele újra egy rendőrségi kihallgatáson. Gyerekével a Dunába akarta magát ölni, a gyerek kicsúszott a kezei közül s neki már nem maradt ideje utána vetni magát, mert lefogták. Néhányszor meglátogattam a fogházban, nyugodt volt már, olykor már mosolyogni is tudott. Azt mondta,

örvend, hogy bűnhődnie kell. A fogház talán meg fogja szabadítani önvádjaitól. Egy gyárban ajánlottam neki állást, amikor elhagyta a törvényszéki épületet. Megköszönte, de a fejét rázta: nem, hálásan köszöni, hogy nemeslelkű voltam hozzá, hogy megajándékoztam a jóságommal, ami talán élete egyetlen célja volt, de most már mindenen túl van, vissza akar térni a falujába. Akkor már úgy volt, hogy egyszer csak mi is elindultunk, én és Kiskázmér. Azt ajánlottam neki, ha elunja a falujában, jöjjön ide, vegye át a malmot s majd elgazdálkodik itt, amíg mi is lejövünk. S ha kedve van, továbbra is itt maradhat. Alig tudtam valamit elmult éveiről s arról, hogy minő némaságok zajlanak benne. Azt állította, hogy a sorsát a távollétemben is én irányítottam, de egyebet nem beszélt elmult esztendőiről. Általában alig beszélt valamit az első hónapokban. Aztán lassan magához tért, mint ájult csíz a meleg kályha mellett, megmozgatta szárnyait s énekelve röpköd idegen tájakon. Láttam, szívesen veszi a férfiak nyájaskodó éhségét, a pék holdkóros boldogtalanságát s az ismeretlen, finom kurafi dürgéseit. Ha a fürdőtelepre ment, emprimé ruhájának selymén kacéran hajladoztak a pipacsok. Valamelyik nap valami kis csomagot felejtett a gyógyszertárban, Jákobot küldte érte.

— Talán gilisztái vannak? — tudakoltam aggodalmaskodva.

— Azon már túl vagyok — nevetett kissé már foghegyről.

A csomagban egy üveg parfőm volt. A címkéjét is megnéztem: Dubarry éjszakája!

— Veron... — csóváltam vidáman a fejem —, tudja, hogy valamelyik francia király valamelyik történelmi barátnője is ruhamosáson kezdte?

Alkony előtt a zsombékosig kísértem a körorvost, aztán visszafordultam, hogy a patakban megfürödjek. Kis csermelyekben lódult el a veríték a mel-

lem bozótjából. A bokrok mögött haladva cuppanást hallottam. Átkémleltem s Veront pillantottam meg, amint szerfölött divatos fürdőruhájában a partra kapaszkodott. Egy év előtt láttam, futólag. Akkor is fürdött. Csapzott, kedvrontó falusi fürdőruha volt rajta. Száraznak, fiúsnak és semmitmondónak látszott. Az elmult esztendő túlságosan is sokat törölt, javított, tökéletesített a vonalain. Nem egy elhasznált szolgáló teste volt; egy fiatal nőé, akiben nedvdúsan keringett az élet, derekát, combját mohón vette birtokába a kicsit megkésett fiatalság. A melle, úgy találtam, veszíthetett eredeti gótikájából, de ingerlően rendes volt ez is.

Megfordultam, de akkor szétnyíltak az ágak és Veron állott előttem.

— Ne zavartassa magát — szólottam — én majd feljebb megyek.

Riadtan bámult rám. Amikor este elémrakta az aludttejet, megkérdeztem tőle, volna-e kedve ahhoz, hogy lemintázzam. A három életkor nőalakját nem fejeztem még be, Póli elmaradt időelőtt s csak ujjaimban és vésőmben bízva tapogatóztam óvatosan előre a nő márvány csípője körül.

— Ahogy akarja, Kázmér úr. Póli már nem jön?

— Nem.

— S én megfelelek Kázmér úrnak?

— Nézzen rám, Veron... Meztelenül gondoltam.

Láttam, elsápad, az ujjait tördeli mosolyogva.

— Ahogy jónak gondolja, Kázmér úr — lehelte kínlódva.

— Beleegyezik abba, hogy megmutassa magát meztelenül?

— Ha Kázmér úr kívánja...

— Nem ez a kérdés. Irtózik tőle? Áldozatnak érzi?

— Nem... Csak... Meg fog vetni érte Kázmér úr?

— Más ellenvetése nincs? — kérdeztem.

Pipára gyujtottam. Vigyázat — intettem magam az égő gyufa után nézve — a szerény bestia, kis álnok tüzével még valami igen ostoba tűzesetet fog itt előidézni. Ráléptem.

— Nem kell aggódnia, Veron. De gondolkozzék még rajta.

Szívtam a pipámat, néztem az erdő hátát s a holdat. Amikor aludni tértem, az ajtó hasadékában világosságot láttam. Gyertya lobogott a tulsó szobában. Megálltam s ahogy tanakodtam, szinte kattogott a halántékom, mint az éles ébresztőóra.

— Alszik, Veron?

— Nem alszom, Kázmér úr — jött meg a nyugtalan, fojtott válasz. Ugy látszik, odaát is kattogott egy ébresztő óra.

Aztán mégis csak elfujtam a gyertyát. A sötétben combját, derekát és szépen simuló ölét láttam. Erre aztán megint elfogott a töprengő láz.

— Ágyban van már?

— Igen.

A fülemben, ahogy a párnára fektettem, erősen morajlott a keringő vér. Besütött a hold a szobába. Nyilván az ő ágyára is ráhullott az éles négyszög. Talán várnom kellene, amíg a hold tovább megy s az ágya árnyékba kerül. Tisztátlan szándékú emberek és orvvadászok várják így ki a homályt, gondoltam röstelkedve.

Egy ágyrugó rezzent meg odaát. Várt, vergődött ő is.

— Lehetetlen — gondoltam. — S mi legyen *azután?*

Itthon lesz Kiskázmér. Sivár dolog, telve az alantasság mindennapi megpróbáltatásaival. Nem tehetem. A titkos kis találkozások és bujkálások, a kegyetlen és ordináré várakozások! S nem is egészen szivderítő a sok elöd emléke: a pesti tanár, a pék, a kasznár s ez a legutolsó, a negédes csalogány.

És végül: szabad Veront belevinnem egy ilyen nyugtalanító, szédült kalandba? Mit nyujthatnék neki?

Néhány mondat még s mert ragyogóan tudom magam befolyásolni, egy félóra sem telt bele és békés lemondással aludtam az egyre közelebb kúszó holdfényben. Az erdőben bagoly szólt s egy szarvasbogár ütődött neki a nyitott ablaknak. Még hallottam elalvás előtt a koppanását. Szárnyaszegetten behullott a zsilip vizébe. Igy ütődött neki a józanság ablakának vakon röpködő vágyam is. Koppant és lehullott a megsemmisülésbe.

•

Reggel már Fülöp nem kapálta a kukoricáját. Jákob azzal a hírrel jött, hogy elvitték a csendőrök. Bementem a jegyzőhöz, hogy megkérdezzem, mit akarnak vele s ha úgy adódik, négyszemközt egy kicsit meg is markoljam a jegyző silány, vattával kitömött vállát. A fürdőtelepen volt, nem találtam az irodában. Az új mozgalmat dirigálta a fürdőtelepi szállodában. Akkoriban különös szelek jártak mindenfelé. Minden szennyet és szutykot, amit a földön és az emberi lélekben találtak, ügyesen felkavartak. Uj elméletek szállották meg a szószékeket, szerkesztőségeket és akadémiákat, hogy új inkvizicióra és minél nagyobb megtisztulásra készítsék elő az emberiséget. Ha felébredt, mindenkinek egy varázsigét kellett elmormolnia, s ha lefeküdt, öt percig csak a jobb orrlikán volt szabad lélegzenie. Volt még ezen kívül néhányezer más megváltó irányelv is, az ember nem győzte fejben tartani őket. A nagy szellemi áramlat vadvizei a fürdőtelepre is kicsaptak, Ihari úgy vélte, hogy csak békák kurutyolnak benne. A fiatal káplán nem is helyeselte az egészséges mozgalmak ilyeténképen való lebecsülését. Ugy vélte, hogy ez az áramlat fogja kisöpörni Európa bűzhödt és megfertőzött Augiász-istállóját és fogja elhozni a tisztult, féregmentes életet a hívő társadalom min-

den igaz egyedének. Butaság dalban elbeszélve — intett Küszvágó Csér hevesen a botjával — Dudai, hozzon ki nekem sebesen egy tömöret. És szaladjon, hozzon ettől az Oszterlictől egy kis sárga cukrot... Butaság, főtisztelendő káplán uram.

A káplán annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy hívei az Úr szemében tetszetősen cselekednének, ha nem szaladnának be minden kutyagumiért a kereszténytelen szellemű boltokba, hanem a szövetkezetet istápolnák, amelyet evángéliumi elvek irányítanak. A körorvos viszont annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a szövetkezeti kutyagumi semmivel sem jobb, mint az Austerlitz kutyagumija. Sőt a maga részéről úgy véli, hogy a szövetkezet füstölt halaiba belekapott a féreg, amit a vallásos szemlélettel sehogysem tud összeegyeztetni. A káplán megdöbbenve hátrált hívének e szörnyű eltévelyedését látva.

— Ön annak a bizonyos ószövetségi mételynek lett az áldozata — kiáltotta lobogva, mint egy Savonarola. — Én kételkedem az ön hithűségében.

— A kétségek pedig herézisre vezetnek — intettem a káplánt.

— Oh, ön... — nézett végig rajtam sajnálkozva. Ezt a sajnálkozást csak a tévelygőkkel és szakadárokkal szemben gyakorolta.

— Én orvos vagyok — jelentette ki Ihari felhajtva törkölyét. — Az Austerlitz féregnyúlványa semmivel sem visszatetszőbb, mint teszem azt egy vándorpüspök féregnyúlványa. Ebből pedig a contrario következik...

— Lesújt az ön cinizmusa — jelentette be a pap megrendülve. Megfordult és elsietett; minden lépésére kilátszott rossz cipője, foszladozó nadrágja. Szemináriumi megrendülés, gyerekes megbotránkozás dúlta fel.

Azt kérdeztem a körorvostól, igaz-e, hogy Franciaországban szentté avattak egy inkvizitort?

— Nem látok benne semmi lehetetlent. Semmit, érti?

Egy csoport kiáltozó fiatalember tódult ki a fogadóból. Az orvos felhajtotta második törkölyét is és figyelmesen szemügyre vette a kiáltozókat.

— Hogy mondja Shakespeare? A nyájas bestia? — kérdezte.

Valamelyik elkapta az orvos klasszikus kérődzését és botjával a fejére sújtott. Szerencsére ott termett hamar a jegyző is és miután a második botütés felett némi kárörömmel szemet húnyt, nagylelkűen megakadályozta, hogy tarokkban társát és egyéb elvekben ellenfelét egy harmadik ütés is érje. Az egyik fiatalember fáklyát gyújtott s a menet mámorosan és botokkal hadonászva folytatta útját az alsó falu felé.

— Talán most kölcsönösen bekötözhetnők egymást — ajánlottam Iharinak, miután a forradalmi menet eltűnt a zenepavillon mögött. Nekem is vérzett a homlokom.

— Ne siessen, Pipánszki. Meg kell értenie, hogy itt valami nagyobb dolog forr a katlanban... Van egy tiszta zsebkendője? Törölje meg a homlokát. Hallja az ujjongást? Nézze csak... Éljen az eszme! Éljenek a füstölgő romok!... Egy eszmének mindig élni kell. Bármily képtelen is arra, hogy éljen. Odasüssön, Pipánszki. Azt az Oszterlitzet is alighanem felgyújtották.

Arra siettünk. Füst csapott ki a boltból s benn éles sikolyok vágták át magukat a győzelmes kiáltozáson. Mire odaértünk, lángolt is már az üzlet, ropogtak a tavalyi diók, fekete patakban tódult kifelé az olvadt kocsikenőcs, sercegett, nyögött az egész árúraktár s az üzlet mélyén, a lakás ajtaja előtt széttárt karokkal ott állott tépetten és kormosan a hegyi pap, mint egy megpörkölt feszület. Nyilván a támadók ellen vette védelmébe a lakásban tartózkodókat s ebben a szép bibliai pózban felejt-

kezett még akkor is, amikor a ropogó lángok elkergették a támadókat. Az udvar felé kerültünk. A hálószoba földjén feküdt a kereskedő, lenyírt szakállal, aléltan. A körorvos megfogta a lábánál fogva.

— Ki vele...

A tüzet már nem igen lehetett megfékezni. Az új boltban már csak ragacsos bűz és korom maradt s a homlokzatán félig lehullva csak a mulandóságot hirdette az elbizakodott cégtábla: Grand Magazin.

— Igen mohók vagytok — jegyezte meg a körorvos általánosságban. — Az emberiség több alázatot vár tőletek. Több tartózkodást.

— Ecce sacerdos — mosolyogtam a hegyi papra, amikor estefelé hazazörögtünk a szekéren. Mosolygott ő is, hogy kötődöm vele. Véletlen volt az egész. A patikában járt, a szekere meg ott állott a hársfák alatt. A csoportból valamelyik suhanc elindította a lovat, ő kisietett s akkor elkapta az ár.

— Szembe úszni az árral, nagytiszteletű úr! Nem meggondolatlanság?

— A lazac is azt teszi, mégis célhoz ér.

Lassan döcögtünk, a pap lépésre fogta a kis mokánylovat.

— Shaw írta Tolstojnak — mondtam —, hogy a világot egyszerűen Isten egyik tréfájának kell tekintenünk. Ennélfogva az a feladatunk, hogy a rossz tréfából jót csináljunk.

— Téved Shaw. Isten komolyan gondolta, csak az emberek csinálnak belőle gonosz tréfát. Az élet s a világ monumentális dolog. Kázmér, nem lehet eltréfálni. Nem lehet vele szemben büntetlenül fölényesnek vagy ostobának lennünk.

Néztük a virágzó krumplit az út mentén.

— Tavaly még borsóval volt beültetve — mondtam.

— A bárónétól kaptam levelet — jelezte a pap. — Az új orgona felől érdeklődik. Magát is megem-

tette, hogy itt van-e még. Valami szobrát látta egy kiállításon. Meg akarta venni, de már eladták.

A kastélyra néztem. Később megkérdeztem, mikor tér vissza a báróné.

— Azt írja, sokára...

A bárót ősz óta nem láttam. Megkérdeztem, elkészült-e a vetési varjak gyomortartalmának és köpeteinek vizsgálatáról szóló tanulmányával. A hegyi pap vidáman fogta meg a térdemet.

— Gézengúz. Hallom, szépen levágta az egyik szentnek az orrát... — Megigazította a szemüvegét s a homlokomat vette szemügyre. — Egy kicsit magát is helybenhagyták. De nem ártott magának — tette hozzá jóízű nevetéssel.

Eszembe jutott, ahogyan kitérdelt, lötyögő csepűnadrágjában, széttárt karokkal, rendíthetetlen feszületként állott az égő házban.

— Jól van — veregettem meg én is a csepűnadrágját s leszálltam a szekérről. — Üdvözlöm a nagytiszteletű asszonyt...

A szekér lassan zörgött tovább s láttam, a pap terebélyes szalmakalapja, amelybe itt-ott belekapott volt a láng, de mégis meggondolta magát s abbahagyta a lángolást, bóbiskolva bukott előre.

XVIII.

Készülődések és várakozások.

A PATAKON már egy tucat kacsa úszkált s a pulykakakas pöffeszkedve szántott végig az udvar gyepén a kutya után robogva. A kutya léte mindig felháborította. A méheink már szorgosan lopták a mézet a báró virágjaiból. Úgy terveztem, hogy a Nagy Főnököt a vakáció végére néhány kellemes meglepetéssel várom. Tehenet veszek, lesz, ami lesz, üzembe helyezem a malmot s kis kétkerekű kocsit szerzek Áchim elé, hogy majd szombatonkint azzal hozom haza a városból. A műkereskedőm kezdett rendesebb összegeket szotyogtatni. Volt nála vagy tíz darab tűrhető munkám, azokat sütögette el kisebb-nagyobb időközökben. A tehénnek tisztességes szállásról kellett előbb gondoskodni, átrendeztük hát az istállót. Nagyon kezdtünk már hasonlítani az iskoláskönyvek képeihez, ott volt már a telek végén a trágyadomb is a vasvillával meg kukorékoló kakassal. A kútágasra felszaladt a macska s nagyokat nyávogott, amikor Jákob meghúzta a kútostort s ő az ellenkező oldalon a magasba emelkedett. A kutya vidám, de irígy csaholással nézte alulról szemtelen ellenfelének mennybemenetelét. Megjöttek a malomkövek is, nagy zajjal s nehézséggel beraktuk a dobba, tanakodtunk, ugráltunk, kalapáltunk s estére olyan ziláltan és mocskosan néztünk egymásra Veronnal, mint a kazánkovácsok.

Nem kellett sok lélektan annak megállapításához, hogy Veronban nem a modell volt az, ami olyan hirtelen kifakasztotta az érdeklődésemet. Zavartan kerülgettük holdas esti beszélgetésünk emlékét. A malommal való készülődés s a kerti munka sok veríték elmosta hamarosan ezeket a zavaró emlékeket. A vasúti raktárból leüzentek, hogy megjött a fogaskerék is a többi vasalkatrésszel, váltsuk ki mielőbb. Jákobot küldtem a szekérrel. De Veron úgy látta, nem ártana, ha én is mennék. A fuvarlevelet is alá kell írni, a szállítási díjat is le kell fizetni, egyszóval jobb, ha nem bízom Jákobra.

Visszajövet a szekér mellett lépegettem, amikor a zabföldek felől Pólit pillantottam meg. A patakról jött, frissen és vízszagúan. Meztelen karja, térdig meztelen lába s könnyű inge mögül előfeslő üdesége Ferencet juttatták eszembe. Azt mondta, bolhát lehetne ölni a bőrén.

— De hamis ez a kis ruha — néztem meg, amikor Jákob tovahaladt a szekérrel.

Harciasan nevetett.

— Csak annak hamis, aki maga is hamis... No, miért néz olyan ájtatosan. Akar valamit?

— Hajaj — sóhajtottam. — Különben ezt nem illik megkérdezni.

Nagyon csiklandozta a dolog.

— Hát ilyen illetlenségen töri a fejét? — támadt rám vidám lázzal.

— Ah, gyermekem. Azt hitte, az egyszeregyen gondolkozom?

Igyekezett még tartani magát, de a rugói hamarosan ellankadtak. Azt mondta, nem szép, hogy játszom vele. Pedig, nem vagyok kígyóbűvölő, nem perzselem a pillantásommal — mentegetőztem. Láthatja.

— Nem látok én semmit — vallotta be — csak azt, hogy könnyű magának.

— Könnyű? S miért?

Mert csak elszállok, mint a káposztalepke. A nektárt s a csókot nem említette, amivel előbb teleszedtem magam. A régi csókra emlékezett. A szája is olyan piros volt, mint a parázs.

— Könnyű? Maga is szépen lesikált engem a szájáról. A jegyzői irnok nyomát látom most rajta.

— Még kínoz is? — sóhajtotta.

Megsimogattam a szememmel.

— Sarjuillatod van...

Közelebb bódultunk egymáshoz.

— A kölnivizet azt ugye jobban szereti? — kérdezte még némi erőtlen célzással Veron felé, de már maga sem hitte. Ugy tértünk be a zabföldek közé, mint akik tilos gyümölcsöt készülnek falni a sűrű fák alatt. Sok tilos gyümölcsön éltem, de most megtagadtam magamtól. A fák közül a kastélyra láttam s valami elfogott. Lehült a vérem és Nofretetére gondoltam.

— Nó szegény, Póli — sajnálta magát a lány — most megint mi jár a fejében.

— Mi járna, kedves?

— Mit tudhatja azt egy magamfajta hiszékeny kati? Csak idehoz s aztán elbámul arra, mintha itt se lennék.

A keze után nyultam.

— Érezlek — nevettem — ha nem is látlak.

Faggatózott. Hogy mi lelt. Légy esett talán a kávémba?

Magamhoz huztam és szájon csókoltam. Olyan tele csók volt, jóízü s naposan vidám, ami elborit minden bánatot. Vissza is adta s aztán szétoldódtunk, én futottam a szekerünk után.

— Várnak — kiáltottam vissza. — De legközelebb korábban kezdjük.

A Nofretete kancája a domb alatt egy trágyásszekeret vontatott. Valami meleget éreztem, mintha forró borogatást raktak volna a gyomromra. Nézegettem lopva a zsemlyeszín kancát s a földeken a

kukorica a Nofretete sóhajait, tartózkodó, mosolygó sóhajait duruzsolta a fülembe.

Elértem Jákobot s felültem én is a szekérre. A malom felett láttuk a Fülöp csenevész kukoricáját.

— Holnap reggel korán kelsz — mondtam Jákobnak — s megkapálod a Fülöp kukoricáját. Ha nem győznéd, majd segítek.

— Magának a malommal legyen dolga — billentett vissza józan kerékvágásomba Jákob. — Estig még az erdőt is felkapálom.

Ha nagyot kellett mondani, neki sem kellett a szomszédba menni. S még a szeme se rebbent meg hozzá.

Vagy három napig a Fülöp tagját kapálta s azalatt Ferenccel mi is utra bocsájtottuk a malmot. Egy reggel csak elkezdett dobolni a dob, édes por táncolt a napsugarakban, amik belöveltek az ablakon, a vályuba lassan csordogálni kezdett a liszt. A mennyezet gerendái között megrettentek a fecskefiókák s laposra húzódtak a fészekben. Az öreg fecskék tiltakozva röpködtek a morgó zajban, a macskák is kivitték irhájukat az udvarra, csak Áchim jött be kíváncsian megtudni a zaj okát. Benyultam a lecsurgó liszt meleg havába.

— Hogy fog örvendeni a Nagy Főnök...

— S ha a csendérek jönnek? — fontolgatta Jákob óvatosan.

— Jöjjenek. A magamét őrlöm... S ha nem hiszik, hát csak szedjék elő a plajbászukat! Elég volt már a jegyző úrból. Elég a sok nyomorgatásból.

Veron némán, de parázsló szemmel nézett. Csak a tekintetével helyeselt fellobbanó méltatlankodásomnak. Szótlan volt megint, immár hetek óta. Az arca színtelenedett s a szájára sem kent idegen pírt. A bokor mögött már nem várakozott rá esténkint a titokzatos udvarló s ő se járt be libbenő pipacsos selymeiben a fürdőtelepre.

Ferenc hozta az első őrölnivalót s aratás után

jöttek apró pócegereikkel néhányan a túlsó völgyből is. Kelepelt a malom s a kövek mély dobszóval morzsolták a friss gabonát. A csendőrök nem jártak arra, a két sebhely, amelyet a szólásszabadság nevében helyeztek el a homlokomon, úgy látszik, menlevélnek is jó volt; a jegyző megszeppenhetett, mert nem küldte többet nyakamra a fogdmegjeit.

A Nagy Főnök azt írta, augusztus végén már itthon lesz s el ne felejtsem idejében beiratni a gimnáziumba.

A báró földjén széncinkék kopácsolták a mákfejeket, érni kezdett a mák, mult a nyár; bágyadt felhők lebegték körül a tömzsi tornyot. Nofretete szomorkás mosolya fehérlett elő olykor a felhők lágyságából.

— Nem ír többet — gondoltam.

Mi lehetett a levelében? Bocsánatkérés, szemrehányás, emlékezés és vád a szűkös szavakért? Amikor néhány nap mulva, augusztus végén bementem a városba, hogy a fiamat a gimnáziumba beírassam, felsétáltam a szálloda emeletére. Halkan megkoccantottam az erkélyes szoba ajtaját. Senkisem felelt, beléptem. A fogast néztem, a tükröt, a foncsor felpattogzó sebhelyeit. A kályhát, amelyre ráhajtotta a fejét. Túl voltam rajta, hogy e megkésett zarándoklást ostobaságnak találjam. Szembe tudtam nyugodtan nézni ezzel az ostobasággal. Úgy éreztem, elszalasztottam valamit. Helyrehozhatatlanul.

A tanári kar a gimnáziumban némi tartózkodással fogadott. Rossz hírem volt. Néhányan még emlékeztek rá, hogy amikor kikerültem az intézet falai közül, nemtelennek mutatkoztam arra a sok krétára, nádpálcára és antracén tintára, amelyet rám pocsékoltak, hogy az évvégi szózatok szárnyaló szépségeiről ne is beszéljünk.

— Szobrász? — nézett meg az egyik, amikor a személyi adataimat bediktáltam. — És mit szobrászol, Felméri úr, ha szabad kérdeznem? Hm?

Igen, ez a hm, amellyel utoljára elsárgult regényekben találkoztam, ott volt a kérdés végén, mint egy ósdi tintamalac. Egy utcai újságárus bódéban valami folyóiratot vettem, előhúztam a zsebemből s a hitetlenkedő ember elé tettem. A címlapján ott volt a Nagy Főnök lovasszobra. Egy darabig kétkedve és bizonytalanul nézegették. Ha valaha az lett volna az álmom, hogy megbámuljanak, akkor most csinos kudarcban lett volna részem. De nem érdemes kapálózni ellene. Ezek a kudarcok kijárnak minden rendes embernek, mint mészárosnál a húshoz a csont.

Miután a gimnáziumot és a szállodát útbaejtettem, elindultam, hogy a Nagy Főnöknek valami egészséges szállást szerezzek. Az igazgató ugyan azt ajánlotta, hogy az internátusban helyezzem el, de nekem meglehetősen rossz emlékeim voltak erről a nyirkos, paszulyszagú kaszárnyácskáról. Ráér még, gondoltam, megismerkedni az ilyen közös intézmények nagyszerű nyirkával és kozmás paszulyszagával. Hol voltak ezek a közös ketrecek a kollektivitás szép ígéreteitől! A hímnemű koedukáció s a penészgombák minden hátrányával rendelkeztek, anélkül, hogy előnyeit ismerték volna. Csak a kipárolgások és hazavágyódások voltak benne kollektívek. Menynyivel jobb volt az én szállásom a sónagykereskedő udvarán a napos fatornáccal és az udvar végén a sómalommal. Az első internátusi év után ide helyezett el az apám, egy törvényszéki szolgához, aki télen is mindig ingujjban rándult ki reggelenkint az udvar végébe. Harmadmagammal laktam egy szobában s az ennivalót jórészt otthonról kaptam; hetenkint kétszer hozta el a kisvasúti kalauz. Némi mélabúval néztem be most a sókereskedő udvarára. Egy ügyvéd özvegyénél vettem ki lakást. Az özvegy az ellátását is vállalta, de kikötöttem, hogy a vitáminokról majd én gondoskodom.

*

A malomra gólyák szálltak, megtelt velük a szín fedele is.

— Holnap talán már itt lesz Kiskázmér — mondtam Veronnak. — Néhány nap mulva kezdődik az iskola. Emlékeztem rá, mindig Kisasszony napja után mentünk először iskolába. Akkor költöztek el a fecskék.

— Ächimot szépen megfésüljük — ragyogott fel a Veron borongó felhőzetéből a viszontlátás öröme. — És a sörényébe piros szalagot teszünk.

Készültünk a fogadására. A malombejáró felett átfestettem tavalyi komor cégünket és friss betükkel odapingáltam:

MALOM A DANOLÓ MOLNÁRHOZ

Jákob még az udvart is felsöpörte. A fürdőtelepre igyekeztem, hogy lássam, nem érkezett-e levelem, amelyben a Nagy Főnök pontos érkezését jelzi. A tornácos ház előtt a körorvost láttam. Éppen a patikust fenyegette meg venyigebotjával. Veszekedtek. A zsakettes emberke mindúntalan szürke dinnyekalapjához kapott, hogy megigazítsa.

— Maga sarlatán — kiáltotta —, olcsó vizeket rendel a betegeinek.

— Kedves galandférgem — igyekezett őt megnyugtatni Ihari — csak nem fogok nekik körömlakkot és pipereszappant rendelni, ha vizelethajtóra van szükségük.

A patikus keserűen legyintett és befordult a patikába.

— Meghalt a hegyi pap felesége — közölte Ihari. — Megoperálták s a másvilágra küldték... — Megemelte papagályzöld kalapját. — Az orvostudomány nagyobb dicsőségére...

Megállt és mereven rámnézett.

— Ott voltam az operáción... A városban történt... Le kéne gyilkolni az ilyen vakmerő és tudatlan fatuskókat...

Azt kérdeztem, hol fogják elföldelni. A városban, felelte. Bemehetnénk együtt a temetésre.

A póstán nem volt levelem. Hazasiettem, hogy Veront felküldjem a hegyi faluba, a pap gyerekei mellé, amíg az apjuk hazajön. Reggel bementem Iharival a városba. A házakon zászlók lengtek, ünnepi hangulat tarkállott a főtéren. Amikor dél felé visszatértünk a temetőből, várakozó, lelkes tömegek dugaszolták el a főtérre torkolló utcákat. Néhány mellékutcán át próbáltuk az ünnepségek színhelyét megközelíteni. Ihari a betegekről és a betegségekről tartott előadást.

— A betegeknek — mondta — érthetetlen idioszinkráziájuk van a halállal szemben. Pedig higyje el, Pipánszki, viszonylag még ez a legjobb kanalas orvosság. A baj ott van, hogy a halál nem elég népszerű.

Ebben egyetértettem vele. Felhívtam a figyelmét rá, hogy a politikusok sokat ártanak a halál népszerűségének. Az adók leszállítását ígérik választóiknak s ezzel könnyelműen arra izgatják őket, hogy az életben valamilyen perverz örömöt találjanak. A körorvos azt kérdezte, voltam-e Párizsban és jártam-e a katakombák felé. Megszoktam kapcsolótáblájának ezt a szeszélyes munkáját és próbáltam a Raspail végén a katakombák környékére visszaemlékezni. Jártam néhányszor arra. A kirakatokban szürke cilinderek helyett ott már kerékpársapkákat lát az ember, meg kis sajtdarabkákat celofánba burkolva. Úgy hatnak, mintha valaki egy leszedett asztal maradványait gyűjtötte volna össze, hogy a töredezett darabokat egy és két frankért kiárusítsa a külvárosi publikumnak. Szárnyasokat is láttam az utcára kitett asztalokon, bár kissé metaforikus értelemben, mert a libának csak a fejét árulták arrafelé, a csirkének pedig a lábait. Az élet ezen a vidéken kenyérkarajokban gondolkozott.

— És látta az utcai illemhelyeket is, Pipánszki? Látta azokat a rövid bádogfalakat? Felül kilátszanak a fejek, alul a lábak. Ezek az emberek irigylésreméltóan természetesek.

— Van olyan elmélet is, bár ezt inkább szemérmes németektől hallottam, hogy Franciaországban pang a bádogipar. Szerintem nem a bádog kevés a franciáknál, hanem az álszemérem. A bádog különben hadianyag s a németek szívesen veszik tudomásul, hogy ellenfelük nem fog tudni felkészülni az újabb háborúra.

Megleptem Iharit azzal, hogy olyan összevissza kapcsoltam én is, mint ő.

— Gondolja, hogy rövidesen bekövetkezik?

A háborút gondolta. Feljutottunk már a tér torkáig. A házak kiléptek építészeti merevségükből és együtt lebegtek a déli fényben a zászlók százaival. Szalagos, ünneplőruhás csoportok nyomultak át az útakon és elválasztottak bennünket egymástól. De néhány lépés után az ár újra egymáshoz nyomott. E várakozásban észrevétlenül továbbloccsant velünk az utca morajló hullámverése. Talán egy órán át loccsantunk ide-oda, amíg valahol egy dombon eldördültek az ágyúk.

— Kezdődik már — intett a körorvos. Levette a kalapját, mert a tömeg is levette s a haja szürke füstként gomolygott a koponyáján. — Kezdődik a tömegboldogság.

A tömött ablakok s a sok zászlótól lebegő erkélyek közönsége hangos, boldog csodálkozásba esett. Hernyótalpakon izgató járművek csörögtek el a sorfalak között, aztán pattogó, csattanó, zörgő lovak nyomán súlyos kerekek gördültek a tribünök elé. Drámai súlyuk alatt összeroppant a tömegek maradék józansága is. Lilára válva ütemes kiáltozásba kezdtek. A dombtetőről magasztos ágyúszó hömpölygött le az utcákra és a térre, nagydobos csattogó zenék jöttek és belefulladva a lelkesedés vad hullá-

maiba, új zenéknek adták át helyüket. Zengett és dörgött minden, a színek harsogva lebegtek, nem hallatszott már a harangok önálló bongása, csak érezni lehetett, hogy felizgultan himbálóznak tornyaikban. A szép ágyúcsövek, a dübörgő gépek s a bakancsok végtelen dobbanása eltiporta a józanság s a gondolat minden maradék szikráját. Ujjongtak és hörögve éltették a hadsereget és a háborút.

A körorvos laposan pislogott rám.

— Mit mondtam, Pipánszki? A tömeg csak akkor boldog, ha a hadsereget és háborút éltetheti. Minden egyéb csak lócitrom neki.

— Ostobaság, Küszvágó Csér. Hát miért lelkesedjenek? A békéért, a nyugalomért, ami semmit nem hozhat nekik? Kik álmodoznak a nyugalom eljövendő korszakáról? kérdezi Nietzsche. Szerinte csak szatócsok, tehenek, asszonyok, angolok és más demokraták.

Most harsogó trombiták mögött csattogó patkójú lovak jöttek, sakktáblaszerűen megkefélt farúk minden második kockáján napfény ragyogott. Néhány nő elsírta magát.

— Mit gondol, Pipánszki — tudakolta a körorvos —, nem volna illendő, ha állampolgári nedveinket mi is ráhullatnók szomszédunk kabátjára?

Lepisszegték, mire ő zsörtölődve elhallgatott. A menetben egy néprajzi csoport közeledett valami indulót zengve. A négyes sorok között felhevült kövér nők és csontos, szögletes hölgyek emelgették a karjaikat. Egy szakasz vidéki tanító folytatta a menetet, legtöbbje esernyővel. Monumentális csúcsok felé habzott már a lelkesedés s ez a pohos ernyőknek is valami harcias, majdnem hősies értelmet adott.

A szeptemberi nap hígan loccsant a tetőkre. És harsantak a trombiták, a levegőben tébolyult éljenek kergetőztek a megkergült galambokkal. A trombitáktól megreccsentek a mindennapi józan lét oszlopai és nagy robajjal össze is dőltek. A trombiták egyenesen a tömeg hátgerincébe harsogták bele el-

lentállhatatlan indulóikat. A gerincvelők ittasan és vitézül remegni kezdtek, az egyébként mocskos tér most átalakult csatamezővé, szép csillogó színpadi csatamezővé, amelyen ezer és ezer harsona a leghősibb történelmi fejezetet kürtölte. Nagy győzelmi látomások dübörögtek az ágyufüstben, tizezer vitéz ablaktisztító és ügyvédjelölt, tizezer városházi írnok és kaptafakészítő fantáziája rohant e pillanatban győzelemre. A homlokokra a mámoros képzelet szép fehér kendőket kötött, amelyeken festői foltot öltve átbiborlott a hazáért ontott vér, a hazáért, a királyért, az igazságért, a jogokért, a népért, a hagyományokért, a függetlenségért, a szabadságért, az ősök szelleméért és néhány más magasztos dologért. Igy szokott lenni. A magasztos dolgok persze nem mindig magasztosak. Olykor csak egy határszéli vámépületről van szó, ahonnan kiurták a saját vámőreinket, olykor csak egy gyarmati földsávról, amelyben valaki mangánércet talált. De Gulliver óta tudjuk, hogy azért is harcba lehet keveredni, hogy a tojást melyik végén kell feltörni. Harcba és pedig dicső harcba lehet keveredni nemlétező történelmi jogokért és nemlétező hagyományokért, harcba lehet keveredni gonosz igazságokért és üresfejű királyokért és általában mindenért, amiért nem érdemes harcba keveredni. De a képzelet mindig előtte jár az igazán vérző fejsebeknek s mert a trombitáktól feltüzelt képzelet rögtön meg is veri az ellenséget, aki fenekében egy jól célzott golyóval már gyáván futásnak is ered s mert az égen már látja is a tömeg a győzelem mámoros lángbetüit — lassan megérik a valóság is s az ablaktisztítók, bírósági szolgák, ügyvédjelöltek, földmívelők és táncmesterek egy szép napon egy konkrét csatamezőre is kivonulnak.

Ihari gúnyosan vakargatta nyolcadikhenriki szakállát.

— Hejhaj — mondta egy bukfencező repülőgépet nézegetve. A tömeg ütemesen őrjöngött. Vesszenek a nyeregalatthústpuhítók, kiáltozták. Fegyverre, fegyverre! Legázolni a betolakodókat! Bilincsbe verni Európa barbárjait! Ihari a szakálla után az orrát is megvakarta. — Hejhaj! Nézze csak meg ezt a fogorvost itt a párjával, Pipánszki. Egy félórával ezelőtt még nyulak voltak, nyulak vagy egerek. Most gőzölgő tigrisek. Éljenek a trombiták!

Megkezdődtek a szónoklatok is, amelyek a fegyverek erejét és a nép nagyszerűségét méltatták. A hangszórók recsegtek, a tömeg üvöltve helyeselt. Nem volt olyan üres dübörgés, amelyet meg ne éljeneztek volna. A laposságok nagy szüretje volt.

— Menjünk — mondta a körorvos verítékét törölgetve. — Megszomjaztam.

Káromló pillantások és megrovó morgások között, de kitartóan, mint egy szú, kirágtuk magunkat a tömegmámorból és elindultunk egy vendéglő felé. Ihari arról igyekezett meggyőzni, hogy nincs hygiénikusabb dolog, mint a háború. Minél gyakrabban kipucolják ezt az Augias-istállót, annál kiadósabb lesz a marhaállomány. Felhajtotta a törkölyét és kinézett az utcára. Künn az ágyuk kilőtték már utolsó vaktöltéseiket és érezni lehetett, hogy az újra meglendülő harangok nyelve már puhábban éri a remegő ércet. De a hangszórók rozsdás üvöltése tovább tartott és a tömeg boldog mámorban verítékezett.

A hegyi papról beszéltünk. S a hat porontyáról. Azt kérdeztem, végignézte-e a műtétet.

— Ott voltam — jelentette ki. — Te pedig fiam — fogott el egy süldő-pincért — hoz nekem újabb törkölyöket s egy doboz szardella gyűrűt... Ott voltam, Pipánszki. Tudja, hogyan állott annak a sebésznek a kezében az operáló kés? Mintha krumplit akarna hámozni. Hó, hó, kolléga — akartam neki mondani — vigyázat, itt egy emberről van szó, nem egy kosár krumpliról.

— Küszvágó, maga ért a sebészethez is?

— Hogy értek-e, azt nem tudom. De sebész voltam. Sőt sebészorvos. Legalább is ez volt kiírva szép aranybetűkkel annak a szanatóriumnak az üvegtábláira, ahol sok év előtt praktizáltam. Aztán valami bámulatos disznóságot csináltam.

— Maga?

— Megoperáltam egy beteget. Ki kellett volna vennem az egyik veséjét. De én zseniálisan mind a kettőt eltávolítottam. Egy csapásra, Pipánszki.

Elismerően integettem a fejemmel. Remek teljesítmény. S a beteg persze rögtön elpatkolt.

— Igen. Mint a pinty. Tudniillik patkóveséje volt. A két vese összenőtt és én a kettőt egynek néztem. — Megállott, hogy mit szólok ehez a világraszóló ostobasághoz. Aztán szórakozottan a pohárba bámult. — Tudja, megérdemeltem volna, hogy leüssenek egy husánggal, mint egy veszett ebet. De nem a tudatlanságomért. Hanem azért, mert tudtam, mit csinálok. Igen, jól hallja, jön a grand guignol. Éreztem, hogy nem szabad az egész patkót eltávolítanom s az agyamon át is villant a tankönyvek definíciója a két vesének patkóalakban való kóros összenövéséről és én mégis kivágtam az egészet. Valami történt velem, de bárhogyan is rekonstruálom azt a néhány ködös pillanatot, amikor az érzéseim ellenére és a kifogástalan definició tudatos birtokában lekanyarítottam annak a szerencsétlen flótásnak a veséjét, nem tudok rájönni, hogy mi is történt. Valami kikapcsolódás történt az agyamban. Egyike azoknak a hülye rejtélyeknek, amelyeket tucatszámra rejteget a koponyánk. Egy ideig arra gyanakodtam, hogy a beteget szándékosan meggyilkoltam.

— Maga mindenre képes, Küszvágó Csér.

— Mindnyájan mindenre képesek vagyunk, Pipácsek. Az az ember a szomszédom volt és egy nap megtagadta a mosókonyha kulcsának kiszolgáltatását. A mosónőm le akart menni a mosókonyhába. Át-

mentem az emberhez. A kulcsokat kérem, mondtam neki. Sajnálom, felelte minden indokolás nélkül és becsukta orrom előtt az ajtót. Megzörgettem az ajtót, kijött és összeszólalkoztunk. Azt mondtam neki, hogy az ilyen összeférhetetlen alakokat ki kéne lökni a házból. Kedvem lett volna elpattantani, mint egy bolhát, hogy egy kéjeset szóljon. Hát látja, sokáig az volt az érzésem, hogy ez az „elpattantani, mint egy bolhát" fészket vert a tudatom alatt, ahogy a laikus szakértők mondanák és amikor erre alkalom kínálkozott el is bántam vele. Persze, ez így nagyon erőszakolt vád, mert arra az emberre én igazán csak öt percig haragudtam. Egy fél év mulva elköltözködött és csak három év mulva láttam viszont a műtőasztalon.

— Egyszóval?

Vállat vont.

— Köd, Pipánszki. Az agyunk tele van ködfoltokkal. Nem tudok magyarázattal szolgálni. Még azzal sem védekezhettem, hogy öntudatlanságban cselekedtem. Mert az operációt, amellyel szabályszerűen és szépen megöltem a beteget, kifogástalanul hajtottam végre. Nincsenek mentő körülmények. Egyszerüen öltem... Igen... Köszönöm, fiam, de hol vannak ezekről a szardella gyűrükről az olajbogyók?... Máskor hagyj nekem is belőle, taknyosom... Ez történt velem, Pipánszki Pipán. Ne féljen, nem kerültem bíróság elé. Oh nem. Mi orvosok az ilyent szépen el tudjuk kenni. Fölényesen, higgadtan. A mesterségnek annyi a veszélye, a kockázata, hogy egy kis tudatlanság, vagy emberéletet kioltó baklövés elkenése nem okoz nagy nehézséget. A kollégák derék emberek, segítenek. Mindeniknek van egy kis vaj a fején. Kicsit mondtam.

Nevetve tette le a poharát.

— Nem is olyan kicsi, Pipánszki. Tudja, mit mondott nekem Fülöp, a maga szomszédja, amikor tüdőgyulladásban feküdt? Hogy addig nem bízhatja

magát az ember nyugodtan egy orvosra, amíg az orvosnak megengedik, hogy a praxisából vagyont gyűjtsön magának. Mert addig csak a vagyongyűjtés az orvosi praxis legfőbb célja és nem a beteg talpraállítása. Majd a kollektiv társadalom ezt is elrendezi, mondta... Igen, erről van szó... El kell rendezni ezt a dolgot...

Azt kérdeztem, mit csinált azután. Elhagyta a szanatóriumot. Megfogadta, hogy nem vesz többé operálókést a kezébe. Belgyógyászati gyakorlatot kezdett. A kutya se nézett be hozzá. Más városba került. Éhezni kellett. A menyasszonya ragaszkodott hozzá, hogy kezdje el újra a műtéteket, de ő nem állott kötélnek. Ki biztosítja őt arról, kérdezte, hogy legközelebb nem vágja-e ki valakinek a vízhólyagját? A menyasszonya eljegyezte magát egy baromfinagykereskedővel. Éljen, gondolta, banzáj!

— Milyennek képzeli maga az emberi lelket, Pipánszki? Én ráncosnak, mint az elefánt fenekét. Két napig rókáztam, amikor az eljegyzés hírét meghallottam. Macchiavelli nem hitt a gondolat erejében, azt mondja maga, csak az erőszakban. Hát én a szerelem erejében nem hiszek. Én már csak a baromfikereskedőkben hiszek.

Szomorú volt, mint egy öreg Ferencz József-kabát. Vagy talán még ennél is szomorúbb. Újabb törkölyt rendelt.

— És látja, Pipánszki, az az érzésem, ha kivettem volna annak a krumplihámozónak a kést a kezéből, megmenthettem volna a hegyi pap feleségét. Világosan láttam, hogy mi a baj és mit kell cselekednem. És nem tettem semmit.

Azt kérdeztem, a fogadalom kötötte?

— Nem. A gyávaság. Egyszerüen csak le kellett volna ütnöm azt az embert, aki a műtétet végrehajtotta. Ki kellett volna vernem a kezéből a kést. De ilyent nem tesz az ember. Az ilyesmi, Pipácsek úr az orvosi *ethikába* ütközik. Ethikánk az van

hálistennek, de lelkiismeretünk annál kevesebb. A papné meghalt és éljen az orvosi ethika. Banzáj, Pipácsek...

Láttam, sokat iszik már, megfogtam a kezét.

— Menjünk, Küszvágó Csér, eső lesz.

Poros szél kezdett kavarogni az utcán. A körorvos az ablakon át fölnézett az égre.

— A jegyzőtől hallom, maga meglátogatta Fülöpöt a börtönben.

— Igen.

— Birja? — kérdezte.

Igen, Fülöp bírta. Fülöp mindent bírt. De várni a legjobban. A két füle csupa heg volt, két lilaszínű töpörtü. Ügyet sem vetett rá. Mosolygott. Azt mondta, ha neki letépik a fülét, attól még nem fognak a folyók visszafelé folyni.

A hegyi pap került megint szóba. Meg a hat porontya. Mit kezd velük? Cselédet sem tud mellékük fogadni. És hogy állott, milyen rendületlenül, milyen könnytelen szomorúsággal a sírgödör mellett! Holott mázsás nagy bajok szakadtak rá az asszony távozásával.

Az ég elborult odakünn.

— Tudja maga mi az a tudathasadás? — kérdezte váratlanul Ihari.

— Maguk schizofréniának hivják, nem?

— Az előbb azt mondtam, nem tudom mi történhetett velem, amikor azt a szerencsétlen műtétet végrehajtottam. Azt hiszem, hazudtam magának. Schizofréniás vagyok. Képzeljen el egy olyan kedélyes hitregebeli szörnyet, aki félig ember, félig ló. Hát valahogy én is így vagyok. Két részből állok. Egy fél lóból és egy fél emberből.

Hahotázni kezdett és feltette fejére papagályzöld kalapját.

— Weidmannsheil, Pipácsek — emelte meg a poharát. Egy hajtásra kiitta. — Dr. Ihari Kanut körorvos örömmel hozza szives tudomására, hogy csa-

ládfája hamarosan egy új ágacskával fog szaporodni... Tudja, a jegyzőné fel van háborodva. Azt szeretné, hogy neki csapjam a szelet... És maga Pipácsek úr... Magával is van valami. Maga is bekapott valami darazsat, amikor a lépesmézen torkoskodott... Azt hiszi, nem látom?

— Amit maga lát Küszvágó Csér, azt csak egy *fél* ember látja. Nó meg egy fél ló.

— Ne kedélyeskedjünk, gyermekem. Magán még egy ló is látja, hogy megváltozott az elmult tél óta.

— Megváltoztam? — kérdeztem kiváncsian. — S ugyan mi változott rajtam?

Legyintett. Azt mondta, hogy az én koromban a szerelem olyan, mint a méhen kivüli terhesség. Ki kell írtani, mert bajokat okoz.

Kivülről az esőverte növényzet nyers szaga szivárgott be a vendéglőbe. Hatalmas dörrenés rázkódtatta meg az ablakot, de ez már égi ágyu volt. Suhogva tört elő a zápor.

— Azt hiszi? — nevettem rá, hogy kivédjem homályos és sunyi részvétét. — Mire gyanakszik?

Benyult a zsebébe. Ott volt a sztetoszkopja, még a városba is magával hozta. A homlokomra illesztette.

— Itt a hiba, Pipácsek úr — állapította meg harsogó jókedvvel. — Magának igen sokat jár az esze a bárónén...

— Maga kitünő belgyógyász lett, Küszvágó — bólogattam én is vidáman a fejemmel. — De nézze csak...

Az elázott tömeg lucskosan menekült, torlódott át az utcán. Egy ócska cilinder vergődött a tömegben, esőlevezető csatornái bőségesen csurgatták a vizet. A jegyző volt. Mögötte egy táblával, amelyre az alsó falu neve volt felmázolva, Tivadar szedte a lábait.

— Hé — kiáltott rájuk a körorvos.

A jegyző bejött, a kézbesítőnek intett, hogy húzódjék egy kapu alá az eső elől.

— Egy kilogram bort a jegyző úrnak — rendelkezett a körorvos.

— Egyelőre egy fél kilogramot — helyesbitette a jegyző, letelepedve az asztalunkhoz.

— Eláztunk, mi? — dörzsölte kezét elégedetten a körorvos. — Idehallgasson, öregem. Én már a legutolsó tarokknál is megmondtam magának: maguk mindig el fognak ázni, ha tovább nyújtózkodnak, mint ameddig a takarójuk ér. Háborút akarnak?

A jegyző ezuttal kedélyesen fogta fel a dolgot. Amit látott, az sokkal monumentálisabb volt, hogysem látványának öntelt csúcsairól le tudott volna ereszkedni a körorvos bakafántoskodásához. Lerázta nedveit, felhajtotta borát és megveregette a körorvos vállát.

— Amikor majd háborút akarunk, meg is fogjuk nyerni. Prosit.

— A vonatunk megy — figyelmeztettem Iharit. — Lemaradunk.

Felálltunk. A jegyző felém fordult.

— Megkapta már a malomengedélyt?

— Nem. De nem is érdekel.

— Pedig elkészült már... Mondja csak, miért olyan nagy legények maguk?

Szétnyitottam a kezem. Azt mondtam, ezt én is megkérdezhetném tőle. De én nem vagyok rá kiváncsi.

A zápor hirtelen elállt s hamarosan a nap is kisütött. Ihari egy cukorkaüzletet keresett. Valamit vinnie kell az asszonynak. Már tudniillik a házvezetőnőnek.

— Képzelje csak, Pipánszki, a krumplicukrot szereti. Ugy örül neki, mint egy gyerek.

Betért egy cukorkaüzletbe és egy zacskó krumplicukorral tért vissza.

— Tudja — magyarázta — különben nagyon rendes nő. A cipőmet rendesen megtakarítja és sohasem von felelősségre, ha nagy sárba gázolok...

Otthon levél várt. Ilona közölte, hogy Kiskázmér sárgaságba esett, egyelőre ne várjam haza. Veron éppen valami kövi rózsát rakott fel a pajta fedelére. Azt mondják, magyarázta, jó a villámcsapás ellen.

— Rakhatja már — szólottam, átnyújtva neki a levelet. — Beütött már a menkő.

Elolvasta és nagyon elszótlanodott.

— Pedig — szólalt meg vacsora után, amikor az eperfára akasztott töklámpákat nézegettük — már a szalagot is befontam az Ächim sörényébe. És Jákob tökcsapdát csinált a széncinkékhez. Megígérte Kiskázmérnak, ha megérik a tök, megcsinálja...

Bolyongva járt a hold a szeptemberi felhőrongyok között. A fecskéink elhagytak és indulni készültek már a seregélyek is.

XIX.

„S a zászló leng feketén"

A TORZS között s az őszi szántáson pókháló villogott s a Ferenc gazdátlan tagján a cinegék mind kifosztották már a napraforgókat, üresek voltak a tányérok. Tengtem-lengtem az őszi napfényben, felmentem néhányszor a hegyi paphoz, ültünk csendben a tornácon, néztük a sovány malacot, amely az udvaron végigpróbált minden megrághatót, néztük a játszó árvákat, az eget s olykor egymásra tévedt a pillantásunk. Munkához nem sok kedvem volt. A három életkorral elkészültem. Nem volt éppen unalmas, de a nagyság jelei hiányzottak róla. Mindig a drámaisággal gyűlt meg a bajom, nem tudtam drámai lenni.

— — — — — — — — — — — —

Egyszerű, magyaráztam. Ott van például a körorvos kalapja. Az ember azt hinné, hogy papagályzöld. Hát erről szó sincsen. Az a kalap egyszerűen színtelen. Csak a szemünk fáj papagályzölden. Vagy itt van szemben a kastély bástyája.

A póstás álmodozva bólintott. És szerintem ez hogyan fáj, kérdezte.

— Feketén, ha nem tévedek. Nézzen csak oda. Maga is lát valamit rajta?

— Igen — bámult a távolba megrőkönyödve. — Egy zászlófélét. Mester! Ez egy gyászlobogó.

— Ime, a költészet megtévesztő optikája. Szerintem az csak egy ablakmélyedés.

A póstás kimeredő szemmel bámult a bástyára.

— Gondolja, mester?... Az én szemem tudniillik megbízhatatlan egy kicsit.

Nézegettük a közelgő alkonytól egyre bizonytalanabbá váló sötét négyszöget. Hogyan is lenne gyászlobogó. A báró a baglyával vadászott délután a berekben. A gyermek halt volna meg? Vagy Nofretete? — vetettem fel én, kegyetlen játékossággal.

— Az ember az ilyent megérzi — utasította vissza a feltevést teljes magatartásával a póstamester. — Bizonyos lelki áramlatok megszakadnak ilyenkor...

— Ach!

— Igen, mester — borult most lángba, mint egy rakás alázatosan parázsló gaz — *én* megérezném — hangsúlyozta ki a maga telepátiáját azzal a lappangó váddal, hogy én bizonyára nem érezném meg. — Én megérezném.

— S azóta már valami rendes gyászdalt is komponált volna. Oh zokogj hát tragikus múzsám, Melpoméne! A bástyán szomorúság leng. Ugye, így kezdte volna?

— Nem lehetetlen kérem.

S aztán egy testhezálló rímet keresett volna a lenghez. Cseng, peng, zeng. Mi zeng? — szövögettem tovább a közös lírai merényletet. — Lássuk csak. A fájó csend is egyet zeng. Nagyjában nem rossz. Van már két sorunk.

A bástyán szomorúság leng
S a fájó csend is egyet zeng.

Íme, a külső tények. A gyász tárgyilagos látásmódja. Hogy teljesen személytelen legyen, a fájó szót talán célszerűbb volna mással helyettesíteni. Például így: A halott csend is egyet zeng. Azt ajánlanám, mondtam azután, itt zárjuk is le egy kurta

és hatásos mondatocskával a külső gyászténye-zőket. Lobogjon például a zászló is egy feketét.

S a zászló leng feketén.

A megváltozott versmérték alkalmassá teszi, hogy esetleg mint refrént továbbra is megtartsuk.

— Mester — sóhajtott a póstás — ön nem vesz semmit komolyan. Még a költészetet sem.

A költészet, feleltem, nem komoly dolog. Legfeljebb csak szent. Azt kérdezte, mit nevezek hát komolynak. Például, jeleztem, egy értekezést a szálas takarmánynemű-ekről. Vagy arról, hogyan vegyük ki a ruhánkból a gyertyapecséteket.

— Szörnyű, kérem — lógatta megbotránkozva a fejét. — És hogyan tetszenék folytatni a verset?

Úgy, közöltem vele, hogy a külső tényekről, a kitapintható gyászkellékekről átnyergelnék most arra, hogy mi közöm nekem, a költőnek mindehhez. Röviden: felhívnám az utókor figyelmét most már a szívemre is. A költők mindig ezt teszik. Előbb egy bástya, vagy tintatartó, esetleg az egész világegyetem, aztán a szívük. Meg kell magyarázni tehát az utókornak, hogy mi köze a szívünknek a bástyán végbemenő dolgokhoz. A dolog igen egyszerű. Az ember átveszi az előbbi gyászkellékeket és a szívére alkalmazza: a szomorúságot, a csendet, a fekete zászlót satöbbi.

Leng, cseng az én szívem is.

— Nem rossz, kérem — sóhajtotta a póstamester. Olyan ember volt, aki mindig sóhajtott. Akkor is, amikor fájt neki valami, akkor is, amikor már nem fájt semmi.

— S most valami utalást a hölgyre, ami egyben a szívzörejeire is magyarázatul szolgál — ajánlottam. Például úgy érzi, hogy a szíve egy pirámis, amelybe egy Nofretete nevű királyi hölgy vonult be örök pihenőre.

— Igen, kérem — hagyta rá felmelegedve. — A gondolat érdekes. Cseng, leng az én szívem is, mint egy sötét pirámis.

— Rossz, póstamester úr. Két okból. Ad egy: bedöglesztette a második sor ritmusát. Ad kettő: Herodotosz szerint egy pirámisba harmincezer rabszolga huszonöt évig hordta a köveket, körülbelül ötszázezer tonna összsúlyban. Az ilyen pirámisokat nem lehet csak úgy ide-oda lengetni, mint teszem azt, egy póstamesteri szívet. A maga szíve és a pirámis közé tehát valami gondolati cezurát kell hasítani.

Leng cseng az én szívem is
Gyászom örök pirámis.

— Egyetértünk, póstamester uram? S most lecsapunk, mint gyászos menkő a refrénnel:

S a zászló leng feketén.

A póstatiszt keserűen csóválta a fejét. Azt kérdezte, hogyan fejezném be a gondolatot. Rövid, de hasznos tapogatózás után elkészült a harmadik versszak is. Végül az egészet átpásztáztuk, mint főzés előtt a lencsét, ami férges vagy hitvány szemet találtunk, azt kidobtuk, a refrénbe is egy kis változatosságot vittünk, aztán a következőkben összegeztük a sajnálatos tényállást:

A bástyán szomorúság leng
A halott csend is egyet peng
S a zászló leng feketén.

Leng cseng az én szívem is
Gyászom örök pirámis
S a dalom peng feketén.

Bús pirámis a szívem
Benn fáraónő pihen
S harangom cseng feketén.

— Ön mester szívtelen ember benyomását kelti — jegyezte meg a póstás szelíden. — Ne tessék haragudni... Vannak e versen kívül más tények is, amelyekre feltevésemet alapítom... Ne tessék haragudni. Isten önnel, mester.

Megfordult és horgászbotjával elindult a fürdőtelep felé. Vékony combján feketén harangozott a vékony klottnadrág.

*

Sütött a hold, a ház előtt ültünk, Veron burgonyát sütött ki zsírban, azt ropogtattuk. Az erdő háta szinte fehér volt az erős sugárzásban s a fák tintaszínűek. De csak a távolból. Fehér volt az őszi gyep is s az árnyékokba is behatolt az erős derengés. A Nagy Adófőnökről beszélgettünk. A zsilipről egyhangúan csordogált a víz az alvó kerékre. Olykor bagolyszárny suhogott a topolyafák fölött. Póli jutott az eszembe s az órámra néztem. Hogy megyek át a tarlón ebben a fényben? Még a kerítés árnyékában is megláthat valaki. Valahol egy vadorzó vigyázatlan puskája dörrent. Füleltünk. Aztán a költözködő madarakról folyt a szó. Jákob látta elmenni a seregélyeket. Azt mondta, lehettek vagy nyolcvanötön. Átrepültek a kastélyon és Amerikáig meg sem állottak.

— Már csak Kiskázmér írna — vett egy nagy lélegzetet Veron.

Az új hídon lépések koppantak. Valaki támolyogva közeledett és neki is ment a favágó baknak.

— Itt vagyunk, póstamester uram... Mi szél hozta ki megint?

— Köszönöm — hebegte zavartan.

Megállott előttem. Keskeny feje a féloldali árnyékban még keskenyebbnek látszott, mint nappali világításban.

— Történt valami? — néztem rá s hirtelen valami fülledt érzésem támadt. — Távirat?

— Távirat — szólalt meg halkan a holdba bámulva. S aztán fájdalmasan megismételte. — Távirat...

— Nekem szól? — kérdeztem várakozva. Veron dermedten állott az ajtóban.

— Önnek, mester? Nem — rázta a fejét — *nekem* szól. — Széttárta a karjait és lehúnyta a szemét.

— Bús pirámis a szívem — szavalta s a könnyei a szájára csurogtak —

Benn fáraónő pihen
S harangom cseng feketén...

Kinyitotta a szemét.

— Igen, mester, a refrént egészen jól eltalálta. A gyászkellékek is egészen jók. Csak éppen a tréfa volt rettenetes... A báróné ma hajnalban meghalt.

Leült a kőre és kezébe temette arcát.

— A zászló nem volt lírai látomás... Botor dolog volt, Felméri úr, azzal kérkednem, hogy az én telepátiám mindent megérez... Nyavalyás érzéketlen féreg vagyok. A bárónő hajnal óta halott és én semmit sem éreztem...

Nedves, csapzott arccal bámult a holdba. Veron mozdulatlanul állott a széllámpa alatt és hallgatta ő is a póstás drámai magánjelenetét.

— Miben halt meg? — kérdezte aztán csöndesen, de feszült érdeklődéssel.

— Miben? — ugrott fel a póstás lázadozva. — Hogy miben halt meg? Különös história, kérem... A kezelőnő, aki felvette a táviratot, azt mondja: gyerekszülésbe...

A Veron tekintete engem keresett a kísérteties fehérségben. Gonoszul bugyborékoltak a gondolataim. Egyszer jártam így gyerekkoromban: bukfencet vetettem és nem tudtam feltápászkodni többet. A bukfenc hát most sem sikerült. A nyöszörgő póstást néztem, aztán a holdat. Veron feküdni küldte

Jákobot, aztán ő is elszivárgott. A póstás gyerekesen vonaglott, locsogott, nyilvánosan és félreérthetetlenül gyászolta Nofretetét. Lehajolt, kavicsot emelt fel a földről és keserűen a patakba hajította.

— Csak egy kérdést, mester... Miért nem kedvelte? Pontosabban szólva: miért nem szerette?... Mert nem szerette. Tudomásom van róla, hogy úgy viselkedett vele szemben, mint aki lenézi... Erre önnek nem volt joga! Önt szerették, mester, átkozottul szerették, nem úgy, mint engem s mégis úgy viselkedett, mint egy fajankó... Kérem, bocsásson meg. A szavak most nem számítanak...

Felugrott és kitárta a karjait:

— A szavak...

— Üljön le, póstamester úr arra a kőre — szólottam. — És mondja el szépen, honnan tudja mindezeket.

— Ön is megtudhatta volna, mester, ha el nem tépi azt a levelet.

Úgy. Szegény, számkivetett Romeo visszaélt a hivatali kötelességével és mielőtt elhozta nekem, felbontotta a levelet. A botor lélek! Üvegen keresztül nyalta a mézet.

— Megsértettük hát a levéltitkot, barátom. Nemde?

— Igen! Igen! — kiáltotta. — De nem úgy, ahogy ön gondolja! — Benyúlt a zsebébe, kikapott belőle egy levelet. — *Ezt* bontottam fel. Tessék. Eltettem, mert nem akartam, hogy ezt is eltépje. Betettem az éjjeli szekrényembe. Ott volt napokon, heteken át. Mindennap elővettem. Nézegettem, Küzködtem! S egyszer lehunytam a szemem, nem bírtam tovább, lehúnytam a szemem, az ujjamat bedugtam a boríték hajlásába. Nem volt jól leragasztva, felbontottam. Méltóztassék tudomásul venni, hogy elolvastam! És most tessék engem csendőrkézre adni. Itt vagyok! Itt vagyok, kérem!

Átvettem a levelet. Vastag volt. Lehetett nyolctíz oldal. „Egy élet vallomása."

— Levéltitok? — morfondirozott és kifújta az orrát. — Lehet. De csak formailag. Mert az, akinek szólott, fütyült kérem e drága titkokra. Fütyült kérem e csodálatos nő érzelmeire. Miért nem olvassa el? Idehozzam a széllámpát?

— Köszönöm, póstamester úr. Ne fáradjon.

— Értem. Habozni tetszik. Ne féljen, nincsen benne szemrehányás, sem vád. Csak néhány felvilágosító közlemény!

Kissé dagályosan idézett is néhány sort belőle. Nyilvánvaló volt, hogy a levél egész tartalmát kívülről tudja. Nofretete, jelezte aztán kissé zilált kivonatossággal, eleinte úgy gondolta, hogy ha elmegy innen, mindent elfelejthet. Elmúlik a szégyenkezése, kínzó bizonytalansága s megszűnik az egyre furcsábban jelentkező vágyódása. De a távollét nem hozott semmi enyhülést. Nem mult el semmi. Ahogy teltek a napok és hetek, én annál könyörtelenebbül kezdtem elharapózni benne. Nőttem, nőttem a gyermekével együtt.

— Egyszer azt mondta ön neki egy szállodában: „Húnyja le a szemét Nofretete, gondoljon arra, hogy meghalt, de valaki nagyon szereti." Tetszik rá emlékezni? És tetszik tudni, ki az, aki őt halála után is nagyon szereti? Én kérem. Nem ön. Én, mester. A magyar királyi póstatiszt. Pedig Nofretete, amikor lehúnyta a szemét, önre gondolt. És nem rám, az alázatos, szerelmes póstatisztre, aki igazában még nem is vagyok póstatiszt...

Elhallgatott. A hold, mint egy izzólámpa, amely elpukkadni készül, egyre fehérebb lett. Láttam a borítékon a nevemet, a nyugodt, szerény betűket.

— Egy alázatos kérésem volna — szólalt meg a pós'ás aztán. — Ha már el tetszett olvasni...

Feléje nyújtottam a levelet.

— Tessék. Legyen a magáé. Ezt akarta mondani?

— Igen... De el sem olvassa? Mester... Hát ennyire közönyös önnek ez a szegény nő?

— Menjen, magyar királyi póstamester úr. Késő van.

A levél világított a kezében. Nézte egy darabig, aztán a zsebébe tette.

— Nem tévedtem önben. Szívtelen ember.

Megfordult és megvetően a faképnél hagyott.

Még egy darabig üldögéltem a kövön. Az éjszaka aztán hűvösre fordult, betértem a szobámba. A nyitott ablakon nagy bagolylepkék és halálfejes pillangók jöttek be és a falra telepedtek. Néztem a gyertya lehulló cseppjeit. Már egész kis tornyot sírt az asztalra, amikor eloltottam. Veron odaát még ébren volt, hallottam a neszezését.

Meghalt hát, Nofretete. Egy kicsit én is pirámisnak éreztem magam, nemcsak a magyar királyi póstatiszt. Egy drámai félreértés aludta benne nyugtalan álmát.

XX.

Vörös folt a mandrill majmon. Útrakelek.

NYIRKOS napok jöttek; novemberi nyirok volt, eső nélkül. A levegő szürke gyapján mindúntalan át akart törni a nap. Kerülgette a földet, lyukat keresett valahol az égboltozaton, ahol lepisloghatna a földre. Olykor levelet írtam. Kinek? Régebbi barátaimnak, klubtársaimnak. Egyik-másik néha megkérdezte, élek-e még. Hát ezekkel közöltem, hogy igen. A Nagy Adófőnök is életjelt adott végre magáról. Beiratták egy pesti gimnáziumba. Haragszom-e, hogy nem váltotta be az ígéretét? Ő visszajött volna, de az anyja folyton sírt, hogy hűtlenül el akarja megint hagyni. Engedett a könnyeknek. Ne felejtsem el, figyelmeztetett, én oktattam őt arra, hogy az ember legyen lovagias a gyöngékkel és szenvedőkkel szemben. Minthogy én férfi vagyok, aki jobban bírom a szenvedéseket és erősebb is vagyok, hát úgy gondolta, kötelessége az anyja mellett maradni. Megemlítette azt is, hogy van az osztályban egy fiú, Hideg Misinek hívják, annak is szobrász az apja egy porcellángyárban, az azt mondta, jó volna, ha ők ketten, mint szobrász-srácok, összetartanának. Azt is mondta ez a Hideg Misi, hogy az apja nagyon jól keres, sokkal jobban, mint azok a szobrászok, akik hónapokig dribliznek a szobrukkal. Macskássy bácsi úgy véli, hogy ez a Hideg Misi nagyon értelmes gyerek lehet. Azt is mondja, hogy

látta A három életkort és hogy látott már különb szobrokat is.

Veron szép bánatosan összecsomagolta a Nagy Adófőnök ruháit és elvitte a póstára. Az elmult őszön Ilona valami pénzt hagyott itt Kiskázmérnak, azt is elküldtem neki. Veron vastag kendőt borított magára, felvette szegényes cipőjét s a tükörbe se pillantva kikefélte hajából a lisztet és elindult a pénzzel és csomaggal. Utána néztem. Fonnyadt volt, mint a dércsípte kökörcsin. Hónapok óta nem hallottam már az énekét s a mosolya is olyan ritkán bújt elő a felhők mögül, mint a nap. Már csak a malom érdekelte s az sem igazán. Az őrlést inkább Jákob végezte.

A napok eseménytelenül multak. Néha elnézegettem a nádas felé. Hangtalan és kietlen volt az is. A Fülöp lovát valaki magához vette — a csirkéit a menyét hordta el — s vasárnaponkint munkaszünetet tartva a ló kehesen sétálgatott az őszben. Feltört hátán vasárnap mindig beforrt kissé a seb, hogy aztán másnap újra vérzeni kezdjen. A Veron kedvelt tyúkja is túlórázott a szérűn; vasárnap, ősz, bánat ellenére tárgyilagosan átnézett néhány vakondtúrást és átlapozott néhány falevelet. Az úton kis tócsák mereven és kietlenül fénylettek az alkonyban, mint egy döglött macska szemei. A pocsogó mellett egyszer Pólival találkoztam. Sást vágott télire. Egy fiatal vasútassal volt és kuncogva, jókedvvel rakosgatták a levágott sást a talyigára. Nyugodtan és hűvösen viszonozta a köszöntésemet.

Zörgött a szamárkóró és fázó cinege gubbasztott a bábakalács tövises levelén. Egy maréknyi gyapjas termést téptem ki a bábakalács száraz virágjából. A szél kikapta a kezemből és elfújta, mint a Nagy Adófőnököt, mint Nofretetét, mint Pólit. Beesteledett és visszatértem a malomba. Kis mokánylovak álltak az udvaron a megőrölt kukoricára várva. Egy darabig elbeszélgettem az emberekkel. Jákob fütyörészve járt közöttük.

A szobában, a lámpa alatt elővettem egyszer a Nagy Adófőnök füzeteit és rajzait. Robbanó, zajos rajzok voltak. Az egyiken Jákob éppen gombócot evett, de a következő képen a gombócok már felrobbantak a hasában. Egyszer cserkészekkel táborozott, ezt is megörökítette. Egy szódásüveg felrobbant, a fiúkat feldobálta a robbanás a levegőbe s ott hajbakaptak egymással. Az egyik éppen azzal volt elfoglalva, hogy leszakított lábát elkapja a levegőben. Eltettem a rajzokat. A gyötrő téli napok jutottak eszembe, amikor mozdulatlanul ültem az ágya mellett az élet könyörületes kis jeladásaira várva. S ha rámjött valami sajgó csodálkozás az élet furcsaságai felett, nyakamban egy lomha gyapjúsállal kimentem pipázni a malom elé. Fogtam a pipámat, az egyetlen konkrétumot, amiben megkapaszkodhattam s a csillagokat néztem.

— Nem dolgozik, Kázmér úr? — tudakolta Veron kíméletesen.

— Az embert — feleltem — a csömör készteti a munkára. Mindig utál valamit, amitől el kell fordulnia, hát a munkához fordul.

Felmentem a dobhoz, nézegettem, jól forognak-e a kövek. Benéztem a hombárba is, amibe az őrlések után a vámot borította be Jákob. Aztán elpipázgattam a falusiakkal, akik bizakodva rám akasztották egyszerű sorsukat. Olyan volt a sorsuk is, mint a darócuk: nehéz és durva.

— Azt hallotta-e, Felméri úr — ujságolta az egyik —, hogy az ács tizenhatliteres tehenet vett tegnap a vásárban.

Ez már döfi, gondoltam. Hát mégsem görbül el minden dolog. Lám az ácsnak sikerült. Addig faragta a gerendákat s addig célozgatta félszemével a déli napot, amíg egy jókora tehenet ácsolt meg pihent össze magának. Van, úgy látszik olyan is, aki meglátja a pizzai ferde tornyot.

Amikor dohányért mentem a fürdőtelepre, eszembe jutott, hogy megnézem, mi lett az Oszterlic-családdal. Úgy ahogy rendbeszedték a kormos bolthelyiséget. Az ember orrát még szúrta egy kicsit a padlóba beivódott ecet szaga, de az ideiglenes polcokon már megint volt egy kevés árú és Austerlitznek is kezdett már visszarügyezni a szakálla.

Ferenc is beállított a boltba. Ötölt-hatolt, aztán mégis csak kirukkolt vele: rizsért küldte az asszony. Azelőtt nem igen lehetett őt rizsért szalasztani. Hetykébb és kakasabb volt ő annál, hogy konyhai munkára fogják.

— Hull már a maga foga is, Ferenc.

— Hull, ha kiverik — hunyorított Austerlitz.

Addig kaptatott idegen fehérnépek után, amíg az asszony egy éjszaka sodrófával várta. Akkor eshettek ki farkasfogai.

Otthon nagy szörnyülködésben találtam a háznépemet. Amíg Veron távolt volt s Jákob a garat alatt elszívott egy barátságos bagót a kuncsaftokkal, egy fehér jércét kiszedett a baromfiakból az ülő. A kutya csaholt ugyan s a pulyka is illő zajt csapott, de a rabló olyan gyorsan lecélozta magát a zsákmányra, hogy már csak a szele maradt az udvaron, amire felrezzentek.

Aztán jött a novemberi csapadék. Egyik nap csak abban különbözött a másiktól, hogy az eső egyiken jobbról paskolta az eperfát, a másikon baloldalt. Beszorultunk a malomba. Dologtalan, kietlen ősz volt, visszavágyódtam a nyárba, amikor még remények és napsugarak táncoltak körülöttem. Nyáron szétsugároztam én is, érzékeim kalandoztak, mint a dongók, vagy mint sugár a felhőkön. Egyik percben kaszaként villantam fiatal facsemetéim között, a másik percben már a hegyi úton zörögtem a szénégető szekerek saroglyájában. Szemem leúszott a folyóra, felkapaszkodott a kanyargó tutajokra. Inyem a körte ízein át régi kertekbe ragadott és

szaglószervem a szilva szagához idegen városok utcáit társította. Az embert a szabadság és nyár szétkapkodja, mint rántani való fiatal csirkét a vásárló közönség. Az ember mindent végigcsinál. Tölgyfa egy hamvas tisztáson, komp a víz szalagján, vércse egy torony ablakában. Aztán jön az őszi eső, s az ember kivágva a tágas tájképből, négy fal közé keretezve kénytelen lemondani minden mozgásról, érzékeinek szabadságáról, hogy beérje képzeletének kissé konzervízű csapongásaival. Falakba és butorokba ütköztem és konzervízűen csapongott az én képzeletem is. A Nagy Adófőnökkel és Nofretetével kóválygtam a mult azurjában. Többször ültem Nofretetével egy ágy szélén, egy szállodai szobában. Láttam ingének omlatag fodrait, lúdbőröző karját, szemének tünődő csendjét. Ült velem, türelmesen, ujja hegyével a számat tapogatta. Nagyon is egyszerű volt minden s csak én láttam annyi regényes szövevényt. A legszövevényesebb dolgokat is le lehet egyszerűsíteni, ha az ember megtalálja az alkalmas szavakat. De hogy ezt az egyszerűséget azzal fejezzük be, hogy egyszerűen meghalunk, ennyi egyszerűséget talán mégis nehéz felszippantani. A Nofretete tömondatai jutottak eszembe, kesztyűjét láttam, képzeletbeli cédrusszagát kutatva tévelyegtem az elmult hónapok avarjában, mint egy nyomot vesztett vizsla. Nem értettem eleinte és hiú kis keservek lappangtak színpadias mozdulataimban: a mellőzött, az érdektelen, az egyetlen célra beállított férfi keserűségei. Mindig csak a pillanatok érdekeltek, ezek is fölületesen. Nem kérdezősködött és nem kívánt rólam semmit tudni. Nem kívánta tudni, mit csinálok akkor, amikor nem vagyok vele. A póstás ismeretterjesztő előadásából aztán kiderült, hogy ennek is sokkal egyszerűbb a magyarázata, mintahogy képzeltem. Nem szerelőt, gyógyszert keresett. Egyébről nem akart tudni. A gyógyszert megkapta, de

mint a fájdalomcsillapító mérgek általában, ha nagyobb adagot vesz be az ember, mérgezőleg hatnak, így voltam én mérgező adag legyöngült szervezetének. Hogy olvasatlanul visszaadtam a póstásnak a levelet, az csak azért volt, mert nem akartam megtudni, mennyi bajt okoztam Nofretetének és ő nekem. S aztán: adhattam-e volna imádandóbb ajándékot a vézna póstásnak, mint lehúnyt csillagának mindennap újra felremegő fényét, a mindennap újra elolvasható szerelmes levelet? Hogy nem neki szólott? A szerelem egy bizonyos — legkáprázóbb és legbetegebb szakában — nem mindegy-e az, hogy szerelmünk kinek címezte tévedésből a vallomásait? Nem mindegy az, hogy a tüzes láva merre halad, ha a közelében vagyunk és minket is szépen összeégethet belső forróságával?

Úgy voltam Nofretetével is, mint ennek a visszaemlékezésnek a legtöbb alakjával, kiszűrtem belőle azt, ami nem volt benne mindennapi s ami hig lé kicsurgott a szűrőből, azt kiöntöttem. Csak azokat a kivételes vegyi alkatrészeket tartottam meg, amik a szűrőmben maradtak. Tudom, Nofretetének, Ihari Kanutnak, a hegyi papnak s a többinek voltak hétköznapi erényeik is, közönséges gondjaik és unalmasabb mondataik, mint amiket feljegyeztem, sőt azt is el kell árulnom, hogy olykor bizony szabályos szamarak voltak, akárcsak jómagam. De engem csak a művészi unalom és a mulatságos szamarak érdekeltek. Minden emberben akad valami rendkívüli, a baj csak az, hogy az élet rájuk dől, mint egy sószsák és agyonnyomja rendívüliségüket. Én néha hallom rendkívüliségük segélykiáltását a tragikus sószsák alól és mint iskolázott s kissé idejétmult humanista igyekszem kimenteni őket.

Most, hogy elhalt azóta néhány sejtje az agyamnak s a szívemnek és utánpótlásuk a kezdődő öregség lomha technikájába ütközik, kezdem elnézőbben kezelni azokat az ostobaságokat, amelyeket

elkövettem s azokat is, amelyek elkövetésében valami kívülem álló ok megakadályozott. Kevély voltam és fennhéjázó, s e sorok között is ha csak lehetett, csinosabb tulajdonságaimmal kérkedtem. A Nofretetével való dolgaimat is úgy mondtam el, mint egy fölényes amorozó, ügyelve arra, hogy előadásomat semmi közönségesség ne zavarja. Itt is szűrővel dolgoztam és mellőztem az élet disszonáns zörejeit. Bár súlyos egyoldalúság, mégsem tudom magamat érte elítélni. Nem a harmónia keresése az életünk lényege? Azt hiszem, hig locsogás másról beszélni, mint a szépségről és a tragikumról. Az embernek elkopik az ajka a fölösleges szavakban s mire megtalálja azt a néhány döntő szót, amely zavaros létének útjelző táblája lehetne, a hangja már csak érthetetlen motyogás.

*

A vörös folt a mandrill ülepén a szerelem jele. Az embernek is vannak ilyen jelei, de ezeket inkább az arcán viseli. Meg váratlan szokásaiban. Nézegettem a tükröt és ellenőriztem a szokásaimat, nem jelentkezik-e nálam is a különös mandrill-folt, de mindent megnyugtatónak találtam. Különben is ezek a posthumus szerelmek már nagyon csöndesek és veszélytelenek; de azért sokat üldögéltem a malom tornácán, a pipámat fogva és hallgatva az őrlőkövek zsongását. Az egyenes kis angol pipa csökönyösen és némán eregette a füstöt. Ha elúntam nézni, eljátszogattam a mintázó állványon gubbasztó hideg agyaggal és próbáltam emlékezetből megmintázni Nofretete arcvonásait.

Korán jöttek a hidegek, a varjak hozták az erdőn túlról. Volt a kert végén egy odvas körtefa, még az apám ültette; magtalan volt már, mint az öreg ember és odvaiban mindenféle nemkívánatos elemek tanyáztak. Kivágtam és a hasábjait egyenkint raktam tűzre. Sokáig siránkozott a kályha

gyomrában s szemrehányóan mesélte nekem, hányszor ajándékozott meg a körtéivel. Odakünn hidegen csobogott a patak s a báró szérüjét, mintha csak mákkal hintették volna meg, ellepték a varjak. A sötét is mintha korábban érkezett volna meg, mint máskor, szinte hat órán át sercegett a méla láng a lámpásban. Kezdett jól esni a magány s már kerestem is, mint kuckót a gyerek mennydörgés idején. Csak Ihari zavart ki belőle időnkint, ha a hegyi faluban akadt dolga. Sok törkölyt ivott már ebben az időben s nem állott mindig szilárdan a lábán. Szent Bertalan napján volt, éppen ágat nyestem az almafáról, hogy vizbe tegyem, mert a Borbála napján vágott ág karácsonyra virágzott ki a szobában, amikor a híd felől nagy huppanást hallottam. Odanéztem, hát a földön ülő helyzetben, s már nagyon megdőlve egy embert láttam. Olyan volt pontosan, mint a haldokló gladiátor szobra, csak éppen bekecsben és papagályzöld kalapban.

— Nó Küszvágó Csér — segítettem fel a földről hergelődve — tud még valamit a klasszikus szobrászatból? Mert ez a haldokló gladiátor egészen jól sikerült.

— Pipácsek úr, maga nem haldokló gladiátort, maga egyszerűen csak részeg malacot akart mondani.

Azért mégsem volt benne annyi törköly, amennyitől tartottam s így elhihettem neki, hogy a jeges földön csúszott meg.

Bevezettem a szobába és megkérdeztem, milyen szelek járnak a fürdőtelepen.

— Megöltem a patikus macskáját — tört ki belőle a diadalmas újdonság s ezúttal úgy kidüllesztette a mellkasát, mint egy győzelmes gladiátor. — Tudja, egy éve készülök rá. De most megtörtént. Consummatum est...

— Törkölyt, azt nem adhatok — közöltem vele — mert elfogyott. — Megnézett.

— Rossz bőrben van, Pipácsek úr... A szinén látom, hogy emésztési zavarokkal küzd... Ha nem tévedek, a báró feleségéről van szó...

Csodálatos dolog a csillagászat és az orvostudomány, csóváltam elismerően a fejemet. A csillagászat a Neptun nevű csillagot az Uranus nevű égitest nehézkedési erőiben mutatkozó zavarokból számították ki. Ő pedig Nofretetét az én emésztési zavaraimból.

— Amikor hazajött, valami olyant magyarázott, hogy minden ember számára van egy gyalogösvény, amely nem is tudom már, hova vezet. A békéhez. Az örömökhöz. A megnyugváshoz. Etcetera. S maga most látom, vérző orral járkál az örömei között.

Az ember, mondtam, mindig elvét valamit. Olyan ez, mint amikor valami csalhatatlan rendszert sikerül kiépítenünk a rulettasztal kifosztására. Minden összevág, csak a végén csúszik bele egy kis hiba, s szépen összedül a gyönyörű rendszer. A megnyugváshoz csak egyedül lehet eljutni. Úgy, hogy az ember csak maga indul el ezen az ösvényen. Nem viszi magával régi kapcsolatait, elszakad régi erényeitől: atyai aggodalmaitól, a szerelem mennyei kínjaitól s megannyi mástól és podgyász nélkül vág neki a ravasz ösvénynek. A szerelem, a szeretet, a részvét, a csodás polgári erények és a csodálatos emberi szenvedélyek olyanok, mint a bumeráng, bárki felé hajítjuk el, visszatérnek hozzánk és leütnek a lábunkról. A fiam már nem említi a malmot. Arról ír, hogy van egy régi hondurászi bélyege és egy Kuli nevű jóbarátja, akit ferro ferre culi latumnak ragoz. Nem igen rajzol már, mert Macskássy bácsi, leendő mostohaapja megveti a csepürágás minden fajtáját s a művészetet csak ürügynek látja mindenféle haszontalanság leplezésére. Ezért főképen svédtornát tanul és némi zongorát. Az anyja magas tortákat készít s négyhetenkint megvizsgáltatja a fogait, hogy nem kezdenek-e már kilyukadni. Karácsonykor majd

sízni tanul a svábhegyen. Kapott egy kerékpárt és húsvétkor magával viszi a Balatonhoz, mert oda mennek. Velem már nincsen programja. Sem karácsonykor, sem húsvétkor. Jó, ha az ember mindig úgy rendezkedik be, mint a hegymászók. Mindenkinél van kötél, csákány és marhakonzerv, ha a társai lezuhannának és ő magára maradna. Láttam már az apám példáján, hogy egy szép napon kisiklik a sinekről minden szépen zakatoló szülői álom, elpukanik apai reményeink gömbölyü hólyagja és mi magunkra maradunk a cafatjaival.

Ihari helyeslően bólogatott. Aludt a széken. Csak akkor ébredt fel, amikor abbahagytam értekezésemet. Nagyot ásított.

— Élvezetes volt, Pipácsek úr. De miért ne tanulhatna a fia gordonkázni? Én is tanultam. Azt hittem, Paganini leszek. Az ember kell, hogy időnkint higyje azt, hogy Paganini lesz. Vagy Caruso. Vagy Rodin... Apropos...

Benyult a zsebébe, egy ujságlapot vett elő. Vigyorogva az asztalra lökte.

— Tud már róla? Maga valami aranyérmet kapott. Vagy valami nagydíjat. — Megveregette a vállam, aztán megkereste a venvigebotját. — De ez nem változtat semmit a dolgon. Fenntartom, amit mondtam. Egy szép énekesnő többet ér, mint tiz ilyen díjnyertes szobor. A maguk szobrai átkozottul unalmasak.

Az ajtóban eszébe jutott még valami.

— Kiderítettem, hogy mi az a pikáreszk...

— Sokáig tartott — mosolyogtam én is.

A malompitvarban rákiáltott az apró csirkékre.

— Erigyetek a fenébe fiaim.

Hallottam, Veron felől érdeklődik. Jákob azt felelte, hogy a fürdőtelepre ment.

— Sokat járogat oda mostanaban.

— A paphoz jár — világosította fel Jákob.

Elszállt a fülem mellett ez a felelet. Az újságot néztem. Meglepett, hogy nem A három életkort jutalmazták, hanem a Nagy Főnök lovasszobrát. Estefelé jutott csak megint eszembe ez a paphoz járás, amikor egy elkallódott jércét kerestünk. Az őszön ez volt már a hatodik elveszett baromfi. Jákob kotkodácsolt neki, hátha az anyai szózatra emlékezve visszatér. Kerestük a kertben, a pajtában, még a kenyérsütő kemencébe is benéztünk.

— Menyét kapta el a nyakát — döntöttem el szakértelemmel. — S ha menyét, akkor nem vitte messzire. A helyszínen szokta megcsapolni őket.

Áchimot kitessékeltük az istállóból s egy szekercével találomra megemeltük a hidlás egyik deszkáját. A hat szárnyas hullája ott feküdt a deszkák alatt. A kis rabló finoman egymás mellé rakta őket. Tudta, mi az illem.

— Veron merre ment?

— A paphoz ment.

Előbb azt hittem, hogy a hegyi paphoz. Sokszor felnézett a gyerekeihez az orrukat megtörölni s a pendelyüket szép kékítős vízben kimosni.

— Ebben a rossz időben?

— Nem a hegyi faluba. A káplánhoz.

— A káplánhoz? — álmélkodtam. — S ment hozzá máskor is?

— Ment. Ferenc mondja.

Alkonyodott, amikor Veron hazatért. Megnézte a döglött baromfit és semmit sem szolt. Az arcába néztem. Palaszürke nyugalommal viszonozta pillantásomat. Megint nem tudok róla semmit, gondoltam. Ez a szemérmes nő ilyen nyilvánosan kikezdjen egy pappal? Csodálatos a panoptikumod, mennyei gondviselés.

Már csak a szemem sarkából figyeltem. Idegenkedtem tőle és nem óhajtottam ártatlankodó szemeibe nézni. Alig beszéltünk egyébről, mint a malomról, az őrletőkről s az időről. Húsz-harminc

szót naponta. Láttam, lötyög rajta a ruha, arca színtelen. A kórképbe — a pappal való fajtalankodás kórképébe — persze ez a minden kacérság nélkül való majdnem alázatos szegénység, nem illett ugyan bele, de ki tudja, nem ez a módja-e annak, hogy a kissé túlvilági ízlésű fiatal lelkészt megközelítse?

*

Mérges szelek portyáztak a malom körül, keresztül-kasul vágtattak a völgyön, bőgve száguldtak le a hegyekről, mint megvadult lovashorda és éles dárdájukat beledöfték az ember gerincébe. S ahová benyilalt a dárdájuk, a hegyük ott is maradt köszvény vagy zsába képében. Mosakodás közben, ahogy előrehajoltam, hogy leöblítsem magamról a szappanhabot, olyan döfést kaptam a hátamba, hogy már fel sem tudtam egyenesedni. Derékszögben tipegtem két napig, mint a Ferenc anyósa, akinek gyerekkorában eltört a dereka. A kutya azt hitte, a padlón keresgélek valamit, hogy folyton előre hajlok, követte példámat, ő is keresgélni kezdett. Nyögtem, sóhajtoztam és tipegtem, mint egy anyóka, asztalba, székbe kapaszkodva s ha rámjött a köhhentés, úgy rémlett, ezer szilánkká röpült szét a gerincoszlopom. Olyan voltam mint egy félig eltaposott kukac, nevetséges mozdulatokkal próbáltam kievickélni derékszögű bénaságomból. Végre aztán megadtam magam Veron unszolásainak és ágyba feküdtem. Éppen idejében, mert szinte már csak ölben tudtam elvergődni a fekvőhelyemig. Ha mozdulatlan voltam, zsábám feladta komiszkodásait és ilyenkor szépen átadhattam magam a csöndes kérődzésnek. Olvasgattam is, Balzacot, Móricz Zsigmondot, régi könyveket és a Nagy Főnökre meg Nofretetére gondoltam. Nem panaszkodhattam, a Nagy Adófőnök nem hagyott egészen cserben, de a hangja már idegen világból érkezett hozzám. Egy kicsit lekopott róla a kedves, nagyos máz, amelyet rákentem. Igazában

talán nem is volt olyan fölényes, talpraesetten felelgető fickó, amilyenné idomítottam, mintahogy én sem voltam olyan fürge és hangulatos lélek, amilyennel felebarátaimat és ellenségeimet megtévesztettem. Barna arcán bizony nemcsak kujon mosolyok ültek, hanem félelmek és kis tépelődések is. Olykor egyedül üldögélt a kövön üres kenyeret majszolva és a denevéreket nézegetve. Megesett, hogy beverte a fejét valamelyik osztálytársának egy pedgyesért és szorongva várta, mikor derül ki a disznóság. Ha Veron nem ellenőrizte, a nadrágtartója a nyakán csüngött ki, mert szórakozottságában elfelejtette a nadrágjához gombolni. A ragaszkodását nem éreztem egyenletesnek. Voltak buzgó, érzékeny kitörései, de ennek legtöbbször az volt az oka, hogy a meghalástól féltett. Az új helyzetet, úgy láttam, zökkenő nélkül elfogadta és zökkenő nélkül adta fel a malmot. Csak arra kért, hogy a pléhpisztolyait és a rézgolyóját küldjem el neki.

Hetekig feküdtem. Ihari izzasztókat szedetett velem. Mindig úgy lovagolt be a szobába lompos vértezetében, mint Don Quijotte, ösztövér és patetikus élceinek gebéjén.

— Oh barátom — kiáltotta egy nap boldogtalanul —, Pipánszki Pipán barátom, képzelje csak, az a zsakettbenszületett semmiházi addig mesterkedett, amíg kinevezték a meteorológiai intézet levelezőjének! És tudja, mit csinál most? Felkötött egy hordót egy fára s mindennap megnézni, mennyi csapadékot vizelt le neki az ég... Ez az ember mindenre képes.

A póstamester is eljött. Csak nézegette a kályhát s alig szólt valamit. Ha meg is szólalt, nem verseiből idézett — nem verselt már többet —, hanem a Nofretete leveléből. Ádámcsutkája megindultan csuszkált a galléria fölött. Láttam, büntetni akar ezekkel az idézetekkel; hadd érezzem, milyen botorul elszalasztottam egy szép és méltó szerelmet,

hadd fájjon, hogy Nofretete olyan forrón vonzódott hozzám s én nem hittem neki.

— Ne folytassa — kértem egy nap.

— Folytatnom kell, mester. Úgy érzem, az a küldetésem, hogy széppé tegyem ön előtt az emlékét.

— Oh, póstamester uram, maga fölösleges dologra vállalkozott. Nyitott kaput dönget. Mindent megértettem.

Igen, a dolgok most végtelenül leegyszerűsödtek. Nem volt már körülöttünk köd, sajgó mindennapiságunkat nem hamisította meg misztikum. Nofretete igazában már szeretett akkor, amikor gvereket akart tőlem. Nem volt elég pajkos, sem elég hősi, hogy megmondja nekem. Szemérmes tartózkodásában inkább vállalta a szemérmetlen kaland látszatát. Kúsza, vad és velőtrázó dolog ez a szerelem, zavarosabbat és kívánatosabbat Edison sem találhatott volna fel.

Elmult az újév. Veron madáretetőket állított fel a kertben. Méteres jégcsapok függtek a pajta ereszén. Az ablakon át láttam a tiszta hegyeket; zord vonaluk acélosan hullámzott a kék űrben. Az erdők kozmikusan hallgattak a nagy mozdulatlanságban, valami buja szűziesség harapózott el rajtuk. Csengve, de nesztelen patákkal ereszkedtek le a hegyi faluból a kis mokányiovak.

Január vége felé szűkszavú levelet kaptam a Nagy Adófőnöktől. Valami szemérmes, zavaros célzással értésemre adta, hogy más szobát kapott s mostanában gyakran van egyedül mert a lakást átrendezték, mivel anyjának és Moeskássy bácsinak megvolt már az esküvőjük. A rövid beszámolóban nemcsak zavart, hanem lehangoltságot is éreztem. A lélek edénye megrázkódott s az alvilági üledékből most került benne felszínre az első tisztátlan hullám, az első szennyízű bizonytalanság. A gyermek készen kapja a házasságot és szüleinek közös hálószobáját, amelynek — általában — létét köszönheti. De egy

új hálószoba és benne egy másik férfi kihívja szunyókáló gyanuját, feltámadnak alvilág-írtózásai s félelme, hogy az új hálószoba anyja megbecstelenítésének válik állandó színhelyévé. Ellenérzését nem csillapítja semmiféle anyakönyvvezető, legfeljebb csak az alkotmányosság korlátai közé szorítja. Képzelete, ha riadtan menekül is, mindig visszatér megbotránkozni az új hálószoba ajtaja elé. A Kétely és Szégyen veszik birtokukba a lelkét. A pedagógia, a nevelés néhány nagy magyarázattal még mindig adósa a gyermekkornak.

Amikor úgy találtam, hogy eleget nyomtam az ágyat, felöltözködtem és kimentem a havas szérüre. Jól esett az éles levegő. A tarlón át a kastély felé tartottam. Az ablakpárkányokat is öles hó borította; úgy látszik, nem volt, aki leseperje. A homlokzati kapu előtt nem tapostak a hóba gyalogjárót, de még magányos lábnyomokat sem láttam. Tudtam, hogy a báró otthon van. Beszélni akartam vele. A Nofretete utolsó napjairól akartam tőle egyetmást megtudni. Merészség, vagy arcátlanság volt? Nem törődtem vele. Ősszel találkoztam vele az erdőn azután, hogy Nofretete meghalt. Állt egy tisztáson, az írtást nézte. Meglátott és mozdulatlanul állt tovább. Azt hallottam, tudott a viszonyunkról. Soha ilyen nyugodtnak nem láttam. Olyan képtelennek találta a sértést, amelyet ellene elkövettem, olyan valószínűtlennek, hogy már csak egyetlen lehetőség volt a számára: nem elhinni? Nem tudom. Nyugalma és mozdulatlansága meglepett és visszavonulásra késztette lenéző haragomat.

Megkerültem a homlokzatot és a gazdasági udvaron át igyekeztem az épületbe. Az istálló közelében disznót öltek, a nemrég kiömlött vér piros kört olvasztott a hóba. Az udvarra nyíló lépcsők felől két lompos házőrző eb indult ellenem rohamra. Megállottam, éppen a disznóölés piros foltja előtt. A csaholás nyomán hamarosan megjelent a báró is,

vadászfegyverrel a kezében. A filagória mögött éppen a csókákat lődözte le a jegenyékről. Nem juthattam előre, a kutyák vad bokázással és vicsorgással ugráltak körül. A báró nem intette le őket. Állott, mint az írtáson, szinte monumentális mozdulatlansággal. Talán észre sem vette a lábatlankodó kutyákat. Csak azt az embert látta, aki ártatlan gőgjét olyan lázadó egyszerűséggel elszedte tőle. Aki poros lábbal behatolt a szentélyébe. Láttam, sápadt az arca. Azt is láttam, hogy lassan fölemeli a fegyverét.

— Ha eltalál — gondoltam — a vérem majd szépen összekeveredik itt a disznó vérével. Ó felséges zaft! Goethe mondja?

A fegyvert a vállához emelte és felém célozva elsütötte. A fejem fölött, az istálló csatornájáról egy varjú bukott le a kövezetre. A báró füttyentett a kutyáinak és felém közeledett. Csöndesen, szinte bölcsen nézegetett.

— Akar *még* valamit? — kérdezte szinte fájdalmasan. Nem mozdultam. Nem is tudtam volna már megmozdulni. Hatalmas lándzsák szúrták át a gerincemet, a zsába tüzes lándzsái. A megmozdulásnak csak egy módja lett volna, ha orra bukom. Megszólalásnak pedig csak az, ha ordítok egyet a fájdalomtól. Álltam hát kegyetlenül, befogtam gőgösen a számat és nem feleltem. Elkínozva és már homályosodó öntudattal néztem a báró szomorú szemébe. Szerencsém volt, nem buktam orra addig, amíg el nem tűnt az istálló mögött.

A béres szalmát hintett a szántalpakra és úgy vitt haza, mint egy leölt disznót.

Veron elszürkülve fogadta a szokatlan szállítmányt. Hullámat hárman szépen leszedték a szánról és becipelték a szobába. Most aztán minden megmozdulásom csődöt mondott. Veronnak kellett a derekam alá nyúlnia, ha a sok mozdulatlanságtól megmerevedve oldalra szerettem volna fordulni. A vizet

is csak úgy tudtam meginni, ha a poharat az ajkamhoz hozták és a fejemet óvatosan hozzáemelték. A megfordulások voltak különösen körülményesek. De Veronnak bírták a karjai s lelkileg is elég acélosnak látszott ehhez a zajos tornához. Jajongtam, mint egy éjféli bagoly. Csak egyszer találtam úgy, hogy kissé belefakult az erőlködésbe.

— Valami baj van, Veron?

De nem felelt.

— Ejsze a köcsög törött el megint — évődtem a régi tréfával. Erre aztán, mint szilvafán a csillogó mézgacsepp, úgy peregte arcát teli egy sor könny. Ebből láttam, hogy nem a köcsöggel támadt baj. — Nem hallom már az énekét, Veron. Nem látom a mosolygását sem. Mintha valamennyi köcsögünk eltört volna. Mit keres maga a káplánnál?

— Nehéz volt a szívem, Kázmér úr.

— S a káplán megenyhítette?

— Nem a káplán... Az evangélium.

Megigazította a takarót rajtam és elhagyta a szobát. Odakünn őrletők voltak, a vámmal volt valami eltérés. Este a kályha mellé ült és a harisnyáimat kezdte foldozni. Hallgattunk, valahol a pitvarban tücsök kezdett cirpelni. A kürtőben szél kavargott.

— Menjen, Veron, feküdjék le maga is — szólottam hozzá.

Megigazította fejemet a párnán, néhány korty teát adott és elköszönt. Éjszaka halk zokogást hallottam a túlsó szobából. Ujjaim végével elértem az elválasztó ajtót, lassan megkocogtattam.

— Mit mond az evangélium, Veron? — figyelmeztettem gyöngéden.

Elhallgatott, hamarosan a tücsök is követte példáját és csend borult a malomra, a gondok, tépelődések és bánatok csendje.

*

Nem az ifjú káplán vonzotta tehát, hanem a vallási vígasz reménye. Az ember leginkább akkor

igyekszik az égbe jutni, amikor itt a földön valami nagyon mély gödörbe esett. Micsoda vétkeket járt meggyónni Véron? Ki ellen és minő rossz fájdalmak ellen szedte a vígasz égi mannáját? A kasznár ellen, az ellen a szephangú ismeretlen ellen, aki a bokrok között annyi negéllyel fuvolázta a „kis csalogány"-t. Vagy a nagy áradásban, amellyel birtokába akarta venni az elmulasztott világot, más ágak is megtépdesték? Nyár vége óta alig váltottunk olyan szót, amiből megtudhattam volna valamit. Volt sok szándékcsság is abban, hogy elejtettem a vele való kapcsolatot. Kalandozásai sértettek, tisztátlanoknak éreztem őket.

— Mi van magukkal? — nézett meg mindkettőnket a hegyi pap.

Azt mondta, Veronnak olyan zárdai, nekem meg olyan kolostori kezd lenni a képem. Aznap már köhögni sem mertem, olyan hajmeresztő dühvel támadtak rám a fájdalmak.

— Nagyon szenved, Kázmér úr? — kezdett sajnálni Veron.

— Látja, elviselem. És maga? Ki elől szaladt a paphoz?

Ott állt az ágyam mellett a teáscsészével. Mosolyogni próbált, de csak szánalmas kínlódás lett a vége.

— Kázmér úrnak olyan éles a látása — mondta tompán. — Ne vette volna észre?

A csészével a kályhához lépett, letette s a feje odakoppant az ajtófélfához. Összecsuklottan, rángatózva állott percekig. Persze, magamra nem gondoltam. Csak arra a néhány pót-fajankóra, akikkel ügyetlenül félre akart vezetni. Az igazság az volt, hogy sohasem is hittem véglegesen a pókkel meg kasznárral való dolgaiban. De néha kényelemből beleegyeztem abba, hogy becsapjon velük. Elfogadtam a látszatokat, mert mással voltam elfoglalva, hogysem észrevehettem volna a hamisságukat.

— Veron, üljön le ide. Nagyon haragszik rám? Leült, nézett bánatosan.

— Dehogy is, Kázmér úr... Nagyon szerettem volna, ha nem tudja meg... Semmiképpen sem akartam, hogy megtudja Kázmér úr. Ezért volt a pékkel is a dolog. És a kasznárral is. S azzal a harmadikkal is, akinek még a nevét sem tudom.

— És ugye, akkor hagyta őket abba, amikor én a fürdő után le akartam mintázni?

— Akkor éjszaka, amikor Kázmér úr átszólt, hogy alszom-e.

Akkor, azon az éjszakán cserbenhagyta az ereje. Attól kezdve sok éjszakán át várta, hogy megnyilik az ajtaja és én belépek a szobájába. De nem sokáig kellett várnia, hogy kiderüljön, megint csak nem ő van soron, megint hiába reménykedett. Pólival járogattam. Igazában nem is nagyon fájt neki Póli. Tudta, unatkozom. De aztán megjött a bárónő halálának a híre és én éjfélig ültem a kövön s néztem szótlanul a holdat. Napokig szorongattam elgondolkozva a pipámat. Akkor aztán végleges volt, hogy balgaság minden reménykedése. Ő már soha nem kerülhet sorra.

Lehullott mellém az ágy szélére és eltakarta arcát. Furdaló lelkiismerettel néztem. Micsoda balszerencséje van ennek a szegény Veronnak, hogy éppen belém akasztotta reménységeinek a horgát. Sohasem éreztem magam ilyen kényelmetlenül. Ha tagjaimat szabadon mozgathattam volna, most alighanem meghatott koszorúként fontam volna karjaimat a hősiességnek és balszerencsének erre a vonagló szobrára. És nem lehetetlen, hogy más módon is megvigasztaltam volna. De az is hozzátartozott kietlen ügyéhez, hogy siralmas hullaként ragadtam oda az ágyhoz, megfosztva a meghatottságnak és nagylelkűségnek minden cselekvő mozdulatától.

— Veron, szeretném, ha átfordítana egy kicsit a másik oldalamra.

Óvatosan a derekam alá nyúlt, én pedig átfogtam a nyakát. A kínos fordulat után kezem a nyakán maradt. Rámmeredt ijedten, aztán rámcsuklott a feje. Mellemen éreztem a szájának forróságát. A nyugalmas helyzethez való fordulatot még nem fejeztük be teljesen s a kényelmetlen fekvéstől szúró és forró fájdalmak jelentkeztek a gerincem körül. Magamtól nem tudtam megmozdulni, nem is akartam. Vártam, amíg Veron kisírja magát mellemen és felemeli a fejét. Nem akartam, nem volt szabad megzavarnom. A feje annyi gyötrő gond és fájdalom után a mellemen pihent. Pillanatok vagy órák multak el, nem tudom, a vad fájdalmak elhomályosították az öntudatomat, mint nemrégen a kastély udvarán. Közel jártam megint az ájuláshoz. Később összeszedtem magam; egyedül voltam a szobában s már csak valami gyöngéd nedvesség jelezte a mellem fölött, hogy immár a Veronkával való ügyem is, mint a többi is, rendezést nyert. Mert alapjában véve, mint a gondos regényekben, minden szétzilált szálam most megint egy csomóba futott össze. Bágyadtan és üresen néztem a szoba mennyezetét. Átvonulnak az emberen ilyen ürességek, közöny zsong a tagjaiban, elfelejti szép viharait. Üres a kasszája, nincsenek benne szenvedélyek.

— Ha majd kisüt a nap — mondta egy nap Veron — szépen el fog utazni.

Akkor már talpon voltam megint s a derekamon vastag kendőkkel az ablaknál üldögéltem a topolyafákat és a szarkák billegő farkát nézegetve.

— Elutazni? Hová utazhatnék?

— Egy kicsit ki a világba. Nem gondolt rá Kázmér úr?

— Seregélynek néz? Tavasszal jövök és télen továbbállok?

Gyöngéd gúnnyal legyintett.

— Nem kell olyan hamar visszajönnie. Mit is csinálna itt olyan egyedül?

— Hisz maga is itt van. Meg Jákob.

— Jól van — intett le fölényesen. — Azért csak utazzék, Kázmér úr.

Az első szép koratavaszi napon — meg sem kérdezett — csomagolni kezdett. Elhozatta a cipésztől az újonnan megtalpalt cipőmet, átnézte a fehérneműmet és gondosan berakta őket a bőröndbe.

— A szerszámjait majd megírja, hová küldjem — jelezte könnyedén. Könnyed és viruló volt megint, mint a serkedő ibolya.

— Úgy? — tudakoltam. — Hát nem fogok visszajönni?

Mosolygott.

— Majd egyszer... Sokára... Ha elmultak az évek és Kázmér úr elfáradt.

Bottal jártam még, Veron karonfogva kísért végig a topolyafa soron. Néhányszor meg kellett pihennünk. Leültem egy kilométerkőre és a kastély zömök tornyát néztem. Olyan volt a zegzúgos öreg építmény, mint egy kacér, kimázolt hölgy, eldúlt törzsén valami csuhaj kis kalappal. Amikor közel két éve megérkeztünk, azt kérdeztem magamtól, ki lakhatik a kimeszelt öreg dúcban? Most tudtam már, ki lakott benne.

A berekben vadgalamb turbékolt a még száraz faágak között.

— Nemsokára itt lesznek a seregélyek is — mondottam.

A csomagjaimat Jákob vitte ki az állomásra szekéren. Póli a disznóól mellett állott, amikor Veronnal, karonfogva, beértem az őrház udvarára.

XXI.

Egy olajfa alatt levelet írok a Nagy Adófőnöknek.

EGY olajfa alatt ülök, Nagy Adófőnök és íme hosszú levélben válaszolok rövid értesítésedre. A töltőtollamban úgy látom, kevés a tinta s nem írhatok annyit, amennyit szeretnék; mert itt fenn a hegyen a bástyafalakkal körülvett tenyérnyi terecskén nem lehet tintát kapni, csak whiskyt szódával. A bástyafalban egy lyuk van s a lyukban van egy bár s ha az ember megszomjazik, csak bekiált a lyukba: Anthony! Egy whiskyt lesz szíves. Vagy: egy cinzanot, s'il vous plait. Anthony filmszínész volt s most a világ legkisebb bárjának megelégedett tulajdonosa. Odalenn lakom a meredek utca alján, nem messze a tengertől és az autóbusz megállótól. Az ajtómon, amely kapu is egyben, egy rézből való ököl csüng, keskeny női ököl, ujján gyűrűvel; az ember megemeli a rézkezet és koppant vele az ajtón. És akkor nem jön ki senki, mert a házban csak egyedül lakom s a kulcs a zsebemben van. A nyikorgó lépcső egyenesen a műterembe vezet. Palotám kétemeletes, de mindenik emeleten csak egy ablak van s mögötte egyetlen szoba. Madame Pascal takarít nekem s ha nagyon belemelegszem a munkába s elfelejtek ebédelni menni, egy kis halat süt ki nekem és leönti paradicsommal. (Emlékszel a Veron téli paradicsomleveseire? Azt mondtuk: „Remek ez a paradicsomleves dugómorzsával. De nem lehetne inkább rizzsel csinálni?") Ha elúnom

a munkát, vagy a megrendelőim kirándulni mennek a gourdoni szirtekre vagy a grassei illatszergyárakhoz, leteszem a mintázó fát és felcammogok ide erre az apró fensíkra, amelyet öreg falak vesznek körül és nézem a Cannes felől jövő vitorlásokat és beszélgetek újdonsült barátaimmal a budhizmusról és arról, hogy lesz-e háború? Barátaim festők és szobrászok, de van közöttük egy braziliai lótenyésztő is (tízezer lova van) és egy svájci biológus. Aztán van itt a lapos tetőn egy idősebb hölgy is, akivel valami olyanféle játékot szoktam játszani, mint amilyent harminc év előtt játszottam otthon kukoricaszemekkel. A hölgyet Madame Laugiére-nak hívják, de harmincöt-negyven év előtt, amint a Luxembourg képtárban függő arcképei állítják, ilyen címei voltak: „Fiatal lány mályvaszínű napernyővel". Vagy: „Ifjú hölgy a Boisban". Egy nagy festőnek volt a modellje és a felesége. Olykor feljön a póstás is és leadja a leveleket Anthonynak, s megiszik egy aperitifet. Ma azt kérdeztem tőle, nincs-e nekem is levelem. Szerencséjére nincs, felelte bölcsen.

Régen nem írtál már. Az a pár soros képeslap bizony nem sokat árult el. Gondoltam, egyszer nekifekszel és jó kiadósan elmesélsz nekem mindazt, amit eddig elmulasztottál elmesélni. A nyár elején fájdalom, keveset lehettünk együtt, hamar elutaztatok. Pedig kora délután kiültem már a fürdő parkjába és vártalak. Hát bizony az a másfél óra együttlétnek épp olyan kevés volt, mint levélnek ez a képeslapod. Te Hideg Misiről és a többi barátaidról áradoztál és hosszasan időztél egy labdarugó küzdelem izgalmas leírásánál és új kerékpárlámpád erényeinek ecsetelésénél. Mi tagadás, pompás fényszóró lehet, felszerelve a technika legtökéletesebb újításaival. Én csak amolyan töklámpást faragtam neked és csak gyenge kis faggyúgyertya pislogott benne. Úgy látom, egy és más dologban alaposan lemaradtam Macskássy bácsi mellett. Hogy azonban a szob-

rászat olyan céltalan iparág lenne s az elkövetkező háború majd a politikusokat fogja igazolni, ebben nem tudom, igaza lesz-e. Ami „A három élelkor"-t illeti, lehet, hogy nem ért annyit, amennyit Macskássy bácsinak kifizettek érte, de ha majd egyszer még szóba kerül, nevelőapával szemben illő tapintattal magyarázd meg neki, hogy ne sajnálja tőlem azt az összeget, mert egy jórészét iszappakolásra és meleg fürdőkre költöttem. Ez talán meg fogja vigasztalni szamaritánus szívét.

A levelezőlapodon elfelejtettél az egészségi állapotomról érdeklődni, mindössze azt kérdezted meg, mit csinái Ächim. Ächim és a többiek. Nyilván Veront, Jákobot, a kutyát és Ofélját gondoltad. Persze, te még nem ismered Ofélját. Ofélia egy tehén lett volna, ha megvettük volna. Szép piros foltokat viselt a hasa oldalán, a szempillája fehér volt, a térde megint piros, a farka fehér és így tovább. A kitünő hölgy, Ofélját gondolom, tejelés szempontjából ragyogó jövő előtt állott. Gazdája biztosított róla, hogy jövőre már a tízlitert is eléri naponta. Én ugyan Jutkának szerettem volna keresztelni, de Küszvágó Csér elvetette az indítványt s azzal érvelt, hogyan fog majd a magyar királyi póstamester úr ódát írni ehez a tehénhez, ha önagyságát Jutkának hívják. Mennyivel költőibb, ha az óda tárgya, már mint a tehén Ofélia. De aztán megjött a híre, hogy hiába alakíttattam át a pajtát tehénistállóvá, hiába font Veron szalagot az Ächim sörényébe, hiába indítottuk meg a malmot, hiába vettük meg a pulykakakast és általában, hiába készültünk olyan nagyon a fogadásodra, te már nem fogsz visszatérni a malomhoz. A malomkerék kelepelt, a pulykakakas gurgulázott, a méhek mindennap eléd repültek, a topolyafák közé, a kakas felmászott a pajta tetejére, hogy onnan kukorékoljon, ha majd meglátja barna diftinnadrágodat és félcipődet és a töklámpások is vidáman hunyorogtak egymásra és csorba foguk kö-

zül mindennap vidáman sercegett a suttogás: jön, jön! Bizony, nem jött. És akkor kezdték elveszíteni a dolgok derüs értelmüket. A töklámpás lehunyta szemét, a kakas tünődve húzódott az eresz alá, a méhek nem repültek ki többet a topolyák közé és a báró savanyú rétjén hasmenést kaptak és elpusztultak. Elejtettük hát Oféliát is és vele együtt néhány más dolgot is. Kis csizmádat az ács unokájának adtuk s mert láttam a bekecsből is végleg eltávoztál, hozzátoldtunk egy tenyérnyit és Jákobnak ajándékoztuk. A kucsmádat nem, mert azt Veron nagyon szorongatta a szívéhez. Áchimmal pedig az történt, hogy nagyon unta a gazdátlanságot, be-besétált a fürdőtelepre és ott megállott az Oszterlic boltja előtt. Várta, mikor jössz ki a boltból, mikor hozod már neki a mentholos cukrot. Amikor aztán látta, hogy nem jössz, visszakullogott töprengve a malomhoz. Úgy látszik, nem értette a dolgot. Egy alkalommal, amikor éppen lehorgasztott fejjel visszatért a malomhoz, a báró két házőrző kuvasza nekirontott és a régi lyukas hídra szorították, ahol a korhadó deszkák közé lépve kitörte a lábát. Ferenccel kimentünk hozzá, én hogy búcsút vegyek tőle a nevedben, Ferenc azért, hogy erről az inséges és bánatos földi ugarról könyörületesen szép túlvilági smaragdlegelőkre segítse. Könnyen halt meg, Ferenc megkímélte minden szenvedéstől. Egyébként mindent rendben hagytam a malomnál, amikor eljöttem. Jákob ügyesen beletanult a molnárkodásba, azonkívül ügyes pipákat farag és okárinázni is megtanult. Veron is jól van, szorgosan tenyészti a baromfit, szövőszéket akar venni, hogy télen elábrándozzék mellette. Az erdő alatt ilyenkor már röpködnek a szarvasbogarak s a nádasban szól a bölömbika, kofálkodik a seregély. A póstamester is valószínűleg most gázol be a patakba, hogy a parti gyökerek alá nyulva kiszedjen valami ijedt rákot az üregekből. Látom is, ahogyan a kastely felé néz és

szomorkásan ingatja a fejét. Talán valami vers is eszébe jut. A póstamesterek is, ó mi dőrék. Vannak pfennigek, shillingek, őrék. Küszvágó Csér nagyon boldog volt, amikor eljöttem, mert végre sikerült:

1. Megölnie a Zsakettbenszületett Constantin macskáját,

2. Sikerült kisütnie, hogy mit jelent ez a szó: pikáreszk.

E két sikerére nagyon büszke, különösen az utóbbira, mert az egész megyében csak ő tudja, mit jelent. Még nekem sem árulta volna el egy vak lóért sem, pedig a búcsú pillanataiban mint jóbaráttól elvárhattam volna ennyi nemeslelkűséget.

Ami pedig engem illet, ülök itt a pineák és olajfák alatt, nézem az antibesi öböl félivét, a fehér vitorlákat, a rádióállomás magas dróttornyát és szívom a pipámat. Erre Macskássy bácsi bizonyára azt mondaná: a tücskök is ilyen semmittevőek. Hidd el, Nagy Adófőnök, tudok én szorgos és együgyü hangya is lenni, nemcsak pipáló tücsök. Ámbár ennél a pontnál volna egy orv tanácsom: ne igyekezzél nagyon hangya lenni. Ne kövesd lóhalálba a Macskássy bácsi és általában: a Macskássy bácsik zord buzdításait. Csak módjával. Mert mit ér a vak engedelmesség, a ragyogó szorgalom, a nagyok iránt való esztelen alázat, mit ér az erényes rabszolgasors, ha az ember nem követheti szívének szép hajlamait. Kérdem, mit ér, Nagy Főnök az erények e fényes sokasága, ha a hangyaboly törvénye megöli a lelkünk szabad szárnyalását, elnyomja a szívünk vidám tücsökdalát, el a vágyakat és a magány örömeit, a hasznos könnyeket és a kacagásokat. A Hangyaboly rendje! — fogják a füledbe harsogni a hangszórók és szépen kinyomnak a bolyból, számkivetnek, ha a magad rendjére gondolsz oktalanul. Nem vagy a magadé, fogják neked hangyaboly szakértők szigorúan magyarázni, tüdőd, léped, gerincvelőd, májad

és minden hasznavehető alkatrészed közösségi ázalék, a boly tulajdona, tiéd csak a fájdalom, amelyet ázalékjaid kinyögnek s az öregség, amely letaszít a hangyabolybirodalom tarpei-szírtjéről. Nem esküdtem össze a szép hangyaboly-törvények ellen, mert ime a szivedre kötöm, ne légy csak a magadé, légy a barátaidé, a társaidé, a labdarugócsapaté. Légy Nagy Főnök a mindenkié. Jó érzés ez, hidd el, a nagy mű szorgos és közös atomjának lenni. Ha van egy hasznos gondolatod, oszd meg másokkal s ha van egy fél rőf szalonnád, ne fogyaszd el egyedül a sötét kamrában, hogy senki se lássa. De azért nem kell arról sem megfeledkezned, hogyha a jó gondolatokat és szép szalonnázásokat általánossá és mindenkinek elérhetővé tettük, az embernek a saját háztartásában is van egyésmás elintéznivalója. A nagy gondolatok is négy fal között születnek. A jó törvények is. Azt kérdezed bizonyára: vannak hát rossz törvények is és rossz gondolatok is? S ha rosszak, miért fogadják el az emberek mégis? Olvastad ugye, hogyan fogott Münchausen egyetlen megemészthetetlen szalonnadarabkával egy egész falka vadludat. Az avas, élvezhetetlen szalonnadarabkát hosszú zsinegre kötötte és a zsombékba hajította. A kacsák mohón kaptak utána. De alig nyelte le valamelyik, már ki is jött belőle szépen, mert nem tudta megemészteni. Mire egy másik kapott utána, hogy az is ugyanúgy túladjon rajta. A zsineg meg ment a szalonnával együtt egyik kacsából a másikba. S mi lett a vége? Hogy egy avas kis szalonnadarabka révén hosszú sor ostoba ruca hápogott a ravasz vadász zsinórján.

Tegnap egy megrendelőm kocsiján egy Fayence nevű hegyi faluban voltam. Visszajövet Cannesban kiszálltam. Mit gondolsz kinek a sírját láttam a cannes-i temetőben? A Nofretete sírját. Tavaly ősszel halt meg. Tudod, olyan furcsa volt látni a sírját, amikor még nemrégen őt magát láttuk a zsemlye-

színü lovon elkocogni a malom előtt, hajadonfővel, fekete szemüveggel. A világító torony hídján, ahogy a horgászokat néztem, akik leveses kanállal valami pépet szórtak a halaknak, a póstamester hasonmását láttam. De volt még tovább is. A hajósklub tetőjén két öreg sirály társalgott egymással. Megesküdtél volna rá, hogy Küszvágó Csér és a patikus veszekszenek.

Később a yachtokat nézegettem. Meg is számoltam őket. Ötvenhat csinos jachtot számoltam össze. Az egyiknek pincér sietett végig a fedélzetén hatalmas tálcával, rajta ingerlő táplálékokkal és felséges italokkal. A szép hajó gazdái a hátsó fedélzeten heverésztek lebarnulva és kitűnő hangulatban. Egy kis kerülőt tettem a régi Cannes felé, mielőtt autóbuszra ültem volna. A rothadt sikátorokban, macskák, megrepedt kloákacsövek és patkányok társaságában halászok, csarnoki kofák, cipőfelsőrészkészítők és virágárusok laknak. Szakállukon penész, ráncaikban öregség, lelkük szépségét telefröcskölte a megrepedt kanális. Nagy Főnök, addig ne fusson be a yachtod a kikötőbe, amíg ilyenek a kikötők.

Esteledik, mellettem a terrászon szól az öreg várharang. Nyikorog, szenved, azt mondják, háromszázéve figyelmezteti az embereket a mulandó időre s az emberek mégsem okultak belőle. A töltőtollamban megcsappant a tinta, rázogatnom kell, hogy ne adja még fel az iramot, éppen a befejezés előtt. Az idős hölgy is itt ül már az asztalomnál, a Fiatal lány mályvaszínű napernyővel, s örömmel újságolja, hogy tengeri pókot fog vacsorázni. A napernyője már szürke és a fiatalságát is elvitte a mulandó idő. Hogy mikor látlak újra, Nagy Adófőnök, nem tudom. Sokszor gondolok rád. Azt hiszem, jó pajtások voltunk, nem lehet ellenem sok panaszod. Nem mondom, hogy mindig példás apa voltam, de amit a rossz példákkal elrontottam, azt a szívemmel igyekeztem

helyrehozni. A szívemmel, amelyről sohasem szoktam senkinek beszélni és amelyben most sok vágy és sok szomorúság lakozik. Légy szorgalmas, engedelmes és tartsd be a tízparancsolatot.

Ölel hűséges atyád

Pipánszki Pipán.

M.N.MÚZEUM KÖNYVTÁRA

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK